

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

К.В. ПАВЛОВ
О.М. ПАВЛОВА
М.І. КОРОТЯ

**РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
РЕГІОНАЛЬНИХ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ**

МОНОГРАФІЯ

ЛУЦЬК – 2020

УДК 338.45:662.76

К 68

Рекомендовано до друку вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол №6 від 30.04.2020 р.)

Рецензенти:

Якимчук А.Ю. – д.е.н., професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності. Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне).

Макара О.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та кредиту. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Чорний Р.С. – д.е.н., професор, директор Нововолинського навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль).

Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І.

К 68 Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України : монографія / К.В. Павлов, О.М. Павлова, М.І. Коротя. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. – 256 с.

ISBN - +, !*%+!+, (' !\$' !-

В монографії висвітлено результати дослідження етапів становлення газової промисловості в державі, а також послідовність їх реалізації. Визначено особливості тарифоутворення в газовій сфері України, а також відображено нормативно-правові основи її функціонування. З'ясовано інституційний базис забезпечення транспортування та розподілу природного газу; нормативне забезпечення регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств. Дано оцінку ефективності функціонування регіональних газорозподільних підприємств. Окреслено особливості функціонування регіональних газорозподільних підприємств в структурі газової сфери України. Запропоновано методичні підходи до формування механізму організаційно-економічного регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств.

Видання рекомендоване науковцям, аспірантам, здобувачам, студентам вищих навчальних закладів, керівникам та спеціалістам органів державного та регіонального управління.

ISBN - +, !*%+!+, (' !\$' !-

© К.В. Павлов, О.М. Павлова, М.І. Коротя, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОВОЇ СФЕРИ В УКРАЇНИ.....	7
1.1. Етапи становлення газової промисловості та її значення.....	7
1.2. Особливості тарифоутворення в газовій сфері.....	21
1.3. Нормативно-правові основи функціонування газової сфери.....	36
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ.....	51
2.1. Інституційний базис забезпечення транспортування та розподілу природного газу.....	51
2.2. Нормативне забезпечення регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств.....	62
2.3. Оцінка ефективності функціонування регіональних газорозподільних підприємств.....	80
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	100
3.1. Особливості функціонування регіональних газорозподільних підприємств в структурі газової сфери держави.....	100
3.2. Методичні підходи до формування механізму організаційно-економічного регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств.....	128
3.3. Організаційно-економічний механізм регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств...	147
ВИСНОВКИ.....	159
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	164
ДОДАТКИ.....	194

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВКМ – відношення виручки до протяжності мереж

ВТВ – виробничо-технологічні втрати

ГРМ – газорозподільні мережі

ГРС – газорозподільна система

ГТП – газотранспортне підприємство

ГТС – газотранспортна система України

ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку

ЗУ – Закон України

КМУ – Кабінет Міністрів України

МЕФП – меморандум про економічну та фінансову політику

НКРЕКП – національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

ОРДЛО – окремі регіони Донецької та Луганської областей

ОГРМ – оператор газорозподільних мереж

ОЕМ – організаційно-економічний механізм

ПЕК – паливно-енергетичний комплекс

ПН – природний газ

РОД – рентабельність операційної діяльності

ТЕО – техніко-економічне обґрунтування

ТЕЦ – теплоенергоцентр

ТКЕ – теплокомуненерго

ВСТУП

Невід'ємною частиною функціонування соціально-економічного розвитку регіонів України є стабільне та безпечне газопостачання. Газорозподільні підприємства, як складова газотранспортної системи України здійснюють вплив на економічні процеси країни та певним чином формують сприятливий міжнародний клімат України як транзитного центру. Серед чималої кількості проблем, які постали перед газовими ринками Західного регіону є забезпечення власних умов конкурентоспроможності, покращення техніко-технологічного забезпечення їх виробничих фондів, створення умов взаємовигідного тарифоутворення для всіх суб'єктів споживання та господарювання в напрямі формування єдиного національного лібералізованого газового ринку. За таких умов необхідними є активізація впровадження інноваційних змін у діяльності газорозподільних підприємств, переосмислення їх методичних підходів щодо регулювання, вдосконалення їх інституційного забезпечення, тощо.

Хоча, разом з тим, будучи стратегічно важливими осередками соціально-економічного росту всіх споживчих та побутових структур регіону, газорозподільні підприємства характеризуються, на жаль, стагнучими показниками: суттєвим моральним та фізичним зношенням основних фондів, значною плінністю кадрів, залежністю від фіксованого тарифу та небезпечними випадками на виробництві. Потребують узагальнення питання стратегічних цілей та напрямів діяльності газорозподільних підприємств, особливостей їх функціонування та індивідуального підходу щодо регулювання підприємств газорозподільної сфери областей Західного регіону, беручи до уваги їх неоднорідність та диференціацію. Тому очевидним є факт необхідності наукового обґрунтування організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних

підприємств, як на регіональному, так і національному рівнях загалом.

Науковий внесок у дослідження теорії та практики діяльності газорозподільних підприємств внесли такі науковці, як Л. Гораль, О. Дзюба, Н. Лінчевська, К.Павлов, І. Пухляк, О. Стрішенець.

Дослідженням різнобічних питань щодо регулювання організаційно-економічного механізму діяльності газорозподільних підприємств, а також обґрунтуванням їх подальших стратегічних напрямів займалися: В. Брич, С.Груб'як, М. Данилюк, С. Король, В. Купчак, О. Павлова.

Методологічні підходи до з'ясування регулюючих процесів на газорозподільних підприємствах містяться в напрацюваннях Р. Білик, С.Бобрівець, Я. Витвицького, Л. Гораль, І. Зпаухляк, В. Купчака, О. Лебега, Н.Лінчевської, І.Мудрого, А.Новицького, О. Новосад, Н. Писар, Н. Струк, О.Шандрівської.

Однак, потребують узагальнення питання стратегічних цілей та напрямів діяльності газотранспортних підприємств, питання щодо особливостей та індивідуального підходу регулювання підприємств газорозподільної сфери різних областей Західного регіону, беручи до уваги їх неоднорідність та диференціацію. Окрім зазначеного, потребують нових та змістовних барв принципово нові підходи до рейтингування газорозподільних осередків Західного регіону України за різними системними критеріями та інструментами регулювання.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОВОЇ СФЕРИ В УКРАЇНИ

1.1. Етапи становлення газової промисловості та її значення

Структура формування газової промисловості. В Україні невід'ємною складовою паливно-енергетичного комплексу являються газотранспортна та газорозподільна системи, які рахуються одними з головних «коридорів» для міжнародного транзиту, особливо у постачанні російського газу до ЄС. Залежно від якості функціонування даної системи визначається рівень національної безпеки нашої країни а також енергетичної безпеки європейських країн загалом.

Таблиця 1.1

Показники протяжності розподільних газопроводів України за призначенням, на 01.01.2019р.

№ з/п	Специфічні характеристики	Протяжність
1	Розподільні газопроводи високого тиску (1 кат).	13,4 тис.км.
2	Розподільні газопроводи високого тиску (2 кат).	34,5 тис.км.
3	Розподільні газопроводи середнього тиску	110 тис.км.
4	Розподільні газопроводи низького тиску	98 тис.км.
5	Газопроводи – вводи	91,0 тис.км.
6	Ввідні газопроводи	62,4 тис.км.
	<i>РАЗОМ</i>	<i>409,3 тис.км.</i>

* Без врахування території Криму, Донецької та Луганської областей. **Побудовано та систематизовано авторами на основі джерел: [73, 111, 142].

Роль газотранспортної системи України для Євразійського континенту є більше, а ніж важливою, оскільки займає друге місце за кількістю транспортування

газу, будучи унікальним виробничо-технологічним комплексом. [90]. Структура газотранспортної системи включає в себе газопроводи, протяжністю близько 38 тис. км. (2,5 тис.км. знаходяться на території ОРДЛО), з них магістральними є більше як 22 тис. км., що формує розуміння унікального виробничо-технологічного комплексу. Показники протяжності розподільних газопроводів за їх призначенням проілюстровано в таблиці 1.1 [97, 101, 111, 128].

Особливості географічного розташування газотранспортної системи України технологічно дозволяє їй бути поєднаною із магістральними газопроводами багатьох країн, таких як Білорусь, Польща, Молдова, Словаччина, Угорщина, Румунія, Росія. Пропускна спроможність газотранспортної системи станом на 1 січня 2019 року мала наступний вигляд: на кордоні України з Російською Федерацією — 288 млрд.куб.м.; на кордоні України з Польщею, Молдовою, Словаччиною, Угорщиною та Румунією — 178,5 млрд.куб.м. [111]. В тому числі з іншими країнами Євросоюзу — 142,5 млрд.куб.м. [80, 149]. Більш детально особливості пропускної спроможності газотранспортної системи України відображено на додатках А.1, А.2 та А.3.

Також газова промисловість України включає в себе 72 компресорні станції і 12 підземних сховищ газу. Загалом, функціональне призначення ГТС України полягає в транспортуванні з українських родовищ споживачам природнього газу, постачання газу в Україну від європейських постачальників, а також перекачку російського газу до країн Європейського Союзу [80, 111].

Слід зазначити, що на сьогодні держава активно задіяна у регулюванні газової промисловості України в напрямі реформування діяльності за європейським зразком, водночас формуючи новий сценарій взаємостосунків між її суб'єктами. Однак, чимала кількість проблем щодо регулювання та оптимізації споживання природнього газу, на разі не зникла [202].

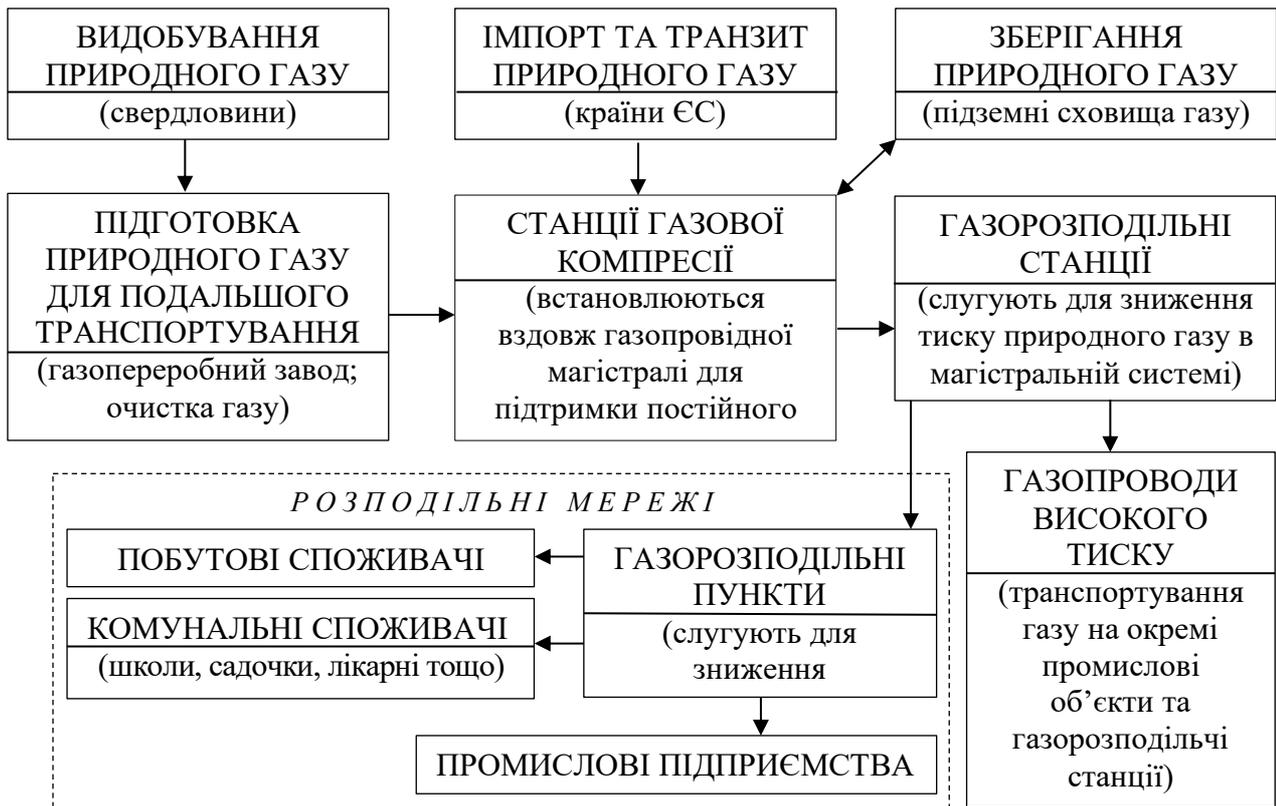
Будучи важливими складовими ринку газу, ГТС України, виконує дві головних функції: транзитну територією України до країн Європи та транспортуючу (розподіл) для потреб споживачів країни. Уся ГТС України формує два коридори західного та південного постачання. Західний напрямок, в свою чергу включає такі газомагістралі, як: «Прогрес», «Союз», «Комарно – Дроздовичі», «Уренгой – Помари – Ужгород», «Іваничі – Долина», «Долина – Ужгород», «Торжок – Долина». В той же час, до південного напрямку входять газопроводи «Єлець – Кременчук – Кривий Ріг», «Щебелинка – Дніпропетровськ – Кривий Ріг – Ізмаїл», «Ананьєв – Тираспіль – Ізмаїл», «Кременчук – Ананьєв».

Суб'єктами господарювання газотранспортного призначення є газотранспортні підприємства (ГТП). Відповідно до Закону України «Про ринок природного газу», *«газотранспортне підприємство – це суб'єкт господарювання, що на підставі ліцензії здійснює транспортування газу магістральними газопроводами, які перебувають у його власності чи користуванні, та виконує щодо них функції з оперативно-технологічного управління»* [62].

Діяльність сучасних газотранспортних підприємств України полягає у внутрішньому транспортуванні природного газу по території країни від місць видобутку або з'єднання з іншими ГТС до місць споживання, і звісно ж, міждержавний транзит, що здійснюється потоками, орієнтованими зі сходу країни на західну її частину [33].

Для повної візуалізації структури функціонування ринку природного газу в Україні нами було розроблено схему видобування, імпорту, підготовки, збереження, розподілу, а також транспортування природного газу в державі, що зображено у вигляді рисунку 1.1.

Необхідно згадати, що основний виробничий процес – магістральне транспортування природного газу, а також, збереження його у газосховищах, проходить на території управлінь магістральних газопроводів (УМГ).

* Побудовано та систематизовано авторами на основі джерел: [111, 141, 202]

Рис. 1.1. Схема видобування, імпорту, підготовки, збереження, розподілу, а також транспортування природного газу в Україні

Виробнича структура практично всіх УМГ є однаковою, вона сформована з урахуванням територіального розміщення виробничих потужностей та характеризується тими ж технологічними ознаками [131].

На кожне з управлінь припадає власна мережа виробничих об'єктів, що розміщені на певній території. Розміщення таких об'єктів не залежить від цілісності виробничо-технологічних комплексів та структури виробничої системи. Прикладом цього може слугувати практика окремих територіальних управлінь, які обслуговують лише певні ділянки транзитних газопроводів, у яких напрямок руху із сходу на захід. Отож, неабиякого значення набуває налагодження роботи самих управлінь магістральних газопроводів при транспортуванні газу, і разом із тим, ефективне управління їх діяльністю [89, 97, 218].

Функціонування господарюючих суб'єктів газотранспортного призначення в сучасних умовах характеризується недосконалістю та наявністю певних недоліків. Отже, слід детальніше розглянути основні проблеми, їх взаємозв'язок з можливими ризиками та негативні аспекти діяльності організаційно-економічного механізму газотранспортних підприємств. Газотранспортна система України під час своєї діяльності одночасно забезпечує виконання функцій транзитного перевезення газу територією України в європейські країни та забезпечення газом усіх її областей. Зазначені функції щодо газотранспортування та газозабезпечення, формують разом галузеву структуру та, водночас, мають певні відмінності, що вимагає створення ефективної системи управління [131].

Наразі, в Україні така система не до кінця сформована, незважаючи на проведені реформи, які нещодавно відбулись у сфері управління газотранспортним комплексом. Виявлені недоліки прослідковуються не лише в скороченні обсягів споживання, але і в істотному виснаженні матеріально-технічної бази українських газотранспортних підприємств [90].

Аналіз головних структурних елементів матеріально-технічної бази ГТС, до яких відносять магістральні газопроводи, газопроводи-відгалуження, газоперекачувальні агрегати та газорозподільні станції, дозволить дати комплексну характеристику даної бази та визначити її домінуючі тенденції [149].

До основних виробничих потужностей територіальних управлінь магістральних газопроводів відносять газопроводи та компресорні станції, а до основних підрозділів належать лінійні виробничі управління магістральних газопроводів (ЛВУМГ) та виробничі управління підземного зберігання газу (ВУПЗГ) [33].

Що стосується газорозподільних станцій, які знаходяться в підпорядкуванні ГТС, то вони характеризуються наступними недоліками [90].:

- продовження термінів використання, а не заміна, старих типів ГРС;
- недоцільне та нерозумне обслуговування ГРС;
- невідповідність проектної завантаженості із фактичною;
- вікова зношеність.

Застарілість та технічна зношеність магістральних газопроводів провокує підвищення рівня витрат щодо їх обслуговування. Як показує практика, використання фізично зношеного газоперекачувального обладнання, яке характеризується низьким показником ККД, призводить до спаду енергоефективності та росту енергетичної ємності газотранспортування [96, 97, 131].

Тим не менше, нестача безперервного фінансування та відсутність сприятливих умов для залучення інвесторів та інноваційних розробок задля оновлення матеріально-технічної бази стало звичною ситуацією для ГТС України [92, 111].

Чималий вплив на ефективну діяльність газотранспортних підприємств справляє залежність від імпортування газу, суворі конкуренція на міжнародному газовому ринку, економічна та політична невизначеність України, недосконалість законодавчої бази, дефекти у функціонуванні газового ринку в середині країни, неможливість ефективного використання ГТС у зоні АТО, розбудова нових трубопроводів, за межами України, тощо. [33, 90].

Наразі газотранспортній системі України притаманний ряд проблем та недоліків, які передують створенню ризикових ситуацій, та перешкоджають прогнозуванню та визначенню процесів діяльності газотранспортних та газорозподільних підприємств [111].

Слід зазначити, що ефективне функціонування суб'єктів газотранспортного призначення залежить від наявності та доцільного використання ресурсів нафтогазового комплексу в цілому, та магістрального транспорту окремо [97].

Процес формування потенціалу ГТП в сучасних умовах політичної та економічної кризи, агресивної конкуренції та нераціонального розподілу ресурсів є першочерговим завданням при реформуванні газотранспортної системи, оскільки наражає на небезпеку подальше існування підприємств магістрального газотранспортування [126].

Етапи становлення газової промисловості в Україні. Однією з найстаріших галузей промисловості України слід вважати нафтопромислову, що була започаткована ще майже століття тому. В Україні, нафтогазова промисловість має багату історію. Перші історично підтверджені згадки відносно здійснення нафтового видобутку в Західній Україні виникли ще в кінці XIV ст. В 20-тих роках XIX століття було на промисловому рівні розпочато видобуток нафти в околицях на території Прикарпатті в м. Борислав. Свого часу це був самий масштабний в Європі нафтовидобувний регіон. Так, вже на початку XIX століття обсяг видобутку в ньому досяг 2 млн. тонн на рік [257].

В середині XX століття природний газ українського походження транспортувався до Польщі, Литви, Латвії, Росії, Білорусі, Австрії та Чехословаччини. Зазначимо, що саме з території України було здійснено перші в Європі міждержавні поставки природного газу – в 1945 році розпочалося транспортування з Опарського та Дашавського газових родовищ в бік Польщі [97].

Нафтогазова промисловість України у післявійськовий період значно наростила свої об'єми, оскільки було відкрито значні запаси вуглеводнів в Дніпровсько-Донецькому регіоні, Прикарпатті та Причорноморсько-Кримської області нафтогазового видобування. В 1972 році було досягнуто максимальних показників видобутку нафти та газоконденсату – 14,4 млн. тон, а у 1975 році – найбільшого рівня видобутку газу, який становив – 68,7 млрд. куб. м. [235]. Загалом, за часи становлення нафтогазової промисловості в Україні було відзначено такі визначні події [97, 111]:

- 1912 рік – було введено в дію один з перших в Європі газопроводів «Борислав-Дрогобич» для подачі побутового нафтового газу, довжина якого складала 12 кілометрів.

- 1921 рік – Відкриття у Львівській області Дашавського родовища газу, яке в той час було найбільшим в Європі;

- 1924 – було введено в розробку на промисловому рівні поклади газу Дашавського родовища та побудовано газопровід Дашава-Стрий-Дрогобич;

- 1936 рік – здійснено відкриття перших покладів нафти в Східній Україні на території Сумської області;

- 1937 рік – здійснено введення в експлуатацію першої в СРСР Приазовську газонаповнювальну станцію у Запорізькій області для здійснення заправки автомобілів стиснутим природним газом;

- 1945 рік – розпочато експорт природного газу з України до Польщі (вперше в світі експортувався газ на територію іншої держави);

- 1948 рік – розпочато магістральне транспортування газу в Україні. Було побудовано найпотужніший в Європі газопровід Дашава – Київ довжиною 509 кілометрів;

- 1950 рік – відкрито в Харківській області унікальне газоконденсатне родовище Шебелинського;

- 1951 рік – початок транспортування газу до Росії. Продовжено до Москви газопровід Дашава-Київ;

- 1960 рік – початок транспортування природного газу до Білорусі. Побудовано газопровід Дашава-Мінськ. Введено в експлуатацію Шебелинський газопереробний завод. Розпочато розвиток нафтогазової промисловості в Криму. Відкрито перше в Криму газове родовище – Задорненське;

- 1964 рік – створення резерву підземного зберігання газу в Україні. Розпочата закачка газу до першого в Україні Олишівського підземного газосховища, що в Чернігівській області;

- 1966 рік – створено систему Придніпровських магістральних газопроводів. Введено в експлуатацію

нафтопровід від Гнідинцівського родовища до Кременчука;

- 1967 рік – початок використання магістрального газопроводу Долина-Ужгород-Держкордон. А також, бере свій початок експорт природного газу з території нашої держави в бік Чехословаччини та Австрії;

- 1971 рік – відкриття на шельфі Чорного моря першого газоконденсатного родовища «Голіцинського»;

- 1975 рік – максимальний річний рівень видобутку газу в Україні становив 68,7 млрд. куб. м.

- 1978 рік – введено в експлуатацію трансконтинентальний газопровід «Союз»;

- 1981 рік – вперше в Європі на Новотроїцькому газоконденсатному родовищі в Полтавській області впроваджено технологію сайклінг-процесу;

- 1983 рік – в Львівській області введено в експлуатацію одне з найбільших в світі підземних сховищ газу – «Більче-Волицьке» та побудовано газопровід трансконтинентального значення «Уренгой-Ужгород»;

- 1986 рік – побудовано трансконтинентальний газопровід «Ямбург-Ужгород»;

- 1996 рік – запроваджено процес внутрішньої діагностики газопроводів газотранспортної системи України;

- 1998 рік – досягнуто максимального рівня обсягу транзиту природного газу через територію України, а саме 141 млрд. куб. метрів. Шляхом об'єднання державних активів нафтогазової промисловості держави створено Національну акціонерну компанію «Нафтогаз України»;

- 1999 рік – розпочато експлуатацію газопереробного заводу що в Яблунівці. Відкрите Північне газове родовище біля Казантипу в акваторії Азовському морі. Побудовано магістральний газовий трубопровід Хуст-Сату-Маре (Румунія) та Джанкой-Феодосія-Керч;

- 2001 рік – введено в експлуатацію в Одеській області компресорну станцію «Тарутине». За технічної підтримки Європейської комісії в Одеській області побудовано газовимірювальну станцію «Гребеники» з

використанням ультразвукових лічильників. Запущено в експлуатацію в Азовському морі Північне Булганацьке родовище газу. Засновано Національну газову спілку України. Здано в експлуатацію нафто трубопровід Одеса-Броди, а також нафто-газового терміналу «Південний» що в Одесі;

- 2002 рік – Відкрито Кобзівське газоконденсатне родовище. Завершено будівництво морського нафтового терміналу «Південний». У Закарпатській області на компресорній станції «Ужгород» введено в експлуатацію новий цех;

- 2003 рік – НАК «Нафтогаз України» було розпочато реалізацію ряду закордонних проектів (Лівія, Єгипет, ОАЕ), що полягали в освоєнні вуглеводневих ресурсів. Розпочато використання Східно-Казантипського родовища газу в акваторії Азовського моря та Кобзівського родовища газоконденсатів. На компресорній станції «Ставище», що у Київській області введено в експлуатацію газоперекачувальну установку комбінованого циклу «Водолій». В місті Боярка Київської області в межах першої черги побудовано та здано в експлуатацію «Центр метрології нафти, нафтопродуктів, природного та зрідженого газу»;

- 2004 рік – Впроваджено на Куличихінському газоконденсатному родовищі технологію сайклінг-процесу. Розпочато експлуатацію в реверсному режимі нафтопроводу Одеса-Броди. Після реконструкції Шебелинського газопереробного заводу збільшено його потужність до 1 млн. тонн сировини на рік. В Азовському морі введено в експлуатацію Північно-Булганацьке газове родовище.

- 2005 рік – Відкрито Дібровське і Дубоневецьке газові родовища та Східновиноградівське, Римарівське, Аксютинське газоконденсатні родовища;

- 2006 рік – розроблено, затверджено та прийнято до виконання «Енергетичну стратегію України на період до 2030 року». В межах другої черги в місті Боярка

побудовано «Центр Метрології нафти, нафтопродуктів, природного та зрідженого газу» [96];

- 2007 рік – в Львівській області введено в експлуатацію компресорний цех на Опарському підземному сховищі газу;

- 2008 рік – в Чернігівській області введено в дію компресорну станцію «Бобровницька»;

- 2009 рік – відкрито в Харківській області Мигиринське нафтогазове та Святогірське газоконденсатне родовища. Практично впроваджено в дію технологію сайклінг-процесу, що широко застосовувалася в процесі видобутку на Тимофіївському та Котелевському родовищах. Введено в дію в Харківській області Аксютівське Ливенське та Недільне газоконденсатні родовища. Вперше було запущено ГТС України у автономному режимі, а також з метою забезпечення потреб населення держави в газі без залучення зовнішніх поставок було реалізовано схему газового реверсу. Вперше компанія «Нафтогаз України» отримала промисловий приплив нафтогазових ресурсів за межами України – з родовища в Єгипті. Між українським «Нафтогазом» та російським «Газпром» на довгостроковій основі було укладено ряд угод щодо реалізації купівлі та продажу газу в період 2009-2019 років, а також обсягів та умов транзиту природного газу територією України на період 2009-2019 роки [97];

- 2010 рік – прийнято Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу». НАК «Нафтогаз України» здобула позицію асоційованого члена газової промисловості Європейського союзу [52];

- 2011 рік – започатковано Національний проект «LNG-термінал». Україна стала здобула членство в Європейському енергетичному товаристві. Між Україною та Азербайджаном було укладено Меморандум щодо подальшої співпраці в процесі організації та постачання в Україну скрапленого газу, а також Угоду відносно заходи по співробітництву в процесі транспортування Україною нафтопродуктів. Між «Нафтогазом» та «ЕххонМобіл» укладено Попередній договір відносно розвідки та

освоєння в Україні нетрадиційних вуглеводів. Між «Нафтогазом» та «Halliburton Ukraine» укладено договір відносно моніторингу, сервісного супроводу, зведення та експлуатації свердловин на газ та нафту. Між «Нафтогазом» та італійським підприємством «Eni Ukraine Holdings B.V.» заключено Меморандум що стосується шляху виконання Договору про співпрацю та подальші дослідження. Між компанією «Нафтогаз України» та французьким підприємством «Total E&P Activities Petrolieres» заключено договір про співпрацю щодо можливості подання заявки на право використання надрами в Україні з метою розвідки та подальшого видобутку вуглеводнів в акваторії Чорного моря. Компанія «Нафтогаз Україна» розпочала реалізацію проекту модернізації газотранспортної системи України. У липні 2011 року було зварено перший стик реконструкції магістрального газопроводу «Уренгой-Помари-Ужгород» [96, 97];

- 2012 рік – Між Єгиптом, «Нафтогазом» та компанією «GANOPE» укладено дві Концесійні договори що передбачають можливість розвідки, розробки, експлуатації газових та нафтових родовищ на землях «WADI EL MAHAREETH» та «SAUTH WADI EL MAHAREETH» що знаходяться на Сході Єгипетської пустелі. НАК «Нафтогаз України», а також німецька фірма «RWE Supply & Trading GmbH» заключили договір щодо купівлі та продажу газу. У відповідності до змісту якої, між зазначеними компаніями з Польщі розпочато поставки газу на територію України. Між компанією «Нафтогаз України» та німецьким підприємством «Ferrostaal Industrieanlagen GmbH» укладено Меморандум взаєморозуміння в питаннях модернізаційних процесів відносно устаткування на газокompресорній станції Бар, що на Вінниччині, в межах газового трубопроводу «Союз». Розпочала буріння своєї першої свердловини на шельфі Чорного моря самопідйомна плавуча бурова установка «Петро Годованець». КМ України було затверджено ТЕО будівництва в Україні LNG-терміналу [97].

- 2013 рік – у відповідності до змісту договору між «Нафтогазом» та «RWE Supply&Trading GmbH» було започатковано з Угорщини поставки газу в Україну. Здійснила перше буріння свердловини в акваторії Чорного моря плавуча самопідйомна бурова станція «Незалежність».

- 2014 рік – Підписано Додаток до договору оператора, що координує порядок та процес передачі виробничого та технічного інформаційного забезпечення серед операторами ГТС України та Республіки Польща. Підписано Меморандум щодо реверсних поставок природного газу між операторами ГТС України та Словаччини. Між «Укртрансгазом» та Польським «Gaz-System» укладено договір відносно інтеграційних процесів в структурі ГТС України та Республіки Польща, а саме, відносно зведення нового, спільного інтерконектору між зазначеними країнами. Реалізація даного проекту дасть змогу наростити обсяги імпорту природного газу на територію України. Для реконструкції української ділянки газового трубопроводу «Уренгой-Помари-Ужгород», складової «Прямого потоку» було укладено договори з Європейським Банком Реконструкції та Розвитку (ЄБРР), Європейським Інвестиційним Банком на суму близько 300 млн. євро. НАК «Нафтогаз України» було приєднано до системи відображення показників AGSI+ у відповідності до заданих стандартів асоціації європейських операторів газових підземних сховищ [97];

- 2015 рік – Компаніями PWC та Baker&McKenzie було представлено Проектну форму Плану заходів відносно змін в стратегії організаційно-управлінських процесах в «Нафтогазі» у відповідності до діючих стандартів ОЕСЗ, а також проекти нормативно-правових актів для супроводу зазначеної реформи. Між НАК «Нафтогаз України» і «Frontera Resources» укладено меморандум щодо порозумінь та співпраці в сфері розвідки та подальшої розробки в Україні газу і нафти, виконання проекту імпорту LNG з Грузії. «Укртрансгаз» і «FGSZ» (Угорщина) уклали угоду про з'єднання транскордонних газових трубопроводів. Угода охоплює усі газові трубопроводи у

відповідності кодексу мереж в ЄС. Між більшістю країн Європейського Союзу та Енергетичними співтовариствами Східної, Центральної, Південно-Східної частин Європи та Україною, укладено Меморандум щодо реалізацію інтеграційних процесів на газових ринках. Також Верховною Радою України було ухвалено ряд законів, серед яких Закон України: «Про ринок природного газу», що в своєму змісті чітко закріплює обґрунтовані на економічному рівні засади організації роботи ринку природного газу в Україні та відповідає третьому Енергетичному пакету ЄС [52]. 2 листопада прийнято національний план дій на випадок кризи з газопостачання [98]:

- 2016 рік Україна посіла 3 місце в Європі за обсягом доведених запасів і 4 місце за обсягом видобування газу;

- 2016 рік – внаслідок геологічної розвідки було суттєво збільшено обсяг балансових запасів газу майже до 9 млрд.м.куб.;

- 2016 (1 липня) прийняття НАК «Нафтогаз України» плану дій стосовно реструктуризації;

- 2017 рік відбувався анбандлінг, який відокремив функції оператора ГТС. Цей процес вплинув на лібералізацію сегменту постачання газу побутовим споживачам, що спричинило формування системи субсидій та ПСО;

- 2017 рік (18 серпня) затвердження Енергетичної стратегії України до 2035 року. 27 грудня внесено зміни до Кодексу газотранспортної системи щодо запровадження принципів та норм балансування [199];

- 2017 рік з моменту здобуття Незалежності України було зменшено обсяг споживання та імпорту газу до рекордних – 31,9 млрд.куб. м. (імпорт - 14.1 млрд.куб.м.);

- 2017 рік вперше Україну було включено в Дослідження розвитку газових хабів ЄФТЕ з рейтингом 3,5;

- 2018 рік відбулося справедливе завершення циклу судових процесів у Стокгольмському арбітражному суді та історична перемога над російським «Газпромом». Щодо оплати більше 56млрд.дол. США за природний газ, який

Україна не придбала в період 2009-2017 років, а також отримали право на компенсацію понесених збитків близько 4.7 млрд.дол.США [80].

Проаналізувавши етапи становлення та розвитку нафтогазової промисловості в Україні підсумовано, що загалом, з надр України за всю історію її газової промисловості було видобуто 2 трильйони кубічних метрів газу. За роки Незалежності було видобуто понад 450 мільярдів кубічних метрів газу та близько ста мільйонів тон газового конденсату та нафти. Поставки газу у формі транзиту територією України сягнули 2 трильйони 800 млрд.куб.м. В період 1991 – 2014 років було збудовано 8 тис. 500 км. магістральних газопроводів, а транзитні поставки нафти склали 1 мільярд 200 мільйонів тон [97].

Отже, історія нафтогазової промисловості нашої держави з початку її виникнення зазнала докорінних змін. Значне розширення виробничих потужностей та модернізація процесу видобутку створили сприятливі умови для нарощення обсягів транспортування та видобутку нафти і газу, окрім, того, останніми роками відбулося низка угод щодо посилення енергетичної ваги України в контексті посилення газової безпеки, як транзитного гаранту [97].

Аналіз становлення, розвитку, досягнень, перспектив та науково-технічного потенціалу нафтогазової промисловості України засвідчує, що протягом цих років в Україні створено досить широку мережу транспортування та видобутку газу і нафти для забезпечення не лише особистих, але й потреб, а сусідніх держав.

1.2. Особливості тарифоутворення в газовій сфері

Генезис теорій ціни та ціноутворення. Відомо, що організаційно-економічний механізм регулювання діяльності газорозподільних підприємств напряму пов'язаний із процесом цінового утворення на ринку природного газу та тарифами на забезпечення його

транспортування, зберігання, та постачання [11]. Для дослідження даного питання слід в більшій мірі детально проаналізувати основні теоретико-методичні підходи щодо тарифоутворення в газотранспортній сфері, з обов'язковим врахуванням ряду наступних показників: рівень розвитку енергетичного ринку, його конкурентні позиції, територіальні та специфічні особливості, споживацьку доступність, сучасні потреби в енергетичних ресурсах, перспективи виникнення нових ринків, можливості задоволення необхідних потреб для їх нормального функціонування альтернативними способами [17, 105].

За умов сучасності, особливо важливим є дослідження специфічних особливостей національного ринку природного газу, практичних засад цінового утворення, аспектів формування та остаточного визначення тарифів, а також факторів що чинять на них тиск, загальний стан газотранспортної системи в Україні та газорозподільної інфраструктури, а також довгострокової національної стратегії щодо подальшого розвитку як енергетичного сектору в державі так і окремо газової сфери [11, 105, 110].

Впродовж довгого часу, паралельно з розвитком широкого кола суспільних та політичних відносин мав місце процес формування уявлення про ціну, а також її економічний зміст, що тісно супроводжується еволюційними процесами різних наукових підходів та поглядів [105].

Вперше, в теоретичному змісті поняття «ціни» було покладено еквівалент мінової вартості певного товару, яку виражено в грошовій формі. В результаті еволюційних процесів відносно змісту ціни, що пройшли певний ряд етапів, на кожному з них ціна характеризувалася у відповідності до змісту певної теорії [97].

На початках «ціну» розуміли крізь призму меркантилістичної теорії, про те згодом зміст даного поняття трактувався з позиції вартості праці. Після чого, приблизно в період ХІХ-ХХ ст. було запропоновано маржиналістичну теорію. У відповідності до змісту якої, в

ціні вбачали слідство оцінки учасниками ринку матеріальних благ на суб'єктивній основі. В результаті, ціна товарної одиниці та її цінність можуть різнитися, хоча і визначаються в першу чергу споживацькими психологічними розуміннями, а відповідно і окреслюють потребу у врахуванні інтересів споживачів та їх поведінки [14, 127].

Пізніше, А. Маршалл, а також послідовники його наукової думки в своїх дослідженнях уніфікували класичну школу та позиції маржиналізму, в результаті утворивши новий «неокласичний» напрям [105, 127].

У відповідності до змісту зазначеного підходу, фундаментуючими чинниками при визначенні ціни стали наступні чинники: виробнича витратність та корисність.

Не менш важливими є і наукові напрацювання К.А. Огюстена, адже саме вони є фундаментальним базисом для наступних понять економічної рівноваги, функції попиту, еластичність попиту. Що ж стосується ціни, то її було відображено у формі грошового виразу рівноваги між попитом та пропозицією [148].

Також, важливий вклад в процес формування теорій цін, було реалізовано вченим М. Туган-Барановським, який в свої напрацюваннях реалізував поєднання концептуальних основ: вартості праці та методологічні підходи до маржиналізму. Ним також було змістовно об'єднано ринкові фактори та механізми що в результаті своєї дії чинять вплив на процес цінового утворення. Від так, у його авторській теорії вартості було відзначено наступне: «ціна вільно виробленого товару визначається тими видатками на його виробництво, які дають змогу виробити товару стільки, скільки його потребує ринок» [6, 14, 127].

В цілому ж, повний цикл розвитку теорії цінового утворення пов'язують з такими науковцями, як Т. Вебленом, Дж. Кейнсом, П. Самуельсоном, що в свою чергу наслідували наукові переконання М. Маршалла та М. Туган-Барановського.

В працях Дж. Кейнса було чітко окреслено проблематику щодо самої вартості грошей, причини та наслідки їх змін, виробництва та зайнятості, рівень цінового значення та його стабільності [148, 221]. При дослідженні зазначеної проблематики Дж. Кейнсом було встановлено відсутність потреби в збільшенні валютного курсу всупереч внутрішньої цінової стабілізації, довівши при цьому доцільність реалізації економічного регулювання з боку держави, а також встановлення потрібного для цього процесу інструментарію [127].

Як вже було відзначено, виникнення «неокласичного синтезу», як абсолютно нового напрямку пов'язують з П. Самуельсоном, адже саме ним було покладено початок дослідження економіки як однієї цілісної теорії з використанням широкого спектра інтеграційних підходів. При цьому, особливе значення було ним приділено змістовим підвалинам процесу цінового утворення, національного доходу та прибутку, визначаючи при цьому взаємозалежність та зв'язок між ними, а також фактори що впливають на процес виробництва беручи до уваги специфіку цінового утворення на ринках міжнародного значення [148, 234].

Отже, резюмуючи можемо стверджувати, що в процесі наукового розвитку підходів відносно ціни та її виникнення було сформовано сучасну, нову теорію ціноутворення на ринку, що базується на поєднанні маржиналістичних та вартісних теорій. На сьогодні мають місце два теоретичних аспекти, а саме: загальний та спеціальний. У відповідності до першого – ціна є грошовим віддзеркаленням вартості, що супроводжується витратами які в свою чергу базуються на ринкових попиту та пропозиції. Що ж стосується другого – цінове значення виражено певним обсягом грошової маси, що сплачується за товарну одиницю споживачем. Другий аспект базується на прикладних методичних підходах цінового утворення та за своїм змістом визначається – цілісним. Беручи до уваги вище викладене, маємо змогу стверджувати, що ці два підходи взаємопов'язані та взаємодоповнюючі.

Дослідивши особливості еволюційного процесу теорії цінового утворення відзначимо наступне [148, 234]:

- попит та пропозиція – основні показники що відображають кінцеве значення ціни, а також утворюють її конкурентні позиції на ринку;

- ціна – кінцевий результат не взаємоузгодженого процесу цінового утворення, що виникає в результаті сполучення широкого спектра ринкових та не ринкових складових, що в свою чергу діють один з одним;

- цінове утворення – процес, що знаходиться в прямій залежності впливу законів вартості праці, граничної корисності, а також попиту та пропозиції;

- фактичні витрати, що виникають в процесі виробництва являють собою початкове цінове значення.

Від так, цінове значення на товар повинно бути сформоване з врахуванням ресурсної бази, що було затрачено на його створення та корисних властивостей з метою визначення показника цінності для потенційного споживача. Зазначені критерії в найбільшій мірі формують сучасну теорію цінового утворення.

Отже, таким чином бачимо, що ціна товару має включати його вартість, з врахуванням ресурсів, що було витрачено в процесі його виробництва та калорійність, з метою визначення цінності для покупця товару, а також наявні запаси даного товару. Зазначені критерії в найбільшій мірі точно окреслюють сучасну теорію цінового утворення.

Основні підходи та принципи ціноутворення. Світова практика процесу ціноутворення на природний газ. Інституційна структура енергетичних ринків здійснюючи різкі скачки до лібералізації діяльності та диверсифікації передачі енергоносіїв в умовах прискореної транспортної інфраструктури призвела до радикального перезавантаження механізму ціноутворення на ринках природнього газу та електроенергії. Будучи незмінним компонентом паливо-енергетичного комплексу, ринок природнього газу є базисом енергетичної безпеки,

впливаючи певним чином на її політичні та економічні напрями діяльності.

За даними Всесвітньої енергетичної ради (World Energy Council, WEC), Міжнародного Енергетичного агентства (МЕА), енергетичних гігантів Shell та ExxonMobil газ залишатиметься і надалі основним конкурентоздатним та необхідним ресурсом задля забезпечення адаптації процесу зміни клімату в регіонах і надалі характеризуватиметься найбільшим попитом спільноти серед інших видів ресурсів. Це в свою чергу впливатиме на механізм ціноутворення на природний газ, змінюючи вектор ціни на оптові поставки газу, а також на рівень роздрібних цін для побутових та промислових споживачів [130].

На сьогодні, вибір необхідної моделі реформування регіональних газових ринків залежить від політики формування ціноутворення на енергетичних ринках. Формування прозорого конкурентного середовища, ефективного інвестиційно-інноваційного розв'язання поставлених завдань, вдосконалення нормативно-правового забезпечення, вирішення проблем довкілля формуватиме соціальний та економічний ефект від прийняття вірного механізму ціноутворення на енергетичних ринках [92].

Слід відмітити, що екологічність газових ресурсів, процеси індустріальної економіки, котрі відбуваються в країнах Східної Азії, Близького Сходу та Латинської Америки, вже третій десяток літ поспіль надають суттєві переваги споживанню природнього газу відносно інших викопних ресурсів (нафти та вугілля). Однак, першість у споживанні природнього газу, насамперед, залежатиме від його ціни [105].

Передумовою процесів ціноутворення на ринках газу, по праву вважається відкриття родовища Гронінгерн недалеко узбережжя Північного моря, де вперше розпочалася торгівля цим унікальним ресурсом в кінці 50-х років ХХ ст. [130].

Після згаданого факту, бурхливими темпами розпочалися договірні стосунки між Нідерландами, Бельгією та Францією для вирішення експортних поставок вказаного ресурсу, хоча офіційно торгівля газом ще не отримала свого розмаху в Європі. Згодом, в 1962 році відбулася задокументована «гронінгенська» концепція торгівлею природного газу, репрезентована тодішнім міністром економіки Нідерландів Яном Віллемом де Пусом, котра розпочала відлік «традиційної» моделі контрактів для поставки газу на Європейський континент[130].

Згодом, для збільшення потенційного доходу від торгівлі природного газу було запрактиковано принцип «ринкової вартості», який полягав у частковій заміні вартості природного газу здебільшого нафтопродуктами: мазутом та дизельним паливом за умови врахування вартості транспортування, розподілу та податкових стягнень [21]. Тому, варто розглянути методику розрахунку ціни за концепцією «чистої експортної вартості»:

$$P_m = P_0 \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot k_3 \cdot (C_m - C_0),, \quad (1.1)$$

де, P_m – ціна газу, застосовується впродовж місяця та визначає початкову ціну газу та динаміку цін на альтернативні конкуруючі енергоносії відносно базового місяця; P_0 – ціна на природній газ базового місяця, показує «чисту вартість заміщення» до місця знаходження експортних обсягів. Обраховується, як вартість заміни з врахуванням витрат з доставки газу з пункту передачі газу споживачам і отримання стимулювання для реалізації; k_1 – сегментована конкуруюча частка ринку з відповідними енергоносіями; k_2 - коефіцієнт уникнення ризиків та вигод від цінової динаміки між продавцем та покупцем; k_3 - коефіцієнт технічної еквівалентності задля перетворення цінової одиниці на конкуруючі між собою енергоносії в ціновій одиниці на газ; C_m - ціна конкурентного виду палива; C_0 - ціна конкурентного виду палива базового періоду;

Водночас, формування ціни на основі вартості заміщення, або «чистої експортної вартості» включало в себе два підходи: *рікардіанський*, що використовувався для обґрунтування ціни на енергоносії відповідно методики «витрати плюс» (ціна дорівнює витратам з додаванням надбавки задля компенсування постійних витрат). Величина самої надбавки є прямо пропорційна ступеню монополізованості ринків та зазвичай відображає потреби заміщення капітальних, технічних та ризикових ресурсів; *хотеллінга*, виражає базовий обрахунок у формуванні ціни, який ґрунтується на вартості заміщення [21].

Забезпеченню постійної конкурентоспроможності та пристосування до мінливості ринкової кон'юнктури можна досягти шляхом укладання контрактів строком від 1 до 25 років відповідно до принципу «бери та плати» в умовах можливості цінового коригування з орієнтацією на корегування цін за встановленими критеріями. Також контрактом обумовлено перепродаж газу третім країнам.

В умовах третього енергетичного пакету відбувається лібералізація ринків природного газу, що призвело до відокремлення ціни та принципів ціноутворення газу, як товару з його транспортуванням, постачанням та зберіганням, що призвело до перегляду методики обрахунку міжнародних довгострокових контрактах з «традиційного типу» на альтернативних конкурентних засадах [207].

Важливим аспектом визначення ціни на природній газ є базові підходи по довгострокових контрактах:

- вартість альтернативних енергоресурсів до цінового еквівалента в умовах Гронінгенських типів контрактів. Діючий механізм функціонування в межах довгострокових контрактів «гронінського типу» передбачав завищену ціну продажу газу, що дозволяло країні вберегти себе від ймовірних ризиків в довгостроковій перспективі. Сучасні тенденції водночас, мають прив'язку до ціни на нафтопродукти з проміжком у 6-9 місяців. Дані Єврокомісії свідчать про залежність ціни європейського газу від цін на мазут та газолін;

- ціни ф'ючерсних контрактів на індикативний вид нафти, як чинник формування ціни на природний газ. В 2008 році, цей підхід зазнав нищівної критики на Лондонській біржі через підвищення цін на нафту, що спричинило зростання поставок скрапленого газу та формування газових хабів на європейському континенті. Особливості Роттердамської біржі полягають в тому, що є наявність сучасної потужності з нафтопереробки та наявність нафто-паливної торгівлі. Опісля підписання угоди на торговому майданчику паливо відвантажуються для постачання споживачам з Бельгії, Франції та Швейцарії;

- ціни на спотовому ринку поставок газу в умовах короткострокових контрактів стали передумовою для формування оптової ціни газу за довгостроковими контрактами.

Лібералізаційна політика енергетичних ринків призвела до зміни поглядів та методики формування ціноутворення на природний газ, зокрема за довгостроковими контрактами, зменшуючи частку нафтопродуктів у ціновому виразі природного газу. Це відбулося через заміщення нафтової компоненти ціноутворення у ціновому еквіваленті інших конкуруючих енергоресурсів (вугілля, електроенергія), економічних компонент (інфляція), а також впливу оптової ціни на природний газ та біржових індексів.

У період 2005-2014 рр., відбулися найсуттєвіші зміни, котрі стали результатом переходу від ортодоксально-звичного механізму ціноутворення на природний газ – похідних від цін на нафту та нафтопродукти (OPE) – на механізм, що орієнтується на ринкове співвідношенні попиту та пропозиції (GOG) (*врізка «Типи цінових механізмів реалізації природного газу»*) [258]. Найбільш поширені механізми цінового утворення на природний газ відображено в таблиці 1.2.

Українська практика ціноутворення на природний газ. Однією з найбільших компаній, яка практикує співпрацю зі споживачами за довгостроковими контрактами на європейському континенті, є ВАТ

«Газпром». Постачання природного газу здійснюється шляхом укладання довгострокових контрактів за пинципом «take or pay» («бери або плати»), коли покупець погашає суму боргу за постачання обумовленого у контракті паливного ресурсу. Це безпосередньо стосувалося і України, яка купувала природний газ у Росії за довгостроковими контрактами.

Обумовлені домовленості відносно імпорту газу з РФ з 19.01.2009 р. вираховували вартість природного газу щоквартально відносно зміни ціни мазуту та дизельного палива на ринку (врізка «Визначення ціни газу за контрактом України та ВАТ «Газпром» від 19 січня 2009 р.») [234].

Таблиця 1.2

Механізми формування ціни на природний газ

1	2	3	4
Oil Price Escalation (OPE)	Gas-on- Gas Competition (GOG)	Bilateral Monopoly (BIM)	Netback from Final Product (NET)
Ціна формується з урахуванням встановленої базової ціни на ресурс та подальшою її індексацією на конкурентні види палива – сиру нафту, газолін, мазут. Частково при індексації можуть використовуватися ціни на вугілля та електроенергію.	Ціна формується через ринкове співвідношення попиту і пропозиції на ресурс за умов часової диференціації: (щоденно, щомісяця, щорічно). Торгівля природним газом здійснюється шляхом газорозподільних осередків природного газу (наприклад, Henry Hub) або віртуальних хабах (наприклад, NBP)	Ціна формується через проведення двосторонніх контактів і укладання угод між продавцями і покупцями, за фіксацією ціни на певний період, як правило, один рік. Угода підписується або на рівні урядів країн, або на рівні державних компаній. Переважно за такими контрактами домінує один покупець або продавець і є протилежним механізмом GOG, де присутні декілька покупців і продавців.	Ціна, за якою постачальник продає газ, відображає вартість кінцевого продукту, що виробляє покупець. Такий варіант можливий, коли газ використовується як сировина у хімічній промисловості й є основною змінною витрат під час виробництва кінцевого продукту.

5	6	7	8
Regulation: Cost of Service (RCS)	Regulation: Social and Political (RSP)	Regulation: Below Cost (RBC)	No Price (NP)
Ціна визначається чи схвалюється регулюючим органом або профільним міністерством країни і встановлюється з урахуванням покриття «вартості послуг», включаючи відшкодування по капіталовкладеннях та отримання прийнятної норми прибутку.	Ціна встановлюється на нерегулярній основі, як правило, профільним міністерством (на політичних/соціальних засадах), з урахуванням покриття зростаючих витрат або збільшення доходу.	Ціна, що встановлюється, є нижчою середньої вартості видобутку і транспортування природного газу й виконує роль державної субсидії для населення.	Газ, що видобувається, надається безкоштовно населенню або промисловим підприємствам як сировина.

* Побудовано та систематизовано авторами з використанням джерела: [258].

Договір являє собою контракт «бери або плати» з похідним формуванням цін від нафтопродуктів аналогічно до використовуваних в процесі торгівлі природним газом «Газпром» за контрактами на довгостроковій основі з більшістю країн Європи [113].

Разом з тим, при погодженні вказаних контрактів, вартість природного газу для України не залежить від протяжності транзиту та визначається за чіткими правилами. Однак, відсутність об'єктивного та нормативно-правового внутрішнього базису, де відбувалося б з врахуванням динаміки зміни цін на інші види палива, формування ринкової ціни на природній газ, залишається основною причиною конфліктних ситуацій щодо визначення ціни імпортованого газу за довгостроковим контрактом. Ціна на природний газ стала

об'єктивно передбачуваною, а її наступне підвищення (у період 2010-2012 рр.) заклало старт економічно-обґрунтованому споживанню ресурсу [113].

Укладений контракт купівлі-продажу природного газу між НАК Нафтогаз Україна та ВАТ «Газпром», у 2009 році започаткував довгострокові конфліктні ситуації з Росією - споживання природного газу суттєво обмежалося для України зрівнюючись з нормами споживання Європи.

Починаючи з 2005 р., ціни на імпортований природний газ для України мали тенденцію до шаленого зростання, досягнувши у 2012 році рівня у 420 дол. США за 1000 м.куб., що було одним із найвищих в Європі [113]. В той же, 2014-2015 рр. відбулися зміни цін у бік зниження, під впливом світових цін на нафту. Для України щоправда, з огляду на факт девальвацію національної грошової одиниці, що мав місце в 2014-2015 рр. ціна на газ за контрактними умовами у гривневому еквіваленті лише зростала.

Високий рівень цін на Російський газ, анексія Криму, постійні торгівельні війни з боку Російської Федерації, а також військова агресія останньої змусила Україну вдатися до радикальних дій. Унаслідок чого у 2015 р. Україні вдалося зламати російську газову монополію, яка існувала впродовж довгих років – доля ВАТ «Газпром» знизилася майже до 38% у загальному об'ємі імпортованого газу.

У зв'язку з вище відзначеним, Україна в повній мірі відмовилася від купівлі природного газу в Російській Федерації. А в свою чергу «Газпром» з моменту дії домовленостей між Україною та РФ, втратив суттєву частку ринку України, що значно перевищує його сумарний щорічний експорт в країни: Нідерланди, Францію, Велику Британію, Італію.

Як слідство, Росія втратила лідерство по продажу газу в Україну не лише в формі загального заліку, а й між іншими постачальниками. На разі, відчувається суттєва співпраця європейських партнерів у сприянні щодо постачання в Україну природного газу, здебільшого компаніями: німецькі «EON», «RWE» «Trailstone GmbH»;

норвежський «Statoil»; французький «Gaz de France Suez» ; великобританський «Noble Clean Fuels» ; австрійський «Antra GMBH»; італійський «ENI», польська «ONICO Energia Spolka»; швейцарські «Worldenergy SA», «Axpo Trading AG», «Listrade» ; люксембургські «ArcelorMittal Energy» тощо [113].

На разі, закупівлі Україною у держав Європи на засадах принципу «віртуального реверса» природного газу свідчать про велику кількість значних економічних та інших переваг нової схеми поставок, зважаючи при цьому на взаємну узгодженість з регулюючими органами Європи тарифів щодо транспортування природного газу та появою нових гравців на даному ринку [105]. Як слідство, відбувся початок довгоочікуваних лібералізаційних процесів на ринку природного газу в Україні.

Трансформація інституційної структури вітчизняного ринку газу розпочала активно здійснюватися останніми роками, що спричинило посилення ролі та відповідальності до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом та Угодою про заснування Енергетичного Співтовариства. Основним зобов'язанням України залишається дії щодо реформування внутрішнього ринку природного газу та поетапного провадження ринкових принципів ціноутворення шляхом введення категорії «кваліфікований споживач» - вільне обрання постачальника і виведення газу з-під процедури держзакупівель, а також розділення нафтогазових компаній за видами діяльності. Дотримання умов вільної конкуренції на ринку природного газу здійснює плацдарм для отримання всіх постачальників вільного і однакового доступу до газотранспортних потужностей і газосховищ [106, 113, 130].

Було прийнято в жовтні 2015 року новий Закон України, що має на меті демонополізувати газовий ринок та зробити його вільним, зумовити підвищення рівня конкуренції серед постачальників, що дасть змогу значно знизити вартість газу для споживачів кінцевої ланки, збільшити рівень ефективності в діяльності підприємств даного сектора, та забезпечити наступні аспекти [62]:

- оператори газорозподільних мереж (ГРМ) є окремо виділеними юридичними особами, які не входять до вертикально інтегрованої організації;

- розподіл між декількома компаніями функцій НАК «Нафтогаз України» за функціями: зберігання, розподіл та транспортування природного газу;

- заборона використання приватними газорозподільними підприємствами газорозподільні мережі що належать державі на підставі договорів господарського розпорядження без їх експлуатаційної плати. Зазначені повноваження досі закріплено лише за державними операторами ГРМ. В свою чергу, приватні власники повинні сплачувати за використання з метою транспортування природного газу державними газорозподільними мережами. Для цього їм необхідно укласти договори на концесію або оренду мереж;

- вибір споживачами постачальника та отримання оплаченого ресурсу, попередньо уклавши договір на газопостачання;

В той же час, у вересні 2015 р. НКРЕКП затвердила кодекси газотранспортної системи, газорозподільних систем та газових сховищ, правила та норми щодо постачання газу, а угоди з розподілу газу та постачання його кінцевим, побутовим споживачам.

У зв'язку з тим, що ЗУ забезпечує гарантії дотримання принципів прозорих конкурентних умов взаємовідносин учасників ринку, після вступу його у дію, придбанням імпортованого палива зайнялися українські організації приватної форми власності [130].

Відомо, що початок реформ із лібералізації ринку природного газу в Україні призвів до підвищення тарифів, диференціюючи його для широкого кола споживачів. З 01.04.2015 року, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) збільшила майже у шість разів газові тарифи для населення [75, 76, 77, 78, 79].

Загалом, збільшення тарифів вже було закладено в оновленому змісті Меморандумі відносно економічної та

фінансової політики (МЕФП) від 27.02. 2015 р. У відповідності до змісту зазначеного меморандуму, наша держава повинна отримати від Міжнародного Валютного Фонду кредитні кошти в обсязі 17,5 млрд. дол. США протягом 4 років за умови виконання низки угод. Зокрема, в підписаному Меморандумі МВФ обумовлювалося, що вже до 01.04.2016 року Уряд України повинен був встановити оновлені ціни для населення на природний газ, піднявши межу «соціальної ціни» до рівня 75% від обсягу імпортного паритету – до 5,50 грн. за метр кубічний. Про те, з 01.05.2016р. «соціальну ціну» було ліквідовано і для населення, в незалежності від рівня споживання та пори року, було встановлено єдину уніфіковану ціну – 6,879 грн. за м.куб. Як слідство, двоставкова система цінового утворення на газ для населення була знівельована, взамін було затверджено абсолютно новий підхід формування роздрібного ціноутворення на природний газ, що базується на ціні на імпортний ресурс [106, 142].

Варто вказати, що ціни на газ для населення України формуються з позиції використання природного газу різного походження. Відповідний обсяг газу вітчизняного видобутку, що забезпечує приблизно 70% від потреб населення, решту ж, 30% - «Нафтогаз України» змушений імпортувати [142].

Від так, у випадку неприйняття до використання оновлених тарифів на газ для побутового споживацького сектора, ціна могла б сягнути показника – 9,89 грн. за метр кубічний.

Також варто відзначити, що з квітня 2016 року вступили в силу оновлені правила здійснення розрахунків за природній газ. Як слідство, щомісячна сума платежу формуватиметься з двох частин, перша з яких є змінною, а її обсяг залежить від об'єму газу що спожито; друга ж, частина є фіксованою, та включає в себе споживацьку абонплату за так званий «доступ до потужності газопроводу» [130].

Раніше плата за послуги розподілу та постачання природного газу також існувала, проте вже входила до загальної ціни за одиницю газу. Також відзначимо, що ціна

для населення на природній газ повинна бути встановлена зважаючи на його якісні характеристики. На сьогоднішній день моніторинг якісних характеристик природного газу що транспортується газорозподільними газогонами здійснюється спеціалізованими лабораторіями, що відомчо підпорядковані ПАТ «Укртрансгаз». В той же час споживача-населення цікавить газ в оселі, а не в магістральному газопроводі, а тут вже якісні характеристики природного газу має контролювати його постачальник – облгаз [130].

Ще однією особливістю системи тарифоутворення в Україні є наявність нормативів споживання газу для побутових споживачів без засобів обліку споживання газу. Незважаючи на постійне збільшення цін, балансу між ринковою вартістю газу, яку сплачують громадяни країн Європи та України, є значущим. Адже, ціновий показник за одиницю природного газу в Україні нижчий за європейський приблизно у 1,5-5 рази [130].

З моменту впровадження в дію з 01.10.2015 року Закону України «Про ринок природного газу», для промисловців, НКРЕКП відносно реалізації цінової політики ринку газу суттєво втратила свої повноваження. Відповідно до положення ст. 12 Закону щодо постачання природного газу, ціноутворення формувалося на вільних взаємовідносинах ринкової системи між постачальником та споживачем, крім випадків, передбачених Законом [62, 106].

1.3. Нормативно-правові основи функціонування газової сфери

Нормативно-правовий базис тарифоутворення на послуги розподілу, транспортування та зберігання природного газу. Для досягнення відповідності до стандартів нормативно-правового базису Європейського Союзу, з обов'язковим врахуванням практичних напрацювань в напрямку тарифного утворення в державах ЄС, а також з метою забезпечення вимог ЗУ«Про

ринок природного газу» Нацкомісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг було розроблено та прийнято Методику розрахунку тарифів на послуги транспортування газу (для точок входу і точок виходу). Що базується на основі багаторічної практики регулювання та стимулювання до отримання необхідного прибутку на регуляторний базис активів і дотримання регуляторної бази активів та регуляторної норми доходу [98, 101].

Відповідно до пункту 3 частини третьої статті 4 Закону України «Про ринок природного газу» до компетенції Регулятора на ринку природного газу належить, зокрема визначення тарифної політики та тарифів на транспортні послуги газу транскордонними газовими трубопроводами відповідно до методологічних положень щодо визначення тарифів на транспортування газу для входу та виходу та відповідно до 17 ст. ЗУ «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» до повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі - НКРЕКП) належить, встановлення тарифів на товари (послуги) суб'єктів природних монополій. Статтями 23 та 39 Закону України «Про ринок природного газу» визначено вимоги щодо відмежування та незалежність оператора ГТС та оператора ГРС [62, 101, 194].

В той же час, з метою виконання взятих на себе зобов'язань Україна за змістом угоди щодо створення Енергетичного Співтовариства та договором про асоціацію між ЄС та Україною, було прийнято ЗУ «Про ринок природного газу» [62]. Його зміст направлено на стандартизацію нормативно-правових актів Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики у відповідності до Українських реалій, серед яких: Директива 2009/73/ЄС «Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу» та про скасування дії Директиви 2003/55/ЄС [37]; Регламенту 715/2009/ЄС «Про умови доступу до мереж транспортування природного газу» [205]; Директиви

2004/67/ЄС «Про здійснення заходів для забезпечення безпеки постачання природного газу» [35, 39, 98].

Відмітимо, що у пункті №33, що у розділі “Е” «Політика в енергетичному секторі» Меморандуму про економічну і фінансову політику зазначено, що з метою сприяння повній лібералізації газових тарифів були наміри про внесення подальших змін до постанови Кабінету Міністрів України № 758 від 1 жовтня 2015 року щодо відокремлення тарифів на транспортування і розподіл газу від вартості газу як товару [101].

В Законі України «Про ринок природного газу» зазначено, що: «доступ» являє собою право використання потужностей газової інфраструктури та її об'єктів за умов та в обсязі, що зазначено вмісті угоди щодо надання спектру послуг: розподілу, зберігання (в тому числі закачування та відбору) газу або послуг установки LNG; транспортування; під «потужністю» розуміється максимальне значення допустимого перетікання об'ємів газу, що виражається в одиницях виміру енергії у відношення до певної одиниці часу, якою керується замовник у відповідності до змісту угоди щодо надання послуг розподілу, транспортування, зберігання газу або послуг установки LNG; «розподіл потужності» несе в своєму змісті визначення умов та порядку здійснення реалізації, та інших процедур, що є пов'язаними з правом використання потужностей газової інфраструктури та їх об'єктів [62, 98].

Від так, здійснення оплати вартості послуг оператора газотранспортної системи та оператора газорозподільної системи споживачем, як плати за потужність, передбачено Законом України «Про ринок природного газу» [62]. П.1 г.6 розд. VI Кодексу газорозподільних систем, що затверджено постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 року №2494, визначено, що розрахунки споживача за договором розподілу природного газу здійснюється відповідно до тарифу, що встановлено окремо відповідно для кожного оператора газорозподільних мереж, відштовхуючись від масштабів потужності об'єкта споживача що було

приєднано [181]. Таким чином, механізм введення плати за потужність, є безпосередньою вимогою Закону України «Про ринок природного газу» та Енергетичного співтовариства, який забезпечує умови для більш збалансованих та виважених підходів в процесі замовлення чи бронювання потужностей, а також дозволяє забезпечити рівномірне надходження коштів за послуги Оператора ГРМ, у тому числі в літній період, що є найбільш сприятливим для забезпечення стабільної роботи, обслуговування трубопроводів, проведення профілактичних та ремонтних робіт [62, 101].

З метою досягнення гармонізації з законодавством ЄС та з врахуванням набутої практики діючого тарифоутворення країн Європейського Союзу та на виконання вимог ЗУ «Про ринок природного газу» та на виконання пункту 10 та пункту 22 Плану заходів щодо реформування газового сектору, затвердженого розпорядженням КМУ від 25 березня 2015 р. № 375-р, НКРЕКП було розроблено, затверджено та проведено державну реєстрацію Міністерством юстиції України Методології формування тарифів на транспортування та послугу розподілу газу як вираженої у грошовій формі вартості забезпечення у планованому періоді замовнику обсягу потужності, вираженої в 1000 м.куб. (одиницях енергії) до одиниці часу, а саме [62, 98, 161, 209]:

- постанова НКРЕКП від 30.09.2015 № 2517 «Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифів на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання» [184];

- Постанова НКРЕКП від 25.02.2016 № 236 «Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу» [134].

При цьому, відповідно до Статті №3 ЗУ «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» до основних завдань Регулятора відноситься захист споживацьких інтересів в енергетичній та комунальній сферах відносно

отримання товарів та послуг високої якості та в необхідній кількості за обґрунтованими зваженими цінами [194]. Разом з цим, у відповідності до змісту ст. 4 ЗУ «Про ринок природного газу» серед завдань Регулятора на ринку газу основним є сприяння захисту вразливих споживачів [62].

З метою соціального захисту побутових споживачів та полегшення пристосування споживацького сектора до нових підходів та правил щодо здійснення розрахунків за отримані послуги з розподілу газу як «плати за потужність», постановою НКРЕКП від 10.03.2017 № 266 були внесені зміни до вище зазначеної Методики. Зазначені зміни передбачають тарифовстановлення на послуги розподілу газу для широкого кола побутових та не побутових споживачів, шляхом застосування коефіцієнтів розподілу виручки (тарифної) в процесі визначення необхідного тарифу та планованої річної виручки (тарифної) господарюючого суб'єкта що забезпечує розподіл на планований період природного газу у відповідності до категорії під яку підпадає замовник послуг з розподілу газу: побутові споживачі, непобутові споживачі. Зазначені коефіцієнти застосовуватимуться послідовними етапами впродовж 3-ох років до досягнення моменту встановлення ідентичного тарифного рівня для всіх споживачів на побутовому та непобутовому рівнях [101].

Тарифовстановлення на транспортування газу для споживачів ПАТ «Укртрансгаз» на точках входу/виходу. Відповідно до розробленої Методики тарифного розрахунку на послуги транспортування газу на точках входу та виходу що базується на засадах стимулюючого багаторічного регулювання НКРЕКП розраховано тарифи на транспортування газу для всіх точках входу/виходу, що розташовано в Україні та на кордоні держави), а також з 01.01.2016 постановою НКРЕКП від 29.12.2015 № 3158 визначено тарифи на транспортування газу транскордонними газовими трубопроводами для точок входу та виходу [142, 175].

В жовтні 2015 р. Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 758 «Про затвердження Положення

про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (відносини у перехідний період)» [186]. Відповідно до змін, внесених постановою Кабінету Міністрів України від 27.04.2016 № 315, в період 1.05.2016 - 31.03.2017 р. діяла для побутових споживачів крайня межа рівня роздрібної ціни на одиницю природного газу у обсязі 6,879 грн. за 1 куб. м., та включає в себе регульовану оптову ціну на природний газ для його постачальника на території ліцензованої діяльності з розподілу газу, максимальну торгову націнку постачальника природного газу із спеціальними обов'язками, тариф на послуги з транспортування природного газу, тариф на послуги з розподілу природного газу та податок на додану вартість [101].

При цьому, Кабінетом Міністрів України було розроблено та прийнято Постанову №867 від 19.10.2018 року «Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу», відповідно до положень якої, ціна на природний газ для побутових споживачів визначена без врахування тарифів на послуги транспортування та розподілу природного газу [186].

В той же час, ще в літку 2016 року на черговому засіданні НКРЕКП, прийнято рішення щодо визначення тарифів для ПАТ «Укртрансгаз» на послугу з транспортування газу (точок входу/виходу, що розташовано на території нашої держави, після того, як було введено в дію постанову НКРЕКП від 25 лютого 2016 року за №236 «Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифів на послуги розподілу природного газу» після того, як було внесено зміни до нормативно-правових актів, що є необхідними для забезпечення застосування «нового» ЗУ «Про ринок природного газу» в частині відмежування тарифів на послугу розподілу та транспортування газу від самої вартості газу як товару в

процесі ціноутворення на природний газ для споживачів побутового рівня, зокрема після перегляду формули формування роздрібної ціни, яка визначена Постановою КМУ від 01.10.2015 № 758, але не пізніше 01.04.2017 [106, 134, 186].

У зв'язку з вище зазначеним, НКРЕКП було проведено розрахунок тарифів на послуги з забезпечення транспортування газу для споживачів в Україні на точках входу/виходу для «Укртрансгаз» у відповідності до запровадженої Методики щодо визначення та здійснення тарифних тарифів на послуги забезпечення транспортування газу [101].

Необхідно зазначити, що відповідно до 8 розділу Методики, тарифи для точок входу/виходу з ПСГ можуть бути встановлені з змінним коефіцієнтом в діапазоні 0-0,5, що застосовується в процесі визначення тарифів, які зазначено у 6 розділ даної Методики. З метою забезпечення привабливості Українських газосховищ для іноземних замовників було запропоновано встановити тарифи для точок входу та точок виходу з ПСГ із застосуванням коефіцієнту "0". З урахуванням вищезазначеного, рівні тарифів складуть *(Дод. Б.1)*.

В той же час, слід зауважити, що в результаті розрахунку свого фінансового плану на 2019 рік АТ «Укртрансгазом» взявши до уваги діючі тарифи було відзначено неминучий дефіцит, що очікує підприємство в наступному році, що становить – близько 22 мільярди гривень. У зв'язку із чим, НКРЕКП 21 грудня 2018 року було затверджено на тимчасовій основі нові тарифи на послуги з газотранспортування для точок входу/виходу.

За інформацією, що було надано прес-центром АТ «Укртрансгаз» нововведені тарифи, що діятимуть на тимчасовій основі, а також недостатня увага з боку Регулятора до проблем що пов'язано з вкрай низьким показником рівня розрахунків за балансування об'ємів створюють умови, що є несумісними з нормальним функціонуванням акціонерного товариства.

Від так, у відповідності до вище зазначеної постанови з боку НКРЕКП № 2001, що було прийнято в грудні минулого року та встановлено на перший рік другого регуляторного періоду наступні тарифи [177]:

- для транскордонних точок входу, або ж виходу газотранспортної системи України на послуги транспортування природного газу, що подано у додатку Б.2 [142, 178].

- для внутрішніх точок входу, або ж виходу газотранспортної системи України на послуги транспортування природного газу, що подано у додатку Б.3.

Встановлення тарифів на послуги розподілу природного газу для газорозподільних підприємств. З ініціативи розподільних підприємств щодо встановлення тарифів на послуги розподілу природного газу як плати за приєднану потужність НКРЕКП було проведено збір даних та аналіз щодо потужності розподілу природного газу газорозподільних підприємств, аналіз ліцензованої діяльності газорозподільних підприємств за 2016 рік порівняно з установленими структурами тарифів та факторів, що впливали на ефективність реалізації зазначеної діяльності. В результаті чого було розраховано тарифи на послугу розподілу газу на основі елементів структури тарифу, а саме [142]:

1. Величини приєднаної потужності розподілу природного газу газорозподільних підприємств. Відповідно до Методики тариф на послуги розподілу природного газу розраховується з урахуванням загальної планової річної приєднаної потужності розподілу природного газу ліцензіата, яка визначається як річна приєднана потужність розподілу природного газу побутових та небутових споживачів ліцензіата [101].

2. Вартість газу, який застосовується на виробничі, технологічні і нормативні втрати (ВТВ). Прогнозована розрахункова вартість природного газу на зазначені потреби, прийнята до розрахунку діючих з 1 січня 2017 року тарифів, становила 5 862,00 грн. за 1000 куб. м. і залишалась незмінною з 01 січня 2016 року. Беручи до

уваги результати дослідження цін на газ та прогнозний розрахунок рівня цін для підприємств та інших промислових господарюючих суб'єктів – 6 500,00 грн за 1000 куб.м (зростання ціни природного газу складає 11%) а також те, що зазначений показник цінового рівня чинить вплив на обсяги втрат підприємств газорозподілу в частині втрат, що пов'язано з закупками газу, який застосовується для забезпечення виробничих та технологічних втрат, департаментом відкориговані такі витрати ліцензіатів [101].

3. Вартість витратних матеріалів. Враховуючи незмінність зазначеного елемента витрат в структурах тарифів газорозподільних підприємств з 01.07.2015 р. елемент витрат «вартість матеріалів» було проіндексовано ціновий показник промислових виробників продукції за відповідний період [101].

4. Оплата праці. Даний витратний елемент розраховано із врахуванням окресленого порядку визначених витрат на оплату праці, які вже враховано у тарифах, що встановлено на послуги з розподілу газу, у відповідності до встановленої Методики, яка враховує наступне: середню заробітну плату в перерахунку на одного працівника штату, який є зайнятим в промисловості на території де діє ліцензіат; прогнозований річний індекс підвищення рівня номінального значення заробітної плати; індекс споживчих середніх цін до попереднього року у відповідності до результатів прогнозу показників соціального та економічного розвитку України та окремих показників макро-рівня соціально-економічного розвитку держави та пріоритетних напрямів бюджетної політики. Відповідно до Методики плановану середньомісячну заробітну плату в середньому по газорозподільним підприємствам прийнято на рівні 8 418,0 грн. Крім того, департаментом проведено аналіз фонду оплати праці газорозподільних підприємств, за даними форми звітності № 4-нкрекп розподіл природного газу «Звітні та розрахункові дані про ліцензовану діяльність суб'єктів господарювання з розподілу природного газу», яка

передбачає деталізацію середньої кількості працівників та витрат на оплату праці в розрізі категорій працівників [101].

5. Амортизація. Елемент структури тарифу «Амортизація» залишено на рівні, прийнятому до розрахунку діючих тарифів на послуги розподілу газу.

6. Інші витрати. З обов'язковим врахуванням незмінності відзначеного витратного елементу в тарифних структурах газорозподільних підприємств з 01.07.2015 елемент «інші витрати» (без урахування витрат на ремонт та перевірку засобів обліку використання природного газу) здійснено індексацію що базується на ціновому індексі промислових виробників продукції за визначений період часу [101].

7. Витрати що понесено за встановлення індивідуальних засобів обліку використання населенням природного газу. У відповідності до ЗУ «Про забезпечення комерційного обліку природного газу» споживачі всіх категорій повинні бути обладнані засобами обліку споживання природного газу до 01 січня 2018 р. Департаментом проаналізовано стан оснащення лічильниками газу побутових споживачів газорозподільними підприємствами, та за результатами здійсненого аналітичного дослідження планується здійснити заходи щодо фінансування встановлення індивідуальних засобів обліку використання населенням природного газу на загальну суму 541 851,6 тис. грн (що забезпечить облік природного газу у 318 736 абонентів), у тому числі: 1) за рахунок елементу структури тарифу «Витрати на встановлення індивідуальних лічильників газу населенню» на загальну суму 502 283,4 тис. грн; 2) за рахунок інших джерел, а саме частки додаткової тарифної виручки окремих газорозподільчих підприємств, отриманої в 2016 році, на загальну суму 39 568,2 тис. грн без ПДВ [101, 189].

8. Забезпечення фінансування витрат на встановлення будинкових приладів обліку. У зв'язку з потребою у виконанні вимог ЗУ «Про забезпечення

комерційного обліку природного газу», а також з форсування процесу забезпечення споживачів засобами обліку використання природного газу, зокрема, методом оптимізації типорозмірів та типів лічильних засобів в залежності від загальної кількості у будинках споживачів, з метою реалізації масштабного встановлення обліку природного газу у всьому будинку, в термін до 1 липня 2018 року з жовтня 2015 року діяла спеціальна програма по встановленню лічильників газу серед населення, які на постійній основі використовують газ для приготування їжі. Завдяки запровадженню встановлення загальнобудинкових лічильників природного газу відсоток покриття обліком споживачів, які мешкають у квартирах та приватних помешканнях, у яких газ використовується тільки для приготування їжі, збільшився з 24 % до 74%. За зверненням ліцензіатів в структурах тарифів двох газорозподільних підприємств передбачено кошти для фінансування робіт зі встановлення будинкових приладів обліку природного газу на загальну суму 16 489,7 тис. грн без ПДВ [101, 235].

9. Встановлення засобів дистанційного зчитування показників лічильників. З метою виконання п.1, глави 3, розд. 10 Кодексу газорозподільних мереж та з метою забезпечення процесів щодо вдосконалення систем та засобів обліку природного газу, постійного підвищення рівня точності вимірювальних процесів відносно об'єму природного газу вузлами комерційного обліку в ГРС та для забезпечення необхідної організації щоденного балансування на українському ринку газу оператори газорозподільних мереж та споживачі, зобов'язані реалізовувати відповідні заходи щодо облаштування комерційних вузлів обліку газу необхідними засобами передачі даних на дальні дистанції. Адже реальне впровадження в дію найбільш ефективних методик обліку енергоресурсів з застосуванням сучасних технологічних рішень являє собою пріоритетний напрям роботи НКРЕКП [87, 101].

10. Заміна приладів обліку використання природного газу, або ж створення спеціального обмінного фонду зазначених приладів. На виконання вимог 8 глави, 10 розділу Кодексу газорозподільних мереж, а також у відповідності до 7 пунктом 3-ого розділу Методики, згідно з якою, до складу решти планованих витрат включено, витрати, що пов'язано з організацією та створенням обмінного фонду лічильників, в межах трьох відсотків від встановленого обсягу лічильників серед населення, в тарифній структурі ГРП вже передбачено заплановані витрати на заміну приладів обліку спожитого природного газу на загальну суму 292 453,6 тисяч гривень (без ПДВ) [87, 101].

11. Оплата оператору ГТС обсягу потужності, що замовлено в місцях виходу з ГТС (тарифу на транспортування природного газу ПАТ «Укртрансгаз») у відповідності до договору типового зразка щодо транспортування газу, що затверджено відповідною постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 за №2497, замовником послуг транспортування є Оператор ГРМ [87]. Відповідно до 7 пункту 3-ого розділу Методики, до обсягу інших прямих витрат що є запланованими включаються ті, що пов'язано з замовленням послуг інших господарюючих суб'єктів, що прямо, чи опосередковано пов'язано з розподілом газу, зокрема покриття оператору ГТС обсягу замовленої потужності на місцях вихідних точок ГТ системи. З урахуванням вищезазначеного, та відповідно до озвучених вище тарифів на транспортування природного газу ПАТ «Укртрансгаз» для точок виходу, в структурах тарифів газорозподільних підприємств передбачено витрати на оплату послуг оператора газотранспортної системи, яка відповідає розрахованому розміру необхідного доходу Оператора ГТС від надання послуг транспортування природного газу для споживачів України в точках виходу з ГТС в ГРМ [87, 101].

12. Компенсації недоотриманих доходів та витрат за попередні періоди. Діючі продовж 2015 та 2016 років структури тарифів на послуги розподілу газу включали в

себе наступні елементи: «Компенсація тарифної виручки що було недоотримано що викликано зменшенням об'ємів розподіленого природного газу у 2014 році»; «Компенсація тарифної виручки що було недоотримано у зв'язку з зниженням рівня об'ємів розподіленого природного газу у 2015 році»; «Компенсація цінової різниці на ВТВ за 2014 рік та перший квартал 2015 року». В цей же час, НКРЕКП прийняло рішення, про те, що ліцензіатів розподілу газу зобов'язано кошти які було ними отримано, що вже закладено в тариф як «компенсацію» недоотриманої тарифної виручки за 2014 та 2015 роки, направляти на погашення заборгованості в разі її наявності перед «Нафтогазом», [101, 142].

13. Капітальні вкладення та витрати на них. У відповідності до змісту першої частини 42 статті ЗУ «Про ринок природного газу», для дотримання належної безпеки, регулярності, надійності та якості постачання газу ГРС, а також з врахуванням нормативно-правового базису щодо охорони навколишнього середовища та енергетичної ефективності газорозподільне підприємство забезпечує розробку та щороку подає для затвердження визначеному Регулятору план щодо подальшого розвитку ГРС на наступні десять років. Від так, з метою забезпечення необхідним фінансуванням капітальних витрат підприємства, що пов'язано з забезпеченням безпеки, регулярності, надійності, та якості відносно постачання газу газорозподільними мережами, а саме заходів, прописаних в першому розділі плану розвитку ГРС заплановано передбачити обсяг коштів в розмірі 851579,5 тис. грн (без ПДВ), у тому числі: кошти на загальну суму 583 372,7 тис. грн - за рахунок структури тарифів на послуги розподілу природного газу з урахуванням результатів роботи газорозподільних підприємств за 2016 рік; кошти на загальну суму 268 206,8 тис. грн - за рахунок інших джерел, а саме частини додаткової тарифної виручки, отриманої в 2016 році, в таких розмірах по газорозподільним підприємствам [142].

14. Щодо прибутку, прийнятого в тарифному розрахунку. У відповідності до 9 статті ЗУ «Про природні монополії» регулювання діяльності з боку держави суб'єктів природних монополій забезпечується на основі принципу їх [61]. В цей же час, у відповідності до 6 частини 4 статті ЗУ «Про ринок природного газу» тарифи, мають бути встановленими з обов'язковим врахуванням необхідного рівня рентабельності [52, 195]. При цьому, існуюча методика тарифного розрахунку передбачає встановлення необхідного рівня тарифу, що забезпечить підприємствам газорозподілу, отримання обґрунтованого та належного рівня прибутку, який буде достатнім для забезпечення необхідного рівня виробничої та господарської діяльності. В процесі тарифних розрахунків на послуги розподілу газу було також взято до уваги рівень валового прибутку та його рентабельності (до оподаткування) для ГРП в середньому – 3,1%. Тарифи з урахуванням вищезазначених факторів зображено в додатку Б.4, Б.5 [142].

Встановлення тарифів на послуги зберігання, в т.ч. закачування та відбору природного газу в підземних сховищах газу на території України. У відповідності до постанови НКРЕКП №480 від 19 червня 2018 року, що вступила в силу з 01.08.2018 року, у АТ «Укртрансгаз» встановлено [223]:

1. Тарифи на послуги зберігання природного газу - у обсязі – 0,1720 грн за 1000 куб.м./добу (без урахування ПДВ);

2. Тарифи на закачування природного газу - у обсязі – 64,40 грн за 1000 куб.м./добу (без урахування ПДВ);

3. Тарифи на відбір природного газу - у обсязі – 67,10 грн за 1000 куб.м./добу (без урахування ПДВ).

4. Коефіцієнти, що застосовуються до тарифів на послуги закачування, відбору, а також зберігання газу: коефіцієнт, що враховує закачування, замовлення індивідуальних послуг зберігання, відбору газу строком на один місяць - на рівні 1,1;

5. Коефіцієнт, де взято до уваги індивідуальне замовлення послуг закачування, відбору газу наперед на добу - на рівні 1,2.

Отже, виходячи з вище зазначеного та врахувавши звернення ліцензіатів, НАК «Нафтогаз України», з метою сприяння захисту вразливих споживачів та соціального захисту побутових споживачів було прийнято рішення про: встановлення тарифів на транспортування газу в Україні для ПАТ «Укртрансгаз» для точок входу/виходу що зображено в таблиці додатку Б; встановленні тарифи на послуги розподілу природного газу для газорозподільних підприємств для побутових та непобутових споживачів зображено в додатку Б; прийняття постанови щодо зобов'язання ліцензіатів в разі наявної заборгованості використання отриманих коштів, передбачених елементом тарифної структури (планованої річної тарифної виручки) на розподіл газу «Компенсації витрат, або ж недоотриманих доходів за попередні періоди», на погашення заборгованості за природний газ, що використовується для забезпечення виробничо-технологічних витрат на нормованих витрат, перед НАК «Нафтогаз України».

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

2.1. Інституційний базис забезпечення транспортування транспортування та розподілу природного газу

Сутність та значення інституційного забезпечення газотранспортування та газорозподілу. Вперше поняття «інститут» запровадив у економічній термінології відомий вчений Торнстейн Веблен (1984), розуміючи під ним «спільну свідомість, певні звичаї, що формуються в процесі історичного розвитку [16]. В той же час, Дж.Серл, під «інституцією» розуміє: соціальні форми та функції суб'єктів, об'єктів, процесів та результатів економічної діяльності, котрі забезпечують еволюцію системи суспільного розподілу праці на підставі статутів, норм, правил, інструкцій, регламентів, контрактів, стандартів і порядків [246]. Стосовно «інституції» панує думка ще одного вченого-інституціоналіста Дж.Комманса, котрий розглядає це поняття в вузькому та широкому вимірах, а саме як: «систему законів чи природних прав, в межах яких індивіди діють як ув'язнені », а також у широкому як: «колективну дію по контролю, лібералізації та розширенню індивідуальної діяльності» [72, 246].

Отже, вихідним з теорії вчених є розуміння того, що «інститути», «інституції» або інші установи, формують певне інституційне середовище, котре впливає на прийняття господарських рішень суб'єктом господарювання. Більше того, в ретроспективному сценарії вплив різноманітних домінуючих інституцій визначатиме майбутній вектор розвитку підприємств та навіть цілих галузей економіки . Здійснюючи такий вагомий вплив на розвиток конкуруючого середовища, на разі, система інституційного забезпечення в українських реаліях не відповідає потребам господарювання. Формальні норми здійснюють вплив лише на локальні проблеми та невирішені питання, водночас не носять

системного характеру формуючи суперечливі тенденції в розвитку вітчизняного інституційного середовища. На думку Т.Г. Васильців однією з сучасних проблем людства є недосконалість інституційного середовища, що здійснює вплив на соціально-економічний порядок, руйнує моральну свідомість та формальні правила поведінки, зростання трансакційних витрат при здійсненні господарської діяльності [16].

Ряд авторів та науковець Бережний Я.В. виокремлюють наступні вади інституціоналізму внутрішнього ринку нашої країни [159]:

- домінування посередницьких організацій у збутовій та інформаційній діяльності;

- необ'єктивне субсидювання окремих господарюючих суб'єктів та підприємництва;

- неоднозначність обґрунтувань на економічному рівні пільгових режимів;

- невиважене ціноутворення;

- непрозорість податкової політики;

- вибірково-адміністративне лобіювання.

Функціонування інституцій здійснюється в межах певного інституційного середовища, під яким слід розуміти формальні та неформальні правила гри, поведінки та взаємодії суб'єктів економічного та суспільних секторів макроекономічного та мікроекономічного рівня [253]. Структурно, інституційне середовище можна класифікувати як: впорядковану системну взаємодію між інститутами, що обмежують ізольовану діяльність окремих господарюючих суб'єктів об'єднуючи їх в інституційно-координуючі межі. Саме діяльність інститутів за переконанням Д. Норта має забезпечити наступні зміни, а саме:

- позитивність регуляторної політики, що впливає на стійкість економічної діяльності підприємств;

- забезпечення довершеності логічно-послідовних зв'язків.

- дієвість системи моніторингу та синтезу позитивних (соціального та позитивного ефекту від прийняття рішень)

та негативних (покарання та ризику від неефективності прийняття рішень) емоцій;

-дотримання умов безпеки господарюючих індивідів в певних рамках, що оцінюється економічними агентами;

-скорочення трансакційних витрат [72].

Інститути, котрі мають важливе значення для розвитку підприємництва в межах законодавчих документів класифікують за формальними ознаками: (конституція держави, цивільний та інші кодекси, закони, постанови, розпорядження) та неформальними ознаками (форми взаємодії, що існують в реальному житті, але не піддаються правовому визначенню в межах традицій, норм, стереотипів поведінки, культурного рівня та ідеології певного суспільства) [72].

Задля досягнення належного рівня підприємництва держава застосовує методи прямого та непрямого регулюючого впливу шляхом формально-інституційної взаємодії. Пряме регулювання вимагає законоутворюючої економічної політики, яка являється головним інструментом держави у забезпеченні та втіленні в реальність конституційних прав, свобод та обов'язків громадянина та особи. Даний інструмент має становити ядро інституційної взаємодії між громадськими організаціями та економічними агентами в межах країни, формуючи мету досягнення рівня соціально-економічних відносин та суспільного блага [8].

Зовнішні інститути включають в себе рівні макроекономічного та мікроекономічного масштабу. Макроекономічний масштаб водночас включає державний рівень, як основний регулятор політичного та інституційного середовища країни, котрий безпосередньо залежить від діяльності суб'єктів державного або галузевого управління. Однак від сприяння макроекономічного рівня прозорості та рівноправ'я суб'єктів інституційного середовища залежить ефективність функціонування та подальший розвиток вітчизняних газорозподільних підприємств. Мікроекономічний масштаб охоплює інституції дотичної дії, які чинять загрозу або ризику на діяльність підприємств [72].

Отже, можна стверджувати про формування відповідного інституційного середовища, в якому функціонують суб'єкти та яке може чинити вплив на їхні рішення через інституції впливаючи на якість розвитку підприємств та галузей. Загалом, під інституційним середовищем розуміють – сукупність державних та недержавних інституцій, котрі забезпечують наявність правових, організаційних та економічних умов задля провадження певного виду діяльності. Формування інституційного середовища на підприємствах газотранспортної галузі з однієї сторони врегульовує взаємовідносини між суб'єктами, з іншої сприяє підвищенню їх конкурентоздатності та подальшого інтегрування у європейські газові мережі. В той же час, регулювання діяльності підприємств газотранспортної галузі лежить в основному на інституційному підході, який зосереджений на аналізі вивчення інститутів та їх структури. Оскільки ефективність та надійність функціонування національної системи транспортування газу вміщує дуже багато дискусійних положень, то можна стверджувати, що інституційне забезпечення системи транспортування газу-це діяльність певних суб'єктів, які здатні чинити вплив на розвиток газотранспортних підприємств шляхом вдосконалення взаємозв'язків між окремими учасниками газового ринку та присутніх елементів на ньому. Серед основних ринкових інституцій на ринку газу котрі беруть безпосередній вплив у формуванні інституційного середовища слід віднести: рівень конкуренції, приватну власність, правові інститути та дієвість інфраструктури [25, 126].

Якщо брати до уваги інституційну парадигму, як ключовий елемент ретроспективного розвитку вітчизняних газотранспортних підприємств, то завдяки відсутності виваженої ефективної політики сприянню реалізації програм науково-технічного та інноваційного розвитку погіршення нафтогазового комплексу отримує тенденційну спрямованість. Закономірним є зношеність лінійної частини магістральних газопроводів, наземних об'єктів, низький рівень використання виробничих потужностей, їх

висока енерго- та ресурсомісткість, відсутність інновацій, недостатнє фінансове забезпечення технічного та технологічного оновлення, неефективне управління діяльністю, дотаційне субсидювання, наявність корупційних схем, тощо. Нестабільність зовнішнього середовища функціонування газотранспортної галузі та одночасно нерівноважний внутрішній стан зумовлюють пошук необхідних механізмів задля подолання кризових явищ та для забезпечення стійкості виживання підприємства. Однією із таких умов є розбудова інституційного середовища, діяльності суб'єктів, визначення потенційних меж розвитку та протидія опортуністичній поведінці газотранспортних підприємств. Як відмічав Д. Норт, лишень недавно в соціалістичних країнах стали розуміти, що базова інституційна модель вже не в змозі забезпечити стабільність розвитку економіки та потребує певних змін, котрі породжуватимуть стимули для відновлення продуктивності підприємствами [92, 146].

Таким чином, інституційний підхід передбачає розвиток вітчизняної газотранспортної мережі на основі аналізу інститутів, які беруть участь у регулюванні. Відтак, інституційне регулювання діяльності об'єктів та суб'єктів газорозподільних підприємств розглядається як цілеспрямована діяльність, котра вдосконалює розвиток газотранспортної сфери в напрямі покращення функціонування внутрішніх елементів (стратегії, структури управління та виробництва, системи, культурного рівня, кадрової політики, кваліфікації, загальним цінностям), та взаємозв'язкам між суб'єктами ринку газу через вплив політичних, правових, соціокультурних, економічних та інших зовнішніх та внутрішніх чинників. Домінуючими інструментами в інституціоналізації сучасного ринку газу в Україні є ринкові інститути, які уособлюють у собі наступні елементи: приватну власність, конкурентне середовище, функціонуючі ринкові суб'єкти (кредитно-банківські структури, функціональні біржі) та інститути права (система правових норм, котрі регулюють правові

відносини, між суб'єктами ринку, державою та населенням [70, 71, 72] (Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Ефект інституціоналізації для профільної та дотичної функціональної дії на вітчизняних підприємствах транспортування та розподілу природного газу

Інституційна взаємодія між суб'єктами газової сфери	Ефект інституціоналізації для профільної дії	Ефект спеціалізації для дотичної функціональної дії
	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення сучасного інструментарію процесів менеджменту управління на засадах раціоналізації ресурсів та оптимальної поведінки енергозбереження; - збільшення інвестиційного залучення по модернізації та технічного оновлення об'єктів газорозподільної сфери; - дотримання належного обліку та якості природнього газу на засадах оптимізації тарифів на транспортування, розподілу та ціноутворення н газові ресурси; - забезпечення екологічних соціальних та виробничих умов безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> - взаємовигідні стосунки з зовнішніми партнерами та споживачами; - розвинена інфраструктура та нормативно-правове забезпечення інтересів газорозподільних підприємств; - зниження трансакційних витрат; - обмін досвідом та розвиток персоналу та нагромадження цінностей для майбутніх поколінь

* Джерело: побудовано та систематизовано авторами на основі джерел: [67, 70, 71, 72, 119, 106]

Інституційне забезпечення функціонування та розвитку українських газорозподільної підприємств сприятиме підвищенню їх профільної спеціалізації та дотичних функціональних дій. Під профільною спеціалізацією розуміємо основний вид діяльності підприємств газорозподільної сфери, водночас, дотичні функціональні дії пов'язані з взаємодіючим ефектом між інституційними одиницями газорозподільної галузі.

Отже, наявність усіх необхідних інститутів та їх взаємодії в процесі формуванні інституційного середовища є невід'ємною умовою у забезпеченні ефективного функціонування та розвитку вітчизняних газорозподільної підприємств. Це проявлятиметься у підвищенні ефективності внутрішніх бізнес-процесів,

гармонії взаємодії між державою-підприємством-споживачем та загалом ефективному економічно-організаційному зростанню. Окрім зазначеного в умовах хаотичності розвитку значний координаційний ефект від діяльності інститутів досягається шляхом довгострокової інвестиційної перспективи та прогнозуванню її розвитку та суттєвому зниженню трансакційних витрат.

Структура інституційного середовища газової сфери. Одним із гальмівних чинників на шляху до конкурентного та прозорого ринку природного газу України є відсутність достатнього рівня формалізованої інституціоналізації, яка б суттєво вплинула на процеси інтеграції у європейські лібералізовані газові ринки, пришвидшила б вдосконалення нормативно-правового базису та стала б запорукою для вливання довгострокових інвестицій, тощо [99]. Важливим фундаментом у дотриманні стабільності у розвитку газорозподільних підприємств належить інституційним змінам, котрі проявляються в адаптації та видозміні діючих інститутів до необхідних дієвому регулюванню.

Відтак під інституційним забезпеченням діяльності газорозподільних підприємств слід вважати цілеспрямовану діяльність суб'єктів, котрі впливають на розвиток даних підприємств у напрямку вдосконалення усіх внутрішніх елементів та зв'язків між суб'єктами на ринку газу. Важливими складовими процесу інституціоналізації виступають ринкові інститути на кшталт приватної власності, конкуренції, інститути права та інші функціонуючі інституційні елементи. Тому, найкоректніше розуміти під інституційним середовищем: «формальні та неформальні правила поведінки та взаємодії суб'єктів економічного та суспільного процесів на мікро та макрорівні» [67, 253].

Виходячи з сказаного, інститути, які забезпечують процес функціонування сфери транспортування газу можна умовно поділити на формальні та неформальні. Водночас, до формальних інститутів належать: конституція, цивільний та інші кодекси, закони,

постанови, укази та інші нормативно-правові акти, неформальні інститути є формами взаємодії між людьми, які визначаються через культурні, психологічні, традиційні, поведінкові чинники. Основним осередком інституціонального середовища є держава, однак, діяльність інститутів регулюється системою моніторингу та контролю інших управлінських інституцій. Тому ефективність функціонування газорозподільних підприємств на пряму залежить від впровадження в інституційне середовище ряду обмежень та стимулів взаємодії механізмів задля забезпечення рівноправності усіх суб'єктів даного ринку [70,71]. Тому, основним завданням інституціоналізації є вивчення поведінки діяльності інституцій та здійснення інституційних змін у регулюючих процесах діяльності газорозподільних підприємств на шляху модифікації та покращення внутрішніх елементів (стратегії, структури, системи, культури, штату, навичок, загальних цінностей), а також зв'язків між суб'єктами ринку газу під впливом політичних, правових, економічних, соціокультурних та інших інституцій в умовах невизначеності ринковою кон'юнктури. Незаперечне значення належить ринковим інститутам, котрі є епіцентрами власноправних, правових, інфраструктурних та інших цінностей у загальних інституціональних зв'язках між основними суб'єктами (підприємствами, державою та населенням) на ринку газових послуг. Тому виникає потреба проведення детального аналізу інституційного забезпечення системи транспортування газу, в безпосередньому розрізі його структури елементів, як структурних складових інституційного середовища [99] (Рис. 2.1).

Від так, аналізуючи рисунок 2.1 видно, що в основі інституційного забезпечення функціонування газової сфери в Україні лежать *державні інституційні елементи*, діяльність яких в свою чергу, характеризуються досить невисоким рівнем підтримки інноваційних рішень та процесів в газорозподільній сфері, невваженою кредитною та податковою політикою. В той же час слід

відмітити і те, що має місце усунення монополістичних утворень на ринку видобутку, транспортування та постачання природного газу в Україні – утворення незалежної регулюючої структури та реструктуризація НАК «Нафтогаз України» [92].

* Побудовано авторами з використанням джерел: [32, 33, 70, 71, 72, 99, 140 146].

Рис. 2.1. Структурні елементи інституційного забезпечення функціонування газової сфери в Україні

Товарно-виробничі інституційні елементи володіють твердими позиціями на ринку; монопольним становищем на ринку видобутку, зберігання, переробки, транспортування та постачання природного газу; відчутним зниженням показників розробки та подальшої експлуатації газових родовищ в державі.

Ринкові інституційні елементи перебувають під впливом інфляційних процесів; низького рівня розвитку страхового обслуговування та фінансово-кредитного

сектору; недостатністю комунікаційної інформатизації тощо.

Соціальні інституційні елементи знаходяться в постійній залежності від різних громадських організацій; політичної кон'юнктури в середині держави; позиції міжнародних партнерів європейського газового ринку. Діяльність соціальних інституційних елементів характеризується: непрозорими ринковими відносинами особливо з державами імпортерами зі сходу та півночі України; нечесною ринковою боротьбою; невисоким рівнем технічної та фінансової грамотності населення держави; донедавна відсутністю «єдиного» погляду з боку владної вертикалі відносно подальших кроків щодо модернізаційних процесів та реконструкції системи транспортування природного газу в державі загалом.

Робітничо-трудова інституційні елементи характеризуються прийнятним професійним та освітнім рівнем спеціальності газової промисловості; організацією та реалізацією надання освітніх послуг післядипломного рівня, або ж підвищення кваліфікаційних якостей; організацією та розширенням можливостей реалізації дистанційної форми навчання. В той же час варто відмітити невисокий показник обмінів на міжнародному рівні інформаційними та практичними навичками, а також майже абсолютною пасивністю профспілкових організацій.

Науково-дослідні інституційні елементи характеризуються: низьким рівнем інвестиційних можливостей відносно практичної реалізації актуальних та передових технологічних рішень в газовій сфері; необхідністю зміни структури організації процесів управління підприємствами газової сфери.

Проаналізувавши структурні елементи інституційного забезпечення функціонування газової сфери варто відмітити існуюче інституційне середовище, як опосередковане залежне поле діяльності вітчизняних газотранспортних підприємств в умовах впливу формальних та неформальних чинників впливу, а також

залежності їх від безперервного існування інституцій суспільного значення, Водночас в інституційному середовищі взаємодіють суб'єкти, котрі обмежуються рамками конкретної інституціональної системи

В результаті аналізу структури елементів інституційного забезпечення функціонування газової сфери в Україні, а також їх впливу на суб'єкти газотранспортного призначення, очевидним те, що при формуванні газового ринку в державі й забезпеченні газотранспортній системі інституційного розвитку, слід приділити особливу увагу таким аспектам [92]:

- регулюючим процесам впливу на нормативно-правове, а також інформаційне забезпечення (формування прозорого правового середовища, усунення суперечностей та неоднозначностей у законодавчих документах держави, заохочувати модернізацію та впровадження інноваційних технологій, ініціювати реорганізаційні зміни НАК «Нафтогаз» для формування лібералізованого середовища газової сфери);

- моніторингу та системному контролю дій незалежного регулятора на ринку газу України;

- уникненню затінізованості і захисту від лобіювання інтересів, поширенню конкуруючих засад на інших дотичних ринках, формуванню чітких і незмінних правил перебування на ринку і вільного доступу підприємств до нього;

- підтримці науково - дослідних інститутів та посиленню їх значення, сприянню втілення інноваційних технологій в газотранспортуванні та газорозподілі.

Отже, першочерговим чинником ефективного регулювання в процесі розподілу газу є розвинене інституційне середовище, що повністю виражається в наявності усіх необхідних інститутів та характеризується взаємоузгодженістю між ними [126]. Значною мірою дане інституційне забезпечення буде сприяти зростанню потенціалу внутрішніх бізнес-процесів вітчизняних газорозподільних підприємств, закріпленню газотранспортної системи України на міжнародних

газових ринках, підвищенню надійності та якості послуг з газотранспортування і лібералізації внутрішньодержавного газового ринку та посиленню інвестиційної привабливості [109, 126].

З огляду на функціонування суб'єктів газорозподільного значення за умов нестабільності, а також хронічності політичних і економічних криз, інституційна координація дозволить знизити рівень невизначеності з можливим прогнозуванням подальшого інституційного розвитку на довготривалій основі, що буде приваблювати інвесторів вкладати інвестиції, і зможе забезпечити для них вільний доступ до газотранспортної системи [97].

2.2. Нормативне забезпечення регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств

Нормативно-правове регулювання діяльності газорозподільних підприємств. В умовах динамічності ринкових змін, особливої уваги заслуговує нормативно-правовий базис, як основний інструмент регулюючого впливу на діяльність газотранспортної системи України та її регіонів. Законотворчі засади, котрі регулюють діяльність газотранспортної системи зовсім нещодавно носили фрагментарний характер, частково відбиваючи окремі норми, котрі торкалися стратегічного значення галузей української економіки. Зокрема в Законах України «Про природні монополії», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про трубопровідну систему», «Про нафту і газ», а зміст більшості нормативних документів та кодексів було відображено у підзаконних нормативно-правових актах: у рішеннях Кабінету Міністрів України (Постанова №1729 від 27.12.2001 року) «Про забезпечення споживачів природним газом», а також в окремих постановках Національної Комісії з енергорегулювання України [57, 61, 63, 169, 193]. Однак, існуючі нормативно-правові аспекти не стали передумовою для формування засад інтегрування в

Європейський газовий простір. Одними з перших основоположних документів, в яких здійснювалася спроба регулювання газотранспортної системи та взаємоузгодження її суб'єктів стали Укази Президента України «Про заходи щодо реалізації державної політики у сфері природних монополій» від 19 серпня 1997 року, «Про реформування нафтогазового комплексу» від 25 лютого 1998 року та постанова Кабінету Міністрів «Про напрями реформування нафтогазової галузі» від 16 грудня 1996 року [116, 192, 196, 197]. Згодом ця прогалина була частково вирішена прийняттям законопроекту «Про засади функціонування ринку природного газу, який був ухвалений 8 липня 2010 року та набрав чинності з 24 липня 2010 року було надано доручення Кабінету Міністрів України про можливість адаптації законодавства України до законодавства ЄС [52]. На зміну якому в 2015 році прийшов ЗУ «Про ринок природного газу» [62]. В межах компетенції вище зазначених законів було здійснено розмежування розподілу діяльності з видобутку, розподілу та поставки і продажу газу, котрий відповідає вимогам Другого енергетичного пакету. В Україні магістральні газопроводи знаходилися у підпорядкуванні ПАТ «Укртрансгаз», водночас місцевими мережами управляють облгази з газифікації та газопостачання. Фактично, існуючий Закон запровадив функції з транспортування та розподілу газових ресурсів, заклавши правові засади реформування ринку газу на шляху лібералізації ринку газу. Ключовими моментами в даному Законі стали наступні основні принципи, які системно створюють умови задля стабілізації функціонування природного ринку газу та лібералізації його діяльності на європейських засадах [140, 116].

Від так, диференціація видів діяльності на газовому ринку. Керуючись положеннями та статтями 17 та 18 вказаного ЗУ «Про засади функціонування ринку природного газу», які вказують про принципи відокремлення діяльності підприємств по транспортуванню або розподілу газу від його видобування

та постачання. Однак, постачальник газу сприяє до монополізації сегментних ринків [52]. Це свідчить про те, що якщо постачальник є одночасно оператором газової мережі, він усіляко намагається обмежити доступ інших конкуруючих структур. Отже, для уникнення зазначеного зловживання та формування конкуруючого середовища спрямований принцип розмежування газової діяльності [116]. Тобто, якщо газотранспортне або газорозподільне підприємство є невід'ємною складовою вертикально-інтегрованої організації, то водночас, воно має мати юридичну та організаційну незалежність щодо інших видів діяльності, котрі безпосередньо не пов'язані з транспортуванням або розподілом природнього газу. Ця обставина доповнюється бажанням європейських газових компаній співпрацювати з газовими мережами України при наявності діючого нормативно-правового Кодексу розмежування ГТС. Впровадження цього бачення іноземних газових компаній тісно пов'язано було з необхідністю змін реформувати «Нафтогаз України», вертикально-об'єднаної компанії, в якій об'єднано діяльність з видобутку природнього газу (АТ«Укргазвидобування», ПАТ ДАТ «Чорноморнафтогаз», ПАТ «Укрнафта»), транспортування (ПАТ «Укртрасгаз», ПАТ«Укрспецтрасгаз», АТ «Укртраснафта»), розподілу та реалізації (постачання) (ДК «Газ України»). Правові засади ПАТ«Укртрасгаз» та ДК «Газ України», як дочірніх компаній НАК «Нафтогаз України», які були утворені ще до введення в дію нових Цивільного та Господарського кодексів України у 2004 році характеризувалися значною юридичною, організаційною та управлінською підпорядкованістю відносно головної компанії. Тому згодом, згадане розмежування призвело до створення публічних акціонерних товариств ПАТ«Укртрасгаз», АТ«Укргазвидобування» та ДК «Газ України» з наступним перетворенням НАК«Нафтогазу» у державну холдингову компанію, яка в подальшому управлятиме холдинговими корпоративними пакетами акцій акціонерних товариств створених на основі дочірніх компаній [140].

Щодо «свободи» вибору споживачами постачальників газу, то мова йде про ступінь лібералізації газового ринку, що законодавчо було закріплено статтями 9 та 19 ЗУ «Про засади функціонування ринку природного газу» [52]. Зокрема, Законом було обумовлено поняття «кваліфікованого споживача», особу, котра має право вільно купувати газові ресурси у будь якого постачальника. Керуючись Постановою НКРЕКП від 29.03.2012 № 305 «Про визначення ступеня кваліфікації споживачів природного газу», а з кінця 2015 року «Кодексом газорозподільчих систем» визначено наступні види споживачів [87, 116, 173]:

- споживачі та інші суб'єкти промислового сектора;
- об'єкти фінансування з державного та місцевих бюджетів;
- виробники теплової енергії, виходячи з обсягу природного газу, який використовується для продовження процесу виробництва та надання населенню послуг по постачанню опалення та гарячої води;
- споживачі побутового сектору.

Відомо, що найбільшими суб'єктами промислового сектору є хімічні підприємства, які споживають близько 8 млрд.м.куб. газу та мають можливість вільно вибирати газовий ресурс у трейдерів зі значними знижками від граничної ціни. В свою чергу, з 1 січня 2015 року, український ринок, майже для всіх категорій кваліфікованих споживачів став частково лібералізованим. Даний підхід було взаємоузгоджено з Європейською Комісією в процесі визначення обставин входження України до Енергетичного співтовариства [43].

Щодо вільного доступу до газових мереж, то керуючись статтями 7, 9, 13, 15 усі перелічені суб'єкти мають вільний доступ до ГТС України та її підземних сховищ. Порушення до доступу ГТС настає у випадках: відсутності вільної пропускної потужності, недотриманням договірних засад замовником вимог щодо порядку доступу до ГТС, тимчасового обмеження у доступі у мережі передбаченого Порядком доступу до ГТС, затвердженого НКРЕКП.

Вільний доступ до ГТС, теж частково імплементує європейський напрям, погоджуючись Другою Газовою Директивою ЄС. Проте, існують певні протиріччя даного Закону, котрі ще дозволяють виникненню випадків тимчасового обмеження, які в свою чергу визначатимуться підзаконним актом НКРЕКП [98]. Також, Законом не передбачено можливості судового оскарження у разі відмови у доступі до газової мережі [116]. Однак вільний доступ має надаватися не лишень для постачання газу до споживача, але й для його транзиту територією України, не лишень для українських фірм, але й для іноземних. Але, попри все, вище перелічене право на доступ до української газотранспортної системи серед претендентів нашоветується на ряд перепон, серед яких:

- нормативно-правові, оскільки НКРЕКП з 2012 року затвердила Порядок доступу об'єктів до єдиної газотранспортної системи [142]. Згідно цього документа було створено системного оператора, який здійснює управління газотранспортною системою України. Функціональні обов'язки системного оператора виконує компанія, котра управляє національними магістральними газопроводами;

- техніко-технологічні, що стосуються порядку та процедурного процесу доступу до магістральних газопроводів, як складових транзитного потенціалу України. Задля урівноваження позицій конкуруючих суб'єктів на вітчизняному ринку транзиту газу слід забезпечити техніко-технологічні умови на українських кордонах не лишень для поставок з Росії, але й з інших Європейських країн. Це призвело в свій час для побудови газовимірювальних станцій технічних умов приймання-передачі газу за європейським принципам.

Водночас, нормативно-правова база вміщує ряд принципів, якими керуються суб'єкти газотранспортної системи при отриманні доступу до її використання, серед них, варто зазначити:

- безпечність та безперебійність роботи газотранспортної системи;

-рівноправ'я щодо надання та споживання серед усіх суб'єктів газового ринку;

-дотримання якісних показників наданих послуг оператором газотранспортної системи;

-своєчасне погашення боргового зобов'язання суб'єктами газотранспортного ринку.

Згідно невідповідності деяким положенням та вимогам третього енергетичного пакету Закону України «Про основи функціонування ринку природного газу», було прийнято новий Закон України від 2015 року № 329 «Про ринок природного газу» в якому найбільш широко впроваджено принципи та норми європейської директиви для безперебійності роботи внутрішнього ринку України [52, 62, 103]. Цей документ вступив в дію з жовтня 2015 року та виконав умови третього енергетичного пакету. Його ще також, називають «антимонопольним». Основними вихідними положеннями цього Закону є наступні принципи:

- регулювання ринку газу застосовує принципи: прозорості, пропорційності, недискримінації діяльності суб'єктів природних монополій;

- високий рівень захисту прав та інтересів споживачів, вільна торгівля природним газом, формування справедливого доступу до мереж газотранспортної системи для всіх суб'єктів на ринку газу;

- регуляторний принцип Регулятора ринку природного газу, котрий уповноважений видавати ліцензії на провадження виду діяльності, проваджувати сертифікацію, обґрунтовує тарифоутворення для різних регіональних газових ринків;

- реалізація державної політики в нафтогазовому комплексі, розроблення правил по безпеці постачання природного газу Центральними органами виконавчої влади;

- оператор газотранспортної системи здійснює господарську діяльність безвідносно до діяльності з видобутку, розподілу та постачання природного газу та

оптової діяльності, будучи при цьому юридично та організаційно незалежним;

- оператор газосховища здійснює діяльність по зберіганню (закачуванню та відбору) природного газу, будучи водночас юридично та організаційно незалежним від інших видів діяльності, не пов'язаних з транспортуванням та зберіганням природного газу;

- оператор установки LNG відповідає за безперебійну та ефективну експлуатацію, забезпечення у відповідному стані та розвитку (враховуючи реконструкцію та будівництво) установки LNG.

Отже, Законом «Про ринок природного газу» стверджується розподіл функцій та механізми недопущення лобіювання компаній по постачанню та видобутку операторів газотранспортної системи [62]. Цей аспект відкриває суттєві переваги для залучення внутрішніх та зовнішніх інвесторів в український ринок газотранспортних послуг. Відносно цього, урядом було запропоновано Законопроект №2352а «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування суб'єктів господарювання, що здійснюють видобування природного газу», який передбачав 1 етап - з 1 жовтня 2015 року зниження ставки ренти для діючих інвестиційних проектів з 55% до 29%, 2 етап - з 1 січня 2016 року запровадження європейської рентної плати від 10 до 20% залежно від глибини [66]. Основою цього заходу було стимулювання нових інвестиційних проектів, збільшення частки власного видобутку у споживанні та відповідно, скорочення частки імпорту. Також, прийнято Закон України від 22.09.16р. № 1540-VIII «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», яким законодавчо визначено механізми і стандарти роботи Регулятора [58, 116].

Однак, з плином часу, деякі положення законотворчих документів застарівають та не можуть бути застосованими до динамічності процесів що має місце на газових ринках. Тому, останніми роками нормативно-правовий базис

транспортування газу зазнав суттєвих реформації. Так, у 2016 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до Митого Кодексу України щодо створення передумов до нової моделі ринку природного газу», положеннями якого намічено напрями впровадження в Україні безколу, змінено вторинну законодавчу базу по регулюванню суб'єктів газового ринку, насамперед, що стосується реформування Кодексу газотранспортної системи, Правил постачання природного газу, тощо [66, 94].

Разом з тим, впродовж 2017 року НКРЕКП було проведено чимало заходів, націлених на вдосконалення вторинного законодавства, з урахуванням усіх норм, правил, Директив і Регламентів ЄС на постійній основі [33].

Важливою метою реалізації положень Кодексу мереж ЄС по питанням балансування газу в ГТС, котрий є елементом правил функціонування газу на Європейських газових ринках та впровадженням подобового балансування, постановою НКРЕКП №1437 від 27 грудня 2017 року змінено редакцію наступних нормативних документів: Кодекс газосховищ, Кодекс газорозподільних мереж, Кодекс газотранспортної системи, Правила постачання природного газу, зрештою що відобразилося у новому договорі транспортування природного газу по номінації, реномінації проведення алокації, врегулюванню замовниками послуг по транспортуванню небалансів та створенню передумов для фінансового забезпечення оператора газотранспортної системи України [103, 116, 180]. Важливим нововведенням стало те, що було сформовано порядок визначення десятирічних планів розвитку ГТС України. Ряд трансформаційних зрушень було здійснено в процесі регулювання взаємовідносин між суб'єктами газотранспортної системи, інформаційної платформи оператора ГТС, що дозволило в свою чергу змінити ринкові алгоритми формування газового ціноутворення та сформувати більш гнучкі та ефективні взаємовідносини на ринку природного газу [106, 116].

Впродовж 2017-2018 років відносини на ринку природного газу також піддавалися змінам у ряді

нормативно-правового регулювання, а саме: Кодексу газотранспортної системи; Кодексу газорозподільних систем; Кодексу газових сховищ; Правил постачання природного газу [181, 182, 183, 190].

Визначною подією стало підписання Меморандуму в середині 2018 року про взаєморозуміння та розмежування оператора ГТС (анбандлінгу) серед радами нагляду за діяльністю ПАТ «Магістральні газопроводи України» та НАК «Нафтогаз України» [168].

Погодження умов Меморандуму дасть змогу з'ясувати в двосторонньому порядку заходи по відокремленню оператора газотранспортної системи за моделлю відокремленої власності (ОУ) та здійснити впровадження у дію всіх міжнародних зобов'язань України, імплементуючи нормативно-правовий базис до початку 2020 року [98, 116].

Цей документ є роз'ясненням по питанню проходження анбандлінгу, з врахуванням відмови непорозуміння контрактних умов з Газпромом щодо транзиту з НАК «Нафтогазом», термін якого завершується 31 грудня 2019 року. Загалом, Україна взяла на себе зобов'язання адаптувати корпоративне управління «Нафтогаз» до вимог Європейського Союзу [98] (Рис. 2.2).

* Побудовано та структуровано авторами з використанням джерел: [80, 200, 206].

Рис. 2..2. Структурна послідовність корпоративного управління НАК «Нафтогаз України»

Діюча структура управління не забезпечує ефективне функціонування НАК «Нафтогаз України», оскільки до 2016 р. уряд покривав збитки компанії з державного бюджету,

які станом на 2015 рік склали – 29,7 млрд.грн. [206]. В 2016 році, діяльність компанії стала більш успішнішою на – 29,5 млрд.грн., В той же час: частка субсидій зросла аж до – 22,6 млрд.грн. (Додаток В.1).

На разі, населення одержує субсидії від держави, купуючи газ за ринковими цінами. Дана картина не сприяє енергоефективності, але породжує корупційні засади та посилює соціальну напругу [117]. Однак, діюча система корпоративного управління має і вагомі недоліки, серед яких:

- населення України, будучи кінцевим власником Нафтогазу, немає жодного важелю управління компанією. Його представником є органи державної виконавчої влади, які є залежними від окремих політичних партій, та змінюються при умові зміни влади та акціонера компанії;

- на разі, немає чіткості повноважень між розподілом функцій Кабінетом Міністрів України, міністерствами та іншими органами державної влади, особливо у питаннях, які стосуються внутрішнього аудиту;

- відсутній прозорий процес відбору членів наглядової ради;

- не зроблено жодного заходу по перегляду стратегії «Нафтогазу» в інтересах компанії та її кінцевого акціонера;

- монопольність прийняття рішень органами державної влади щодо призначення на посаду та звільнення з посади керівництва компанії та дочірніх підприємств, а не незалежними експертами.

У березні 2015 року Кабмін України затвердив план по трансформації газового сектора, де основним питанням було зміна корпоративного управління НАК «Нафтогазу» до принципів корпоративного управління ОЕСР. Особливо гостро ця передумова була прописана при наданні кредиту ЄБРР та ЄІБ для реконструкції газогону «Уренгой-Помари-Ужгород».

Кабінет Міністрів Постановою від 5 грудня 2015 року № 1002 «Деякі питання вдосконалення корпоративного управління публічного акціонерного товариства» передав управління 100% акцій НАК «Нафтогаз», який належить

державі до Міністерства економічного розвитку та торгівлі [141, 235]. Раніше він перебував у віданні Міністерства енергетики та вугільної промисловості. Окрім того, постановою було затверджено статут НАК «Нафтогазу», положення про діяльність Наглядової Ради компанії. Загалом, резюмуючи, слід відзначити що до основних напрямів реформування слід віднести наступні:

- ізолюваність від політичного впливу;
- реалізацію прав та обов'язків власника;
- повноцінну та незалежну в прийнятті рішень Наглядову Раду;
- комплексну регуляторну та соціальну політику.

Згодом, відповідно Наказу Міністерства економічного розвитку та торгівлі України від 25.03.2016 року №504 створено Наглядову Раду «Нафтогазу» у складі п'яти осіб, більшість з яких є незалежними директорами терміном до чотирьох років [141].

Європейський досвід нормативно-правового забезпечення функціонування ринку природного газу. Відомо, що на сьогодні в сфері енергетики мають місце постійні зміни структурного характеру. Це спричинене в першу чергу коливанням цін на енергетичні носії, в т.ч. і вуглеводні, відчутним сповільненням темпів підвищення рівня попиту, конкурентного загострення тощо [103, 113].

Від так, за результатами попередньої оцінки міжнародного агентства з енергетики в останні декілька років показники енергетичного сподівання в світі в 2018 році та показники нафтового еквіваленту (ТНЕ) стрімко зростають [243].

Левову частку в світовому енергетичному балансі посідають саме енергетичні вуглеводні близько – 80%, серед яких обсяг природного газу близько чверті припадає на природній газ. До слова, в енергетичному забезпеченні держав, що є учасниками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) на природній газ припадає невеликим більше - 20,8% [113, 245].

У відповідності до прогностичних показників, що було розраховано Всесвітньою Енергетичною Радою (ВЕР), за

період 2000-2030 років показники глобального споживання енергії сягнуть рівня, що на 55% перевищує сьогоденний, в свою чергу обсяги інвестування в енергетичні проекти будуть більше 16 трильйонів доларів США.

Показники попиту на природній газ характеризуватимуться суттєво вищими темпами в порівнянні з вугіллям, чи нафтою, приблизно близько 1,5% на рік. Дана тенденція зберігатиметься аж до 2035 року [199].

Вже сьогодні видно, що адміністративні заходи відносно економічних та екологічних покращень вже направлено на зміну структури попиту на ринку енергогенерації та промисловостей шляхом стимулювання процесів заміщення видобувного вугілля природним газом [113].

На сьогодні, в країнах Європи відбувається постійне збільшення рівня споживання природного газу, а відповідно і частки його імпорту. За попередніми прогнозами значення показника споживання до 2035 року зросте аж на 80%. В планах на майбутнє стоїть завдання активізації видобутку сланцевих порід газу та видобуток скрапленого газу, забезпечить рівномірний процес формування інтегрованого ринку газу в світі [199, 245].

Загалом, тема щодо забезпечення енергетичної безпеки на території Європейського Союзу вперше з'явилася після вступу країн Східної та Центральної частини Європи, що мало місце в 2004 році. Потреба у заходах, щодо диверсифікації джерел та шляхів постачання енергетичних ресурсів виникла в період 2006-2009 років. В той час транзитне транспортування природного газу територією нашої держави було заблоковано нашим східним сусідом – Російською Федерацією. В результаті чого Європейська частина світу відчула гострий дефіцит в зимовий період природного газу, що потягло за собою відповідні наслідки та складності соціально-гуманітарного характеру [113].

В підсумку, за результатами саботажних дій Російської федерації стало очевидним те, що саме енергетичні ресурси та їх носії можна використати в якості важелів геополітичного шантажу, що реалізації та досягнення політичних цілей в стратегічному вимірі.

На сьогоднішній день Європейський Союз є одним з найбільших споживачів природного газу в світі, попит на який постійно зростає. В той же час, родовища природного газу, що розміщено на території країн ЄС перебувають в майже виснаженому стані, що спричиняє поетапне зменшення показників видобутку на них природного газу [113].

Процес постачання природного газу до країн Європейського Союзу в більшій мірі забезпечується Україною та трубопровідним транспортуванням.

Зауважимо, що високі показники темпів підвищення рівня попиту на природній газ відносно нафти свідчать про його висококонкурентні товарні характеристики.

Створення, впровадження в дію та забезпечення діяльності європейського ринку природного газу реалізується на основі Єдиної спільної енергетичної політики Європейського Союзу. Адже питання енергетичного забезпечення несуть пряме стратегічне значення для національної безпеки країн учасників. В результаті чого держави-члени Європейського Союзу в різний спосіб перешкоджають делегуванню вирішення національних енергетичних питань на наднаціональний-загальноєвропейський рівень. Разом з тим, є потреба в постійному узгодженні «інтересів» інших країн Європи, що не входять до складу Європейського Союзу як споживачів.

В свою чергу, Європейським Союзом було досягнуто певних успіхів в питанні уніфікації та лібералізації на газовому ринку держав-учасників, як слідство було встановлено спільні норми та засади їх функціонування. Що слугувало базисом для утворення спільного ринку газу в Європі за участю інших держав з суміжними кордонами до ЄС [103].

Разом з тим, слід визнати, що утворення ринку газу в Європейському Союзі було б неможливо досягнути без збалансованої інституційної структури та нормативно-правового базису. Відповідно, організаційний базис в процесі запровадження засад енергетичної безпеки на території ЄС забезпечують наступні інституції:

Європейський Парламент; Рада Європейського Союзу; Європейська Комісія.

В основу забезпечення діяльності ринку газу покладено різні нормативно-правові акти та інші документи інформаційного та політичного змісту. Коротку класифікацію їх відображено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Класифікація нормативно-правових актів, котрі регулюють процес забезпечення діяльності ринку газу в країнах Європейського Союзу та забезпечують його безпеку

Класифікаційна одиниця	Типологічні особливості нормативно правових документів
<i>Директиви</i>	є обов'язковими до виконання в процесі визначення «мети», в той же час залишаються рекомендаційними в процесі здійсненні вибору шляхів та методів її досягнення.
<i>Регламенти</i>	є обов'язковими до виконання усіма країнами Європейського Союзу різні нормативні та правові акти прямої дії.
<i>Міждержавні угоди</i>	ратифіковані окремими державними законодавчими органами країн Європейського Союзу конвенції та різного змісту договори.
<i>Рішення</i>	є обов'язковими до виконання нормативно-правові акти адміністративного змісту.
<i>Політичні документи</i>	Відображають принципи та кінцеві цілі співробітництва між членами Європейського Союзу в політичній площині.
<i>Програми співпраці</i>	є обов'язковими документами до виконання усіма країнами Європейського Союзу та визначають порядок виконання та джерела фінансування проектів.
<i>Рекомендації та пропозиції</i>	не є обов'язковими до виконання, але мають юридичну вагу.

* розроблено авторами з використанням джерел: [13, 95, 113].

Як вже було відзначено, в Європейському Союзі не було єдиного підходу до реалізації спільної енергетичної політики серед країн його учасників, в результаті чого Європейською Комісією в 2010 році було прийнято Стратегію «Енергетика 2020» в якій відображено основні

засади реалізації сталої та безпечної енергії [248]. В даній стратегії було запропоновано пріоритетні напрями її реалізації, серед яких:

- досягнення Європейської енергетичної ефективності;
- організація загального для Європи інтегрованого ринку енергетики;
- значне розширення спектру можливостей реалізації інтересів та прав споживачів;
- підсилення значення Європи в інноваціях та технологіях в сфері енергетики;
- підсилення зовнішньої політики та впливу енергетичного ринку Європейського Союзу.

Від так, можемо виокремити основні етапи на яких було запроваджено наступні енергетичні пакети: заходи з реформування енергетичного (газового) ринку Європи; створення відповідного нормативно-правового базису [113, 210]. (Додаток Г)

Здійснивши аналіз базису нормативних документів що слугували підвалинами для здійснення реформування енергетичного ринку в Європі видно, що зазначений процес було почато саме з лібералізаційних процесів на національних ринках природного газу в країнах Європи. Потреба в даних нормативно-правових документах викликана тим, що сектори природного газу в країнах ЄС за своїм змістом являють собою природні монополії що регулюються вертикально інтегрованими структурно-організаційними елементами, результати роботи яких не створюють сприятливих умов для зниження тарифів на послуги та підвищенню рівня конкурентної спроможності економіки, а також запровадженню дієвих механізмів створення кращих умов для постачання природного газу [210].

Від так, в результаті реалізації *I енергетичного пакету в період 1990-2002 років*, знайшли своє підтвердження переваги результату лібералізації ринків природного газу, а саме: було створено прозоре конкурентне середовище; підвищення рівня функціональної ефективності газових ринків; забезпечено прозорість процесу тарифоутворення.

В той же час виникли деякі ризики, що полягають в транспортно-постачальній сфері природного газу; можливості злиття конкуруючих газових компаній – прояви монополізації ринків природного газу [36, 38, 42, 46,].

В свою чергу, в *II енергетичному пакеті в період 2003-2008 років*, було взято до уваги недоліки попереднього та передбачав заходи щодо узгодження рішень для максимізації синхронності та узгодженості інтересів для зацікавлених учасників; чітко визначену послідовність та пріоритетні напрями перехідних етапів з метою пристосування до нових правил; чіткий механізм практичної реалізації та постійний контроль. В цілому ж, даним енергетичним пакетом було передбачено подальший процес реалізації лібералізаційних заходів в енергетичному секторі, що відображено в наступних аспектах: реалізовано обов'язкове до виконання правило поділу бухгалтерського обліку та звітності за видами діяльності у інтегрованих компаніях за вертикальною схемою; створено базис для розвитку конкурентних відносин у сфері оптових та роздрібних поставок природного газу; передбачено необхідність в управлінні доступом третіх сторін до енергетичної інфраструктури з наступним обов'язковим утворенням органу регулювання так контролю в кожній державі-учасниці [34, 35, 235].

Від так, в I та II енергетичних пакетах було сформовано необхідні підвалини для формування внутрішнього енергетичного ринку як в країнах-учасниках, а також в самому Європейському Союзі.

III енергетичний пакет реалізації енергетичної політики Європейського Союзу, що було запроваджено в період 2009-2016 років розпочався з моменту прийняття Європейським Парламентом наступного енергетичного законодавства з все тією ж метою – реалізації подальших лібералізаційних процесів на енергетичному ринку Європи в тому числі і в газовій сфері. Метою даного пакету було створення відкритості конкурентних умов для функціонування енергетичного ринку в Європі,

передбачено можливість безперешкодного обрання з боку споживача постачальника природного газу; опрозорено процес ціноутворення; зміцнено безпеку постачання розмежування функцій з видобутку; транспортування та продажу енергетичних ресурсів; забезпечено надійну транскордонну співпрацю в частині транскордонного транспортування та торгівлі енергетичними ресурсам; підвищено рівень ефективності діяльності регуляторів держав-учасників [37, 198].

Відзначимо, що ринок природного газу в Європі – це своєрідна сукупність його секторів, що регулюються та не регулюються. Сферою регулювання даного ринку є оператори магістралей-газопроводів, їх ремонт та подальше технічне обслуговування в державах на території яких їх розташовано. В свою чергу, найбільш нестабільним аспектом в структурі газової сфери Європейського Союзу, як і багатьох інших держав, що не входять до його структури є питання тарифного утворення на послуги з транспортування природного газу, подальший розвиток та розширення мереж газотранспортних магістралей, а також пошук з наступним залученням інвестиційних ресурсів для його реалізації [205].

Узагальнюючи відмітимо, що європейський ринок природного газу реально складався з окремих, адміністративно відокремлених регіональних ринків природного газу, для уніфікації діяльності яких слід було подолати наступні перешкоди, серед яких мала місце відмінність технічних характеристик та систем функціонування газотранспортних мереж серед країн Європейського Союзу; відсутні уніфікованої системи керування та спрямування газових потоків; неможливість для всіх держав-учасників системи для оплати за можливість доступу до магістральних газопроводів з боку третіх учасників [103, 221].

Всі процеси щодо вдосконалення-реформування ринку природного отримали величезний супротив з боку компаній та підприємств, що працюють в газовій сфері, у зв'язку з чим даний процес трансформаційних змін в

газовій сфері характеризувався як «революційний». Уся діяльність в газовій сфері, як і сьогодні базуються на дії контрактів довгострокової дії, а не на «біржових» засадах. Організації, що діяли в газовій сфері переслідували ідею реалізацію своєї діяльності та інтеграційних процесів за вертикальним принципом, з якими в свою чергу вела боротьбу Європейська комісія. Адже, навіть за умов вільних конкурентних відносин на ринку природного газу не має можливості гарантувати те, що всі споживачі купуватимуть природний газ у нових постачальників газової продукції, а постачальники в свою чергу – здійснювати заходи по виходу на нові ринки збуту.

Отже, реалізація III енергетичного пакету створила умови для безперебійного постачання енергетичних ресурсів до країн Європейського Союзу. Як слідство, в період з 2000-ого року кількість компаній, що постачають природний газ збільшилася 14 до 25 одиниць. А діяльність терміналів з прийому скрапленого газу, що було введено в дію сприяло зменшенню рівня енергетичної залежності від Російської Федерації [47].

З початку 2017 року Європейською Комісією було представлено для огляду та подальшого обговорення проектні матеріали для формування в найближчому майбутньому IV енергетичного пакету концептуальні положення якого полягають в можливих варіантах розвитку подій та шляху переходу Європейського Союзу до нового «інноваційного» енергетичного майбутнього. У даному проекті представлено наступні можливі цілі: пріоритетність розвитку за широкої реалізації енергетичної ефективності; досягнення лідируючих позицій в сфері генерації енергетики з використанням відновлювальних джерел енергії; створення найкращих умов для споживачів енергетичної продукції [92, 93].

Резюмуючи, відзначимо, що аналіз нормативно-правового базису функціонування енергетичної сфери в Європейському Союзі щодо створення уніфікованого енергетичного ринку в його межах засвідчує те, що за період починаючи з 1990 року мали місце комплексні підходи до

реформування сектору енергетики кінцевою метою яких були створення прозорих конкурентних відносин, лібералізація, об'єктивні процеси цінового утворення.

2.3. Оцінка ефективності функціонування регіональних газорозподільних підприємств

Методичний підхід стосовно аналізу ефективності функціонування газорозподільних підприємств, суперечливість громадської думки щодо ефективності діяльності газової сфери в Україні загалом і газорозподільних компаній, як суб'єктів ринкової економіки, створює передумови для проведення поглибленого аналізу їх діяльності, аби виявити основні чинники, що сповільнюють розвиток і понижують ефективність роботи газорозподільних підприємств західного регіону [103].

Якщо розглядати газорозподільне підприємство у якості основного досліджуваного об'єкту стосовно виявлення напрямів збільшення ефективності процесів транспортування та розподілу природного газу, то необхідно окреслити їх значення та функції у даній сфері, в тому числі збереження та раціональне використання газових ресурсів на всіх етапах їх переміщення.

Особливої уваги при оцінці ефективності функціонування газорозподільних підприємств потребують питання розкриття особливостей їх діяльності в умовах постійної трансформації взаємовідносин між суб'єктами газового ринку. Обмеженість газорозподільних підприємств при виборі методів здійснення виробничо-торгівельних операцій на ринку природного газу обумовлена прямим та опосередкованим впливом держави, оскільки саме вона є монополістичним власником природних ресурсів. В той же час, посилення державного контролю в даній сфері спричинене низькою зацікавленістю газорозподільних підприємств у зменшенні рівня витрат на всіх етапах процесу переміщення природного газу. Та слід зазначити, що

така політика є малоефективною і, здебільшого, не дає позитивного ефекту [103].

Відтак, доречним буде пошук напрямів збільшення ефективності процесів як розподілу та транспортування природного газу, так і функціонування газотранспортної системи загалом. Основними перепонами на шляху усунення недоліків функціонування є питання економічної зацікавленості окремих суб'єктів газорозподільної сфери. Довгий проміжок часу газ характеризувався як найдешевший вид енергоресурсів, саме це сприяло застосуванню неощадливих технологій на етапі виробництва, транспортування, розподілу і зберігання природного газу. Навіть сьогодні, коли мав місце різкий ріст ціни на природній газ та супутні послуги, в нашій країні в сфері транспортування, розподілу та використання природного газу використовують все ті ж технології, які є нерациональними та затратними [103].

Сутнісною характеристикою функціонування суб'єктів газотранспортної сфери є розподіл заданого об'єму газу своєчасно до пункту призначення, та разом з цим, особливої уваги потребує стан екологічної та соціальної безпеки, якщо звернути увагу таку характеристику газу як вибуховість. Отож, можна визначити функції газорозподільного підприємства, в першу чергу, до них слід віднести надання послуг щодо задоволення потреб споживачів у природному газі, на підставі договору та гарантування безпечного транспортування газових ресурсів та їх збереження [103].

Вартість послуг, які надають газотранспортні підприємства обумовлена тарифними засадами в розрахунку транспортування 1000 м³ газу, враховуючи податкові відрахування, покриття витрат та отримання аргументованого прибутку (*Розділ 1.2*). В такому випадку, відповідно до законодавства України, домінуючим параметром при аналізованні й оцінюванні ефективності діяльності суб'єктів газорозподільного призначення виступають витрати на реалізацію головних розподільних та транспортно-виробничих функцій [115].

Взявши до уваги той факт, що послуги з газорозподілу підлягають під дію єдиного тарифу та визначаються за єдиною методикою, доцільним буде аналізувати ефективність газорозподільних підприємств за групами, диференційованих за економічними елементами, виробничих витрат. За кожним із таких елементів, необхідно проводити аналіз ефективності щодо їх використання на засадах протиставлення фактичних та запланованих показників у визначеному періоді.

Специфічною ознакою економічного функціонування газорозподільних підприємств є закладання прибутку, запланованого отримати в результаті надання послуг споживачам, у тарифи на дані послуги. Отже, система використання витрат газорозподільними підприємствами керується принципами задоволення потреб не споживачів, а виробників, які надають послуги. Відтак, виконується залежність, де висока вартість наданих послуг обумовлена високими витратами на їх здійснення та прибутком від їх реалізації, при цьому напруга для самих підприємств буде знижуватися із ростом вищезгаданих факторів. Таким чином, аналіз ефективності функціонування газорозподільних підприємств повинен базуватися на концепції раціонального використання витрат, з врахуванням зацікавленості не лише виробників, а й споживачів. При цьому слід враховувати не тільки інтереси виробників, а й споживачів. При наявності монополізованих ринків, регулювання раціональності витрат газорозподільних підприємств повинне здійснюватися державою [103, 113].

В розділі 2.1 та в додатку Д.1 в частині розподілу та реалізації природного газу в розрізі західного регіону за областями (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька) нами було відображено газорозподільні підприємства (оператори систем розподілу) та постачальників природного газу, серед яких, (Додаток Д.1):

1. АТ «Волиньгаз» (постачальник – ТОВ «Волиньгаз Збут»);
2. АТ «Рівнегаз» (постачальник – ТОВ «Рівнегаз Збут»);

3. АТ «Львівгаз» (постачальник – ТОВ «Львівгаз Збут»);
4. ПрАТ «Тернопільгаз» (постачальник – ТОВ «Тернопільоблгаз»);
5. ПрАТ «Тернопільміськгаз» (постачальник – ДП «Газпостач», ПАТ «Тернопільміськгаз»);
6. АТ «Хмельницькгаз» (постачальник – ТОВ «Хмельницькгаз Збут»);
7. АТ «Шепетівкагаз» (постачальник – ДП «Шепетівкагаз», ПАТ «Шепетівкагаз»);
8. АТ «Закарпатгаз» (постачальник – ТОВ «Закарпатгаз Збут»);
9. АТ «Івано-Франківськ» (постачальник – ТОВ «Івано-Франківськ»);
10. АТ «Тисменицягаз» (постачальник – ТОВ «Івано-Франківськ»);
11. АТ «Чернівцігаз» (ТОВ «Чернівцігаз Збут»).

До основних видів діяльності та послуг, що реалізують зазначені газорозподільні підприємства та які включені до складу тарифів по розподілу природного газу є наступні (Додаток Д.2):

- постачання та транспортування природного газу;
- транспортування природного газу розподільчими газопроводами;
- обслуговування та поточний ремонт споруд та мереж газової системи.
- розподіл природного та нафтового газу, метану, технічне обслуговування і експлуатація газових мереж, виконання будівельно-ремонтно-монтажних робіт, будівництво газових мереж;
- розподіл природного газу для всіх категорій споживачів, приєднання та підключення до газових мереж, будівництво газових мереж тощо;
- транспортування природного газу розподільчими газопроводами та постачання природного газу за регульованими тарифами;
- забезпечення безперебійного та безаварійна експлуатація систем газопостачання, реалізація скрапленого газу, експлуатація газових мереж;
- розподіл природного газу розподільними мережами.

Перелічені послуги піддаються тарифікації на транспортування природного газу розподільними мережами. Ціна та тарифи на розподіл природного газу вже включають в себе економічно-обґрунтовані витрати, які виникли в процесі реалізації вищезазначеного, очікуваний прибуток, потрібний для фінансування капіталовкладень, та методики обрахунку тарифного та цінового еквіваленту з метою здійснення податкового справляння відносно діючого законодавства [115, 148].

Як свідчать дані Державної служби статистики України, структура загального первинного постачання енергоресурсів характеризується високою часткою природного газу, що на початку 2018 року становила близько 30%. Це засвідчує важливу роль цього джерела енергетичних ресурсів як для економіки України, так і для побутових споживачів. Газорозподільчі компанії у всьому світі для інвестицій з метою стабільного отримання в довгостроковій перспективі прибутку є привабливими об'єктами. Про те, в Україні на сьогодні таке явище не спостерігається, адже переважну більшість газорозподільних підприємств була на сумнівних аукціонах приватизовано ще у 2012 році, що привело до монополізації даного ринку. Найбільшим утримувачем операторів газорозподільчих мереж (ГРМ) став один з українських олігархів [30]. До його сфери впливу офіційно входять 18 операторів ГРМ (газорозподільних підприємств), ще декілька контролюються його бізнес-партнерами [115].

Газорозподільними підприємствами (операторами ГРМ) в Україні в основному виступають облгази та декілька менших газорозподільчих компаній. У фінансовій звітності операторів ГРМ за 2017 рік вказані загальні збитки в розмірі 2 млрд грн.

Не секрет, що виручка обласних підприємств розподілу природного газу залежить від тарифу, встановленого нацкомісією з регулювання енергетики (НКРЕКП), кількості приєднаних абонентів та технічного стану газорозподільних мереж. В Асоціації газового ринку,

яка лобіює інтереси газорозподільних підприємств переконують, що тарифи на сьогоднішній день що встановлено на послуги газорозподільних підприємств не забезпечують покриття витрат, що виникають в процесі утримання та обслуговування газових мереж. В «Нафтогазі» стверджують, що тариф є рентабельним, а газорозподільні підприємства заощаджують газ, списуючи його на так звані мертві душі. Крім того, стверджується, що газовий ресурс списується у якості виробничо-технологічних витрат (ВТВ). Тобто обласні організації з розподілу газу витрачають у вигляді виробничо-технологічних витрат значно менше природного газу, ніж це передбачено встановленими НКРЕКП нормативами. При цьому оператори ГРМ отримують прибуток, який пов'язаний з неконтрольованим розподілом газу, який не відображений в офіційній звітності (Табл. 2.3) [30].

Таблиця 2.3

Зведені показники діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону, на 1 січня 2018 року

№	Оператор ГРМ	Виручка від продажу, млн. грн.	Прибуток / збиток (-), млн. грн.	Витрати на ВТВ, млн. грн.	Протяжність ГРС км.	Тарифи на розподіл грн./10 00 м ³ (без ПДВ)
1	2	3	4	5	6	7
Західний регіон (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)						
1	АТ «Волиньгаз»	1895.58	-169.02	158.98	7308	713.5
2	АТ «Рівнегаз»	2075.02	-55.3	160.15	8304	725.5
3	АТ «Львівгаз»	5930.81	-652.68	467.81	18333	708.1
4	АТ «Тернопільгаз»	323.01	-19.86	117.68	10301	631.9
5	АТ «Тернопільміськийгаз»	73.46	-165.47	27.98	931	233.8
6	АТ «Хмельницькийгаз»	2751.53	-173.13	167.44	17860	595.2
7	АТ «Шепетівкагаз»	29.66	1.48	6.86	613	459.6
8	АТ «Закарпатгаз»	2697.05	-548.06	240.7	7467	711.5
9	АТ «Івано-Франківськийгаз»	3511.01	-85.49	180.66	14147	713.1
10	АТ «Чернівцігаз»	286.64	-49.52	106.49	7197	723.7

* Побудовано та систематизовано авторами на основі додатків: Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О

Питання організаційно-економічного регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону є надзвичайно важливим, адже мова йде про ринок природної монополії. Основою організаційно-економічного регулювання має бути попередній аналіз та оцінка економічної ефективності цієї діяльності. Така оцінка дозволить виявити фактори, які найбільше впливають на підвищення організаційної, економічної, стратегічної ефективності та дозволить виявити можливі зловживання в роботі окремих учасників ринку розподілу природного газу в Західному регіоні.

Для дослідження обраної проблематики, нами було опрацьовано широкий спектр показників та їх динаміки за період 2014-2018 рр., що в тій, чи іншій мірі впливають як на функціонування сфери розподілу природного газу, так і безпосередньо діяльності газорозподільних підприємств західного регіону, серед яких: динаміка показників виданих населенню субсидій; показник довжини трубопроводу у віданні газорозподільних підприємств регіону; частка приватної власності операторів систем розподілу у своїй структурі; обсяг виручки підприємств від реалізації природного газу; прибуток підприємств; витрати підприємств на виробничо-технічні витрати; протяжність газорозподільних мереж; тарифи на розподіл та транспортування природного газу; динаміка показників споживання газу; обладнання домогосподарств газовими приладами; кількість газифікованих домогосподарств; динаміка цін на природний газ тощо.

Основні та узагальнені показники статистичних даних щодо результатів діяльності газорозподільних підприємств станом на початок 2018 року наведені у таблиці 2.3 та додатках Е.1, Е.2, Е.3, Е.4. Як видно з зазначеної таблиці, станом на 1 січня 2018 року всього одне газорозподільне підприємство західного регіону працювало з прибутком (6 ГРП – є прибутковими з 36 по Україні загалом) – АТ «Шепетівкагаз». В той же час, загалом по Україні найбільшим з прибуткових газорозподільних підприємств

України, є АТ "Київгаз", у якому на один кілометр мереж приходить найбільша кількість споживачів.

Проаналізуємо показники, які найбільше впливають на економічну ефективність роботи газорозподільних підприємств. Це можуть бути як прямі показники, наведені у таблиці 2.3, так і синтетичні показники, утворені шляхом комбінування наведених даних в таблиці 2.4.

Одним з основних показників економічної ефективності роботи підприємства є рентабельність операційної діяльності (РОД). У нашому випадку рентабельність газорозподільного підприємства вимірюється відношенням отриманого прибутку, або ж понесеного збитку у відношенні до показника загальної виручки.

Результати розрахунку рентабельності наведені у третій колонці табл. 2.4. Найнижча рентабельність операційної діяльності не лише у Західному регіоні, а й у межах усієї України спостерігається у АТ «Тернопільміськгаз». Зазначене підприємство є у своєму роді «унікальним», оскільки його збиток склав - 165.47 млн. грн. (2.253 од.), що більш ніж у два рази перевищує тарифну виручку, яка склала 78.90 млн грн. [115].

Негативна рентабельність означає збитковість підприємства. Від так, чим можна пояснити збитковість більшості газорозподільних підприємств регіону? Найбільше збитків приносить необхідність використання газу для забезпечення покриття виробничих та технологічних витрат (ВТВ). Виробничо-технологічні втрати – це втрати газової маси що виникають в процесі обслуговування газорозподільних мереж, на кшталт вихід газу з трубопроводу в процесі проведення ремонтних робіт та метрологічного обслуговування.

Має місце тісна кореляція між витратами ВТВ та прибутковістю діяльності оператора. Коефіцієнт лінійної кореляції між цими показниками згідно з даними таблиці 2.3. та додатку Е.2, становить -0.786. Де знак «-» означає, що збільшення ВТВ веде до зменшення прибутку.

Таблиця 2.4

Авторські розрахунки результатів діяльності
газорозподільних підприємств Західного регіону,
на 1 січня 2018 році

№	Оператор ГРМ	Рентабельність	Частка ВТВ у виручці	Виручка тис. грн. / км.	Всеукр. рейт. РОД / Регіон. рейтинг	Всеукр. рейт. ВТВ / Регіон. рейтинг	Всеукр. рейт. ВКМ / Регіон. рейтинг	Заг. всеукр. рейт. / Заг. регіон. рейтинг
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Західний регіон (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)								
1	АТ "Волиньгаз"	-0.089	0.084	259.38	22 / 6	17 / 5	14 / 3	18.5 / 5
2	АТ "Рівнегаз"	-0.027	0.077	249.88	14 / 3	15 / 3	15 / 4	11 / 2
3	АТ "Львівгаз"	-0.110	0.079	323.50	24 / 7	16 / 4	6 / 2	12.5 / 3
4	АТ "Тернопільгаз"	-0.061	0.364	31.36	17 / 4	31 / 8	35 / 10	32 / 8
5	АТ "Тернопільміськийгаз"	-2.253	0.381	78.90	36 / 10	33 / 10	27 / 7	36 / 10
6	АТ "Хмельницькийгаз"	-0.063	0.061	154.06	18 / 5	6 / 2	23 / 6	14 / 4
7	АТ "Шепетівкагаз"	0.050	0.231	48.38	3 / 1	25 / 7	29 / 9	21 / 6
8	АТ "Закарпатгаз"	-0.203	0.089	361.20	33 / 9	22 / 6	4 / 1	22 / 7
9	АТ "Івано-Франківськийгаз"	-0.024	0.051	248.18	13 / 2	1 / 1	16 / 5	4 / 1
10	АТ "Чернівцігаз"	-0.173	0.372	39.83	28 / 8	32 / 9	32 / 8	35 / 9

* Побудовано та систематизовано авторами на основі додатків: Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О

Важливою оцінкою ефективності роботи газорозподільного підприємства є частка ВТВ по відношенню до загальної виручки підприємства. Як показує аналіз, результати якого наведені у четвертій колонці табл.2.4, для більшості операторів цей показник знаходиться в межах від 5% до 9%. Однак, для 12 підприємств це відношення є значно вищою і доходить до значення 37% для АТ «Чернівцігаз» та АТ «Тернопільгаз». Причинами таких великих обсягів виробничо-технологічних витрат можуть бути складні географічні умови місцевості (гори, яри, водні перешкоди), зношеність технологічного обладнання, мала концентрація споживачів на 1 кілометр трубопроводу. Цими причинами, наприклад, можна пояснити високу частку ВТВ у АТ «Чернівцігаз». Що стосується інших підприємств, то задачею експертів є аналіз причин високого значення частки ВТВ по відношенню до їх виручки.

Ще одним показником економічної ефективності роботи газорозподільних підприємств можна вважати

відношення отриманої виручки до протяжності трубопроводної мережі (ВКМ, п'ята колонка табл. 2.4). Високе значення цього показника відображає високу концентрацію споживачів газу, що сприяє зменшенню питомих витрат на експлуатацію та ремонт мережі. Найвищі значення цього показника мають підприємства АТ «Закарпатгаз», АТ "Львівгаз". Найнижчі значення показника є характерними для невеликих газорозподільних підприємств, таких як, АТ «Тернопільгаз», АТ «Чернівці», АТ «Шепетівка», для яких є характерною низька концентрація споживачів на 1 кілометр трубопроводу.

Використаємо введені нами показники РОД, ВТВ, та ВКМ для класифікаційних та аналітичних оцінок ефективності організаційно-економічної діяльності газорозподільних підприємств. Найпростішим методом порівняльної оцінки є метод рейтингування [19].

Під рейтингом розуміють комплексну характеристику економічного об'єкта згідно з певною шкалою, де значення рейтингу – це елемент лінійно напівупорядкованої множини. Рейтингові оцінки можуть бути розраховані як для окремих статистичних показників організаційно-економічної ефективності газорозподільних підприємств таких як: рентабельність операційної діяльності, відношення ВТВ до виручки, відношення виручки оператора до протяжності газорозподільної мережі так і для інтегрального показника (індекса) організаційно-економічної ефективності. Такі рейтингові оцінки дозволяють здійснити ґрунтовну діагностику рівня організаційно-економічної ефективності газорозподільного підприємства, проаналізувати роль окремих чинників у формуванні високого індекса організаційно-економічної ефективності та визначити рекомендовані напрямки його підвищення.

Перед початком рейтингування слід розділити показники на стимулюючі та дестимулюючі. Показники, що характеризуються позитивним впливом на організаційно-економічну ефективність діяльності

газорозподільного підприємства будуть вважатися стимуляторами, інші показники – дестимуляторами. Для досягнення високої організаційно-економічної ефективності роботи операторів ринку газу є потреба у високому рівні значень стимулюючих показників та низький рівень значення дестимулюючих показників. Таким чином, отримуємо наступну структуру показників організаційно-економічної ефективності:

- рентабельність операційної діяльності (РОД);
- частка ВТВ по відношенню до загальної виручки оператора (ВТВ);
- відношення виручки до протяжності мережі (ВКМ).

Дана система показників формує систему статистичних рейтингових оцінок, що дозволяє здійснити рейтингування компаній газорозподільного сектору.

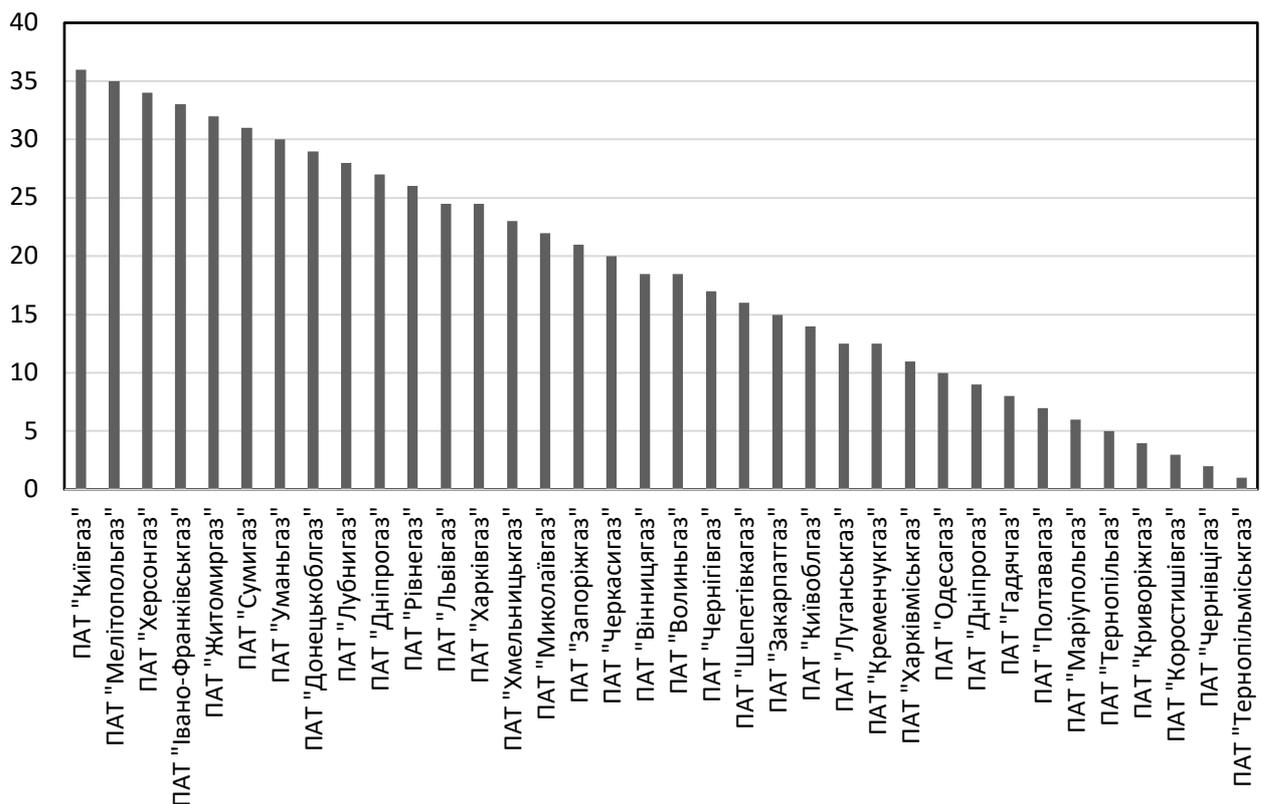
Відразу відзначимо те, що для досягнення найширшого розуміння та всебічного дослідження обраної нами проблематики щодо організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону всі розрахунки було проведено в масштабах усіх регіонів держави та відповідно, за результатами організаційно-економічної діяльності усіх газорозподільних підприємств, що функціонують в їх межах з наступною конкретизацією дослідницької уваги саме на Західному регіоні.

Від так, розглянемо методику рейтингування на прикладі першого показника *«рентабельність операційної діяльності»*. Оскільки цей показник є стимулятором, оператор з найвищим значенням показника РОД в Західному регіоні це АТ «Шепетівкагаз» з рейтинговим показником – 1 (найвище значення РОД по Україні АТ «Кременчукгаз» – 1), газорозподільне підприємство з найнижчим значенням даного показника є АТ «Тернопільміськгаз», отримує найнижчий рейтинг - 10 (шоста колонка табл. 2.4). Аналогічно виконується рейтингування для показника-стимулятора ВКМ - відношення виручки до 1 кілометра газорозподільчих мереж: АТ "Закарпатгаз" – 1 позиція; АТ "Тернопільгаз" – 10

позиція в регіональному рейтингу (восьма колонка табл. 2). Що стосується показника-дестимулятора ВТВ, то оператор з найбільшим значенням показника АТ "Тернопільміськгаз" отримує найнижчий рейтинг 10, а оператор з найменшим значенням показника ПАТ «Івано-Франківськгаз» отримує найвищий рейтинг 1. На наступному кроці необхідним є розрахунок усередненого значення рейтингу за всіма трьома вище відзначеними показниками:

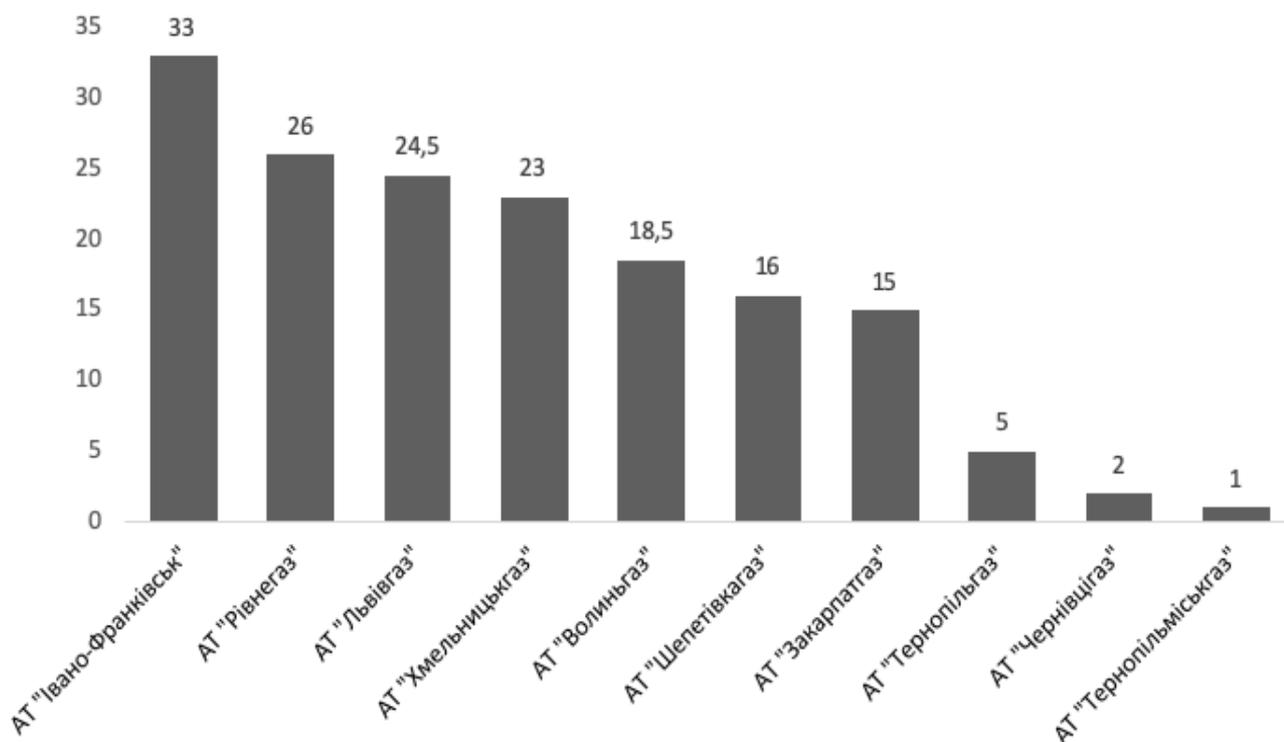
$$R = \frac{R_1 + R_2 + R_3}{3}. \quad (2.1)$$

Вважаючи узагальнений показник стимулятором, виконуємо рейтингування об'єктів за цим показником. Результати узагальненого рейтингування наведені в останньому – 9 стовпці табл. 2.4.

* Побудовано та систематизовано авторами на основі додатків: Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О

Рис. 2.3 AR – показник організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств України, на 01.01.2018 року

* Побудовано та систематизовано авторами на основі додатків: Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О

Рис. 2.4. Значення AR – показника організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону в структурі загальнодержавного рейтингу, на 01.01.2018 року

Від так, найвищою економічною ефективністю (найменше значення рейтингу R) характеризуються в Західному регіоні АТ "Івано-Франківськгаз", АТ "Рівнегаз" та АТ "Львівгаз".

Як бачимо, для досягнення високого рівня організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільного підприємства не обов'язково залучати багато споживачів. В свою чергу, найнижчу економічну ефективність було відзначено у АТ "Тернопільгаз", АТ «Чернівцігаз» та АТ «Тернопільміськийгаз». Введемо ще один показник AR, який є оберненим до показника R .

$$AR = N + 1 - R. \quad (2.2)$$

При реалізації дослідження показника AR в загальнонаціональному масштабі – $N = 36$, а при дослідженні масштабу Західного регіону – $N = 10$, – кількість об'єктів рейтингування. Найвище значення показника AR відповідає газорозподільним підприємствам з найвищою економічною ефективністю. Графічну ілюстрацію рейтингування газорозподільних підприємств за показником AR представлена на рисунках 2.3, 2.4 та додатку Е.3.

Розглянемо інший підхід до оцінювання організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств. Це один з методів таксономії – метод оцінки рівня розвитку [164].

Метод таксономії був використаний в роботі Павлова К.В. для побудови ієрархічної системи рейтингування регіонів за рівнем їх конкурентоспроможності [153, 156]. До переваг даної методики можна віднести те, що дає змогу отримати у вигляді інтегрального показника кількісне вираження оцінки економічної ефективності, який об'єднує за своїм змістом вплив всіх показників. Значення інтегрального показника має місце у діапазоні від 0 до $IP_{\max}$, де $IP_{\max}$ – невелике додатне число. Таким чином, отримані оцінки легко піддаються ранжуванню та економічній інтерпретації. У нашому випадку рівень економічної ефективності буде відображати рівень рентабельності операційної діяльності, рівень питомих втрат ВТВ по відношенню до виручки та значення виручки на 1 кілометр газорозподільчих мереж. В майбутньому, для означення даного показника використовуватимемо термін «*рівень економічної ефективності газорозподільного підприємства*».

Для оцінювання економічної ефективності роботи оператора слід використати комплекс статистичних показників його роботи. Сукупність показників можна представити у вигляді матриці X.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1j} & \dots & x_{1m} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2j} & \dots & x_{2m} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{i1} & x_{i2} & \dots & x_{ij} & \dots & x_{im} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{n1} & x_{n2} & \dots & x_{nj} & \dots & x_{nm} \end{bmatrix}, \quad (2.3)$$

де n - кількість операторів ГРМ,

m - кількісне вираження показників,

x_{ij} - значення j -го вираження показника для i -го ГРП.

Для здійснення оцінювання економічної ефективності діяльності газорозподільного підприємства необхідно сформулювати її комплексну оцінку за результатами декількох показників методом рівня розвитку [153, 156, 164]. Алгоритм розрахунку рівня організаційно-економічної ефективності газорозподільного підприємства буде мати наступне відображення.

На сам перед слід формувати матрицю вхідних

показників $X = (x_{ij}), i = 1, n; j = 1, m$, де x_{ij} - значення j -го

показника для i -го газорозподільного підприємства.

Наступним кроком виконання алгоритму до початкових значень показників застосовується їх стандартизація, адже вони можуть відображатися та задаватися в різних одиницях виміру. Для чого реалізується поділ на стимулюючі та дестимулюючі показники. Показники, що характеризуються значенням позитивного впливу на організаційно-економічну ефективність будуть вважатися стимуляторами, інші показники – дестимуляторами.

Для всіх показників x є потреба у визначенні усередненого вибіркового значення $\bar{x}$, а також стандартне

відхилення S_x . Процес стандартизації стимулюючого показника x передбачає його приведення у безрозмірний вигляд Z за наступним правилом

$$z = \frac{x - \bar{x}}{s_x} . \quad (2.4)$$

Стандартизація показника-дестимулятора відбувається за іншим правилом

$$z = \frac{\bar{x} - x}{s_x} . \quad (2.5)$$

Застосування стандартизованого значення показника є досить зручним, адже він характеризується своєю безрозмірністю, а переважна більшість значень його розміщені в діапазоні -2 – $+2$. Застосування стандартизованих значень показників дає змогу безперешкодно рейтингувати газорозподільні організації за широким спектром показників. Усі стандартизовані значення показників варто оцінювати наступним чином: високе значення та близьке до $+2$ – є свідченням високого рівня даної якості; низьке значення та близьке до -2 – є відображенням низького рівня якості.

В процесі реалізації 3-ого кроку, що базується на вже стандартизованих значеннях показників формується так званий «негативний еталон», а саме вектор P_0 з наступними координатами

$$P_0 = (z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0m}), \text{ де } z_{0s} = \min_r z_{rs}, r = 1, n . \quad (2.6)$$

Відзначимо, що показник поточної відстані до негативного значення еталона слугуватиме показником позитивного розвитку даного об'єкта. Іншими словами: ніж більшою є відстань, тим в кращому стані перебуває об'єкт. Показник «відстань до еталона» може бути використаний для ранжування газорозподільних підприємств за різними показниками, тобто для побудови їх рейтингових оцінок.

Як і у попередньому методі сформуємо наступну структуру показників економічної ефективності:

- рентабельність операційної діяльності (РОД);
- частка ВТВ по відношенню до загальної виручки оператора (ВТВ);
- відношення виручки до протяжності мережі (ВКМ).

Дана система показників формує систему статистичних рейтингових оцінок, що дозволяє здійснювати рейтингування газорозподільних підприємств в регіоні. Інтегральний показник оцінки організаційно-економічної ефективності i -го оператора можна отримати, використовуючи набір $k \leq m$ стандартизованих безрозмірних показників даної області $\langle Z_i \rangle = (z_{i1}, z_{i2}, \dots, z_{ik})$ та порівнюючи їх з показниками «негативного еталону» $\langle Z_0 \rangle = (z_{01}, z_{02}, \dots, z_{0k})$.

$$R_{\text{int}} = \sqrt{\left[(z_{i1} - z_{01})^2 + (z_{i2} - z_{02})^2 + \dots + (z_{ik} - z_{0k})^2 \right] / k}. \quad (2.7)$$

У нашому випадку $k = 3$ – кількість показників, за якими оцінюється організаційно-економічна ефективність.

В табл. 2.5 та додатку Е.3 наведені, розраховані нами значення показників організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств РОД (колонка 3), ВТВ (колонка 4), ВКМ (колонка 5) та їх стандартизовані значення, розраховані з використанням співвідношень (2.4) – (2.5) (колонка 6 – колонка 8).

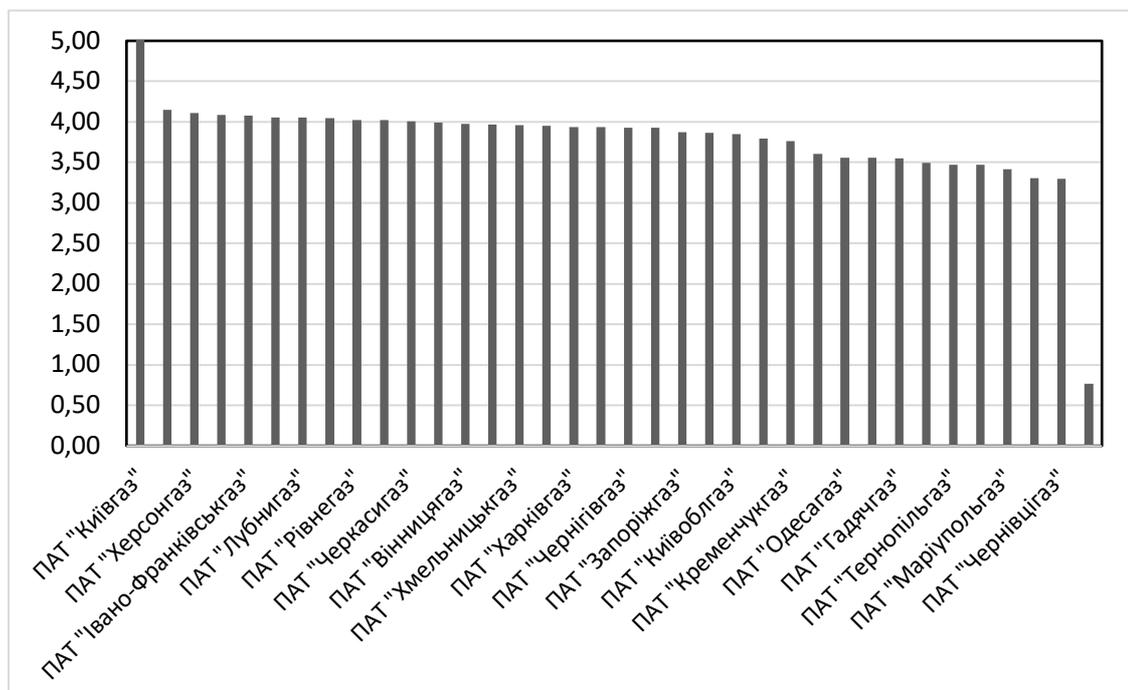
На їх основі з використанням співвідношення (2.7) був порахований інтегральний показник організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону (колонка 9 табл. 2.5). Значення інтегрального показника економічної ефективності різних операторів проілюстровані на рис. 2.5 та 2.6.

Таблиця 2.5

Оцінка організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону методом таксономії, (розрахунки автора)

№	Оператор ГРМ	РОД	ВТВ	ВКМ	РОДн	ВТВн	ВКМн	Rint	R, За всеукр. рейт./За регіон. рейтинг
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Західний регіон (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)									
1	АТ "Волиньгаз"	-0.089	0.084	259.38	0.130	0.584	0.217	3.94	18/5
2	АТ "Рівнегаз"	-0.027	0.077	249.88	0.297	0.630	0.161	4.02	9/2
3	АТ "Львівгаз"	-0.110	0.079	323.50	0.074	0.618	0.599	3.97	14/3
4	АТ "Тернопільгаз"	-0.061	0.364	31.36	0.204	-1.346	-1.142	3.47	31/8
5	АТ "Тернопільміськийгаз"	-2.253	0.381	78.90	-5.648	-1.459	-0.859	0.77	36/9
6	АТ "Хмельницькгаз"	-0.063	0.061	154.06	0.200	0.742	-0.411	3.96	15/4
7	АТ "Шепетівкагаз"	0.050	0.231	48.38	0.501	-0.430	-1.041	3.79	24/7
8	АТ "Закарпатгаз"	-0.203	0.089	361.20	-0.175	0.547	0.824	3.87	22/6
9	АТ "Івано-Франківськийгаз"	-0.024	0.051	248.18	0.303	0.807	0.150	4.08	5/1
10	АТ "Чернівцігаз"	-0.173	0.372	39.83	-0.093	-1.395	-1.092	3.30	35/10

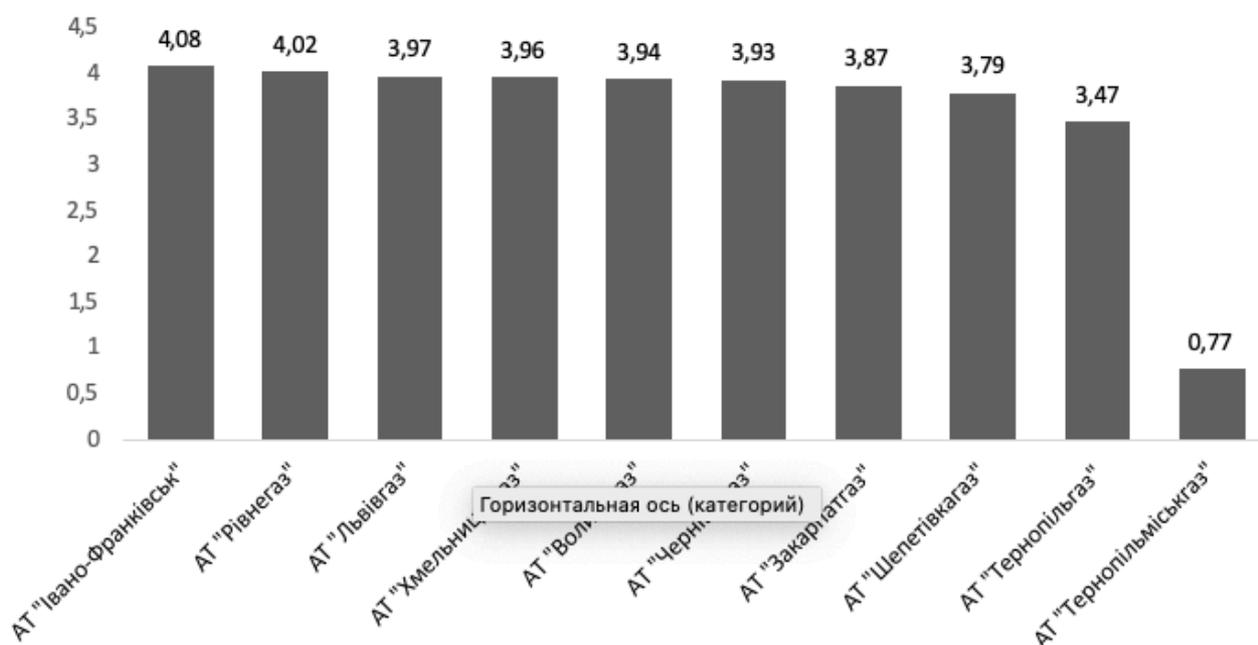
* Побудовано та систематизовано авторами на основі результатів дослідження

* Побудовано та систематизовано авторами на основі результатів дослідження

Рис. 2.5. Показник організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств України, на 01.01.2018 рік, (Метод таксономії)

Найвище значення інтегрального показника в Західному регіоні має АТ «Івано-Франківськгаз», якщо ж мову вести про загальнодержавний масштаб дослідження, то на найвищій позиції посів АТ «Київгаз». Це пояснюється високою щільністю користувачів, приєднаних до мережі та її хорошим технічним станом. Найнижче значення інтегрального показника економічної ефективності має ПАТ «Тернопільміськгаз». Оскільки даний показник різко відрізняється від показників інших операторів (менший у 5 разів), необхідний аналіз експертів для виявлення можливих зловживань при розподілі газу даним оператором.

* Побудовано та систематизовано авторами на основі результатів дослідження

Рис. 2.6. Показника організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону в структурі загальнодержавного рейтингу, на 01.01.2018 року, (Метод таксономії)

Таким чином, нами розглянуті два методи оцінювання економічної ефективності роботи операторів газорозподільчих мереж України: метод рейтингування та метод таксономії. Результати аналізу за обома методами є близькими, але метод таксономії дозволяє чіткіше виділити підприємства, організаційно-економічна ефективність

яких є дуже високою, або дуже низькою. Результати проведеного нами аналізу є основою для прийняття рішень щодо регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону з метою підвищення ефективності їх організаційної та економічної діяльності.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Особливості функціонування регіональних газорозподільних підприємств в структурі газової сфери держави

Організаційно-економічні засади функціонування газової сфери. Ефективність функціонування газової сфери в цілому залежить від обсягів використання ресурсів у газовому комплексі загалом, Особливої уваги потребує дослідження процесів формування організаційно-економічної структури регулювання газової сфери в умовах економічної та політичної криз, що значно впливає на газовий сектор України. На разі, матеріально-фінансові передумови діяльності підприємств по газопостачанню та газифікації перманентно не відповідають необхідним вимогам, не в змозі вирішити проблеми соціально-економічного характеру трудових колективів та лишень посилюють ймовірність непередбачуваних наслідків. Беручи до уваги огляд основних фінансових індикаторів з газопостачання та газифікації, варто підсумувати вкрай загрозливий стан на підприємствах Західного регіону [22].

За умов сьогодення ринкове становище економіки держави вимагає реалізації конкурентних взаємовідносин в галузі народного господарства, а також суттєвих змін потребують і сфери газорозподілу та газопостачання. Суб'єкти газової сфери, здебільшого характеризуються змішаною формою власності з домінуючою державною, що в деякій мірі заважає впровадженню конкурентних відносин (*Додаток Д.1*) [25].

Галузі розподілу та транспортування природного газу відіграють особливу роль в забезпеченні повноцінного рівня життя населення країни. В той же час, вони ж

окреслюють специфічні особливості їх функціонування в процесі взаємозв'язку з державою.

На даний момент, послуги розподілу, постачання населенню, а також споживання на побутовому рівні газу з технологічного боку є пов'язаними один з одним та практично реалізуються як природна монополія на національному ринку. Разом з тим, процес постачання та розподілу природного газу промисловій частині ринку за зазначених умов реалізується на основі конкурентних засад [32, 33].

В процесі дослідження структури газової сфери в Україні, нами було побудовано її організаційно-економічний порядок ієрархічної послідовності.

Від так, окреслимо професійно-функціональні обов'язки кожного з суб'єктів газової сфери України:

Президент України – гарант державного суверенітету, гарант конституції України, прав та свобод громадян України і територіальної цілісності;

Рада Національної Безпеки та Оборони – координаційний орган в державі з питань безпеки та оборони в Україні при Президентові України;

Верховна Рада України – законотворчий орган державної влади, що формує нормативно-правовий базис для функціонування газової промисловості України, а також її суб'єктів;

Кабінет Міністрів України – вищий орган виконавчої влади в Україні;

Міністерство енергетики та вугільної промисловості України – орган, що забезпечує реалізацію державної політики в військово-промисловому, нафтогазовому, ядерно-промисловому, електроенергетичному, торфовидобувальному комплексах;

НАК «Нафтогаз України» – є монополістом на газовому ринку. НАК «Нафтогаз України» – є вертикально побудованою компанією, яка практично реалізує функціональні обов'язки фінансового холдингу. Це провідне підприємство паливного та енергетичного комплексу України, що практично реалізує повний цикл

дій, що пов'язано з розвідкою та розробкою родовищ; розвідувальним та експлуатаційним бурінням; зберігання, транспортування та постачання газу (в.т.ч. природного та скрапленого) та нафти споживачам; здійснює переробку газу, нафти та конденсату. НАК «Нафтогаз України» на сьогодні повномасштабно не займається розподілом та постачанням природного газу на роздрібному ринку. На ринку послуг-постачання природного газу, на рівні кінцевої споживацької ланки НАК «Нафтогаз України» збуває природний газ лише за прямими контрактами, що вже заключено з юридичними особами - підприємствами, серед яких: теплоенергоцентраль, теплокомуненерго, підприємства що здійснюють виробництво теплоенергії для бюджетних та релігійних організацій тощо. В цей же час, НАК «Нафтогаз України» здійснює оптовий продаж природного газу газорозподільним підприємствам для його подальшого збуту на роздрібному ринку.

Зазначена структурна побудова організації в повній мірі забезпечує контроль за 97% розподілу, виробництва та більше 50% імпорту [141]. Також до функцій НАК «Нафтогазу» слід віднести технічну переробку нафти, газу, та газового конденсату на заводах з газової переробки (ГПЗ), які є частиною структури компанії, та задіяні при виробництві скрапленого газу, моторного палива та інших нафтопродуктів [141].

НАК «Нафтогаз України» було створено відповідно до Указу Президента «Про реформування нафтогазового комплексу України» від 25 лютого 1998 року та постанови Кабінету Міністрів України від 25 травня 1998 року № 747 «Про утворення Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» [197, 200].

В свою чергу, до складу НАК «Нафтогаз України» входить ряд профілійованих підприємств різної форми власності.

Формування профілійованих дочірніх компаній та філій відбулося згідно із постановою Кабінету Міністрів України №1173 від 24 липня 1998 року «Про розмежування функцій

з видобування, транспортування, зберігання і реалізації природного газу», серед яких [197, 198]:

(видобуток та переробка)

ПАТ ДАТ «Чорноморнафтогаз» – являється найбільшою державною компанією, що спеціалізується на розвідці газових та нафтових родовищ з наступним на українському чорноморському та азовському шельфах морів видобутком [201].

АТ «Укргазвидобування» – вертикально-інтегрована компанія із замкнутим циклом виробництва; займається розвідкою родовищ нафти та газу, їх розробки, а також видобутком, транспортуванням, переробкою вуглеводневої сировини та реалізацією нафтопродуктів [225].

ПАТ «Укрнафта» – є найбільшою нафтовидобувною компанією України, котра видобуває левову частку газового конденсату та близько п'ятої частини від загального числа видобутих в державі вуглеводнів. Здійснює розвідку та подальшу розробку вуглеводних родовищ в державі, на території Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Сумської, Чернігівської, Полтавської та Харківської областей [227].

До структури компанії відносяться: шість нафтогазовидобних управлінь; три управління бурових робіт; три газопереробних заводи; один нафтопереробний завод; три тампонажних управління; дві центральних бази виробничого обслуговування; воєнізована частина в Полтаві що відповідає за попередження, а за умов потреби і ліквідацію відкритих нафто-газових фонтанів; монтажне та налагоджувальні управління; Управління автоматизованих систем; Центр економічних досліджень; Науково-дослідний і проектний інститут; Центр геологічних досліджень; Ряд представництв в Росії та інших країнах, що розташовано в Північній Африці та Близькому Сході [227].

(транспортування, зберігання, постачання)

ПАТ «Укрспецтрансгаз» – спеціалізоване підприємство до основних завдань якого відносяться: реалізація послуг

транспортування залізничним транспортом скрапленого газу та вуглеводневої сировини з використанням особистого рухомого складу; поточне технічне обслуговування та капітальний ремонт цистерн-спецгазвагонів.

АТ «Укртранснафта» – оператор системи магістральних газопроводів України, є другим за величиною в Європі. Засновником, а також єдиним акціонером компанії є національна акціонерна компанія «Нафтогаз України». АТ «Укртранснафта» є єдиним вітчизняним оператором, який надає послуги по транспортуванню нафти трубопровідним шляхом на нафтопереробні підприємства (НПП) та транзиту нафти до країн Східної та Центральної Європи.

До складу АТ «Укртрансгаз» входять наступні філії: магістральні нафтопроводи «Дружба»; Придніпровські магістральні нафтогазопроводи; Південні магістральні нафтопроводи [140].

До основних видів діяльності акціонерного товариства входять: нарощення обсягів транспортування нафти шляхом здійснення диверсифікаційних заходів по відношенню до постачальних маршрутів та джерел їх здійснення; модернізаційні процеси та заходи з підвищення рівня надійності системи нафтопровідних магістралей в державі; вдосконалення та покращення системи менеджменту в компанії [227];

ПАТ «Укртрансгаз» – є структурною організацією до обов'язків якої входить транспортування та зберігання природнього газу; оператор єдиної газотранспортної системи України. У підпорядкуванні ПАТ «Укртрансгаз» знаходиться 12 підземних сховищ газу (ПСГ), загальний об'єм яких становить - 30.95 млрд.м.куб. Повний пакет акцій даного акціонерного товариства перебуває у володінні НАК «Нафтогаз України» [141].

Слід зазначити, що сьогодні держава приймає активну участь у реформуванні газової сфери та організації необхідних умов для функціонування відносин на ринку що виникають між її суб'єктами. Разом з тим,

ще досі має місце ряд проблем щодо забезпечення раціонального та ефективного використання газу [141,142]. Тривають процеси по реорганізації ПАТ «Укртрансгаз» з кінцевою метою побудови та впровадження абсолютно нової операційної моделі діяльності організації. В результаті чого спостерігатиметься повна максимізація ефекту від наближення форми функціонування операційної моделі діяльності ПАТ «Укртрансгаз» до визначених меж, умов та правил встановлених Кабінетом Міністрів України відносно реалізації операційної моделі діяльності «Оператора газотранспортних систем з метою встановлення найбільш оптимальних та прийнятних передумов передачі функцій та майна ПАТ «Укртрансгаз».

До основних видів діяльності даного акціонерного товариства відносяться наступні:

- послуги з транспортування природнього газу магістральними газопроводами, з кінцевою метою забезпечення ним споживачів України;
- підземне зберігання природнього газу;
- послуги з надання транспортного транзиту Україною природнього газу;
- послуги з постачання природнього газу з наступним його розподілом;
- сервісне обслуговування, поточна та повномасштабна реконструкція, а також експлуатація газотранспортної системи;
- заходи по здійсненню діагностики спеціалізованого обладнання газотранспортної системи;
- заходи з проектування а також розширення мережі газового трубопроводу;
- монтаж газового трубопроводу високих та низьких тисків, а також допоміжних об'єктів на них;

До пріоритетних напрямів діяльності та розвитку організації слід віднести:

- заходи щодо адаптацію діючих європейських правил у вітчизняному нормативно-правовому базисі щодо впровадження в дію європейських мережеских

кодексів для операторів газотранспортної системи та підземних сховищ газу;

- підвищення рівня операційної та фінансової прозорості щодо відповідності вимогам європейського Регламенту ЄС № 715/2009 [205].

До організаційної структури ПАТ «Укртрансгаз» включено чотирнадцять підрозділів у вигляді філій та різних виробничих об'єктів що територіально розташовано в різних областях України, серед яких:

1. *Оператор ГТС України* входить до складу ПАТ «Укртрансгаз» згідно Рішення акціонера №136 від 29.09.2017 року про створення філії «Оператор газотранспортної системи України» [228].

Основним завданням в діяльності філії є забезпечення діяльності оператора газотранспортної системи відповідно до реструктуризаційного плану національної компанії «Нафтогаз України» з кінцевою метою фактичного розмежування діяльностей зберігання (закачування, відбору) та транспортування газу затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.2016 №496 [173, 174, 198]. До основних функцій Оператора ГТС відносяться:

- транспортування природнього та супутнього газу магістральними газопровідними шляхами, діяльність з балансування в межах та на умовах зазначених в нормативно-правову базисі;

- надання послуг «зберігання у трубі»;

- регулювання діяльністю газотранспортної системи, зокрема, що стосується розподілу потужностей, а також регулювання перезавантаженням, процедурними аспектами пов'язаними з номінаціями та реномінаціями та взаємозв'язкам з іншими операторами;

- диспетчеризація, фізичне балансування, облік природнього газу, взаємодія та обмін інформацією щодо транскордонних газопроводів та міждержавних з'єднань, управління та впровадження планів реагування на надзвичайні ситуації;

- координація діяльності по експлуатації, реконструкції та сервісного обслуговування магістральних газопроводів, включно з магістральними газопроводами, а також об'єктів на них, діагностування, атестування та сертифікації основного та допоміжного обладнання;

- координація діяльності по розвитку газотранспортної системи, включно з забезпеченням достатньої потужності у вузлах транскордонних з'єднань задля інтеграції української та європейської газотранспортної інфраструктури, враховуючи усі економічно-обґрунтовані та технічно доцільні вимоги по потужностях безпеки постачання;

- будь-які інші види діяльності, котрі не заперечені чинним законодавством та відповідають національним інтересам та стратегічним завданням Товариства.

2. *Управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз».* До виробничих обов'язків входять [230]:

- транспортування природного газу споживачам України;
- забезпечення транзитних поставок газу;
- відбір газу із газових сховищ, закачку та подальше зберігання;

- ремонт наземних об'єктів газотранспортної системи та її лінійної частини, заходи щодо реконструкції та модернізації діючого обладнання;

- здійснення капітального будівництва та створення нових об'єктів різного призначення;

- впровадження науково-дослідних, конструкторських та технологічних робіт;

- організація медичного обслуговування, відпочинку та оздоровлення працівників

3. *Управління магістральних газопроводів «Харківтрансгаз».* До виробничих обов'язків входять [231]:

- експлуатація газопровідних магістралей ГТ системи;

- експлуатація підземних газових сховищ;

- зберігання в підземних сховищах природного газу;

- забезпечення транспортування газу до споживачів.

4. *Управління магістральних газопроводів «Львівтрансгаз».* До виробничих обов'язків входять [232]:

- надання транспортних послуг щодо постачання природного газу споживачам в державі;
- забезпечення транзиту газу в Європейські держави;
- підземне зберігання природного газу;
- постачання природного газу;
- експлуатація, сервіс, реконструкція, та поточні ремонтні роботи відносно об'єктів транспортування та розподілу газу;
- здійснення проектних робіт в галузі транспортування та зберігання природного газу;

5. *Управління магістральних газопроводів «Прикарпаттрансгаз»*. До виробничих обов'язків входять [233]:

- транспортування природного газу країнам Європейським країнам в Західній та Центральній Європі та українським споживачам;
- підземне зберігання природного газу.

6. *Управління магістральних газопроводів «Черкаситрансгаз»*. До виробничих обов'язків входять [229]:

- експлуатація магістральних газопроводів газотранспортної системи;
- транспортування природного газу споживачам.

7. *Будівельно-монтажна фірма «Укргазпромбуд»*. До обов'язків організації входить забезпечення вчасного та високоякісного забезпечення будівельних робіт з наступним введенням в експлуатацію потужностей та об'єктів нафтогазового комплексу України [226].

8. *Виробниче ремонтно-технічне підприємство «Укргазенергосервіс»*. Основним завданням Філії є сервісне обслуговування технологічного обладнання компресорних станцій, магістральних газопроводів автомобільних газонаповнюючих, компресорних станцій, реконструкція діючих компресорних станцій та автомобільних газонаповнюючих компресорних станцій [20].

9. *Філія «Управління Укргазтехзв'язок»*. До обов'язків організації входить забезпечення транспортних філій технологічним провідним, радіо та радіорелейним зв'язком і надання послуг зв'язку населенню, забезпечення всіма видами зв'язку, крім мобільного, за

окремими договорами дочірніх компаній та підприємств Публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України»», здійснення централізованого надання інформаційно-технологічних (ІТ) сервісів по товариству тощо [237].

10. *Філія «Дирекція з будівництва та реконструкції газотранспортної системи».* Основним завданням Дирекції є забезпечення виконання функцій замовника з капітального будівництва та капітальних ремонтів, організація фінансування процесу будівництва та капітальних ремонтів, організація виготовлення проектно-кошторисної документації, укладання договорів з підрядними організаціями на виконання будівельно-монтажних та пусконаладжувальних робіт, підготовка тендерної документації з капітального будівництва об'єктів газотранспортної системи [40].

11. *Філія «Науково-виробничий центр технічної діагностики «Техдіагаз».* Основним завданням центру є реалізація заходів з впровадження уніфікованої технічної політики щодо технічного діагностування та прогнозу технічного стану газопроводів, машин, основного та допоміжного обладнання об'єктів газової промисловості [143].

12. *Науково-дослідний інститут транспорту газу ПАТ «Укртрансгаз».* До основних обов'язків відносяться [149]:

- для досягнення найбільш раціонального рівня завантаження об'єктів газотранспортної системи на території держави забезпечується розробка систем для визначення оптимальних коридорів транспортування газу на стратегічному рівні, а також наступній економії енергетичних ресурсів;

- розробка та супровід систем підтримки прийняття рішень щодо керування режимами транспортування та зберігання природного газу ГТС ПАТ «Укртрансгаз»;

- розробка інформаційних систем для виробничої діяльності структурних підрозділів ПАТ «Укртрансгаз»;

- метрологічний супровід систем та засобів обліку газу;

- розробка та супровід автоматичних систем управління технологічними об'єктами газотранспортної системи;
- аналіз становища на технологічних об'єктах газотранспортної системи та ефективності їх експлуатації;
- постійне підвищення рівня кваліфікаційних характеристик спеціалістів ПАТ «Укртрансгаз»;
- забезпечення нормативного супроводу діяльності ГТС.

13. *Філія «Агрогаз».* До основних видів діяльності відносяться: вирощування, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції для забезпечення закладів громадського харчування [1].

14. *Представництво ПАТ «Укртрансгаз» в Словацькій Республіці.* Метою діяльності Представництва є популяризація інтересів Товариства на території Словацької Республіки, Угорщини та інших європейських країн, розширення сфери діяльності з транспортування природного газу між українською та європейськими газотранспортними системами.

(розподіл та реалізація)

ДК «Газ України» – дочірня компанія НАК «Нафтогаз України». Здійснює поставку природного газу населенню та бюджетним організаціям.

До основних завдань компанії відносяться: збут природного та скрапленого газу на території держави споживачам (побутовим та комунальним підприємствам, промисловим споживачам, енергогенеруючим компаніям Міністерств енергетики та вугільної промисловості тощо; здійснення та забезпечення виплат за газову продукцію; експлуатація та подальший розвиток систем газового постачання, розподільних систем газу та споруд-устаткування на ньому.

Разом з тим, з літа 2015 року з метою створення умов для вільного процесу цінового утворення та прозорих конкурентних умов функціонування ринку природного газу в державі послугу – розподілу (постачання) природного газу споживачам було відокремлено від

послуги – транспортування. Іншими словами, з обласних газових організацій було виокремлено постачальників природного газу (Додаток Д.1).

Від так, на сьогодні в західному регіоні України (8 областях, серед яких Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька) функціонують наступні підприємства – оператори систем розподілу та постачальники природного газу: АТ «Волиньгаз» (постачальник – ТОВ «Волиньгаз Збут»); АТ «Рівнегаз» (постачальник – ТОВ «Рівнегаз Збут»); АТ «Львівгаз» (постачальник – ТОВ «Львівгаз Збут»); ТОВ «Спектргаз»; ПрАТ «Тернопільгаз» (постачальник – ТОВ «Тернопільоблгаз»); ПрАТ «Тернопільміськгаз» (постачальник – ДП «Газпостач», ПАТ «Тернопільміськгаз»); АТ «Хмельницькгаз» (постачальник – ТОВ «Хмельницькгаз Збут»); АТ «Шепетівкагаз» (постачальник – ДП «Шепетівкагаз», ПАТ «Шепетівкагаз»); АТ «Закарпатгаз» (постачальник – ТОВ «Закарпатгаз Збут»); АТ «Івано-Франківськ» (постачальник – ТОВ «Івано-Франківськ»); АТ «Тисменицягаз» (постачальник – ТОВ «Івано-Франківськ»); АТ «Чернівцігаз» (ТОВ «Чернівцігаз Збут»), (Додаток Д.1).

Роль та значення газорозподільних підприємств. Газорозподільні підприємства, будучи по своїй суті, основними об'єктами дослідження процесів ефективності розподілу та транспортування природного газу вимагають уточнення свого значення та функціонального спрямування, в тому числі, що стосується питань раціонального поводження та транспортування газових ресурсів. Особливої гостроти питання суті газорозподільних підприємств набуває в умовах динамічності взаємовідносин між суб'єктами на даному ринку та загальних трансформаційних змінах самого газового ринку в напрямі його лібералізації. Монополістична роль держави у відношенні власності на природні ресурси суттєво обмежує функції та методи виробничо-збутової діяльності газорозподільних підприємств. Водночас неупереджене ставлення збоку

держави в даній сфері спричинено відсутністю мотивації газорозподільних підприємств у зниженні рівня витрат на усіх етапах своєї діяльності.

Загалом, перш ніж вести мову про функціональне значення газорозподільних підприємств – обласних газових організацій, слід чітко зрозуміти значення «облгазу», як суб'єкта газорозподільної сфери, а саме оператора газорозподільних мереж (газорозподільного підприємства). Серед основних аспектів, що можуть дати відповідь на поставлені питання, нами було обрано наступні.

З якою метою та яким чином обласні газові організації стали операторами газорозподільних мереж? Як вже було нами відзначено (Розділ 2.1), зазначені газові підприємства було засновано, ще в далеких п'ятдесятих роках минулого сторіччя, в часи, коли відбувався так званий технологічний бум, що супроводжувався процесом масової газифікації соціалістичних республік СРСР, особливо західного географічного розташування. За мету їх створення було поставлено в кінцевому результаті виникнення широкої та всеосяжної мережі газового розподілу серед споживачів природного газу. В свою чергу, саме на обласні підприємства газової сфери було покладено функції, безперебійного постачання споживачам природного газу, а також широкий спектр інших супровідних послуг, від регулювання процесу постачання до поточного обслуговування газових мереж.

Після чого, впродовж 2015 року класичні обласні організації з постачання газу радянського зразка було реформовано у відповідності до вимог сучасності – за європейською моделлю функціонального змісту та організаційної структури. Основним же інноваційним рішенням було розмежування послуг розподілу та збуту природного газу [198]. Як слідство, останню функцію було покладено на спеціалізовані організації, що було утворено на базі спеціальних – постачальників природного газу. А облгази в свою чергу перетворилися в операторів мереж газового розподілу. Від так, в їх функціональні обов'язки

входять лише доставка природного газу та його розподіл в мережах що прокладено між окремими споживачами та центральними магістральними газовими трубопроводами [92].

Що ж з себе уявляють газорозподільні мережі та як функціонують? Газорозподільні мережі – це близько 350000 кілометрів розподільного газового трубопроводу та близько 63000 одиниць різного роду спеціалізованого устаткування. Дана структура є необхідною для доставки голубого палива прямісінько до осель споживачів. Так, слід відзначити і те, що природній газ в розподільних мережах перебуває під досить високим тиском. Від так, в процесі доставки його до кінцевого споживача відбувається процес поетапного зниження фактичного тиску. Оператори газорозподільних мереж забезпечують обслуговування мереж та контролюють належний тиск для їх безперебійного функціонування.

В чийй власності перебувають мережі розподілу природного газу? Як вже було відзначено, найбільш інтенсивний процес побудови газорозподільних мереж природного газу мав місце в середині минулого сторіччя. Після, чого було створено різного роду управління для експлуатації та обслуговування перших, які і приймали їх в експлуатацію та після чого на свій баланс.

З моменту надбання незалежності нашою державою, на початку 90-х років обласні газові управління було приватизовано з наступною зміною форми власності. Як правило це були акціонерні товариства різного типу. В цей же час, з метою втримання контролю над процесом розподілу природного газу в регіонах держави, на рівні центральної влади та НАК «Нафтогаз України» в правовому полі було заборонено факт приватизації газорозподільних мереж. На сьогодні ж, становище сі статусом в якому перебувають газорозподільні мережі в регіонах України є не визначеним. Адже, переважна більшість з них перебуваючи в державній власності є комунальними мережами, або ж належать приватному бізнесу.

У зв'язку з чим оператори мереж газового розподілу являють собою природну монополію? Відомо, що абсолютно всі споживачі використовують у своїх оселях по одній ланці постачання того чи іншого носія комунальної послуги (газова труба, гаряча вода, холодна вода, електрична мережа, каналізаційний стік). Відповідно, компанії, що в процесі своєї діяльності забезпечують процес обслуговування будь-якої із зазначених мереж і є природними монополістами. В свою чергу, діяльність природних монополістів контролює наша держава [141]. Даний контроль забезпечує Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг НКРЕКП, визначає обсяги виручки та тарифів окремо для кожної з компаній розподілу природного газу [141]. Разом з тим, дана комісія володіє абсолютним доступом до інформаційного масиву відносно операторів газорозподільних мереж [75, 76, 77, 78, 79].

Хто повинен платити за доставку природного газу до споживачів? Дане питання є одним з найбільш актуальних на сьогодні, адже оператори газорозподільних мереж обґрунтовують потребу в сплаті за постання природного газу базуючись на географічно-просторових особливостях, а саме на тому, що кінцевий споживач природного газу розташовується по всій території країни. Кожен з зазначених споживачів сплачує невеликим більше 0,50 грн. за послугу доставки кубічного метра природного газу. Саме в цій сплаті і лежить складова за обслуговування газорозподільних мереж.

Чи є можливим самим споживачам забезпечити обслуговування газорозподільних мереж? На сам перед, для цього є необхідним виконання усіх необхідних умов (фахівці, що забезпечують процес безперебійного функціонування обладнання та його поточного ремонту, цілодобова підтримка з боку аварійної служби, забезпечення сервіс-обслуговування споживачів тощо) та одержання ліцензії, що дає право займатися розподілом природного газу в Україні.

Важливим залишається пошук шляхів оптимізації шляхів газотранспортування та існування газорозподільної системи загалом. На разі, основним з недоліків варто назвати економічне зловживання окремих суб'єктів. З огляду на тривалий шлях використання газових ресурсів, та формування ціноутворення на них в діапазоні від найдешевшого до найдорожчого, при використанні тих самих затратних та нераціональних технологій [148].

Основною характерною особливістю функціонування суб'єктів газорозподільної сфери є транспортування певного об'єму природного газу до місця призначення в умовах дотримання норм екологічної та соціальної безпеки, враховуючи ознаки вибуховості, та виділяючи розподільну функцію функція газорозподільних підприємств котра забезпечує споживацькі потреби на підставі договору та гарантії безпечного транспортування та зберігання.

Наступною функцією є ціноутворююча, яка полягає у вартісному вираженні тарифу по формуванню методики розрахунку розподілу та транспортування 1000м.куб. газу, з врахуванням додаткових відрахувань, погашення витрат, отримання очікуваного прибутку. Власне, витратна складова складає основу ефективності діяльності газорозподільних підприємств.

Виділяється ще функція диференціації, яка дозволяє виокремлювати газорозподільні підприємства за певними групами, виробничими витратами, порівняння фактичних та запланованих видів господарської діяльності.

Важливо з'ясувати роль та значення функції прибутковості, яка отримується в процесі надання послуг та формування тарифоутворення. Наявність її створює передумову для повторних виробничих циклів та відтворення виробничої та господарської діяльності.

Також, варто виділити функцію соціальності, котра полягає у втамуванні споживацьких потреб населення та

промислового сектору у використанні для різних соціальних цілей газових ресурсів.

Останньою функцією є раціональна, котра супроводжує діяльність газорозподільних підприємств на всіх етапах господарського розвитку та базується на концепції зацікавленості не лишень виробників, а й споживачів. При наявності значного ступеня замонополізованості ринків, регулювання раціональної поведінки газорозподільних підприємств здійснюється уповноваженим органом НКРЕКП.

Таблиця 3.1

Позитивні та негативні ефекти діяльності газорозподільних підприємств

Позитивні ефекти	Негативні ефекти
Доступність до отримання послуг всіма категоріям споживачів	Відсутність розвитку основного виробництва через завищені тарифи
Ефект масової віддачі	Деструктивний вплив на навколишнє природне середовище, на майно підприємства, на життя населення через невідповідність нормам технічних потужностей
Суспільна необхідність благ з високим ступенем корисності та незамінності	Безвідходне виробництво та постачання у зв'язку з значним споживацьким попитом
	Панування монопольного становища та значні економічні бар'єри для входження в галузь
	Низька ефективність діяльності та над використання застарілих активів
	Відсутність інноваційного застосування новітніх методів та форм діяльності
	Переважаючий витратний метод тарифоутворення та політика «штучного росту цін»

* Побудовано та структуровано авторами на основі джерела:[92, 115, 214].

Отже, газорозподільне підприємство є підприємством по здійсненню експлуатації газопостачання та газопроводів, яке надає послуги по транспортуванню газу споживачеві від виробника стосовно технічного обслуговування та провадження ремонтних робіт систем газопостачання на підставі відповідної ліцензії.

Кінцевим результатом діяльності газорозподільного підприємства є послуга, яка полягає у наданні корисного ефекту від газових ресурсів для споживачів і зараз і в майбутньому з врахуванням ймовірних сезонних коливань. Газорозподільні підприємства по своєму специфічному призначенні відносяться до ринку природних монополій, де високі витрати пов'язані з технологічними особливостями абсолютно обмежують формування будь-якого конкурентного середовища. Як відомо, до таких підприємств завжди застосовуються неупереджений підхід регулювання.

Беручи до уваги звіт Антимонопольного комітету України за 2017 рік, то порівнюючи його з 2016 роком ступінь монополізованості ринків ПЕК досяг майже 50%. Будучи складовою ПЕК, газорозподільні підприємства також входять сюди [4, 74].

До функції управління газорозподільної діяльності відносять: планування, організація, мотивація та контроль.

Аналізуючи діяльність газорозподільних підприємств, варто виділити позитиві та негативні наслідки для соціального ефекту. Зрозуміло, що одним із негативних наслідків є розмір тарифу на послуги, котрі є гальмом на шляху формування прозорого конкурентного середовища, та супроводжується підвищенням витрат та зниженням норми прибутку.

Відтак, газорозподільні підприємства (ГРП) є одним з елементів стратегічно важливої газорозподільної галузі, формуючи вплив соціального та економічного характеру на життєвий рівень та енергетичну залежність. Споживачі на сьогодні, формуючи ринковий попит, потребують від газорозподільного підприємства послуг високої якості,

основними параметрами якої є безперервність, надійність, хіміко-фізичні характеристики, оптимальні технологічні показники, тощо.

Непроста ситуація на українських підприємствах під час економічної кризи, відсутність потрібного розвитку і навіть стабільності показує, що можливості були враховані не повністю і не всі ресурси використано. Сьогодні стан ГРП отримує особливе значення, звертаючи увагу на сьогоднішню фінансово-політичну ситуацію, за якої Україні необхідно чи не найбільше залучення інвестицій, за весь час її існування.

Відомо, що на сьогодні в нормативно-правовій базі відсутнє єдине визначення терміну «газорозподільне підприємство», незважаючи на те, що є чимало тлумачень. Саме тому, на нашу думку є доцільним навести нижче основні визначення, які відображено в постановах та наказах КМУ, НАК «Нафтогаз України», НКРЕКП тощо [25, 26]:

- в Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання населенню послуг з газопостачання» № 2246 від 09.12.1999 р. – *експлуатаційні* підприємства відносно споруд систем газопостачання і газопроводів, яке надає послуги по транспортуванню природного газу газорозподільного підприємства до споживача, а також забезпечує йому послуги з технічного обслуговування, ремонту і монтажу газопроводів і внутрішньо-будинкових систем газопостачання на підставі відповідної ліцензії [146, 188];

- Наказ «Нафтогаз України» «Про затвердження Порядку доступу до газорозподільної системи № 79 від 26.03.2001 р.» - підприємство, що здійснює транспортування природного газу мережами безпосередньо до споживачів та у якого мережі газового розподілу, а також об'єкти перебувають на законних правах власності [138];

- у Постанові НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки із спеціальним режимом використання газопостачальних підприємств» №759 від 12.07.2000 р. - суб'єкт

господарювання, що здійснює діяльність з розподілу природного газу методом його транспортування розподільними мережами, що перебувають його віданні [142, 172];

- в Наказі Мінпаливенерго України «Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільчими мережами постачання та споживання» №618 від 27.12.2005 р. – господарюючий суб'єкт, який реалізує розподіл газу (природного і нафтового) розподільними мережевими з'єднаннями, що перебувають у його віданні і обумовлюють найбільш якісний рівень надання послуг [139];

- Постанова НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки із спеціальним режимом використання гарантованих постачальників природного газу» №1000 від 02.08.2012 р. – суб'єктом господарювання, котрий діє на підставі ліцензії здійснює послуги по транспортуванню природного газу газорозподільними мережами споживачам, які є власниками цих мереж та інших виробничих об'єктів, які в свою чергу здійснюють функції оперативно-технологічне призначення [172].

Окрім послуг з постачання промисловим та комунальним споживачам природного газу газорозподільні підприємства виконують такі види робіт як: роботи по ліквідації наслідків аварій в дворових газопроводах та внутрішньо-будинкових системах газопостачальних системах, які можуть призвести до нещасних випадків (цілодобово виконують бригади аварійно-диспетчерських служб за кошти цих організацій); перевірку стану газових лічильників і цілісності розміщених на них пломб, а також на газових пристроях та приладах, які в даний момент є відключеними від системи газопостачання; припиняють постачання газу споживачам у випадках, передбаченим пунктом 6 «Правил надання населенню послуг з газопостачання» [188].

Тому, виходячи із наведених вище пояснень під поняттям ГРП, варто запропонувати саме те визначення, що на нашу думку, зможе найкраще відобразити його сутність.

Газорозподільне підприємство – це суб'єкт господарювання, який здійснює транспортування газу на підставі ліцензії з боку підприємства що забезпечує постачання газової продукції в бік споживача, надаючи при цьому послуги із технічного обслуговування і ремонту газорозподільних мереж, які перебувають у його власності, або у користуванні на законних підставах [25, 26].

Система розподільних газопроводів середнього і низького тисків а також діяльність в даній сфері належать до природної монополії та складають єдиний техніко-технологічний комплекс державного значення. Україна визнала, що він не підлягає приватизації та передала його у користування підприємств газового господарства. Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» є органом, який уповноважений безпосередньо здійснювати контроль використання державного майна та втілення єдиної технічної політики [25, 26].

Газорозподільні підприємства є монопольними утвореннями, якими опікується держава. Проте всі «облгази» – акціонерні товариства, частка держави в них здебільшого складає більше 25% плюс одна акція, але це не надає достатньо можливостей для ефективного управління корпоративними правами держави (*Додаток Д.1*).

Оскільки незалежний регулюючий орган управляє процесами встановлення регульованих тарифів та прийняттям інших рішень, порівняно з малим бізнесом дані підприємства будуть постійно у вигазі. Проте справа не лише в матеріальному становищі на газорозподільних підприємствах. На підприємствах газорозподільної сфери першочерговими є інші чинники. Серед них зростає роль та значення самих підприємств в процесі суспільного відтворення. Сьогодні підприємство

може функціонувати та забезпечувати споживачів послугами із газорозподілу, отримувати прибуток та розподіляти його на виплату дивідендів і використовувати інвестиційні кошти ефективно, та резервувати ресурси на випадок непередбачуваних обставин [25, 26, 115].

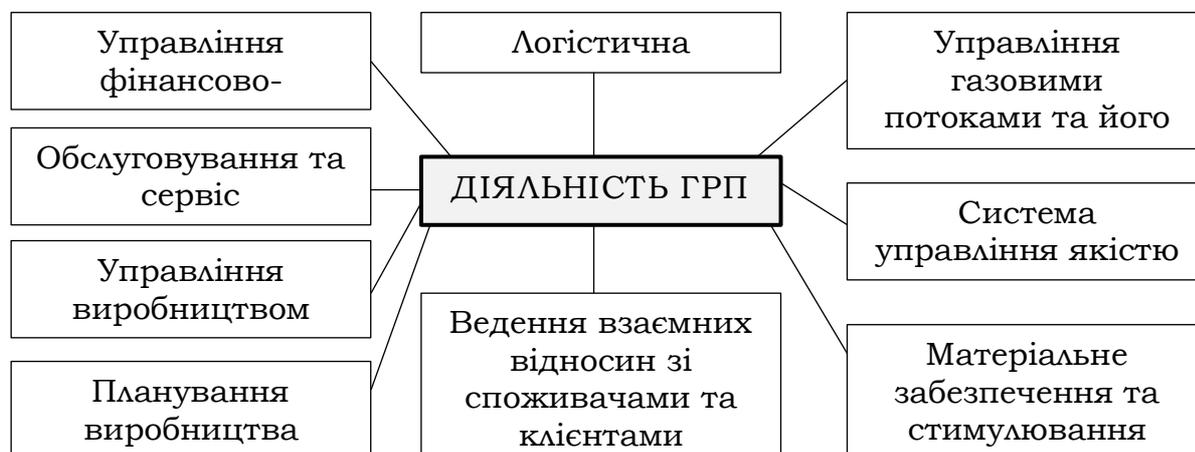
Активи, якими розпоряджаються газорозподільні підприємства відносять до критичних інфраструктур, що визнані в роботі активами, які мають вагоме значення для того щоб підтримувати життєво важливі соціальні функції, здоров'я, економічне і соціальне благополуччя людей та порушення й руйнування яких матиме чималий вплив на державу в процесі її неспроможності підтримувати дані функції [247].

Незважаючи на вищесказане, ГРП використовує частину газових ресурсів для власних потреб, втрачає їх під час процесу транспортування і зберігання. Отже, для того щоб визначити раціональність використання витрат ГРП, на нашу думку, предметом аналізу має бути структура витрат за напрямками їх виникнення та використання, включно з витратами на виробництво, реалізацією послуг та виконання робіт, витратами для надання послуг споживачам, обслуговування газопостачальної системи.

Кожна група може поділятися за елементами, зокрема згідно до затвердженої НКРЕКП Методики здійснення розрахунків щодо тарифоутворення на послуги транспортування та постачання газу для промислових споживачів із газопостачання і газифікації витрат» за даними ознаками: поліпшення основних фондів; матеріальні витрати; амортизація; оплата праці та соціальні нарахування; інші витрати, включно з послугами зв'язку, орендою послуг, вартістю технологічної води, канцелярськими витратами, відрядженням, платою за землю, відсотками за кредит, послугами сторонніх організацій, витратами на охорону, тощо [115, 141].

Саме тому, на нашу думку, основними цілями-орієнтирами ГРП мають бути: логістична політика, ефективне управління фінансами, стратегічне

довгострокове планування і управління виробництвом, гармонізація взаємовідносин з партнерами і клієнтами, здійснення розподілу потоків природного газу, поточне сервісне забезпечення, стимулювання матеріального нарощення, забезпечення управління якістю (Рис.3.1).

* Розроблено та структуровано авторами на основі даних: [25, 26].

Рис. 3.1. Організаційно-економічний базис забезпечення діяльності газорозподільних підприємств

На нашу думку, завжди буде існувати попит на продукти ГРП, при цьому потрібно забезпечувати стандартні параметри якості, а саме: калорійність (температура горіння), тиск, вологість, температура, коефіцієнт стиснення, безперервність, енергоефективність, надійність, інноваційність [25, 26, 29, 117, 240].

З врахуванням теперішніх реалій української економіки, за яких впроваджуються жорсткі бюджетні обмеження використання коштів на капітальні потреби, можна сказати, що незважаючи на можливість значних зрушень в довгостроковому періоді, в короткостроковому, рівень енергоефективності газорозподільних підприємств може знизитись. Згідно з результатами дослідження, на нашу думку, варто створювати Український банк розвитку, Фонд фінансування інвестиційно-інноваційних

проектів, що буде сприяти збільшенню рівня інвестицій в економіку України [117].

За умов, коли ГРП стають лише ринковими «гравцями» і самостійно вирішують тільки питання з відтворення свого капіталу, газорозподільні підприємства досі регулюються державою, а тому менеджмент потенціалу в них набуває державного значення [24].

Отже, для безперебійного функціонування ГРП та забезпечення необхідного інституційного осередку варто визначити наступні організаційно-економічні підвалини :

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. Серед напрямів розвитку української газорозподільної системи за її допомогою визначено наступні трансформації в організації: приватизацію газорозподільної системи і передача її в концесію, формування консорціуму міждержавної системи газотранспортування [45]. Проте, потрібно звернути увагу, що ці напрями сьогодні не є достатньо обґрунтованими, і тому в Україні відсутнє необхідне інституційне забезпечення для того щоб впроваджувати зазначені організаційні трансформації. Щодо форми власності, її вибір зумовлений значною кількістю факторів, тож всі рішення про її зміну для об'єктів газорозподільної системи мають бути досить обґрунтованими, а отже, можливим варіантом розвитку є поєднання кількох різних форм.

Чимало науковців є переконаними, що в умовах складнішого інституційного середовища підвищується ймовірність ефективного застосування приватної і державної форм власності, а комунальну форму власності буде доцільно використовувати при наявності примітивного інституційного середовища.

Варто звернути увагу, що для підприємств газорозподільної системи України, які є природними монополіями, фактично не існує конкурентів в сферах встановлення стандартів і покращення діяльності, тому вони, не дивлячись на форму володіння, значно обмежені у відповідальності перед споживачами. Тому, насамперед

важливо позбавитись недоліків функціонування газорозподільної системи та гармонізувати відносини між державою, газорозподільними підприємствами і споживачами можливо завдяки впровадженню дієвого організаційно-інвестиційного регулювання їх діяльності. Зокрема, основні положення мали б зосереджуватися в наступному:

2. Приватизація ГРС та процес залучення приватного капіталу. Однак сучасні економічні реалії життя не прогнозують ефекту від цього, навіть при вдосконаленні інституційного забезпечення [90]. Очевидно, причиною цього є відсутність адаптованих інституційних механізмів, що могли б забезпечити рівний та вільний доступ до активів. В умовах приватизації це мало б здійснюватися за допомогою персональних зв'язків та знайомств, неефективності правового супроводу, закритості даних, та надзвичайно високих трансакційних витрат.

3. Недостатнє інституційне середовище спричиняє появу недобросовісних взаємовідносин між споживачами і постачальниками газу, а існуючий нормативно-правовий базис не підсилює мотивацію до відповідальності перед споживачами природного газу. Створення інституційних механізмів взаємоконтролю та взаємозалежності дозволить підвищити ефективність функціонування суб'єктів газорозподільного ринку, вплинувши на якість газу та послуг, що отримують споживачі. Окрім зазначеного, це може бути стимулом суб'єктам ринку до енергозбереження, бережного ставлення до навколишнього середовища, раціонального використання ресурсів [90, 119].

4. Приналежність газорозподільних підприємств до частини вертикально інтегрованої структури дозволяє впроваджувати положення інституціональної теорії, яка пояснює високі трансакційні витрати результатом діяльності даної вертикалі, де інформаційні інституції впливають на зменшення трансакційних витрат. Негативним проявом та обмеженістю конкурентного середовища провокуються прояви виникнення тіньових

проявів [97]. Ресурсне забезпечення розвитку підприємств газорозподільної системи щодо прийняття ефективних рішень стосовно управління ними, суттєво ускладнюються ієрархічною структурою НАК «Нафтогаз України» [141].

В такому випадку, є відсутніми системотворчі елементи, котрі мають забезпечувати взаємодію з суспільними інституціями та домінуючими ринковими інститутами. При залученні передових інноваційних технологій, цільових інвестиційних вкладень, правової адаптивної політики, можна досягти оптимальних взаємозв'язків між суб'єктами на вітчизняному газорозподільному та газотранспортному ринках [32, 33, 92].

Отже, напрошується висновок, що найбільш важливим чинником впливу на дієвість підприємств газорозподільної сфери є інституційна системна взаємодія всіх інституцій, котра формує необхідне інституційне середовище з наявними гармонізованими зв'язками між її елементами.

Права та обов'язки газорозподільних підприємств. Газорозподільне підприємство, як суб'єкт газотранспортної системи характеризується певними правами та обов'язками. Щодо прав, то вони наступні [104, 118, 142, 188]:

- припиняти постачання газу до споживачів, якщо порушені строки та умови оплати наданих послуг з газопостачання та у разі використання газу споживачем самовільно;

- вимагати від споживачів покриття завданих газорозподільному підприємству збитків відповідно до «Порядку відшкодування збитків» у випадку порушення споживачами «Правил надання населенню послуг з газопостачання», що затверджені постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 року № 2496; Про затвердження Кодексу газотранспортної системи [183, 188];

- встановлювати споживачам природного газу лічильники обліку газу за свої кошти;

- проводити щорічну повірку фактично використаних обсягів газу, що були використані у попередньому році та у I-II кварталі поточного року, 1 січня та 1 липня відповідно, а також підписувати відповідний акт;

- проводити перевірку стану лічильників газу та цілість розміщених на них пломб та на газових приладах, що відключені від системи газопостачання.

Окрім прав, суб'єкти газорозподільного призначення мають певний перелік зобов'язань [94, 142]:

- забезпечувати безперервну поставку газу відповідної якості, в порядку, що передбачений договором;

- неухильно дотримуватися вимог правил безпеки щодо системи газопостачання;

- опубліковувати у ЗМІ детальну інформацію про зміну роздрібної ціни на газ за п'ять днів набуття ними чинності, а також повідомляти повний перелік послуг, які надаються споживачам та вартість яких включена до тарифу на газопостачання [118, 183].

- інформувати споживачів про тарифи на газопостачання, ціни на газ, порядок оплати за спожитий газ, перелік послуг з постачання газу та виконавців послуг, розмір плати за виконання додаткових робіт, правила підключення до газової мережі та методики розрахунку суми плати за підключення до неї, нормативні та фактичні параметри якісних показників природного газу та його тиску в мережі тощо [118, 134];

- надавати споживачам бланки договорів, розрахункові книжки з бланками квитанцій, а також платіжні документи, які відповідають встановленому зразку безкоштовно;

- припиняти постачання газу на підставі письмової заяви споживачів про автономне опалення у міжопалювальний та опалювальний періоди і проводити перерахунок за фактично надані послуги з постачання газу, у випадку відсутності приладів обліку газу [192];

- розглядати у встановленому порядку скарги споживачів щодо якості газу та наданих послуг і задовольняти вимоги, при наявності відповідних підстав;

- здійснювати перерахунок розміру плати споживачам за ненадані послуги, або надані у невідповідній якості самостійно протягом місяця з моменту виявлення порушень протягом 10 календарних днів [142];

- припиняти або поновлювати постачання газу для опалення житла у випадку закінчення або настання опалювального періоду. У разі написання споживачем письмової заяви, не припиняти газопостачання в між опалювальний період;

- укладати договори із споживачами у письмовій формі;

- відкривати споживачам особові рахунки;

- відкривати банківські рахунки, які мають відповідні повноваження, поточні рахунки із спеціальним режимом використання для зарахування на нього коштів за спожитий природний газ та зазначати їх номери в договорі;

- у випадку проведення споживачами перерахування коштів за спожитий природний газ на інші рахунки газорозподільного підприємства, повертати їх за заявою споживачів або з власної ініціативи протягом трьох днів з моменту надходження [94, 142].

- проводити мінімум один раз на півроку контрольну перевірку показників лічильників газу у споживачів, відповідно до затверджених графіків;

- у випадку відсутності приладів обліку газу та надання споживачем відповідних документів, що це підтверджують, проводити перерахунок розміру плати за послуги з постачання газу, у наступних випадках: тимчасової відсутності за основним місцем проживання споживачів або членів їх сім'ї; письмового повідомлення споживачами протягом місяця про зміни, що стосуються видів споживання газу [142].

- визначати розмір роздрібною ціни на природний газ для споживачів на основі обсягів використання природного газу споживачами у попередньому році та I-II

кварталі поточного року на поточний рік та відповідно III-IV квартали поточного року, згідно із постановою НКРЕКП [182], за винятком споживачів, які мешкають у багатоквартирних будинках та споживають газ для приготування їжі або підігріву води [185];

- проводити перерахунок оплати споживачами вартості спожитого в попередньому році газу, станом на 1 січня, в залежності від обсягів його споживання в попередньому році за роздрібними цінами, які діяли в попередньому році, та повіряти показники приладів обліку газу у грудні попереднього року та січні поточного [142].

3.2. Методичні підходи до формування механізму організаційно-економічного регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств

Очевидним є той факт, що діяльність газорозподільних підприємств являється основним критерієм в процесі забезпечення їх конкурентоспроможності на регіональному ринку розподілу природного газу. Як слідство, інтереси виробників товарів та послуг в сфері транспортування та розподілу природного газу спрямовані в бік досягнення кінцевої меті, щоб за умов мінімальних виробничих видатків забезпечити високий рівень показників діяльності газорозподільного підприємства та їх якісних характеристик, а також посилити свої позиції на ринках розподілу природного газу. Саме з цих причин є необхідність в розробці методичних підходів до формування стратегії регулювання діяльності газорозподільних підприємств з Західного регіону.

Загалом, за змістом діяльність газорозподільних підприємств за своєю суттю є досить складним процесом, що знаходиться в прямій залежності від регіональних особливостей функціонування підприємства та галузевим становищем, що має місце на ринку розподілу природного газу в регіоні. Від так, ми вважаємо, що діяльність

газорозподільних підприємств що на сьогодні функціонують в регіонах нашої держави є недостатньо ефективною.

На сьогоднішній день, в газорозподільній галузі можна спостерігати постійне підвищення рівня витрат на послуги та продукцію що було вироблено газорозподільними підприємствами. При тому, що компенсувати понесені витрати регіональні підприємства газорозподільної галузі бажають за рахунок кінцевого споживача. В цей же час, регіональні газорозподільні підприємства України перебувають в досить скрутному положенні, що спричинено несвоєчасною сплатою споживачів за надані ним товари та послуги з розподілу природного газу. В результаті постійне збільшення рівня дебіторської заборгованості за спожиті товари та послуги газорозподільних підприємств та організацій, що спонукає останніх до збільшення кредиторської заборгованості. Водночас, виникають постійні перешкоди на шляху до технічного та технологічного покращення процесів на виробництві.

Досліджуючи *систему регулювання діяльності* газорозподільних підприємств Західного регіону на нашу думку варто відзначити її основні завдання, які формують спектр функціональних особливостей та пов'язані з реалізацією ефективних господарських процесів на ГРП:

- визначення можливих витрат ГРП на транспортування та розподіл природного газу та подальше обслуговування розподільних мереж;
- визначення необхідності в реалізації на раціональних засадах витрат в процесі розподілу природного газу в споживацькому секторі;
- визначення функціональних обов'язків щодо планування, обліку, контролю та стимулювання працівників газорозподільних підприємств;
- визначення об'єктивного балансового значення між результатами господарської діяльності ГРП та їх витратами;

- визначення максимального обсягу можливих витрат на продукування товарів та газорозподільних послуг, що знаходиться в межах задоволення ефективності господарської діяльності ГРП;

- визначення максимального обсягу можливих витрат на реалізацію вчасного та надійного постачання газорозподільними підприємствами регіону природного газу;

- визначення обсягів можливих витрат на реалізацію діяльності ГРП за умов їх максимально ефективного функціонування;

- виявлення комерційних та техніко-технологічних витрат природного газу за наступним понесенням ГРП витрат на їх погашення.

В системі регулювання діяльності газорозподільних підприємств на особливому місці знаходиться інформативне забезпечення, до обов'язкових функцій якого відносяться наступні:

- поточний контроль з наступною фіксацією можливих відхилень від встановлених норм витрат в процесі реалізацій послуги з розподілу природного газу та забезпечення технологічних потреб його використання з боку газорозподільних підприємств регіону;

- визначення нормативно-правового базису, що забезпечує регулювання та встановлення необхідних норм можливих витрат за різних обставин та на різних етапах реалізації газового транспортування в самий кінець ланки його споживання;

- обов'язковий облік всіх дій, що пов'язано з транспортуванням природного газу трубопровідних магістралей в бік газорозподільних організацій регіону, а згодом і в самий кінець ланки споживання природного газу.

В той же час відзначимо, що показник ефективності менеджменту відносно можливих витрат газорозподільних організацій також знаходиться в прямій залежності від якісних характеристик інформаційного супроводу їх діяльності, серед яких достовірність, вчасність та повнота викладу. Адже, у випадку відсутності скоординованих дій та синхронності в процесі прийняття рішень відносно руху

потоків природного газу та фінансового ресурсу за сплату його розподілу та споживання суттєво ускладнює процес функціонування ГРП. В той же час, не слід виключати можливих дій щодо покращення становища, що базуватимуться на розроблених упереджувальних заходах, що нівелюватимуть відзначені відмінності. Важливим є встановлення для газорозподільних організацій умовної градації споживачів природного газу з обов'язковим визначенням рівня їх платоспроможних можливостей.

В результаті здійснення аналітичного дослідження відносно руху грошових коштів (витрат) та потоків природного газу можливим є визначення не лише ситуації, що має місце (відображає відмінності в часі між наданою послугою розподілу газу та її оплатою з боку споживача), а й розробку окремих стратегічних рішень відносно дій ГРП відносно окремих споживачів.

Також слід брати до уваги те, що з часом кінцевий споживач пред'являтиме до газорозподільних організацій все більш високий рівень вимог відносно надання останніми послуг з розподілу та постачання газу.

Від так, щоразу при визначенні вартості товарів та послуг ГРП постійно буде збільшуватися значення обґрунтування витрат пов'язаних з їх виробництвом та наданням.

В цей же час, варто відзначити наступні функціональні особливості газорозподільних підприємств на ринку послуг та у відносинах з споживацьким сектором:

- недієвість застосування економічних інструментів та важелів впливу на споживацький сектор;
- відсутність будь-яких аналогій при обранні газорозподільних підприємств в якості єдиного (основного) постачальника;
- високий рівень очікувань та вимог до забезпечення вчасних поставок природного газу кінцевому споживачу.

В процесі формування стратегії регулювання діяльності газорозподільних підприємств поставлені

завдання слід розподілити за наступними критеріями: стратегічні, тактичні, практичні.

До стратегічних завдань відносяться ті, що характеризуються довготерміною перспективою та утворюються на основі загальної стратегії розвитку газорозподільних підприємств. Базисом для утворення стратегічних завдань в процесі формування стратегії регулювання діяльності ГРП повинні слугувати прогнозовані показники розвитку організації, аналітичні заключення щодо прогнозованих можливих змін як на регіональних ринках розподілу та постачання природного газу, так і газотранспортному комплексі держави загалом. Іншими словами, формування стратегії регулювання діяльності газорозподільних підприємств ґрунтується на вірогідній інформації, що має прогнозний та ймовірний характер. Вже на даному шаблі особливо важливим є вірний вибір векторів розвитку ГРП з визначенням стратегічних постачальників та споживачів природного газу.

Ми вважаємо, що в основу стратегії розвитку та подальшого регулювання діяльності газорозподільних підприємств слід класти так звану укрупнену модель, на якій і базуватимуться взаємозалежні аспекти між результатами діяльності ГРП та фінансовим ресурсом, що було покладено на їх досягнення. Водночас, повинні бути забезпеченими основні фактори розвитку газорозподільного підприємства: збільшення господарської ефективності; надійність газопостачання; висока якість наданих послуг з розподілу природного газу. Особливо важливим аспектом в процесі формування стратегії регулювання діяльності газорозподільних підприємств повинне бути поетапне покращення їх результатів.

Слід пам'ятати і те, що особливим аспектом в процесі розробки стратегії регулювання діяльності ГРП, є проведення різного роду ринкових досліджень з метою виявлення можливих горизонтів для потенційних споживачів природного газу, можлива поява нових клієнтів, ймовірність змін у попиті та ринковій необхідності в газовій продукції.

В процесі формування стратегії регулювання діяльності газорозподільних підприємств особливо важливе значення також відіграють інформаційні дані, що допомагають виявити додаткові інтереси споживачів щодо їх нових потреб, в тому числі і тих що стосуються забезпечення їх приладами обліку споживання природного газу, ремонту побутових приладів використання природного газу тощо.

Отже, в результаті отримання розробленої стратегії регулювання діяльності газорозподільних підприємств їх правління повинно бути обізнаним в наступних питаннях:

1. Прогнозні показники фундаментальних економічних параметрів господарської та виробничої діяльності газорозподільних підприємств, що матимуть місце в результаті практичної реалізації цілей їх стратегічного розвитку.

2. Визначення та обґрунтування найбільш прийнятних джерел фінансового забезпечення стратегічних шляхів розвитку ГРП.

3. Визначення рівня ефективності результатів реалізації стратегічно визначених цілей подальшого розвитку ГРП.

4. Оцінка витрат та їх структури з виокремленням потрібного об'єму залучених кредитних коштів.

Сама ж стратегія організаційно-економічного регулювання діяльності газорозподільних підприємств західного регіону та послідовність її формування та реалізації відображено на рисунку 3.2.

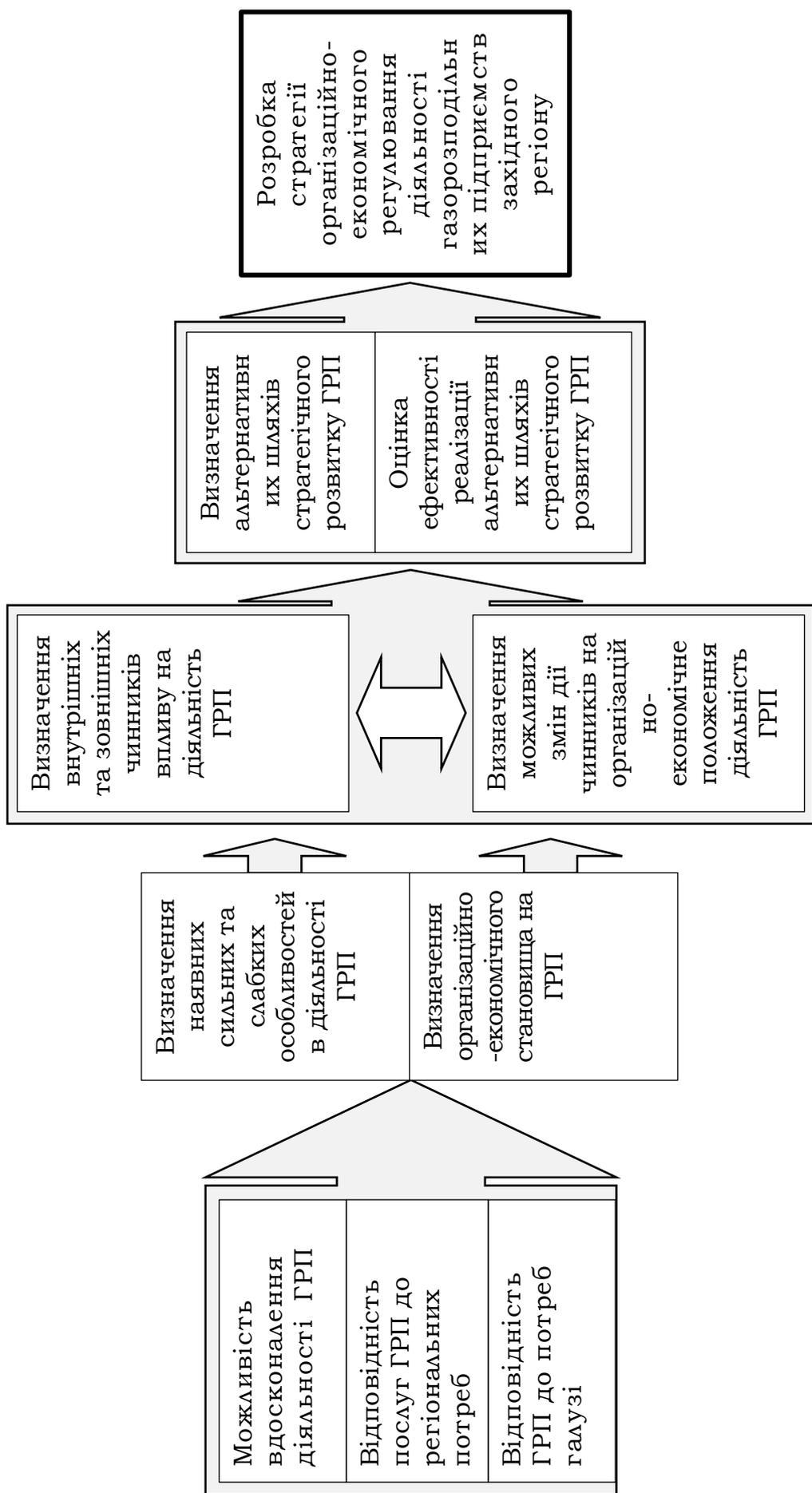
Стратегія розвитку ГРП системно включає в себе декілька етапів:

- виокремлення окремих напрямів діяльності ГРП з притаманними їм конкретними стратегіями;

- моделювання ретроспективного аналізу впливу чинників макро та мезо рівнів середовища на діяльність ГРП;

- окреслення альтернативних стратегічних варіантів;

- вибір найбільш необхідної стратегії виробничо-соціального ефекту для регіону шляхом раціонального використання ресурсів.

* Побудовано та систематизовано авторами

Рис 3.2. Послідовність та реалізації стратегії організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону

Стратегічні цілі політики ГРП є частиною підпорядкування раціональним заходам по мінімізації витрат фінансових, грошових та інвестиційних потоків на локальному, а згодом і регіональному рівнях.

Після затвердження техніко-економічних параметрів стратегія управління витратами видозмінюється акцентуючи увагу на розробці механізмів управління інвестиціями, джерелами фінансування, ефективності використання витрат. З огляду на важливість обраної стратегії, важливим є аналіз та розробка методів ціноутворення товарів та послуг.

Беручи до уваги діючі методи ціноутворення, слід відмітити, що вони не стимулюють виробників до перегляду ланцюгу витрат в бік зниження, з огляду на відсутність конкурентоспроможного середовища та можливість монопольного зловживання. Деякі зусилля на покращення становища споживача від монопольної структури відбувається шляхом місцевого та державного регулювання. Субсидіювання є одним із зазначених інструментів задля соціалізації незахищених верств населення. Однак масовість допомоги необхідним категоріям та складна процедура оформлення відповідних документів, а також несвоєчасна компенсація коштів підприємствам з місцевих та державних бюджетів не сприяє ефективності обліку діяльності та перспективі ефективності раціональності витрат, що в майбутньому негативно відображається на їх діяльності. Як слідство, низька продуктивність будь-якого підприємства веде до скорочення податкових платежів, дефіцитності бюджетів різних рівнів та втраті регіонального та державного відтворення в необхідних формах. Ці негативні явища, на жаль є притаманними газовій промисловості на кінцевій стадії споживання продукції та послуг [106].

Беручи до уваги діючі методи ціноутворення, слід відмітити, що вони не стимулюють виробників до перегляду ланцюгу витрат в бік зниження, з огляду на відсутність конкурентоспроможного середовища та можливість монопольного зловживання. Деякі зусилля на покращення

становища споживача від монопольної структури відбувається шляхом місцевого та державного регулювання. Субсидіювання є одним із зазначених інструментів задля соціалізації незахищених верств населення. Однак масовість допомоги необхідним категоріям та складна процедура оформлення відповідних документів, а також несвоєчасна компенсація коштів підприємствам з місцевих та державних бюджетів не сприяє ефективності обліку діяльності та перспективі ефективності раціональності витрат, що в майбутньому негативно відображається на їх діяльності. Як слідство, низька продуктивність будь-якого підприємства веде до скорочення податкових платежів, дефіцитності бюджетів різних рівнів та втраті регіонального та державного відтворення в необхідних формах. Ці негативні явища, на жаль є притаманними газовій промисловості на кінцевій стадії споживання продукції та послуг [106].

Отже, при хронічності фінансової незбалансованості, єдино можливим способом підвищення ефективності діяльності ГРП може бути використання власного потенціалу для закріплення позицій а регіональних газових ринках через контрактну взаємодію між споживачами газових ресурсів, юридичними особами енергетичних компаній та комунальних підприємств. Водночас, зниження залежності у діяльності ГРП від платоспроможного попиту вимагає впровадження нових механізмів з боку владних органів та податкових структур щодо обліку доходів споживацького сектору. Формування відповідної системи обліку дозволить суттєво посилити інформаційно-об'єктивний фактор цільового призначення різних видів соціальної підтримки. Особливої ваги цей чинник матиме для суб'єктів газорозподільного призначення з диференціацією в межах регіонального розподілу для стратегічного прогнозування майбутніх грошових надходжень за спожиті послуги та ймовірну величину заборгованості цієї категорії споживачів. Це спричинене оптимальне та стратегічно вірне рішення відносно управління грошовими потоками, дозволить

уникнути ризикових та збиткових для ГРП ситуацій. Варто зазначити, що на разі жоден суб'єкт розподілу природнього газу не збанкрутував та продовжує функціонувати в режимі збитковості, що свідчить про недосконалість та незбалансованість ринкового середовища газотранспортної та газорозподільної сфер. Частиною фінансової стратегії підприємств газорозподілу є зміни у перспективі їх розвитку, які віддзеркалюються не лишень у формуванні виробничих витрат, але й власного характеру витрат. Дієвим інноваційним інструментом досягнення бажаних результатів є енергоощадні технології, як невід'ємний елемент виробничого процесу на газотранспортних та газорозподільних підприємствах. Також, на разі Україна частково запроваджує закордонний досвід по розмежуванню та диференціації формування ціни на газові послуги та послуги за обслуговування мережі. Методологічним базисом управління витратами на підприємствах газорозподільного призначення може бути застосованим SWOT-аналіз сильних та слабких сторін та дії найбільш визначальних факторів впливу [91, 92].

Етапи формування організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газотранспортних підприємств. Як вже було відзначено, регулювання діяльності газорозподільних підприємств являє собою комплексну взаємодію чинних форм та методів впливу держави на діяльність суб'єктів газотранспортного призначення, та передбачає виконання функціонального управління, планування та організацію взаємодії, координацію, мотивацію і контроль. Водночас, даний механізм поєднує в собі: інформаційне забезпечення; нормативно-правове забезпечення; методологічний інструментарій; інноваційно-інвестиційний базис; адміністративні інструменти реалізації; організаційно-економічні важелі реалізації.

На разі, на механізм організаційно-економічного регулювання діяльності газорозподільних підприємств впливають зовнішні зміни середовища. Тобто система

інструментів, за допомогою яких відбувається процес регулювання діяльності газорозподільних підприємств в регіоні. Сюди варто віднести ринкові та державні важелі управління, а також внутрішні зміни – система інструментів регулювання, що формуються безпосередньо на самому підприємстві. Серед яких методи регулювання та нормування діяльності суб'єктів газорозподільної системи регулювання.

Однак, механізм є недостатньо ефективним, суттєвих змін потребують такі елементи, як фінансово-кредитні процеси капіталовкладення, державна політика регулювання діяльності підприємств, методологія оцінки рівня ефективності функціонування підприємств, які знаходяться на низькому рівні розвитку.

Вважаємо за необхідне, ретельно обґрунтувати основні етапи формування запропонованого організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону.

Однак, усі етапи формують у своїй сукупності формують єдину систему взаємозв'язків між цілями регулювання, вибором шляхів регулювання, потенційними джерелами їх фінансування, суб'єктами та об'єктами, принципами та способами реалізації, які разом прямо або опосередковано здійснюють вплив на рівень ефективності функціонування газорозподільних підприємств та їх стратегічного потенціалу (рис. 3.3).

З'ясування етапів формування організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних суб'єктів у кінцевому результаті забезпечить високий рівень економічної та виробничої ефективності даних підприємств.

Регулювання діяльності газорозподільних підприємств в регіоні на макро-, мезо-, мікро-рівні. Результати досліджень великої кількості українських та іноземних вчених підтверджують, що на сьогодні одним з найбільш значущих аспектів розвитку та успішного подальшого функціонування різних організацій та підприємств широкого спектра діяльності є саме налагоджена та «симетрично» збалансована

структура їх організаційно-економічного функціонування. У зв'язку з чим, в умовах ринку, сприятливе організаційно-економічне середовище для функціонування газорозподільних підприємств на макро-, мезо-, мікро-рівнях відіграє особливо важливу роль з позиції їх конкурентоспроможності.

* Побудовано та систематизовано авторами

Рис. 3.3. Етапи формування організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств західного регіону

Оскільки зосереджує усі функціональні складові діяльності на створення, акумулювання та комерціалізації інноваційних рішень, що в свою чергу створює умови для більш ефективного задоволення інтересів споживацького

сектору, а також сприяє створенню нових ринкових сегментів [92].

Саме з цих причин на сьогодні, особливого значення набула актуальності проблема розробки ефективного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств в Західному регіоні.

Відомо, що газорозподільні організації характеризуються певною особливістю, адже їх діяльність є опосередкованою та непов'язаною з виробництвом певного виду продукції – послуга газового розподілу за своїм змістом є статичною, що характеризується незмінністю своєї сутності та досить тривалим циклом. Від так, належне функціонування та розвиток газорозподільних підприємств слід формувати спираючись на підвалини належного їх організаційно-економічного функціонування. В цей же час, обрання найбільш ефективного напрямку розвитку газорозподільних підприємств як і ймовірних організаційних та економічних засобів його реалізації в значній мірі залежить від макро-чинників (*Розділ 2.3*).

В Україні ж, на сьогодні в значній мірі затягнувся процес перетворень господарських процесів з застарілих підходів їх ведення до більш нових – сучасних. Нежваво протікають і процеси структурних перетворень, технологічних змін, а також утворення нових галузей виробництва.

Від так, низький рівень інноваційних рішень в процесі ведення господарської діяльності газорозподільних організацій в Україні є наслідком дії широкого спектра організаційно-економічних чинників різних рівнів впливу на макро-, мезо-, мікрорівні (*Рисунок 3.4*).

Отже, макрорівень організаційно-економічних чинників впливу на функціонування газорозподільних підприємств Західного регіону знаходить своє асоціативне віддзеркалення в інституційному базисі їх діяльності в основі якого лежать: людській капітал; інфраструктура; розвиток загально національного ринку розподілу природного газу в державі та її регіонах; бізнес-клімат; інноваційні рішення та винаходи; суспільний добробут.

*Вдосконалено авторами з використанням джерел: [92, 108, 126, 127]

Рис. 3.4. Організаційно-економічні чинники впливу на функціонування газорозподільних підприємств Західного регіону

В той же час, варто відзначити, що ні за одним із запропонованих чинників впливу на функціонування газорозподільних підприємств моменту здобуття незалежності нашої держави не було реалізовано жодних необхідних мір [92].

Загалом, до особливо важливих характеристик макрочинників впливу на функціонування газорозподільних підприємств на нашу думку варто віднести наступні:

1. Показник рівня вилучення доходів підприємства на первинному рівні;

2. Інфраструктура ринку розподілу природного газу;

3. Висококонкурентні можливості технологічних рішень що застосовуються в процесі діяльності газорозподільних підприємств.

4. Інтеграційні процеси відносно наукових досягнень та виробничих можливостей;

5. Нормативно-правовий базис.

Макрорівень середовища та чинників впливу. В більшій мірі досліджуючи можливості впливу зазначеного інструментарію відзначимо, що для підприємств газорозподільної та газотранспортної сфери характерним є постійний та досить високий рівень показника *концентрації державного регулювання та управління*, водночас з великою долею вилучення отриманих підприємством доходів, яке реалізується шляхом здійснення платежів до державного та місцевих бюджетів, що унеможливає акумулювання коштів підприємствами для оновлення та розширення технологічних рішень, продукції та послуг. Від так, на нашу думку варто було б передбачити централізований підхід до *інвестиційних процесів з боку держави* з метою забезпечення заходів з модернізації, реконструкції, реалізації інноваційних рішень в діяльності газорозподільних підприємств. Разом з тим, не слід забувати і про інвестиційну участь з боку приватного капіталу.

Ще одним не менш важливим чинником впливу на функціонування газорозподільних підприємств Західного регіону є *інфраструктурне становище ринку*, його фінансово-кредитна та інвестиційна кон'юнктура тощо.

Адже практичне та матеріальне втілення ідей та інноваційних рішень потребує залучення великого обсягу інвестиційних ресурсів [92, 114]. Як правило, в основі інвестиційних джерел лежать кредитне забезпечення на довгостроковій основі та фінансові здобутки в результаті торгівлі цінними паперами. Однак, за умов функціонування сучасного ринку фінансово-кредитних ресурсів, зважаючи на дорожнечу довгострокових позик, низький рівень розвитку ринку цінних паперів в Україні та, з рештою складності в процесі забезпечення моніторингу за цільовим використанням фінансового забезпечення з боку управління та посадових осіб, що на сьогодні функціонують в структурах газорозподільних організацій і тут варто відмітити неблагоприємний вплив зазначених чинників.

Якщо ж говорити про *нормативно-правовий базис*, що забезпечує діяльність дозвільної системи в газовій сфері, а саме ліцензування та патентні узгодження суб'єктів, то в нашій державі його формування перебуває лише на початковому рівні свого зародження, що також неабияк гальмує процес активного розвитку самого ринку розподілу природного газу, а також його учасників.

Разом з тим, на нашу думку чинником, що обов'язково в тій чи іншій мірі чинить вплив на ринкову кон'юнктуру та позиції газорозподільних підприємств – учасників газового ринку в регіоні, є саме слідство співпраці практичних виробників товарів і послуг газорозподільної сфери з науковими установами та різними конструкторськими бюро. Хоча знову ж, варто відмітити, що показник рівня *колаборації між «виробництвом» та «наукою»* з моменту здобуття незалежності Україною також йшов на спад.

В той же час, одним з основних чинників впливу на організаційно-економічний механізм діяльності газорозподільних підприємств в регіонах держави слугують саме *конкурентні особливості технологічних рішень* що використовують газорозподільні підприємства в своїй діяльності, в тому числі логістичних особливостей

їх практичної реалізації, а також при виробництві кінцевого продукту-послуги.

Загалом, не менш важливе значення в проблемі можливого впливу чинників на діяльність газорозподільних підприємств в регіонах країни відіграє рівень та темп *розвитку нашої держави загалом*. Адже саме даний аспект лежить «на початку» утворення, функціонування та подальшого розвитку не лише окремих підприємств та організацій, а цілих галузевих напрямків – не виключенням стала і сфера розподілу природного газу в Західному регіоні [114].

Мезорівень середовища та чинників впливу. З метою подальшого дослідження напрямів впливу чинників на діяльність газорозподільних підприємств в регіонах країни на мезорівні нами було здійснено їх визначення та систематизацію, що відображено на рисунку 3.1. В основу ж зазначеної систематизації нами було покладено групування можливих чинників за середовищем їх виникнення, серед яких наступні: інфраструктурне, інформаційне, фінансово-кредитне і управлінське.

Від так, до *інфраструктурного середовища* виникнення та подальшого впливу чинників на діяльність газорозподільних підприємств Західного регіону нами було віднесено: сервісну та обслуговуючу інфраструктурині сфери розподілу природного газу; центри по обслуговуванню клієнтів в сфері збуту природного газу в регіоні; освітні заклади підготовки потенційних фахових кадрів з наступним їх підвищенням кваліфікації та обміном здобутим в процесі професійної діяльності досвідом; технологічні парки тощо.

Що стосується *інформаційного середовища* виникнення та впливу чинників на діяльність газорозподільних підприємств, то до даної категорії нам було віднесено наступні аспекти: потужний темп розвитку інформаційних технологій, носіїв та потоків; інформаційного акумулювання; сегментування інформаційного середовища та оптимізаційні процеси відносно джерел інформатизації; поява та функціонування профільних та спеціалізованих

інформаційних та клієнтських баз; моніторинг за діяльністю газорозподільних підприємств; інтеграційні процеси та їх інтенсивність відносно системи розробки та прийняття рішень в сфері інформаційного забезпечення.

Якщо ж говорити про чинники, що функціонують в *фінансово-кредитному середовищі*, то до таких ми відносимо: фінансові та податкові пільги; кредитне забезпечення; інноваційне фінансування; інвестиційне забезпечення; цінова політика відносно послуг та готової продукції.

В той же час, одним, в найбільшій мірі значущим середовищем виникнення та впливу чинників на діяльність газорозподільних підприємств є саме *управлінське*. Аде саме структурно-організаційні чинники за своїм змістом та значенням охоплюють широкий спектр організаційних структур усієї газової промисловості України та її регіонів.

Отже, в результаті проведеного нами дослідження середовищ виникнення та організаційно-економічних чинників впливу на функціонування газорозподільних підприємств західного регіону на мезорівні (рівень газорозподільного підприємства регіону) нам вдалося їх класифікувати та структурувати.

Мікрорівень середовища та чинників впливу. На сьогодні, в час інформаційно-інноваційних змін, рівень інформатизації процесів функціонування та розвитку підприємства, а також його інноваційних досягнень, інформаційного забезпечення з подальшим її накопиченням та обробкою, значення *інформаційного середовища* функціонування газорозподільних підприємств лише зростає.

В свою чергу, рівень впливу широкого кола чинників *соціального середовища* також чинить відчутний вплив на діяльність та розвиток газорозподільних підприємств, особливо в частині мотиваційних рішень відносно працівників, а також досягнення ними потрібного для виконання на високому рівні професійної діяльності кваліфікаційного прогресу.

В той же час, сукупність чинників впливу на функціонування газорозподільних підприємств *організаційного середовища* також неабияк впливають на інноваційні процеси підприємств галузі та планування їх діяльності в майбутньому; організацію та технічний супровід виробничих процесів на виробництві; матеріальне забезпечення функціональних потреб газорозподільних підприємств та їх організаційно-управлінську структуру.

Група ж чинників впливу що було нами віднесено до *технологічного середовища* особливо гостро відображаються на рівні технічного стану обладнання та технологічності виробничих процесів; показниках якості продукції та послуг, що генерується газорозподільними підприємствами; рівні технічного оснащення праці [114].

Відповідно, чинники мікрорівня, що було нами віднесено до *фінансового середовища* впливу та виникнення за своїм змістом визначають ключові аспекти можливої фінансової спроможності газорозподільних підприємств, а саме: рівень їх фінансового забезпечення; фінансове планування та положення; кредитне забезпечення; ціноутворення на готову продукцію та послуги; фінансування інноваційних рішень.

В той же час, чинники впливу що віднесено нами до *природного середовища*, в свою чергу впливають на географічні, кліматичні, інженерні та геологічні особливості функціонування газорозподільних підприємств регіону [114].

Отже, резюмуючи слід відзначити, що результати дослідження широкого кола вчених ще раз підтверджують, що на даний момент одним з найбільш вагомих засад успішного функціонування різних підприємств широкого спектра діяльності є саме налагоджена та «симетрично» збалансована структура їх організаційно-економічної діяльності. Як слідство, за умов сьогодення, сприятливе організаційно-економічне середовище для функціонування газорозподільних підприємств на макро-, мезо-, мікро-рівнях відіграє значущу роль з позиції їх конкурентоспроможності.

3.3. Концептуальні засади організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств

В результаті дослідження нами було обґрунтовано, що будь-яка реалізація практичних дій щодо забезпечення організаційно-економічного механізму регулювання діяльності підприємств що функціонують на ринку розподілу природного газу в регіоні несе в собі потребу в організаційному, нормативно-правовому, економічному та розпорядчому регулюванні на макро-, мезо-, мікро-рівні. В той же час, варто відзначити і те, що ніж більше гравців функціонує на зазначеному ринку, тим в більшій мірі жорсткішим та досконалішим повинен бути реалізований регуляторний вплив на їх діяльність.

Відомо, що реалізація діяльності газорозподільних підприємств західного регіону охоплює ринкові процеси не лише у сфері розподілу газу, а й інших господарюючих суб'єктів. Особливим аспектом в процесі регулювання діяльності газорозподільних підприємств є те, що під розуміння процесу регулювання підпадають взаємовідносини між підприємствами операторами що є монополістами, а й процеси що протікають в їх структурі.

Як свідчать результати проведеного дослідження процес реалізації лібералізаційних процесів на ринках газової сфери, що мав місце в країнах Європейського Союзу довів, що є ефективним та сприятливим розвитку мереж газорозподілу та газотранспортування (*Розділ 1.3 та 2.2*).

Процес формування ринків збуту, розподілу, транспортування природного газу та функціонування на них профільних підприємств (в т.ч. регулювання зовнішніх та внутрішніх процесів регулювання діяльності ГРП) що мають місце в Західному регіоні також не можна реалізовувати хаотично, без попередньо визначеної стратегічної послідовності дій та наступних етапів їх реалізації. В процесі визначення напрямів організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газотранспортних підприємств обов'язковою умовою є

окреслення можливих проблем, напрямів їх вирішення, або ж попередження. Як слідство, нами було запропоновано концептуальну модель організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону (Рис. 3.5).

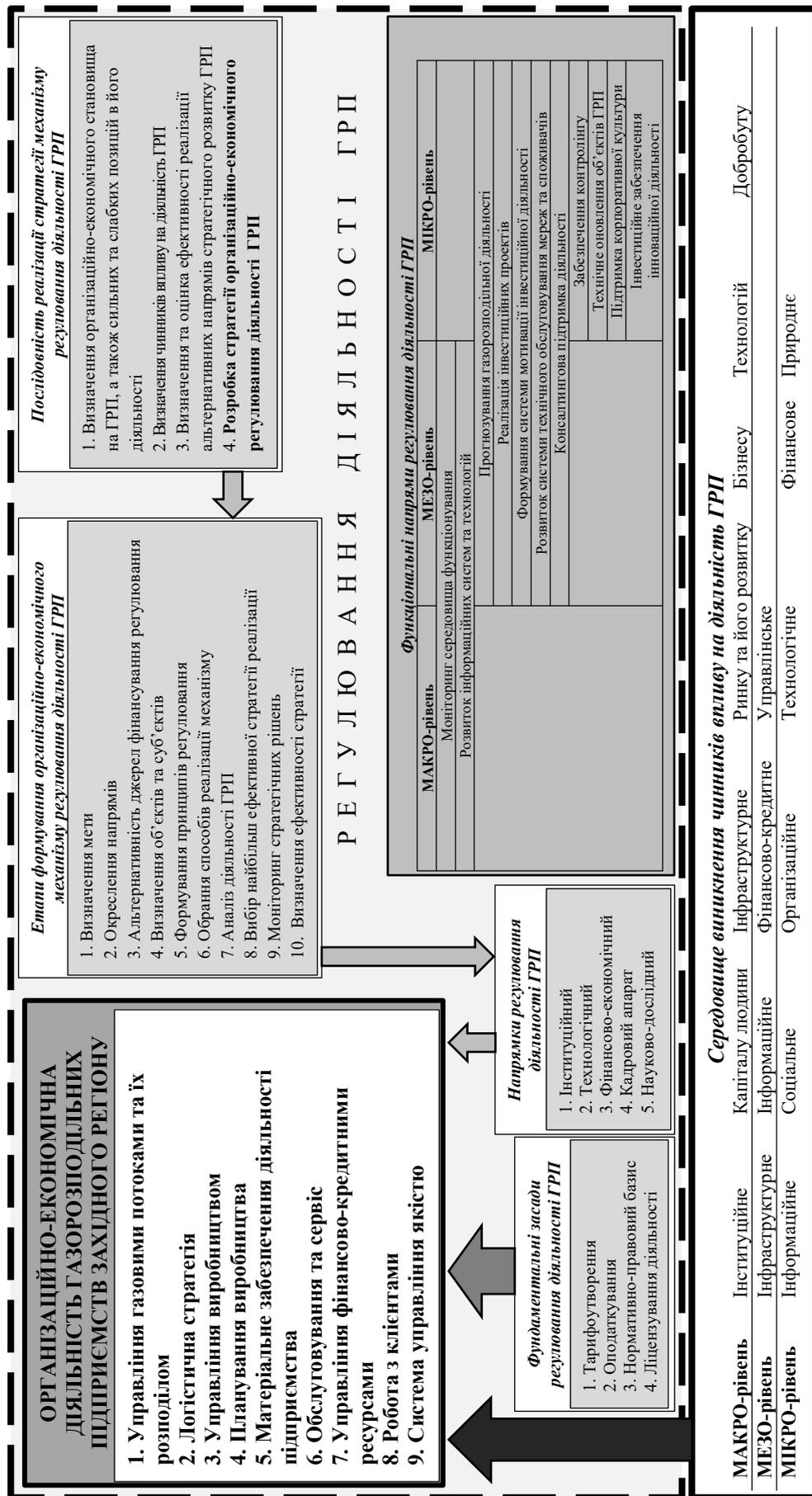
На сам перед варто відзначити необхідність вдосконалення існуючих та прийняття нових нормативно-правових актів, що врегульовуватимуть, полегшуватимуть діяльність газорозподільних підприємств в регіонах країни та вирішуватимуть можливість прояву конфліктних ситуацій між державним регулятором газової сфери, підприємствами транспортування та розподілу природного газу, а також кінцевими споживачами [100, 102] (Розділ 1.3, 2.2; Дод. Г).

Наступним кроком є потреба в перегляді правил та умов отримання ліцензій на право реалізації розподільчих функцій на зазначеному регіональному ринку, адже це є основою виникнення та входження на ринок розподілу природного газу нових гравців.

Необхідним є розробка абсолютно нових, або ж вдосконалення існуючих методичних підходів до тарифо-, ціноутворення на послуги розподілу природного газу. Важливо щоб було в повній мірі враховано реальні витрати операторів розподілу природного газу [106, 112] (Розділ 1.2).

З метою забезпечення повноцінного та ефективного розвитку мереж з транспортування та розподілу природного газу, а також під'єднання до мережі віддалених районів його споживання є потреба у практичній реалізації програм пільгового оподаткування операторів газорозподільних мереж.

З метою регулювання конкурентних аспектів в сфері розподілу природного газу є потреба в реалізації з використанням попередньо розробленої впорядкованої та систематизованої моделі, що окреслить всі умови взаємодії між державними органами що забезпечують контроль за належним виконанням політики газової сфери та учасниками ринку розподілу та споживання природного газу. Дана модель повинна включати в себе всі сучасні світові тенденції і особливості галузі та її регулювання.

*Побудовано та систематизовано авторами.

Рис. 3.5. Концептуальна модель організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону

Як вже було нами відзначено в розділ 3.2 газотранспортні організації характеризуються по особливому, оскільки практична реалізація їх професійної діяльності не пов'язана з виробничим процесами товарів певної категорії чи групи – є опосередкованою. Адже послуга розподілу природного газу – статична. Виходячи з цього, вважаємо, що процес функціонування ГРП та регіонального ринку розподілу природного газу слід формувати на основі засад їх організаційно-економічного функціонування.

Водночас, вибір ефективного напрямку реалізації діяльності газорозподільних підприємств залежить від середовища та чинників, що діють в його межах на макро-, мезо-, макрорівні. За результатами нашого дослідження, було виокремлено:

- макрорівень та чинники впливу на організаційно-економічну діяльність газорозподільних підприємств Західного регіону. Інституційне середовище, що включає нормативно-правові, політичні та бізнес чинники. Середовище капіталу людини що включає як чинники інноваційні дослідження та освітні процеси. Інфраструктурне середовище з екологічними та інформаційно-комунікативними чинниками. Бізнес середовище з чинниками інноваційного та інтелектуального характеру. Середовище винаходів та технологічних рішень з чинниками повного циклу виробництва та збуту товарів та послуг. Добробут, як чинник суспільного настрою.

- мезорівень середовищ та чинників впливу що діють у ньому. Інфраструктурне середовище передбачає організаційно-інноваційні, сервісні та організаційні чинники. Інформаційне середовище включає в себе чинники ефективності прийняття рішень щодо стратегії діяльності підприємства та рівень інформатизації процесу його розвитку тощо. Фінансово-кредитне середовище включає в себе процес цінового утворення, кредитно-інвестиційне забезпечення, податковий клімат тощо як чинники впливу. Управлінське середовище передбачає

чинники впливу на рівні управлінських та структурних рішень.

- мікрорівень середовищ та чинників впливу на організаційно-економічну діяльність газорозподільних підприємств на нашу думку відіграє особливе значення та передбачає наступне. Інформаційне середовище, що передбачає чинник рівня інформатизації процесу організаційно-економічного розвитку підприємства, його інноваційних досягнень в галузі; ефективність прийняття та реалізацію відповідних рішень щодо подальшої діяльності ГРП з подальшими інформаційним аналізом та його акумулюванням. Соціальне середовище передбачає умови праці та безпеки її реалізації на підприємстві; кваліфікаційний рівень працівників та їх мотивацію. Організаційне середовище формують чинники планування, організації техніко-технологічного супроводу діяльності, матеріально-технічне забезпечення, та інноваційну діяльність тощо. Технологічне середовище охоплює чинники впливу: технічний стан виробничого обладнання, структуру основних засобів виробництва, якісні характеристики товарів та послуг, технологічність обладнання тощо. У фінансовому середовищі є ймовірність прояву чинників організації фінансового планування та поточного забезпечення, інвестиційного планування проектів. Природне середовище вбачає кліматичні, геологічні та інженерно-географічні чинники.

Як слідство, зважаючи на відзначені особливості середовищ та чинників впливу на організаційно-економічну діяльність газорозподільних підприємств що можуть вплинути на нас було запропоновано в розділі 3.2. стратегію організаційно-економічного регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону, а також послідовність її реалізації.

Дана стратегія передбачає на сам перед визначення граничних можливостей вдосконалення діяльності ГРП, що базується на відповідності послуг підприємства до регіональних потреб та потреб галузі. Після чого, для реалізації зазначеної стратегії слід визначити загальне

організаційно-економічне становище на підприємстві шляхом відзначення сильних та слабких сторін, що мають місце в його діяльності. Наступним кроком слід окреслити на засадах альтернативності внутрішні і зовнішні чинники впливу з наступним визначенням можливих змін в організаційно-економічній діяльності підприємства в результаті їх впливу. По завершенню дій відносно формування та реалізації стратегії організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств варто здійснити оцінку ефективності практичної реалізації альтернативних шляхів стратегічного розвитку.

Не менш важливим аспектом в процесі реалізації організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств, що функціонують Західному регіоні є обґрунтування послідовності і етапів формування та реалізації організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств. Адже, як вже було відзначено в розділі 3.2, усі етапи в сукупності утворюють уніфіковану систему взаємозв'язків цілей та шляхів регулювання, джерелами фінансування, об'єктами, суб'єктами, принципами та шляхами реалізації, які в совокупності впливають на рівень ефективності функціонування та стратегічний потенціал газорозподільних підприємств Західного регіону.

Вважаємо, що формувати організаційно-економічний механізм регулювання діяльності газорозподільних підприємств слід у визначеній послідовності етапів його реалізації:

1. Окреслення поставлених мети та цілей регулювання.
2. Визначення шляхів реалізації процесу регулювання.
3. Всебічне вивчення можливих шляхів фінансування регуляторних процесів.
4. Чітке розуміння об'єкту та суб'єкту механізму реалізації регулювання.
5. Формування принципів реалізації регуляторних процесів.

6. Обрання шляхів реалізації механізмів регулювання.
7. Визначення аспектів оцінювання результатів регулювання.
8. Аналіз та оцінка існуючих позицій щодо організаційно-економічної діяльності підприємства.
9. Вибір та практична реалізація найбільш ефективної стратегії регулювання.
10. Моніторинг обраних стратегічних рішень
11. Визначення рівня ефективності стратегічних рішень що реалізуються.
12. Виявлення помилок при регулювання та дослідження причин її виникнення.
13. Окреслення нових стратегічних цілей щодо регулювання.

Також слід відзначити те, що у випадку визначення помилок в процесі регулювання, необхідно повторно звернутися до дев'ятого етапу вище зазначеного переліку з обов'язковим виконанням всіх наступних. Від так, визначення етапів формування організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств та практичній їх реалізації в кінцевому результаті сприятиме досягненню найвищого рівня економічної та виробничої ефективності підприємств галузі.

В результаті визначення окресленої нами *послідовності реалізації* стратегії механізму регулювання та *етапів формування* організаційно-економічного механізму важливо визначити *напрямки реалізації* регуляторних процесів відносно організаційно-економічної діяльності операторів газорозподільних мереж.

Практичну реалізацію функціональної стратегії та подальшого розвитку газорозподільних підприємств Західного регіону забезпечать наступні стратегічні напрямки регулювання їх діяльності, серед яких: інституційний, технологічний, фінансово-економічний, кадровий.

Інституційний напрямок, за своїм змістом передбачає розвиток існуючих то створення нових організаційних структурних одиниць в межах існуючих газорозподільних організацій, що продукуватимуть свіжі ідеї та інноваційні рішення. Як правило, на сьогодні в структурі того чи іншого ГРП функціонує приблизно ідентична кількість з відповідною виконавчою змістовністю відділів та структурних підрозділів: серед яких: інформації, планово-фінансовий, автоматизації на виробництві, технічний відділ тощо. Кожен з зазначених структурних одиниць своєю діяльністю в тій чи іншій мірі забезпечує інституційний напрямок розвитку підприємства. Однак: на нашу думку така структурна «розсіяність», без чітко профілійованого структурного підрозділу (визначеного кола виконавців) тягне за собою не використання в повній мірі потенціалу інституційного розвитку ГРП.

Технологічний напрямок. В своєму змісті несе реалізацію в діяльності газорозподільного підприємства нових ідей та рішень щодо підвищення технологічного рівня виробничих процесів на підприємстві. Технологічний напрямок розвитку зорієнтований на виникнення та реалізацію інноваційних та модернізаційних рішень відносно основних виробничих фондів, технологічного обладнання, технічних засобів та їх реконструкції.

Фінансовий напрямок. Особливість даного напрямку покращення організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств полягає в розробці нових, або ж модернізації існуючих стратегічних напрямів фінансового забезпечення їх діяльності з визначенням пріоритетних цілей фінансування. Він повинен передбачати також джерела надходжень фінансового ресурсу з наступним забезпеченням стабільних фінансових потоків для забезпечення програм розвитку та окремих інноваційних проєктів.

Кадровий апарат. Не секрет: що саме персоналі забезпечує процес належного, зладженого та успішного функціонування будь-якого підприємства. Від так, даний аспект відіграє також не менш значну роль в реалізації та можливому покращенні функціонування газорозподільних підприємств. Даний напрямок регулювання діяльності газорозподільних підприємств передбачає залучення професійних кадрів до продукування останніми нових ідей, реалізації їх генерування, пошуку нових технологічних, виробничих, управлінських та організаційно-економічних рішень в процесі діяльності підприємства.

Науково-дослідний напрямок. Не секрет, що функціонування будь-якого прогресивного підприємства є неможливим без постійного вдосконалення методичного базису та науково-інноваційних рішень в процесі виробництва та надання послуг, серед яких і дослідницько-проектні рішення. Забезпечення ж розвитку та вдосконалення інноваційних технологічних рішень можливо реалізовувати газорозподільним підприємствам як самотужки, так і з залученням допомоги «зі сторони», використовуючи професійно-інтелектуальний потенціал технічних та наукових центрів, або науково-дослідних установ академічного характеру.

Від так, з метою попередження появи можливих неузгодженостей, та їх подолання, весь спектр зазначених напрямів регулювання діяльності газорозподільних підприємств слід реалізовувати одночасно. В процесі чого базуючись на результатах дослідження становища що має місце в організаційно-економічній діяльності підприємства обов'язково всебічно застосовувати реалізацію аналізу, виробничо-прогнозного планування, стратегічного моделювання майбутніх процесів.

На рисунку 3.5 відображено функціональні особливості регулювання діяльності газорозподільних підприємств західного регіону. В результаті проведеного нами дослідження було визначено, що кожна з зазначених особливостей є більш дієвою в одному вимірі регулювання

діяльності ГРП та менш дієвою в іншому, як слідство їх було систематизовано у відповідності до рівня їх дієвості. Від так, аналіз середовища функціонування ГРП, а також розвиток інформаційних технологій та систем ГРП буде найбільш дієвим на макро- та мезорівнях. Прогнозування діяльності в сфері розподілу природного газу, реалізація різних інвестиційних проектів та програм, забезпечення мотиваційних рішень щодо інвестиційної діяльності, розвиток систем технічного обслуговування та консалтингова підтримка ГРП – на мезо-, мікрорівнях відповідно. Контроль, оновлення технічного забезпечення об'єктів ГРП та фінансово-інвестиційне забезпечення інноваційної діяльності – на мікрорівні [82, 83, 84].

Виходячи з вище викладеного, керуючись результатами аналізу широкого спектра показників функціонування сфер розподілу, транспортування, тарифоутворення, субсидування населення, видобутку природного газу, газифікації населення та ціноутворення в державі та Західному регіоні що відображено в додатках А, Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О, а також результатами проведеного дослідження аналізу стану та оцінки ефективності функціонування газорозподільних підприємств Західного регіону що відображено в розділі 2.3, пропонуємо авторський підхід до реалізації організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону [105].

Від так, з метою узагальнення результатів дослідження показників щодо організаційно-економічної діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону було побудовано таблицю 3.2.

У вище зазначеній таблиці для зручності сприйняття результатів дослідження, нами було виділено кольором рейтингові позиції газорозподільних підприємств, що функціонують в Західному регіоні. Ніж темнішим є колір, ти гіршим є організаційно-економічне становище газорозподільного підприємства в порівнянні з іншими.

Таблиця 3.2

Узагальнений показник дослідження результатів
організаційно-економічної діяльності газорозподільних
підприємств Західного регіону
методом рейтингування та методом таксономії

№	Газорозподільне підприємство	Метод рейтингування, позиція (т.2.4, с.9)	Метод таксономії, позиція, (т.2.5, с.10)
1	2	3	5
Західний регіон (Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)			
1	АТ "Івано-Франківськгаз"	1	1
2	АТ "Рівнегаз"	2	2
3	АТ "Львівгаз"	3	3
4	АТ "Хмельницькгаз"	4	4
5	АТ "Волиньгаз"	5	5
6	АТ "Шепетівкагаз"	6	7
7	АТ "Закарпатгаз"	7	6
8	АТ "Тернопільгаз"	8	8
9	АТ "Чернівцігаз"	9	10
10	АТ "Тернопільміськгаз"	10	9

* Побудовано та структуровано авторами на основі результатів дослідження, що відображено в таблицях 2.4, 2.5; рисунках 2.4, 2.5, 2.6, 2.7 додатках Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О.

З чого видно, що найкраща ситуація має місце в організаційно-економічній діяльності АТ «Івано-Франківськгаз», АТ «Рівнегаз». Невеликим гірше положення в АТ "Львівгаз" та АТ "Хмельницькгаз". У АТ «Волиньгаз», АТ "Шепетівкагаз", АТ "Закарпатгаз" досить усереднене значення за обома методами дослідження. В свою чергу, у АТ "Тернопільгаз", АТ "Чернівцігаз", АТ "Тернопільміськгаз" у порівняннях з іншими колегами-ГРП, які функціонують в Західному регіоні, результати організаційно-економічної діяльності є не такими успішними та вимагають рекомендацій щодо покращення результатів їх діяльності що відображено в третьому розділі даного дослідження.

Відповідно до вище викладеного, з метою досягнення найкращих фінансово-інвестиційних та організаційно-економічних результатів пропонуємо, зважаючи на

фундаментальні засади регулювання діяльності газорозподільних підприємств, у послідовності до реалізації стратегії регулювання з обов'язковим дотриманням запропонованих етапів формування зазначеного механізму, керуватися інституційним, технологічним, фінансово-кредитним, кадровим та науково-дослідним напрямками.

В той же час, відмітимо, що показники організаційно-економічної діяльності підприємств, що функціонують в межах Західного регіону різняться. Слід звернути увагу на запропоновані на рисунку 3.5 функціональні особливості регулювання діяльності газорозподільних підприємств, якими слід керуватися на різних рівнях їх реалізації. Відповідно, до результатів порівняльного аналізу узагальненого показника, що відображено в таблиці 3.2, підприємствам рейтингова оцінка яких дорівнює 1 та 2 достатньо дотримуватися функціональних особливостей мікрорівня. Газорозподільним організаціям, що отримали з 3 по 6 позиції, крім мікро-рівня слід взяти до уваги функціональні особливості на мезорівні. Підприємства ж, що обіймають 7-10 позиції здійсненого рейтингу, з метою забезпечення належного рівня організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств, на нашу думку повинні керуватися функціональними особливостями на всіх, макро-, мезо, мікрорівні.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження є теоретико-методичне узагальнення та розроблені практичні рекомендації щодо вирішення наукового завдання реалізації організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону. Отримані результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Визначено, що ефективне функціонування суб'єктів ринку транспортування та розподілу газу залежить від наявності, доцільності використання ресурсів нафтогазового комплексу в цілому та розподілу зокрема. Досліджено газотранспортну систему, як стратегічно важливу складову національної безпеки, окреслено її структуру, що включає газопроводи, їх протяжність, формуючи при цьому узагальнену структуру виробничо-технологічного комплексу, а також обґрунтовано особливості її географічного розташування. Досліджено весь процес еволюційного розвитку газової промисловості України, з 1912 року, з моменту експлуатації першого в Європі газопроводу "Борислав-Дрогобич", задля подачі природного газу. З'ясовано права, обов'язки та зобов'язання газорозподільних підприємств, як суб'єкта газотранспортної системи. Задля повної візуалізації структури функціонування регіональних господарських систем, було розроблено схему функціонування газової сфери в державі, а саме: видобутку, імпорту, підготовки, розподілу та транспортування газу.

2. З метою розуміння природи, ціноутворення, узагальнено теоретичні погляди та твердження меркантилістської теорії, представників неокласичного напрямку (Л. Маршалла), засновника кейнсіанської течії (Дж. М. Кейнса), представників інституційних теорій (Т. Веблена) та вітчизняного вченого (М. Туган-Барановського). У зв'язку з тим, що, регулюючі системи на газорозподільних та газотранспортних підприємствах напряму пов'язані з ціноутворенням та формуванням тарифу на забезпечення

його транспортування, зберігання, постачання та розподілу нами було синтезовано основні теоретико-методичні підходи щодо тарифоутворення газорозподільної та газотранспортної сфери з врахуванням наступних чинників: об'єму енергетичного ринку, конкурентних позицій, територіальних дефініцій, споживацької доступності, тощо.

3. Нормативно-утворюючі документи, що було досліджено дозволяють стверджувати, що «нові» правила розрахунку ціни на газ та тарифів на його транспортування розпочали діяти з квітня 2016 року; як слідство, щомісячний платіж складається з двох частин: змінної – розмір якої є залежним від споживання та фінансової – який охоплює абонентську плату з боку споживача “за доступ до потужностей” та служить джерелом відтворення підприємств. Отже, було з'ясовано, що формування тарифів в різних регіонах України розраховуються диференційовано, залежно від соціально-економічних показників та критеріїв приналежності магістральних потужностей.

4. З'ясовано роль та значення суб'єктів господарювання газотранспортного та газорозподільного призначення, що й лягло в основу авторської розробки організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств. Також було визначено цілі розвитку суб'єктів газорозподільного призначення та вдосконалення механізму їх регулювання з обов'язковим врахуванням сучасних тенденцій, економічного становища країни та аспектів науково-технічного прогресу. Визначивши, що ефективність та надійність функціонування національної системи транспортування газу вміщує дуже багато дискусійних положень, можемо стверджувати, що інституційне забезпечення системи розподілу газу – це діяльність наявних суб'єктів, що впливають на розвиток газорозподільних підприємств шляхом відношення взаємозв'язків між окремими учасниками ринку та присутніх елементів на ньому. Виходячи з вище

викладеного, нами запропоновано ефект інституціоналізації для правильної та дотичної функціональної дії на вітчизняних підприємствах транспортування та розподілу газу.

5. Визначено показники, що в найбільшій мірі впливають на економічну ефективність роботи регіональних газорозподільних підприємств, серед яких: рентабельність економічної діяльності; частка виробничо-технологічних витрат по відношенню до загальної виручки оператора газорозподільної мережі; відношення виручки до протяжності мережі. Що дало змогу здійснити класифікаційні та аналітичні оцінки ефективності організаційно-економічної діяльності газорозподільних підприємств. Для оцінки ефективності організаційно-економічного активності роботи операторів газорозподільних мереж регіонів України використано два методи оцінювання: метод рейтингування та метод таксономії. Результати аналізу за обома методами є близькими. В той же час метод таксономії дозволяє більш об'єктивно виділити підприємства організаційно-економічна ефективність яких є дуже високою, або ж дуже низькою. Обраховано, що найкраща ситуація в межах Західного регіону простежується в організаційно-економічній діяльності АТ«Івано-Франківськгаз», АТ«Рівнегаз», незначним гірші позиції в АТ«Львівгаз» та АТ«Хмельницькгаз». Усереднені показники організаційно-економічного потенціалу ілюструють АТ «Волиньгаз», АТ«Шепетівкагаз», та АТ«Закарпатгаз». Водночас, АТ«Тернопільгаз», АТ«Чернівцігаз», АТ«Тернопільміськгаз» вимагають застосування регулюючих інструментів покращення їх організаційно-економічної складової.

6. Охарактеризовано основні функції суб'єктів газотранспортного призначення, під якими прийнято розуміти: транспортування, ціноутворення, диференціація, прибутковість та соціальність. В процесі дослідження структури газової сфери України, нами було побудовано її ієрархічну послідовність та окреслено професійно-функціональні обов'язки кожного з її суб'єктів.

7. Обґрунтовано основні етапи формування запропонованого організаційно-економічного механізму регулювання діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону. Сукупність та послідовність яких формує єдину систему взаємозв'язків між цілями регулювання, вибором шляхів регулювання, потенційними джерелами їх фінансування, суб'єктами, об'єктами, принципами та способами реалізації, які разом, прямо, або опосередковано впливають на рівень ефективності функціонування газорозподільних підприємств та їх стратегічного потенціалу. Методичним правом формування цінності організаційно-економічного механізму регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств є аналіз чинників впливу на нього в такій послідовності: чинники макросередовища (інституційні, людські, ринкові, підприємницькі, інноваційні, адміністративно-регулюючі); чинники мезосередовища (інформаційні, фінансово-кредитні, управлінські); чинники мікросередовища (соціальні, організаційні, технологічні, грошові, природні). Як слідство, успішне функціонування газорозподільних підприємств є віддзеркаленням налагодженої та «симетрично» збалансованої структури взаємопоеднання підприємств на макро-, мезо- та мікрорівнях.

8. В процесі уточнення організаційно-економічного механізму регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств, було запропоновано розглядати це, як комплексну взаємодію чинних форм та методів впливу на діяльність суб'єктів газорозподільного призначення в результаті функціонального управління, планування, організації взаємодії, координації, мотивації та контролю. Водночас невід'ємними складовими даного механізму слід вважати: інноваційно-правове забезпечення та методичний інструментарій регулюючих процесів діяльності газорозподільних підприємств.

9. Запропоновано концептуальну схему формування механізму регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств, як цілісну та системну

взаємодію об'єктів та суб'єктів газорозподільної та газотранспортної сфер при інтегральному поєднанні фінансово-економічної політики, вдосконаленні організаційних методів та підходів, стимулюванні інвестиційних напрямів. На основі цього, пропонуємо розуміти під організаційно-економічним механізмом регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств систему економічних відносин, методів, форм та принципів організації та реалізації ефективного регулювання їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агрогаз. *Офіційний сайт*. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/agrogas> (дата звернення: 05.09.2019).
2. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи. Київ. 2009. 618 с.
3. Актуальні проблеми прикладної економіки. Луцьк. 2017. 156 с.
4. Антимонопольний комітет України. *Офіційний сайт*. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/index>.
5. АТ «Укртрансгаз» завершив черговий етап відокремлення Оператора ГТС. *Укртрансгаз*. URL: <https://bit.ly/2m1MH6X> (дата повідомлення: 04.02.2019. – дата звернення: 06.09.2019).
6. Бажал Ю. М. Інноваційна теорія економічного розвитку: М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер і проблеми перехідної економіки України. *Наукові записки НаУКМА*. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9735?show=full> (дата звернення: 05.09.2019).
7. Безугла В. О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України. *Регіональна економіка*. 2004. №4. С. 64–68.
8. Бичков О.О., Довгань Л.Є, Малий І.П. та інші. Інституційні аспекти / за ред. Л.Є.Довганя. К. 2006. 340с.
9. Білик Р. Р. Конкурентоспроможність регіонів України в системі зміцнення їх економічної безпеки. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05. Львів. 2017. 459 с.
10. Бобрівець С. В. Механізми підвищення ефективності управління газорозподільними підприємствами. автореф. дис. ... канд. екон. наук. : 08.06.01. Львів. 2004. 20 с.
11. Божкова В.В., Рябченко І.М. Аналіз принципів ціноутворення на вітчизняних промислових підприємствах. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №1. С. 67–73.

12. Бойко І. Б. Моделювання витрат паливно-енергетичних ресурсів на газотранспортних підприємствах. *Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». Харків. 2008. №54. С. 35–40.

13. Брич В., Федірко М. Регулювання діяльності підприємств природних монополій в умовах співпраці України з Європейським енергетичним співтовариством. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль, 2013. Вип. 3. С. 26-35.

14. Вдосконалення системи тарифного регулювання природних монополій. *Біла книга*. 2006. URL: <https://bit.ly/2lRhZxh> (дата звернення: 02.09.2019).

15. Васильців Т.Г. Формування інституційного середовища як передумова зниження рівня трансакційних витрат підприємництва в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Випуск 1(111). С.117-121.

16. Веблен Т. Теорії праздного класу. М. Прогрес, 1984. 367с.

17. Верхоглядова Н. І. Основи ціноутворення. Київ. Кондор. 2007. 252с.

18. Витвицький Я. С. Економічна оцінка гірничого капіталу нафтогазових компаній. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ. 2007. 431с.

19. Вітлінський В. В. Моделювання економіки. Київ. КНЕУ. 2005. 408с.

20. ВРТП "УКРГАЗЕНЕРГОСЕРВІС". Укртрансгаз. Офіційний сайт. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/ukrgasenergосervice> (дата звернення: 16.08.2019).

21. Газові ринки ЄС і України: проблеми розвитку і інтеграції. Аналітична доповідь Центру Рамкова. *Національна безпека і оборона*. 2008. №8. С. 2-39. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD102_2008_ukr.pdf (дата звернення: 06.09.2019).

22. Гарматюк О. Аналіз зовнішніх та внутрішніх чинників кризового стану підприємств з газопостачання та газифікації Західного регіону України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. 1(6). С. 31-35. – URL:

<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12goozru.pdf> (дата звернення: 06.09.2019).

23. Глівенко С.В., Соколов М.О. Економічне прогнозування. *Навч. посіб. 3-є вид., допов.* Суми. Унів. кн. 2004. 207 с.

24. Гораль Л. Т. Аналіз макросередовища функціонування газотранспортних підприємств в контексті використання їх потенціалу / Л. Т. Гораль // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. – 2015. – Вип. 1. – С. 122-126.

25. Гораль Л.Т., Сергєєв О.П., Степ'юк М.Д. Концептуальні питання управління технічним розвитком та інвестуванням газотранспортних підприємств в умовах реструктуризації галузі. *Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки*. Монографія / за наук. ред. І. Ю. Швець. Сімферополь. 2013. С. 338–348.

26. Гораль Л.Т., Король С.В., Орієнтири для розвитку газорозподільних підприємств України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка*. Мукачево. 2016. Вип. 1. С. 120-124. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2016_1_21 (дата звернення: 06.09.2019).

27. Господарський Кодекс України. №436 від 16.01.2003 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 16.08.2019).

28. Гранберг Г. Региональный аспект экономической конкурентоспособности. *Конкурентоспособность и модернизация экономики*. В 2-х т. Т. 2 / отв. ред. Е. Г. Ясин. М. Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. 480с.

29. Груб'як С. В. Методичні підходи до аналізу і оцінки ефективності функціонування газорозподільних

підприємств. Інноваційна економіка. 2013. № 8. С. 307-313.

30. Головнєв С. Скільки Фірташ та інші заробляють на розподілі газу URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3074767/sklki_frtash_ta_nsh_zaroblyayut_na_rozpodl_gazu. (дата звернення: 02.09.2019).

31. Державна служба статистики України. Урядовий портал. Київ, URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.09.2019).

32. Дзьоба О. Г. Особливості еволюції національного ринку природного газу. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. Івано-Франківськ. 2011. №2. С. 9–17.

33. Дзьоба О. Г. Управління трансформаціями та розвитком системи газозабезпечення : монографія. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ. 2012. 352 с.

34. Директива 2003/55/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу. Брюссель, 26 червня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_380 (дата звернення: 01.09.2019).

35. Директива 2004/67/ЄС про заходи із забезпечення безпеки постачання природного газу. URL: <http://enref.org/docs/dyrektyva-2004-67-es-pro-zahody-iz-zabezpechennya-bezpeky-postachannya-pryrodoho-hazu/> (дата звернення: 16.08.2019).

36. Директива 98/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу "Про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_499 (дата звернення: 16.08.2019).

37. Директива Європейського Парламенту та Ради. № 2009/73/ЄС від 17.05.2006/ *Законодавство про компанії. Сайт м-ва юстиції України.* URL:

https://minjust.gov.ua/m/str_45877 (дата звернення: 16.08.2019).

38. Директива Ради 90/377/ЄЕС "Стосовно порядку, прийнятого в співтоваристві для підвищення прозорості цін на газ та електроенергію, впроваджених для кінцевого промислового користувача" від 29 червня 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/994_195/print (дата звернення: 16.08.2019).

39. Директива Європейського парламенту та Ради 2009/73/ЄС від 13 липня 2009 року про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС. URL: <http://mre.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245025615>.

40. Дирекція з будівництва та реконструкція ГТС. Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/buddir> (дата звернення: 16.08.2019).

41. Діяк І.В., Осінчук З.П., Карп І.М. Газова галузь України. Становлення, досягнення, особистості. Івано-Франківськ. Лілея-НВ, 2000. – 231с.

42. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Ред. від 24.04.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056 (дата звернення: 16.08.2019).

43. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_926/print (дата звернення: 16.08.2019).

44. Долішній М. Симоненко В. Макрорегіоналізація України як основа здійснення регіональної політики. *Незалежно-культурологічний часопис*. 2002. №23. – С. 6–30.

45. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13> (дата звернення: 31.08.2019).

46. Європейська енергетична хартія. *Юридична енциклопедія*. Київ, 1998. Т.2.

47. Європейський енергоринок: як забезпечити конкуренцію URL: http://dixigroup.org/storage/files/2016-11-09/eu-ua_market_study_4_sompetition_2.pdf (дата звернення: 16.08.2019).

48. Закон України «Про відкритість використання публічних коштів». URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/183-viii> (дата звернення: 16.08.2019).

49. Закон України «Про внесення зміни до Митного кодексу України щодо створення передумов для нової моделі ринку природного газу». *Відомості Верховної Ради*. 2016. №12. С. 136.

50. Закон Про газ (метан) вугільних родовищ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-17> (дата звернення: 16.08.2019).

51. Закон України Про енергозбереження URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/74/94-вр> (дата звернення: 16.08.2019).

52. Закон України Про засади функціонування ринку природного газу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2467-17> (дата звернення: 16.08.2019).

53. Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2467-17> (дата звернення: 16.08.2019).

54. Закон України Про захист економічної конкуренції URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (дата звернення: 16.08.2019).

55. Закон України Про ліцензування видів господарської діяльності URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19> (дата звернення: 16.08.2019).

56. Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18> (дата звернення: 02.09.2019).

57. Закон України «Про нафту і газ» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2665-14> (дата звернення: 02.09.2019).

58. Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19> (дата звернення: 02.09.2019).

59. Закон України Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887-19> (дата звернення: 16.08.2019).

60. Закон України Про охорону навколишнього природного середовища URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 16.08.2019).

61. Закон України «Про природні монополії» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14> (дата звернення: 02.09.2019).

62. Закон України «Про ринок природного газу» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19> (дата звернення: 02.09.2019).

63. Закон України «Про трубопровідний транспорт» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-вр> (дата звернення: 02.09.2019).

64. Закон України Про угоди про розподіл продукції URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1039-14> (дата звернення: 16.08.2019).

65. Закон України «Про ціни і ціноутворення» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17>.

66. Законодавство України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 16.08.2019).

67. Залухлик І. Б. Інституційні засади забезпечення розвитку вітчизняних газотранспортних підприємств. *Економічний часопис ХХІ*. 2016 №158. С. 36-43.

68. Залухлик І. Б., Яськович Т. Б. Компоненти середовища функціонування та розвитку вітчизняних газотранспортних підприємств Науковий вісник ІФНТУНГ. Івано-Франківськ, 2014. Вип 1. С. 56–60.

69. Запухляк І. Б. Економічний механізм енергозбереження газотранспортних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Івано-Франківськ, 2010. 20 с.

70. Запухляк І. Б. Теоретико-методологічні основи розвитку газотранспортних підприємств в умовах нестабільності середовища їх функціонування : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 Івано-Франківськ, 2017. 40 с.

71. Запухляк І. Б., Дзьоба О. Г. Управління потенціалом енергозбереження газотранспортних підприємств: монографія / за ред. Шегди А. В. Івано-Франківськ. ІФНТУНГ, 2011. 208 с.

72. Запухляк І. Б. Інституційні передумови забезпечення розвитку вітчизняних газотранспортних підприємств в умовах нестабільності. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. Київ. 2016. Вип.1. С. 85–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpre_2016_1_12 (дата звернення: 06.09.2019).

73. Звідки природний газ береться і доставляється споживачам. URL: <http://104.ua/ua/gas/id/zvidki-prirodnij-gaz-beretsja-i-jak-dostavlajetsj-12269> (дата повідомлення: 28.05.2015. – дата звернення: 05.09.2019).

74. Звіт Антимонопольного Комітету України за 2014 рік. Затверджений Розпорядженням Антимонопольного Комітету України від 12.03.2015 року № 6-рп.-2015. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatolog/document?id=11027&schema=main> (дата звернення: 16.08.2019).

75. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2018 році. 2019.

URL: <http://www.nerc.gov.ua/index.php/data/filearch/Proekty/2018/data/?id=39678> (дата звернення: 02.09.2019).

76. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2017 році. 2018. URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=31942> (дата звернення: 02.09.2019).

77. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2016 році. 2017. URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=24476> (дата звернення: 02.09.2019).

78. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2015 році. 2016. URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=19733> (дата звернення: 02.09.2019).

79. Звіт про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2014 році. 2015. URL: http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_2014.pdf (дата звернення: 02.09.2019).

80. Історична перемога та початок трансформації. *Річний звіт 2017*. – Київ : Група Нафтогаз, 2018. – 291 с.

81. Історія. Укргазвидобування. *Офіційний сайт*. URL: <http://old.ugv.com.ua/about/history> (дата звернення: 16.08.2019).

82. Капітальні інвестиції в Україні за січень-грудень 2016 року. *Державна служба статистики України. Офіційний сайт*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2019).

83. Капітальні інвестиції в Україні у 2007-2011 роках. *Державна служба статистики України. Офіційний сайт*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2019).

84. Капітальні інвестиції в Україні у 2010-2015 роках. Державна служба статистики України. *Офіційний сайт*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2019).

85. Киба Л. М. Управління виробничими запасами підприємств сфери видобування та транспортування природного газу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франківськ. 2009. 19 с.

86. Кныш М. И. Конкурентные стратегии. СПб. Любавич. 2000. 284 с.

87. Кодекс газорозподільних систем. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15#n41> (дата звернення: 16.08.2019).

88. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 16.08.2019).

89. Концепція розвитку, модернізації і переоснащення газотранспортної системи України на 2009-2015 роки. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1417-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-р>. (дата звернення: 19.02.19).

90. Король С. В. Інвестиційно-інноваційний механізм управління газорозподільних підприємств. *Збірник публікацій мультидисциплінарного наукового журналу «Архивариус» по матеріалам IV*. Київ. 2015. С. 44–50.

91. Коротя М. І., Павлов К. В., Бурик Ю. Р. Вдосконалення альтернативних джерел енергії в виробничому процесі. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень». 16-17 травня 2017 року. Луцьк. 2017. С. 653-655.

92. Коротя М. І., Стрішенець О.М., Федорчук В. Використання інноваційних підходів на газотранспортних підприємствах. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України*. Матеріали конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів. 2 листопада 2017 р. Луцьк. 2017. С. 47-49.

93. Коротя М. І., Стрішенець О.М., Куціан М.М. Вплив діяльності нафтовидобувних підприємств на навколишнє природне середовище. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України*. Матеріали конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів. 2 листопада 2017 р. Луцьк. 2017. С. 24-26.

94. Коротя М. І., Павлов К.В., Теслюк М.О. Державне регулювання та нормативне забезпечення діяльності газотранспортних підприємств в Україні. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень». 16-17 травня 2017 року. Луцьк. 2017. С. 706-708.

95. Коротя М. І., Стрішенець О. М., Новосад О. В. Диверсифікація інноваційних заходів на газорозподільних підприємствах України в контексті європейського досвіду. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк. 2018. № 2 (14). С. 7-13.

96. Коротя М. І., Стрішенець О. М., Павлов К. В. Енергетична складова соціоекологічної безпеки регіону. *Концептуальні основи соціоекологічної безпеки : колект. монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Черчик*. Луцьк. 2018. С. 175-182.

97. Коротя М. І. Етапи становлення нафтогазової промисловості в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк. 2017. № 1(9). С. 76-81.

98. Коротя М. І., Павлов К.В. Імплементация європейських стандартів енергоефективності на регіональних ринках нерухомості України. *Теорія та практика менеджменту безпеки*. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 трав. 2017 р.). Луцьк 2017. С. 233-234.

99. Коротя М. І., Павлов К. В., Савчук Р. Інституційне забезпечення системи транспортування газу в Україні. *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині:*

пріоритети та перспективи досліджень». 16-17 трав. 2017 року. Луцьк, 2017. С. 777-780.

100.Коротя М.І., Павлова О.М., Павлов К.В. Конкурентоспроможність газорозподільних підприємств. *Теорія та практика менеджменту безпеки*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 14 травня 2019 р. Луцьк. 2019. С. 112-114.

101.Коротя М. І. Нормативне забезпечення процесу тарифоутворення на послуги транспортування газу в Україні. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук*. Збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції. 25 жовтня 2017 р. Луцьк. 2017. С.51-53.

102.Коротя М. І. Організаційно-економічні особливості функціонування газотранспортних підприємств в регіонах України. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 30. С. 291–297. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Korotyа-M.-I..pdf> (дата звернення: 02.09.2019).

103.Коротя М.І., Павлов О.М., Бурик С.М. Основні тенденції функціонування ринку газу в Україні. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «*Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*». 16-17 травня 2017 р. Луцьк. 2017. С. 771-773.

104.Коротя М. І. Права та обов'язки газотранспортних підприємств в контексті екологічної безпеки. *Теорія та практика менеджменту безпеки: матеріали*. Міжнародна науково-практична конференція. 14 травня 2019 р. Луцьк. 2019. С.105-107.

105.Коротя М. І. Проблеми тарифоутворення та функціонування газового ринку в Україні. *Фінансово-кредитна система: вектор розвитку*. Збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції. 26 квітня 2017 р. Ужгород, 2017. С. 156-158.

106.Коротя М.І., Стрішенець О.М., Герасимчук А.Ю. Проблеми ціноутворення на газорозподільних підприємствах. *Актуальні проблеми та перспективи*

розвитку економіки України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 12 грудня 2018 р. Луцьк. 2018. С.23-25.

107.Коротя М.І., Козлов В.А. Стан та перспективи запровадження біоенергетики у Волинській області. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України. Матеріали міжнародної відеоконференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів. 9 листопада 2016 р. Луцьк. 2017. С. 46-49.*

108.Коротя М.І., Стрішенець О.М. Стан та реалії газової безпеки України. *Теорія та практика менеджменту безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 16 травня 2018 р. Луцьк. 2018. С. 137-139.*

109.Коротя М. І. Становлення та міжнародний досвід нафтогазової промисловості України за часи незалежності. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «*Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень*». 16-17 травня 2017 року. Луцьк. 2017. С. 703-706.

110.Коротя М. І. Тарифоутворення на послуги транспортування газу та його розподілу серед газорозподільчих підприємств України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. 2017. №2(10). С. 63-71.*

111.Коротя М.І., Павлов К.В., Галянт С.Р., Януль С. Характеристика газотранспортної системи України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. 2016. №1(17). С. 31-38.*

112.Коротя М. І., Павлов К.В. Шляхи забезпечення енергоефективного будівництва на регіональних ринках нерухомості. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. 2017. №1(9). С.109-116.*

113.Коротя М. І. Європейський досвід регулювання ринку природного газу: розподіл, транспортування. *Вчені записки Таврійського національного університету імені*

В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30(69). №4. С.93-98.

114.Коротя М.І. Макро-, мезо-, мікрорівень регулювання діяльності газорозподільних підприємств в західному регіоні. *Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 1. № 1. С. 123-129.*

115.Коротя М.І. Методичні та практичні підходи до обрахунку регіональних тарифів на послуги транспортування та розподілу природного газу. *Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 1. С. 41-47.*

116.Коротя М.І. Нормативно-правове регулювання діяльності газорозподільних та газотранспортних підприємств в регіонах України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Луцьк. Вежа-Друк. 2019. №3 (19).*

117.Купчак В. Р. Організаційно-економічні методи управління енергоефективністю виробничих систем промислових підприємств. *Ефективна економіка. 2013. №5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4217&p=1> (дата звернення: 02.09.2019).*

118.Купчак В. Р. Прогнозування тарифів газорозподільного підприємства на основі моделі монополії. *Моделювання регіональної економіки. 2012. №2. С. 47-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Modre_2012_2_8 (дата звернення: 02.09.2019).*

119.Купчак В. Р. Розвиток енергозбереження в соціально-економічних системах регіону: проблеми та завдання управління. Миколаїв. ФОП Швець В.М. 2016. 388 с.

120.Купчак В. Р. Стратегічні пріоритети модернізації енергетичної системи регіонів України. *Вісник ХНАУ. Харків. 2016. Вип. 2. С.234-237.*

121.Купчак В. Р. Формування тарифів на послуги газорозподільних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. Івано-Франківськ 2011. 20 с.

122.Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання. Київ. ІЕП НАНУ. 1999. 254 с.

123.Лебега О. В. Організаційно-економічний механізм освоєння ресурсів природного газу із сланцевих порід : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Київ. 2018. 19 с.

124.Лелюк О. В. Аналіз особливостей українського ринку видобутку та споживання природного газу. *Бізнесінформ. Економіка. Економіка промисловості*. 2013. №11. С.170-178.

125.Ліба Н. С. Організаційно-економічний механізм регіональної промислової політики : автореф. дис. ... д-а екон. наук : 08.00.05. Луцьк. 2019. 41 с.

126.Лінчевська Н.М., Дзьоба О.Г. Аналіз чинників та організаційно-економічних інструментів забезпечення інноваційного розвитку газотранспортних підприємств. *Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості»*. 2014. №1(9). С.47–55.

127.Лінчевська Н. М. Формування організаційно-економічного механізму управління інноваційно-інвестиційними процесами на газотранспортних підприємствах : дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франківськ. 2015. 256 с.

128.Магістральні газопроводи. *Офіційний сайт*. Київ. 2017. URL: <http://utg.ua/utg/gts/trunk-pipelines.html> (дата звернення: 16.08.2019).

129.Малинка О. Я. Управління капіталом бренду підприємства на роздірбному ринку нафтопродуктів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франківськ. 2010. 18 с.

130.Маркевич К., Омельченко В. Ціноутворення на енергетичних ринках : досвід ЄС та України : аналітична доповідь. Київ. Заповіт. 2016. 56с.

131.Матіко Ф. Д. Методологічні засади визначення об'єму витрат природного газу та мінімізації його дисбалансів в системах транспортування та розподілу :

автореф. дис. ... д-ра. техн. наук : 05.11.01. Львів. 2015. 43 с.

132.Методика визначення та розрахунку тарифів на послуги зберігання (закачування, відбору) природного газу щодо газосховищ, до яких застосовується режим регульованого доступу. Затверджено Постановою НКРЕКП від 13 червня 2016 № 1131. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1035-16> (дата звернення: 02.09.2019).

133.Методика визначення та розрахунку тарифів на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання. Затверджено Постановою НКРЕКП від 30 вересня 2015 № 2517. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1388-15> (дата звернення: 02.09.2019).

134.Методика визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу. Затверджено Постановою НКРЕКП від 25 лютого 2016 № 236. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1434-16> (дата звернення: 02.09.2019).

135.Методика розрахунку тарифів на послуги з транспортування природного газу магістральними трубопроводами. Затверджено постановою НКРЕ від 04.09.2002 № 984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0984227-02> (дата звернення: 02.09.2019).

136.Міністерство інфраструктури України (МІУ). *Офіційний сайт*. Київ. URL: <https://mtu.gov.ua/> (дата звернення: 19.08.19).

137.Музиченко М. В. Сучасний ринок природного газу ЄС: структура та тенденції розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №22. С. 46-52.

138. Наказ «Нафтогаз України» «Про затвердження Порядку доступу до газорозподільної системи». 26 березня 2001 року, №79. URL: <http://ukrpetroleum.com/ua/nakaz-pro-zatverdjennya-poryadku-dostupu> (дата звернення: 16.08.2019).

139. Наказ Мінпаливенерго України «Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільчими мережами постачання та споживання». 27 грудня 2005 року, № 618. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0067-06> (дата звернення: 16.08.2019).

140. Науково-дослідний інститут транспорту газу ПАТ «УКРТРАНСГАЗ». Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/gas-trans-institute> (дата звернення: 16.08.2019).

141. Нафтогаз *Офіційний сайт*. URL: <http://www.naftogaz.com> (дата звернення: 02.09.2019).

142. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. *Офіційний сайт*. Київ. 2016. URL: <http://www.nerc.gov.ua> (дата звернення: 02.09.2019).

143. НВЦТД "Техдіагаз". Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/techdaigas> (дата звернення: 16.08.2019).

144. Новицький А. М. Організаційно-правові засади державного управління у паливно-енергетичному комплексі України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 12.00.07. Ірпінь. 2005. 21 с.

145. Новоселов А. С. Теория региональных рынков. Ростов н/д: Феникс. Новосибирск. Сибирское соглашение. 2002. 446 с.

146. Норт Д. Институти, институциональные изменения и функционирование экономики. *Перевод з англійського А.Н.Нестеренко*. М. Фонд економічної книги «Начала», 1997. 180с.

147. Організаційно-правові засади діяльності Антимонопольного комітету України. URL: http://www.amc.gov.ua/control/main/uk/publish/printable_article/84306 (дата звернення: 01.09.2019).

148. Основи ціноутворення : навч. посіб. Київ. Кондор. 2007. 252 с.

149.Офіційний сайт ПАТ «Укртрансгаз». URL: <http://www.utg.ua/ru/company/official-documents/> (дата звернення: 16.08.2019).

150.Павлов В.І., Пилипенко І.І., Кривов'язюк І.В. *Нерухомість в Україні. Підручник для студентів вищих навчальних закладів.* Київ. Держ. акад. статистики обліку та аудиту, 2008. 765 с.

151.Павлов К. В., Шевчук І.А. Інноваційні фінансово-кредитні важелі як складова ефективною антимонопольної політики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка».* Ужгород. 2018. №51. С. 72–74.

152.Павлов К. В., Стрішенець О.М. Особливості конкурентних відносин на регіональних ринках нерухомості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка».* Ужгород. 2016. Вип.1, т.2. С. 35–38.

153.Павлов К. В. Оцінка конкурентоспроможності регіональних ринків житлової нерухомості України. Монографія. Луцьк. Волин. обл.. друк. 2018. 482 с.

154.Павлов К. В., Федина К.М. Проблеми екологічної безпеки як складової частини енергетичної безпеки України. Актуальні проблеми прикладної економіки. Колективна монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. М. Стрішенець. Луцьк. 2017. С. 85-98.

155.Павлов К. В. Регулювання інвестиційно-житлових відносин в Україні. Монографія. Рівне. НУВГП. 2013. 250 с.

156.Павлов К. В., Павлова О.М. Формування та регулювання конкурентних відносин на регіональних ринках житла України. Монографія. Луцьк. Терен. 2019. 542 с.

157.Павлова О. М. Товарна форма організації суспільного виробництва в умовах розвитку національної економіки України (другої половині XVII- кінця XVIII ст.). Монографія. Луцьк. Терен. 2019. 480 с.

158.Панасюк В., Бобрівець С. Удосконалення організаційно-мотиваційних і правових засад підвищення ефективності господарювання газорозподільних

підприємств. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. Львів ; Луцьк. 2005. Вип. 1. С. 333-340.

159. Передумови та пріоритети реформування державної політики розвитку підприємництва в Україні / Я. В. Бережний та ін. Київ. НІСД. 2014. 73 с.

160. Пилипів Н. І. *Методологія та організація обліку затрат виробничо-комерційної діяльності підприємств нафтової і газової промисловості* : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09. Київ. 2009. 39 с.

161. Питання реформування газового сектору. *Розпорядження Кабінету Міністрів від 25 березня 2015 р. №375-р*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2015-p> (дата звернення: 16.08.2019).

162. Піндайк Р. С. *Мікроекономіка*. Київ. Основи. 1996. 646 с.

163. План розвитку ГТС України на 2018-2027 роки. *Офіційний сайт ПАТ «Укртрансгаз»*. URL: <http://utg.ua/utg/media/news/2018/09/plan-rozvytku-gts-ukrany-na-2018-2027-posylyt-nadiinist-gnuchkist-ta-finansovu-efektyvnist.html> (дата звернення: 02.09.2019).

164. Плюта В. *Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях. Методы таксономии и факторного анализа*. М. Статистика. 1980. 151 с.

165. Постанова від 30.06.2017 №866 "Про затвердження Порядку проведення відкритого обговорення проектів рішень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. *Постанова від 30.06.2017 № 866*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0866874-17> (дата звернення: 16.08.2019).

166. Постанова кабінету міністрів України «Про затвердження Правил надання населенню послуг з газопостачання». *Постанова від 09 грудня 1999 року. №2246*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-99-p> (дата звернення: 16.08.2019).

167. Про визначення гарантованих постачальників природного газу». *Постанова КМУ від 25.07.2012. № 705*.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/705-2012-п>
(дата звернення: 16.08.2019).

168. Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу. *Постанова КМУ.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2016-п> (дата звернення: 16.08.2019).

169. Про забезпечення споживачів природним газом. *Постанова КМУ.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1729-2001-п> (дата звернення: 16.08.2019).

170. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності на ринку природного газу, у сферах електроенергетики, транспортування нафти та нафтопродуктів магістральним трубопроводом.... *Постанова КМУ.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2018-п> (дата звернення: 16.08.2019).

171. Про затвердження розміру страхового запасу природного газу. *Постанова КМУ.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2019-п> (дата звернення: 16.08.2019).

172. Постанова НКРЕ «Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки із спеціальним режимом використання гарантованих постачальників природного газу». 02 серпня 2012 року. №1000 URL: <http://www3.nerc.gov.ua/index.php?id=4497> (дата звернення: 16.08.2019).

173. Про визначення ступеня кваліфікації споживачів природного газу». *Постанова НКРЕКП.* 29.03.2012. №305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0579-12> (дата звернення: 16.08.2019).

174. Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу. *Постанова КМУ.* №496 від 1 липня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2016-п> (дата звернення: 16.08.2019).

175.Про встановлення загального тарифу на транспортування природного газу, тарифів на транспортування природного газу магістральними та розподільними трубопроводами, постачання природного газу. *Постанова НКРЕКП*. 29 грудня 2015 №3159. URL: <http://utg.ua/img/menu/businessinfo/3159.pdf> (дата звернення: 02.09.2019).

176.Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів). *Постанова Кабінету Міністрів України* 25.12.1996 року №1548. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-п> (дата звернення: 02.09.2019).

177.Про встановлення тимчасових тарифів для АТ «УКРТРАНСГАЗ» на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на перший рік другого регуляторного періоду. *Постанова НКРЕКП*. 21.12.2018 №2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2001874-18> (дата звернення: 16.08.2019).

178.Про забезпечення споживачів природним газом. *Постанова Кабінету Міністрів України*. 27.11.2001 р. №1729. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1729-2001-п> (дата звернення: 02.09.2019).

179.Про затвердження Алгоритму розподілу коштів, що надходять на поточні рахунки із спеціальним режимом використання постачальників природного газу, на яких покладені спеціальні обов'язки. *Постанова НКРЕ* 30.09.2015р. №2516. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1505-15/paran13> (дата звернення: 16.08.2019).

180.Про затвердження Змін до деяких постанов НКРЕКП щодо впровадження добового балансування на ринку природного газу та процедури розробки, подання і затвердження Плану розвитку газотранспортної системи на наступні 10 років. *Постанова НКРЕКП*. 27.12.2017р. №1437. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1437874-17> (дата звернення: 02.09.2019).

181. Про затвердження Кодексу газорозподільних систем. *Постанова НКРЕКП* 30.09.2015. №2494. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15> (дата звернення: 01.09.2019).

182. Про затвердження Кодексу газосховищ та критеріїв, згідно з якими до певного газосховища застосовується режим договірної доступу або режим регульованого доступу. *Постанова НКРЕКП* 30.09.2015. №2495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1380-15> (дата звернення: 02.09.2019).

183. Про затвердження Кодексу газотранспортної системи. *Постанова НКРЕКП* 30.09.2015. №2493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1378-15> (дата звернення: 02.09.2019).

184. Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифів на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання». *Постанова*. 30.09.2015. №2517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1388-15/print>

185. Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу». *Постанова НКРЕКП* 25.02.2016. №236. URL: <http://www.nerc.gov.ua/index.php?id=22109>.

186. Про затвердження Положення про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу (відносини у перехідний період). *Постанова КМУ*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2018-п> (дата звернення: 16.08.2019).

187. Про затвердження Порядку доступу до газотранспортної системи. *Постанова* 19.04.2012 №420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0721-12> (дата звернення: 16.08.2019).

188. Про затвердження Правил надання населенню послуг з газопостачання. *Постанова Кабінету Міністрів України*. 9 грудня 1999 року. №2246. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-99-п> (дата звернення: 16.08.2019).

189. Про затвердження Правил обліку природного газу під час його транспортування газорозподільчими мережами постачання та споживання. *Наказ Мінпаливенерго України*. 27 грудня 2005 р. №618. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0067-06> (дата звернення: 16.08.2019).

190. Про затвердження Правил постачання природного газу. *Постанова НКРЕКП*. 30.09.2015 №2496. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1382-15> (дата звернення: 02.09.2019).

191. Про затвердження Тимчасової методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу. *Постанова*. №389 від 14.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0389874-18?lang=ru> (дата звернення: 16.08.2019).

192. Про заходи щодо реалізації державної політики у сфері природних монополій. *Постанова Кабінету Міністрів України*. 16 грудня 1996 р. №853/97. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/853/97> (дата звернення: 02.09.2019).

193. Про ліцензування видів господарської діяльності. *Закон України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19/print> (дата звернення: 16.08.2019).

194. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. *Закон України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1540-19> (дата звернення: 02.09.2019).

195. Про покладання спеціального обов'язку для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку природного газу. *Постанова КМУ*. 10.10.2018. №834. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/834-2018-п> (дата звернення: 16.08.2019).

196. Про покладення функцій оператора Єдиної газотранспортної системи України. *Наказ Міністерства енергетики та вугільної промисловості України*. 2 грудня 2013 року. №882. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2075-13> (дата звернення: 02.09.2019).

197. Про реформування нафтогазового комплексу України. *Указ Президента України*. 25 лютого 1998 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/151/98> (дата звернення: 02.09.2019).

198. Про розмежування функцій з видобування, транспортування, зберігання і реалізації природного газу. *Постанова Кабінету Міністрів України*. №1173. 24 липня 1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1173-98-%D0%BF> (дата звернення: 02.09.2019).

199. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність». *Розпорядження КМ України*. 18.08.2017 р. №605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p>

200. Про утворення Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України». *Постанова Кабінету Міністрів України*. 25 травня 1998 р. №747. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/747-98-%D0%BF> (дата звернення: 02.09.2019).

201. Рада відновила діяльність «Чорноморнафтогаз». *Еспресо. Офіційний сайт*. URL: <https://bit.ly/2lVVgix> (дата повідомлення: 22.11.2018. – дата звернення: 06.09.2019).

202. Регіональна Газова Компанія. URL: <https://104.ua/ua/rgc/id/regionalna-gazova-kompanija-9539> (дата звернення: 05.09.2019).

203. Регіональна економіка : навч. посіб. / за ред. Я. Б. Олійника. – Київ. КНТ. 2007. 444 с.

204. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З. С. Варналія. Київ. Знання України. 2005. 498 с.

205. Регламент (ЄС) № 715/2009. Про умови доступу до мереж транспортування природного газу. *Енергетичні*

реформи. Офіційний сайт URL: <https://bit.ly/2jYxbIg>.
(дата звернення: 05.09.2019).

206. Реформи нафтогазового сектору України. Американська торгівельна палата в Україні. URL: <https://bit.ly/2lA0T72> (дата звернення: 05.09.2019).

207. Ринки реального сектору економіки України в інституційному середовищі СОТ: кон'юнктура та інтеграція / за ред. В. О.Точиліна, НАН України. Ін-т економіки та прогнозування. Київ. 2012. 552 с.

208. Розвиток газового сектору України в контексті євроінтеграції. Центр Разумкова. Київ. 2014. С.30-32. URL: http://razumkov.org.ua/upload/1392734130_file.pdf (дата звернення: 06.09.2019).

209. Питання реформування газового сектору. Розпорядження Кабінету Міністрів України. 25.03.2015 р. №375-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2015-p> (дата звернення: 16.08.2019).

210. Про затвердження плану заходів з реалізації етапу “Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)” Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”. Розпорядження КМУ. 06.06.2018 р. №497-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2018-p> (дата звернення: 16.08.2019).

211. Ромашко О. М. Формування організаційно-економічного механізму диверсифікації діяльності газотранспортних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франківськ. 2017. 20 с.

212. Сайт для споживачів природного газу. URL: <https://104.ua/ua/rgc/id/regionalna-gazova-kompanija-9539> (дата повідомлення: 01.06.2015. – дата звернення: 05.09.2019).

213. Семенов В. Ф. Регіональна економіка : навч. посіб. Київ. МП Леся, 2008. 595 с.

214. Сокотенюк С.М. Газорозподільні підприємства, як суб'єкт ринку природних монополій. Економічна наука. 2014. С.51-53.

215. Соціально-економічне районування України. М. І. Долішній, М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук, Л. Т. Шевчук ; Ін-т регіон. дослідж. Львів. 1997. 50 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p19970101.pdf> (дата звернення: 21.02.18).

216. Сташинський О. П. Інформаційна технологія підтримки прийняття рішень диспетчерського персоналу газотранспортного підприємства : дис. ... канд. екон. наук : 05.03.06. Київ, 2015.

217. Стрішенець М.М., Павлова О.М., Павлов К.В. Просте товарне виробництво і зародження мануфактур в Україні : монографія. Луцьк. Терен. 2019. 292 с.

218. Стрішенець О.М., Новосад О.В. Особливості функціонування інновацій в діяльності газорозподільних підприємств. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*. Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 7 грудня 2017 р. Луцьк. 2017. Ч.1. С. 162-163.

219. Стрішинець О. М., Ліщук В. І., Єлісеєва Л. В. Економічна теорія : навч. посіб. для студентів вищ. учб. навч. закл. Луцьк. СНУ ім. Лесі Українки. 2014. 240 с.

220. Струк Н. П. Удосконалення процесу ціноутворення на послуги підприємств газотранспортної та газорозподільної систем : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франківськ, 2010. 23 с.

221. Стуконог Я. П. Особливості механізму регулювання ринку природного газу ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ. 2014. Вип. 118(1). С.192-202. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2014_118(1)_21) (дата звернення: 06.09.2019).

222. Суспільно-географічне районування України : навч. посіб. для студентів ВУЗів / ред. Н. О. Витвицька. Київ. ВЦ "Київський університет". 2000. 228 с.

223. Тарифи на послуги зберігання, закачування та відбору природного газу в підземних сховищах газу АТ «УКРТРАНСГАЗ». *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП)*. Офіційний сайт. Київ.

2016. URL: <http://www.nerc.gov.ua/?id=16120> (дата повідомлення: 18.02.2019. – дата звернення: 05.09.2019).

224.Тюріна Н.М., Гой І.В., Бабій І.В. Логістика : навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури. 2015. 392 с.

225.УкрГазВидобування. *Офіційний сайт*. Київ. 2019. URL: <http://www.ugv.com.ua/> (дата звернення: 16.08.2019).

226.Укргазпромбуд. *Укртрансгаз. Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/ukrgasprombud/> (дата звернення: 16.08.2019).

227.Укрнафта. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <https://www.ukrnafta.com> (дата звернення: 16.08.2019).

228.Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua> (дата звернення: 02.09.2019).

229.УМГ "Черкаситрансгаз". Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/cherkasytransgs> (дата звернення: 16.08.2019).

230.УМГ «Київтрансгаз». Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/kyivtransgas> (дата звернення: 16.08.2019).

231.УМГ «Харківтрансгаз». Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/kharkivtransgas>.

232.УМП «Львівтрансгаз». Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/kharkivtransgas> (дата звернення: 16.08.2019).

233. УМП «Прикарпаттрансгаз». Укртрансгаз. *Офіційний сайт*. Київ. URL: <http://utg.ua/umg-prikarpattransgas/> (дата звернення: 16.08.2019).

234. Уніговський Л. Формула ціни на газ: «Газпром» одержував вигоду з 2009 р., тепер – черга «Нафтогазу». *Дзеркало тижня*. 2014. 26 груд.

235. Урядовий портал. *Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua>. (дата звернення: 16.08.2019).

236. Федорович І. В. Організаційно-економічне забезпечення процесу відтворення лінійної частини магістральних газопроводів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Івано-Франківськ, 2011. 19 с.

237. Філія «Управління «Укргазтехзв'язок». Укртрансгаз. *Офіційний сайт.* Київ. URL: <http://utg.ua/utg/about-company/affiliates/ukrgaztexzvyazok> (дата звернення: 16.08.2019).

238. Фурман І. Дифференціація цен на газ в залежності от режимов газопотребления. *Газовая промышленность.* 1997. № 6. С. 7-9.

239. Фурман І. Я. Учет режимов газопотребления в ценах на газ. *Проблемы экономики газовой промышленности.* М. Газоил пресс. 2001. 352 с.

240. Через газотранспортну систему транспортується якісний природний газ. Укртрансгаз. *Офіційний сайт.* Київ. URL: <https://bit.ly/2k0XLk0> (дата повідомлення: 11.03.2015. – дата звернення: 06.09.2019).

241. Шандрівська О. Є. Управління газотранспортними компаніями на засадах маркетингу та логістики : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02. Львів. 2002.

242. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М. Прогресс. 1982. 455 с.

243. Annual Energy Outlook 2017 with projections to 2050, International Energy Agency URL: <https://bit.ly/2m3uwhe> (accessed: 16.08.2019).

244. Barnes W., Ledebur L. The New Regional Economics. Thousand Oaks. 1998.

245. BP Statistical Review of World Energy June 2016. URL: <https://on.bp.com/2kvvSkn> (accessed: 16.08.2019).

246. Commons R. John. Institutional Economics. *American Economic Review.* 1931. Vol. 21. P.648-657. URL: <http://www.jstor.org/stable/495> (accessed: 16.08.2019).

247. Commission staff working document on a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection. *Making European Infrastructures Brussels*. 28.8.2013. SWD (2013) 318 final more secure. 17 p. URL: <https://bit.ly/2m3ulT6> (accessed: 16.08.2019).

248. European Commission (2010). Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. Brussels, 3 march 2010 URL: <https://bit.ly/2lyhFTX> (accessed: 16.08.2019).

249. Novosad O., Strishenets O. Innovation Policy of Gas Distribution Enterprises on Increasing Competitiveness. *International Journal of New Economics, Public Administration and Law*. 2018. №1. P. 40-48.

250. Pavlov K. Competitive features in market structure of housing property with regard to regional definitions. *Baltic Journal of Economic Studies*. Volume 3 Number 4. Riga: Izdevnieciba "Baltija Publishing". 2017. 191-198 pages. Index (ESCI) by Web of Science.

251. Pavlov K. Methodological Approaches to Determining the Monopolisation Level of Primary Residential Real Estate Regional Markets in Ukraine. *Scientific journal "Economics, Entrepreneurship, Management"*. Lviv. Publisher: National University "Lviv Polytechnic" P. 63–72. URL: <https://doi.org/10.23939/eem2018.01.063>. (accessed: 16.08.2019).

252. Porter M. E. Competitive Strategy : Techniques for Analyzing Industries and Competitors : With a new Introduction. *New York: The Free Press*. 1980. 422 p. URL: <http://www.vnseameo.org/ndbmai/CS.pdf> (accessed: 16.08.2019).

253. Rao P. The Economics of Transaction Cost:theory,methods and Applications. *Palgrave Macmillan*. 2003. 197 p.

254. Stigler G. J. The theory of Regulation. *Bell Journal of Economics and Management Science*. 1971. Vol.2. Is.1. P. 3-21. URL: <http://www.rasmusen.org/zg604/readings/Stigler.1971.pdf> (accessed: 16.08.2019).

255. Stolper W. F., Samuelson P. A. Protection and Real Wages. *Review of Economic Studies*. 1941. № 9. P. 58-73.

256. Strishenets O., Pavlov K. Social-economic estimation of competitive positions formation of Ukrainian regional residential real estate markets. Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine : monograph / edited by authors. Riga. Latvia. 2018. P. 473-488.

257. The Law of Ukraine "On the Gink of Natural Gas". URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/329-19> (accessed: 16.08.2019).

258. Wholesale Gas Price Survey – 2015 Edition: A global review of price formation mechanisms 2005-2014. International Gas Union, URL: http://www.igu.org/sites/default/files/node-page_field_file/IGU%20Whole%20Sale%20Price%20Survey%20Report%20%202015%20Edition.pdf (accessed: 16.08.2019).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Додаток А.1

Динаміка обсягів надходження природного газу в Україну, а також транзиту її територією за період 2009-2017 років, млрд. куб.м.

Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Надходження природного газу	122,8	134,4	137,7	118,0	114,2	81,8	83,5	93,3	107,6
Транзит територією	95,8	98,6	104,2	84,3	86,1	62,2	67,1	82,2	93,5

** Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [31, 128].

Показники вхідної проектної потужності та динаміка обсягів транспортування природного газу на кордоні України з Російською Федерацією та Білоруссю за період 2009-2017 років, млрд. м.куб.

Кордон з країною	Російська Федерація										Білорусь	
	м. Суджа	м. Валуйки	с. Серебрянка	с. Писарівка	с. Сохранівка	*с. Прохорівка	*с. Платове	м. Кобрин	м. Мозир			
Проектна потужність Транзитний пункт Рік / обсяг транспортування	107,5	25,5	13,0	48,5	46,0	3,3	6,0	28,9	6,0			
	66,2	6,6	0,0	19,2	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0			
	57,0	7,1	0,0	16,5	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0			
	46,4	7,5	0,0	12,8	3,0	0,0	0,0	2,1	2,4			
	47,3	7,4	0,9	13,1	4,0	1,1	0,6	2,6	0,5			
	71,0	10,5	1,3	15,2	5,7	0,9	0,7	3,4	2,8			
	72,1	9,4	1,0	21,1	4,4	1,9	0,7	3,1	3,3			
	83,0	9,5	5,1	24,0	4,4	2,8	1,0	3,5	4,0			
	83,8	11,1	0,1	24,0	3,7	3,3	0,9	3,1	4,3			
	77,8	8,6	0,0	19,4	8,1	0,8	0,7	2,0	5,4			

* Тимчасово окуповані та непідконтрольні території;

** Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [31, 128].

Показники *вхідної/вихідної* проектної потужності та динаміка обсягів транспортування природного газу на кордоні *України з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Молдовою* за період 2009-2017 років, млрд. м.куб.

Кордон з країною	Польща		Словаччина		Угорщина		Румунія		Молдова (Придністор'я)
	с. Дроздовичі		м. Ужгород		м. Берегове		с. Текове		
Транзитний пункт	На вході	На виході	На вході	На виході	На вході	На виході	с. Орлівка	На виході	с. Олексіївка
Напрямок транспор-ня	1,5	5,0	15,5	98,4	6,1	13,2	4,5	26,8	3,5
Проектна потужність	1,3	4,7	9,9	53,5	2,8	11,7	0,7	20,2	2,8
2017	1,0	4,5	9,1	48,8	1,0	6,7	0,7	18,5	3,0
2016	0,1	3,7	9,7	37,8	0,5	5,9	0,0	16,7	2,9
2015	0,9	3,5	3,6	31,4	0,6	6,5	0,0	18,0	2,8
2014	1,0	3,9	0,0	53,5	1,1	6,4	0,2	19,6	2,4
2013	0,1	3,8	0,0	51,8	0,0	5,7	0,3	19,6	3,1
2012	0,0	4,0	0,0	70,6	0,0	5,9	0,7	19,9	3,1
2011	0,0	3,4	0,0	67,9	0,0	7,1	0,3	16,7	3,2
2010	0,0	2,8	0,0	65,2	0,0	7,9	0,3	16,6	3,0
2009									

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [31, 128].

Тарифи на послуги транспортування природного газу, (на 01.02.2019р.)

№	Назва точок входу/виходу газотранспортної системи	Тариф для точки входу, грн. за 1000м ³ за добу	Тариф для точки виходу, грн. за 1000м ³ за добу
1	Точки входу з фізичним розташуванням родовищ природного газу, виробництва біогазу або інших видів газу з альтернативних джерел	296,80	-
2	Віртуальні точки входу з газорозподільної системи чи групи газорозподільних систем (місце надходження газу від газодобувних підприємств чи виробників біогазу, підключених до газорозподільної системи)	296,80	-
3	Віртуальні точки входу з групи газовидобувних підприємств	296,80	-
4	Віртуальні точки у підключенні з газосховищами або з групами газосховищ	0,00	0,00
5	Точки з фізичним розташуванням газосховищ	0,00	0,00
6	Віртуальна точка, в якій відбувається передача природного газу	0,00	0,00
7	Віртуальна точка виходу для операцій оператора газотранспортної системи, пов'язаних із закупівлею оператором газотранспортної системи природного газу для власних потреб та виробничо -технологічних витрат	-	0,00
8	Точки виходу з фізичним розташуванням прямих споживачів	-	322,10
9	ПАТ "Вінницягаз"	-	115,35
10	ПАТ "Волиньгаз"	-	153,80
11	ПАТ "Гадячгаз"	-	115,35
12	ПАТ "Дніпрогаз"	-	192,25

13	ПАТ "Дніпропетровськгаз"	-	153,80
14	ПАТ "Донецькоблгаз"	-	153,80
15	ПАТ "Житомиргаз"	-	192,25
16	ПАТ "Закарпатгаз"	-	76,90
17	ПАТ "Запоріжгаз"	-	192,25
18	ПАТ "Івано -Франківськгаз"	-	153,80
19	ПАТ "Київгаз"	-	192,25
20	ПАТ "Київоблгаз"	-	115,35
21	ВАТ "Кіровоградгаз"	-	192,25
22	ПАТ "Коростишівгаз"	-	192,25
23	ПАТ "Кременчукгаз"	-	192,25
24	ПАТ "Криворіжгаз"	-	153,80
25	ПАТ "Лубнигаз"	-	153,80
26	ПАТ "Луганськгаз"	-	76,90
27	ПАТ "Львівгаз"	-	153,80
28	ПАТ "Маріупольгаз"	-	76,90
29	ПАТ "Мелітопольгаз"	-	153,80
30	ПАТ "Миколаївгаз"	-	115,35
31	ПАТ "Одесагаз"	-	192,25
32	ПАТ "Полтавагаз"	-	153,80
33	ПАТ "Рівнегаз"	-	115,35
34	ПАТ "Сумигаз"	-	192,25
35	ПАТ "Тернопільгаз"	-	76,90
36	ПАТ "Тернопільміськгаз"	-	192,25
37	ПАТ "Тисменицягаз"	-	76,90
38	ПАТ "Уманьгаз"	-	153,80
39	ПАТ "Харківгаз"	-	115,35

Продовження додатку Додаток Б.1

40	ПАТ "Харківміськгаз"	-	192,25
41	ПАТ "Херсонгаз"	-	153,80
42	ПАТ "Хмельницькгаз"	-	153,80
43	ПАТ "Черкасигаз"	-	153,80
44	ПАТ "Чернівцігаз"	-	153,80
45	ПАТ "Чернігівгаз"	-	192,25
46	ПАТ "Шепетівкагаз"	-	153,80
47	ДП "Новороздільське ДГХП "Сірка"	-	76,90
48	ДП "Монтажник"	-	76,90
49	ТОВ "Газовик"	-	76,90
50	ТОВ "Газпостачсервіс"	-	76,90
51	ДП "Кременецьке УПРГ"	-	76,90
52	ТОВ "Спектргаз"	-	76,90

* Побудовано та систематизовано автором на основі джерел: [101, 107, 141, 142].

Тарифи, що діятимуть на тимчасовій основі на послуги транспортування природного газу для транскордонних точок входу та виходу газотранспортної системи для АТ «УКРТРАНСГАЗ», (на 01.02.2019р.)

Назва точки входу/виходу газотранспортної системи України	Тариф для входу	Тариф для виходу
	дол. США за 1000 куб.м/добу без ПДВ	дол. США за 1000 куб.м/добу без ПДВ
Ананьїв	-	11,32
Берегдароц	6,28	16,85
Берегове	6,28	16,85
Будінце	6,28	17,54
Валуйки	6,28	-
Германовичі	6,28	12,48
Гребеники (АТІ)	-	11,32
Гребеники (ШДКРІ)	-	13,09
Дроздовичі	6,28	12,48
Кобрин	6,28	-
Лиманське	6,28	11,32
Мозир	6,28	-
Олексіївка	-	17,29
Орлівка/Ісакча	6,28	13,78
Писарівка 1400	6,28	-
Суджа 1200	6,28	-
Суджа 1400	6,28	-
Текове	6,28	16,06
Ужгород	6,28	17,54
Устилуг	6,28	12,48

* Побудовано та систематизовано автором на основі джерел: [101, 141, 142, 169].

Тарифи, що діятимуть на тимчасовій основі на послуги транспортування природного газу для внутрішніх точок входу та виходу газотранспортної системи для АТ «УКРТРАНСГАЗ», (на 01.02.2019р.)

Назва точки входу/виходу газотранспортної системи України	Тариф для входу	Тариф для виходу
	дол. США за 1000 куб.м/добу без ПДВ	дол. США за 1000 куб.м/добу без ПДВ
Точки входу з фізичним розташуванням від суміжних газовидобувних підприємств (через мережі яких може передаватися природний газ іншого газовидобувного підприємства чи групи газовидобувних підприємств)	91,87	-
Віртуальні точки входу з невизначеним фізичним розташуванням з газорозподільної системи (місце надходження газу від газовидобувного підприємства в точці його підключення до газорозподільної системи, через яку, у тому числі, може передаватися газ іншого газовидобувного підприємства чи групи газовидобувних підприємств)	91,87	-
Віртуальні точки входу з невизначеним фізичним розташуванням від суміжних газовидобувних підприємств (через мережі яких може передаватися природний газ іншого газовидобувного підприємства чи групи газовидобувних підприємств)	91,87	-
Точки з фізичним розташуванням до/з газосховищ	0,00	0,00
Віртуальні точки з невизначеним фізичним розташуванням до/з газосховища чи групи газосховищ	0,00	0,00
Точки виходу з фізичним розташуванням до прямих споживачів	-	157,19
Точки виходу з фізичним розташуванням до газорозподільних систем	-	157,19

Віртуальні точки виходу з невизначеним фізичним розташуванням до газорозподільних систем	-	157,19
Віртуальні точки виходу з невизначеним фізичним розташуванням для операцій оператора газотранспортної системи, пов'язаних із закупівлею оператором газотранспортної системи природного газу для власних потреб та виробничо-технологічних витрат	-	0,00

* відповідно до п.6 постанови НКРЕКП від 21.12.18 №2001 пункти 6-8 додатка 2 до постанови набирають чинності з 01 травня 2019 року.

** Побудовано та систематизовано автором на основі джерел: [101, 141, 142, 169].

Тарифи, що встановлено на послугу розподілу природного газу, (на 01.04.2017р.)

№	Назва підприємства	Тариф на послуги розподілу природного газу для побутових споживачів, грн за 1 м ³ на годину без ПДВ	Тариф на послуги розподілу природного газу для непобутових споживачів, грн за 1 м ³ на годину без ПДВ	Постанови НКРЕКП від 28.03.2017 "Про встановлення тарифу на послуги розподілу природного газу для ..."
1	ПАТ "Вінницягаз"	0,02285	0,02446	349
2	ПАТ "Волиньгаз"	0,02395	0,04095	350
3	ПАТ "Гадячгаз"	0,02442	0,02876	351
4	ПАТ "Дніпрогаз"	0,0146	0,05599	352
5	ПАТ "Дніпропетровськгаз"	0,02316	0,05956	353
6	ПАТ "Донецькоблгаз"	0,02485	0,02735	354
7	ПАТ "Житомиргаз"	0,01915	0,05231	355
8	ПАТ "Закарпатгаз"	0,03885	0,04255	356
9	ПАТ "Запоріжгаз"	0,01902	0,05866	357
10	ПАТ "Івано-Франківськгаз"	0,02433	0,05278	358
11	ПАТ "Київгаз"	0,01273	0,01273	359
12	ПАТ "Київоблгаз"	0,02549	0,03607	360
13	ВАТ "Кіровоградгаз"	0,01716	0,02959	361
14	ПАТ "Коростишівгаз"	0,02628	0,03913	362
15	ПАТ "Кременчукгаз"	0,02011	0,06073	363
16	ПАТ "Криворіжгаз"	0,02204	0,04023	364
17	ПАТ "Лубнигаз"	0,02281	0,03798	365
18	ПАТ "Луганськгаз"	0,0247	0,09046	366
19	ПАТ "Львівгаз"	0,02175	0,04926	367
20	ПАТ "Маріупольгаз"	0,0188	0,10388	368
21	ПАТ "Мелітопольгаз"	0,02396	0,05905	369
22	ПАТ "Миколаївгаз"	0,02464	0,06225	370
23	ПАТ "Одесагаз"	0,02212	0,05758	371
24	ПАТ "Полтавагаз"	0,02373	0,05143	372
25	ПАТ "Рівнегаз"	0,02676	0,04176	373
26	ПАТ "Сумигаз"	0,01895	0,04339	374
27	ПАТ "Тернопільгаз"	0,03101	0,03154	375
28	ПАТ "Тернопільміськгаз"	0,01108	0,03087	376
29	ПАТ "Тисменицягаз"	0,03548	0,03548	377
30	ПАТ "Уманьгаз"	0,02322	0,02707	378

Продовження додатку Додаток Б.4

31	ПАТ "Харківгаз"	0,02579	0,04465	379
32	ПАТ "Харківміськгаз"	0,01687	0,02584	380
33	ПАТ "Херсонгаз"	0,02329	0,02833	381
34	ПАТ "Хмельницькгаз"	0,02224	0,02894	382
35	ПАТ "Черкасигаз"	0,02129	0,06097	383
36	ПАТ "Чернівцігаз"	0,02188	0,02453	384
37	ПАТ "Чернігівгаз"	0,01684	0,05769	385
38	ПАТ "Шепетівкагаз"	0,01905	0,03181	386
39	ДП "Новороздільське ДГХП "Сірка"	-	0,11304	387
40	ДП "Монтажник"	0,03253	0,03253	388
41	ТОВ "Газовик"	0,0545	0,0545	389
42	ТОВ "Газпостачсервіс"	0,07782	0,07782	390
43	ДП "Кременецьке УПРГ"	0,02835	0,03397	391
44	ТОВ "Спектргаз"	-	1,63884	392

* Побудовано та систематизовано автором на основі джерел: [101, 141, 142, 169].

Діючі методи обрахунку тарифів на транспортування та розподіл природного газу для різних категорій споживачів

Як вже було відзначено вище за текстом, процес тарифного формування є досить складним та особливо важливим для забезпечення належного рівня енергетичної безпеки та конкурентного балансу на ньому серед його учасників на всіх рівнях.

У зв'язку з чим, формуючи тарифи в будь-якому секторі та регіоні важливо дотримуватися наступних принципів:

- прозорості – методологічні підходи до розрахунку майбутніх тарифів мають бути доступними до сприйняття та прозорими для всіх зацікавлених сторін;

- простоти – впроваджені тарифи повинні бути прийнятними для розуміння та легкими для впровадження;

- запобігання можливим викривленням - майбутні витрати слід забезпечувати таким чином, щоб запобігти можливих недоліків в процесі прийняття рішення щодо експлуатації мереж та ринкових пропозицій;

- прогнозованість – особливо важливим є те, щоб експлуататори мережі мали можливість реалізації ефективної оцінки особистих витрат на експлуатацію розподільчої мережі (системи), що створюватиме належні умови для забезпечення ефективного довгострокового інвестування;

- віддзеркалення вартості – для розвитку самих мереж та ефективного їх використання, в міру можливого, тарифи що сплачуватимуться їх користувачами мають в повній мірі відображати витрати, що вони створюють в системі, а також попереджувати можливість виникнення майбутніх витрат;

- недискримінаційність – не повинно бути жодного факту дискримінації серед експлуататорів мереж;

- відшкодування витрат – оператори газорозподільних систем повинні мати змогу в повній мірі відшкодувати понесені витрати. Крім тарифів за використання розподільною системою, оператори потенційно можуть повертати витрати за рахунок плати за підключення та інших послуг що регулюються.

Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг НКРЕКП з метою встановлення тарифів на транспортування, розподіл та зберігання природного газу було прийнято наступні постанови щодо затвердження методик, що діють і до сьогодні.

(ТРАНСПОРТУВАННЯ)

Постанова № 2517 від 30.09.2015р. «Про затвердження Методики визначення та розрахунку тарифів на послуги транспортування природного газу для точок входу і точок виходу на основі багаторічного стимулюючого регулювання», (коротка характеристика) [133, 142, 184].

Дія цієї Методики розроблена відповідно до Законів України «Про ціни і ціноутворення», «Про ринок природного газу», «Про природні монополії», «Про трубопровідний транспорт» та Указу Президента України від 10 вересня 2014 року № 715 «Про затвердження Положення про Національну комісію, яка здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг» [133, 135, 184].

Ця Методика має поширення на суб'єктів господарювання (далі - газотранспортне підприємство, ліцензіат), що здійснює діяльність з транспортування природного газу газотранспортною системою (далі - транспортування природного газу) [132, 133, 135, 142, 184].

Дія Методики установлює систему формування тарифів на послуги транспортування природного газу від точки (точок) входу до точки (точок) виходу, а також параметрів регулювання, що мають довгостроковий період дії для цілей стимулюючого регулювання та забезпечення: отримання необхідного прибутку та доходу на регуляторну базу активів; дотримання регуляторної норми доходу та регуляторної бази активів [132, 133, 135, 142, 184].

(РОЗПОДІЛ)

Постанова № 236 від 25.02.2016р. «Про затвердження Методики розрахунку та визначення тарифу на послуги розподілу природного газу», (коротка характеристика).

Дану Методику розроблено згідно з Податковим кодексом України, Законів України «Про природні монополії», «Про ринок природного газу», а також Указу Президента України від 10 вересня 2014 року № 715 «Про затвердження Положення про Національну комісію, яка здійснює державне регулювання у сферах комунальних послуг та енергетики» [235].

Дія цієї Методики поширюється на суб'єктів господарювання, які отримали або бажають отримати ліцензію на провадження господарської діяльності з розподілу природного газу (далі - Оператори газорозподільної системи, Оператори ГРМ, ліцензіати) [134, 142, 185].

Ця Методика не застосовується при розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу на прикладі багаторічного стимулюючого регулювання [132, 134, 185].

Розрахунок тарифу, документи і матеріали надаються суб'єктами господарювання з розподілу природного газу задля розгляду до НКРЕКП згідно Процедури встановлення та перегляду тарифів на послуги з розподілу, транспортування, постачання природного газу, зберігання, закачування та відбору природного газу, затвердженої постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері енергетики, від 03 квітня 2013 року № 369, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 26 квітня 2013 року за № 685/23217 [132, 134, 142, 185].

Відповідно до зазначеної постанови, розрахунок бренду на послуги розподілу природного газу розраховується наступним чином.

Послуги тарифу розподілу природного газу (Т розп) на одиницю приєднаної потужності обраховується наступним чином:

$$T_{\text{розп}} = \frac{TB}{W_{\text{розп}}} \text{ (грн за } 1\text{м}^3 \text{ на годину)}, \quad (1.2)$$

де TB - планована річна тарифна виручка суб'єкта господарювання з розподілу природного газу на плановий період, тис. грн;

$W_{\text{розп}}$ - загальна планована річна приєднана потужність розподілу природного газу ліцензіата (1000 м^3 на рік), яка визначається таким чином:

$$W_{\text{розп}} = \frac{24 \times 365 \times \sum W_{\text{max}}^i}{1000} \text{ (} 1000\text{м}^3 \text{ на рік)}, \quad (1.3)$$

де W^i_{max} - приєднана потужність об'єкта споживача на території ліцензованої діяльності Оператора ГРМ, визначена відповідно до пункту 6 розділу VI Кодексу (м^3 на годину).

В разі проведення суб'єктами ринку природного газу господарських операцій на території України із урахуванням енергетичних показників використання природного газу тариф послуг розподілу природного газу за одиницю приєднаної потужності у гривнях за МДж на годину ($T^{\text{МДж}}_{\text{розп}}$) розраховується за формулою:

$$T^{\text{МДж}}_{\text{розп}} = \frac{T_{\text{розп}}}{H_c} \text{ (грн за МДж на годину)}, \quad (1.4)$$

де H_c - стандартна нижча теплота згоряння природного газу, визначена нормативними документами, МДж/ м^3 .

Перерахунок в інші енергетичні одиниці виконується згідно з національними стандартами України з врахуванням коефіцієнта, визначеного відповідно з такими співвідношеннями:

- 1 ккал = 0,0042 МДж;
- 1 ккал = $1,163 \times 10^3$ кВт·год;
- 1 МДж = 0,278 кВт·год;
- 1 МДж = 239 ккал;
- 1 кВт·год = 3,597 МДж.

Оплата вартості послуги розподілу природного газу Оператора ГРМ здійснюється споживачем за тарифом, визначеним відповідно згідно формули 1 для кожного Оператора ГРМ, що сплачується як абонентська плата з урахуванням вимог Кодексу, а також розраховується за формулою:

$$A = T_{\text{розп}} \times \frac{W_{\text{max}}^i \times 24 \times 365}{12} \text{ (грн на місяць)}, \quad (1.5)$$

Планована річна тарифна виручка (TB) розраховується на основі повної планованої собівартості (B), яка визначається згідно з розділом III ціє

Методики, та планованого прибутку (П), який визначається відповідно до розділу IV цієї Методики за формулою:

$$\overline{TB} = B + \Pi \quad (\text{тис.грн}). \quad (1.6)$$

Тарифна планова виручка для фінансування обґрунтованих витрат визначається ліцензіатом із урахуванням даних форми звітності № 4-НКРЕКП-розподіл природного газу (квартальна) «Звітні та розрахункові дані про ліцензовану діяльність суб'єктів господарювання з розподілу природного газу», затвердженої постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, від 04 жовтня 2012 року № 1258, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 31 жовтня 2012 року за № 1818/22130 (далі - форма 4-НКРЕКП-розподіл природного газу), за попередні три роки [134, 142, 185].

Витрати, що не використовуються для визначення об'єкта оподаткування згідно до вимог Податкового кодексу України або перевищують межі відповідних витрат, не враховуються при визначенні планованої тарифної виручки, необхідної для забезпечення фінансування планованих витрат операційної діяльності, фінансових планованих витрат та планованого прибутку суб'єкта господарювання із розподілу природного газу [134, 142, 185].

На перехідний період тарифи послуг розподілу природного газу для побутових ($T_{\text{розп}}^{\text{побут}}$) та непобутових ($T_{\text{розп}}^{\text{непобут}}$) споживачів суб'єкта господарювання з розподілу природного газу за одиницю приєднаної потужності розраховується за формулами:

$$T_{\text{розп}}^{\text{побут}} = \frac{TB^{\text{побут}}}{W_{\text{розп}}^{\text{побут}}} (\text{грн за } 1\text{м}^3 \text{ на годину}), \quad (1.7)$$

$$T_{\text{розп}}^{\text{непобут}} = \frac{TB^{\text{непобут}}}{W_{\text{розп}}^{\text{непобут}}} (\text{грн за } 1\text{м}^3 \text{ на годину}), \quad (1.8)$$

де $TB^{\text{побут}}$ - планована річна тарифна виручка суб'єкта господарювання з розподілу природного газу на планований період від побутових споживачів, тис. грн, яка розраховується за формулою:

$$TB^{\text{побут}} = TB \times k_{TB}^{\text{побут}} \quad (\text{тис.грн}), \quad (1.9)$$

де $k_{TB}^{\text{побут}}$ - коефіцієнт розподілу тарифної виручки суб'єкта господарювання з розподілу природного газу для побутових споживачів, визначений відповідно до пункту 7 цього розділу;

$TV_{\text{непобут}}$ - планована річна тарифна виручка суб'єкта господарювання з розподілу природного газу на планований період від непобутових споживачів, тис. грн, яка розраховується за формулою:

$$TV_{\text{непобут}} = TV - TV_{\text{побут}} \quad (\text{тис.грн}), \quad (1.10)$$

де $W_{\text{розп}}^{\text{побут}}$ - сумарна планована річна приєднана потужність розподілу природного газу побутових споживачів ліцензіата (1000 м³ на рік), яка визначається за формулою:

$$W_{\text{розп}}^{\text{побут}} = \frac{24 \times 365 \times \sum W_{\text{max}^i}^{\text{побут}}}{1000} \quad (1000 \text{ м}^3 \text{ на рік}), \quad (1.11)$$

де $W_{\text{max}^i}^{\text{побут}}$ - приєднана потужність і-го об'єкта побутового споживача на території ліцензованої діяльності Оператора ГРМ, визначена відповідно до глави 6 розділу VI Кодексу (м³ на годину);

$W_{\text{розп}}^{\text{непобут}}$ - планована сумарна річна приєднана потужність розподілу природного газу непобутових споживачів ліцензіата (1000 м³ на рік), яка визначається за формулою:

$$W_{\text{розп}}^{\text{непобут}} = \frac{24 \times 365 \times \sum W_{\text{max}^i}^{\text{непобут}}}{1000} \quad (1000 \text{ м}^3 \text{ на рік}), \quad (1.12)$$

де $W_{\text{max}^i}^{\text{непобут}}$ - приєднана потужність і-го об'єкта непобутового споживача на території ліцензованої діяльності Оператора ГРМ, визначена відповідно до глави 6 розділу VI Кодексу (м³ на годину).

Перехідний період, протягом якого буде здійснюватися розрахунок тарифів на послуги розподілу природного газу окремо для непобутових та побутових споживачів, триває три роки, починаючи з дати набуття чинності тарифів на послуги розподілу природного газу [134, 142, 185].

Протягом перехідного періоду при розрахунку тарифів для планованої тарифної виручки застосовується коефіцієнт розподілу тарифної виручки до побутових споживачів ($K_{TV}^{\text{побут}}$) суб'єкта господарювання з розподілу природного газу, який визначається відповідно до питомої ваги фактичних обсягів транспортування природного газу розподільними трубопроводами для побутових ($\lambda_{\text{побут}}$), а також непобутових споживачів за 2016 рік.

Розподіл тарифної виручки (λ) першого року перехідного періоду визначається за такими формулами:

$$\text{якщо } \lambda_{\text{побут}} \geq \lambda_{\text{побут}}^{\text{сер.Укр}}, \text{ то } \lambda = \lambda_{\text{побут}}, \quad (1.13)$$

$$\text{якщо } \lambda_{\text{побут}} \leq \lambda_{\text{побут}}^{\text{сер.Укр}}, \text{ то } \lambda = \lambda_{\text{побут}}^{\text{сер.Укр}}, \quad (1.14)$$

де $\lambda_{\text{побут}}$ - питома вага обсягу розподілу природного газу для побутових споживачів суб'єкта господарювання з розподілу природного газу;

$\lambda_{\text{побут}}^{\text{сер.Укр}}$ - питома вага обсягу розподілу природного газу для побутових споживачів в середньому по Україні.

Впродовж перехідного періоду щорічне коригування коефіцієнту розрахунку розподілу тарифної виручки для побутових споживачів з приводу забезпечення переходу до встановлення однакових рівнів тарифів для побутових та непобутових споживачів суб'єкта господарювання з розподілу природного газу, розраховується за формулою:

$$k_{TB^t}^{\text{побут}} = \lambda + \frac{t}{3} \left(\frac{W_{\text{розп}}^{\text{побут}}}{W_{\text{розп}}} - \lambda \right), \quad (1.15)$$

де $k_{TB^t}^{\text{побут}}$ - коефіцієнт розподілу тарифної виручки суб'єкта господарювання з розподілу природного газу для побутових споживачів відповідного року (t) перехідного періоду;

t = 0 - перший рік з дати входження в дію тарифів на послуги розподілу природного газу;

t = 1 - другий рік з дати входження в дію тарифів на послуги розподілу природного газу;

t = 2 - третій рік з дати входження в дію тарифів на послуги розподілу природного газу.

(РОЗПОДІЛ. ТИМЧАСОВА МЕТОДИКА)

В той же час варто відмітити, що постановою № 389 від 14.06.2018 року НКРЕКП було прийнято рішення «Про затвердження Тимчасової методики визначення та розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу», що діятиме до 01.01.2020 року. Після чого всупає в дію попередній нормативний акт № 236 від 25.02.2016 року за № 1434/29564, (коротка характеристика) [142, 191].

Положення даної Тимчасової методики було розроблено відповідно до податкового кодексу України, законів України «Про ринок природного газу», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», «Про природні монополії».

Діяльність даної Тимчасової методики поширюється на суб'єктів господарювання, які отримали або мають намір отримати ліцензію на провадження господарської діяльності з розподілу природного газу (далі - Оператори ГРМ, ліцензіати) [142, 191].

Ця Тимчасова методика не повинна розраховуватися при обрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу на основі потужності, а також на основі багаторічного стимулюючого регулювання.

Частина даної тимчасової методики є моделлю розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу та має наступний вигляд:

Тариф послуг розподілу природного газу (Т розп) розраховується за формулою:

$$T_{\text{розп}} = \frac{TB}{V_{\text{розп}}} (\text{грн за } 1000 \text{ м}^3), \quad (1.16)$$

де TB - планована річна тарифна виручка суб'єкта господарювання з розподілу природного газу на планований період, тис. грн;

$V_{\text{розп}}$ - загальний планований річний обсяг надання послуг розподілу природного газу, 1000 м³.

Планована річна тарифна виручка (TB) розраховується на основі даних повної планованої собівартості (B), яка визначається згідно пункту 3 цієї Тимчасової методики, та планованого прибутку (Π), який визначається відповідно до пункту 4 цієї Тимчасової методики, за формулою:

$$TB = B + \Pi (\text{тис.грн}). \quad (1.17)$$

Планована тарифна виручка фінансування обґрунтованих витрат розраховується з урахуванням даних форми звітності № 8б-НКРЕКП-газ-моніторинг (квартальна) «Звіт про використання тарифів на послуги розподілу природного газу», затвердженої постановою Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 07 липня 2016 року № 1234, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 05 серпня 2016 року за № 1090/29220 (далі - форма № 8б-НКРЕКП-газ-моніторинг), за попередні три роки [142, 191].

Витрати, які не застосовуються для визначення об'єкта оподаткування відповідно з вимогами Податкового кодексу України або перевищують межі відповідних витрат, не враховуються при визначенні планованої тарифної виручки, яка є необхідною для забезпечення фінансування планованих витрат операційної діяльності, планованих фінансових витрат, а також планованого прибутку суб'єкта господарювання із розподілу природного газу.

Об'єм надання послуг розподілу природного газу на планований період приймається до розрахунку тарифу для:

- діючих ліцензіатів - як фактичний середній обсяг надходження природного газу до розподільних мереж за минулі три роки, що визначається за показниками вузлів обліку газу, за вирахуванням обсягів виробничо-технологічних витрат, нормативних витрат природного газу та власних потреб (далі – об'єм розподілу природного газу) з урахуванням прогнозованих змін;

- для суб'єктів господарювання, які мають бажання провадити господарську діяльність з розподілу природного газу – згідно планованих обсягів у розрахунку на рік.

Також, крім частини розрахунку тарифу на послуги розподілу природного газу Тимчасової методики відмінним від постанови № 236 від 25.02.2016 є частина, що регулює процедуру встановлення та перегляду тарифів на послуги розподілу природного газу, що відображено в наступних аспектах:

Тариф встановлюється НКРЕКП за умови наявності для суб'єктів господарювання, які мають відповідну діючу ліцензію або одночасно з отриманням цієї ліцензії.

Суб'єкт господарювання вимушений використовувати тарифну виручку, отриману при провадженні діяльності із розподілу природного газу, цільово за елементами витрат, а також в розмірах, які передбачені встановленою структурою тарифу.

Суб'єкт господарювання несе відповідальність за достовірність документів, що подаються ним для перегляду тарифу або встановлення.

Встановлення тарифів здійснюється НКРЕКП за умови відповідного обґрунтування суб'єктом господарювання планованих витрат, пов'язаних з розподілом природного газу.

Рішення про виявлення або перегляд тарифів приймається НКРЕКП на засіданнях в формі відкритих слухань.

Для встановлення тарифу суб'єкт господарювання надає до НКРЕКП не пізніше ніж за 90 календарних днів до початку планованого періоду заяву про встановлення тарифу (далі - заява) за формою, показано в додатку 1 до цієї Тимчасової методики, до якої враховуються: пояснювально-обґрунтовані документи для розрахунку тарифу; основні техніко-виробничі показники суб'єкта господарювання; рівень витрат та розрахунок рівня тарифу на планований період; динаміка обсягу розподілу природного газу з відповідними обґрунтуваннями; розрахунок поточних витрат, які пов'язані із закупівлею природного газу, що використовується для забезпечення виробничо-технологічних витрат та нормативних витрат природного газу; розрахунок матеріальних витрат, а також динаміка цих витрат за попередній період, базовий період та очікувані зміни у планованому періоді з відповідними обґрунтуваннями; розрахунок витрат оплати праці, відрахувань на соціальні заходи та інформацію щодо показників витрат на оплату праці за базовий, попередній та на планований періоди з відповідними обґрунтуваннями; розрахунок амортизаційних відрахувань на планований період та переміщення цих витрат за попередній, базовий та на планований періоди з відповідними обґрунтуваннями з урахуванням строків амортизації; розрахунок інших витрат на планований період та переміщення цих витрат за попередній, базовий та на планований періоди з відповідними обґрунтуваннями; розрахунок доходу з урахуванням суми капітальних інвестицій на планований період та динаміку відповідних показників за попередній, базовий та на планований періоди з відповідними

обґрунтуваннями; стратегію розвитку газорозподільної системи на наступні 10 років, оформлено з дотриманням вимог розділу IV Кодексу ГРМ, та розрахунок джерел фінансування на перший рік плану розвитку; копії фінансової звітності- баланс, звіт про рух грошових коштів, звіт про фінансові результати, звіт про власний капітал та примітки до фінансової звітності; дублікат декларації з податку на прибуток підприємства з додатками; протокол відкритого обговорення (відкритого читання) на місцях, проведеного згідно з вимогами Порядку проведення відкритого обговорення проектів рішень Національної комісії, яка здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг, затвердженого постановою НКРЕКП від 30 червня 2017 року № 866 [142, 165].

Документи та заява, що додаються до неї, визначені пунктом 8.6, подаються до НКРЕКП у паперовій (два примірники) та електронній формах, а також оформлюються суб'єктом господарювання, що здійснює діяльність з розподілу природного газу, за формами, наведеними у додатках 1-9 до цієї Тимчасової методики.

Числова інформація в документах визначена з точністю до одного знака після коми, крім тарифу на послуги розподілу природного газу.

Розмір тарифу на послуги розподілу природного газу зазначається з точністю до двох знаків після коми.

Суб'єкт господарювання змушений економічно-обґрунтовано розподілити адміністративні та загальновиробничі витрати та витрати на збут між діяльністю з розподілу природного газу та іншими видами діяльності з підтвердженням фактичної документації зробленого розподілу.

Суб'єкт господарювання аргументує всі складові витрат господарської діяльності з розподілу природного газу, пов'язаних з операційною діяльністю, фінансових витрат (крім фінансових витрат, що включені до собівартості кваліфікаційних активів відповідно з положеннями (стандартів) бухгалтерського обліку) та прибутку документами, визначеними пунктом 8.6 цієї методики.

Суб'єкт господарювання, який має задум провадити господарську діяльність з розподілу природного газу, подає документи та заяву, зазначені у пункті 8.6, одночасно із заявою про видачу відповідної ліцензії.

Заява та документи, що до неї входять, перевіряються НКРЕКП щодо їх відповідності вимогам цього розділу.

В разі надання недостовірно-оформленого пакету документів, заява не розглядається, про що НКРЕКП повідомляє заявника у письмовій формі протягом десяти робочих днів з початкового дня надходження таких документів до НКРЕКП та повертає їх заявнику.

У разі відповідності заяви та доданих документів, визначених пунктом 8.6, НКРЕКП аналізує їх протягом тридцяти календарних днів з початкового дня надходження до НКРЕКП.

В разі потреби НКРЕКП може звернутися до суб'єкта господарювання, який провадить або має намір провадити господарську діяльність з розподілу природного газу, про надання додаткових пояснень та обґрунтувань, що

подаються суб'єктом господарювання до НКРЕКП у зазначений нею строк, підписані керівником суб'єкта господарювання.

Огляд заяви зупиняється на строк, що необхідний для доопрацювання інвестиційної програми або структури тарифу, якщо при розгляді виникають питання, що потребують додаткового вивчення та доопрацювання, про що НКРЕКП письмово повідомляє суб'єкта господарювання.

НКРЕКП має змогу відмовити суб'єкту господарювання у встановленні або перегляді тарифу у разі: визначення факту нецільового та нераціонального використання коштів, передбачених схемою встановленого тарифу, або фінансової неспроможності та економічної нецільованості здійснення відповідного виду ліцензованої діяльності суб'єктом господарювання, який намагається його провадити; подання до НКРЕКП недостовірної інформації або необґрунтованості складових витрат, визначених цією Тимчасовою методикою.

Огляд рівня тарифу здійснюється як за ініціативою суб'єкта господарювання, так і НКРЕКП за умови відповідного обґрунтування такого перегляду.

Суб'єкт господарювання має повноваження звернутися до НКРЕКП щодо перегляду рівня тарифу у разі: зміни обсягів розподілу природного газу у планованому періоді порівняно врахованих при розрахунку тарифу більше ніж на 5 відсотків; зміни собівартості, передбаченої побудовою тарифу, внаслідок підвищення цін на паливо, матеріали, сировину, послуги, зростання витрат на оплату праці у зв'язку зі зміною законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати відносно врахованих при розрахунку тарифу більше ніж на 5 відсотків; зміни в діючому законодавстві України, зокрема в частині розміру ставок податків, обов'язкових платежів, зборів.

НКРЕКП може ініціювати перегляд тарифу у випадку: зафіксування та встановлення факту: нераціонального невикористання коштів, передбачених складовими витрат структури встановленого тарифу; використання коштів у розмірах, що не були передбачені та включені в інвестиційній програмі (першим роком плану розвитку газорозподільної системи на наступні 10 років); перехресного субсидіювання; використання коштів у розмірах, що не були передбачені елементами витрат структури встановленого тарифу; невикористання коштів, що були передбачені структурою тарифу як джерело фінансування інвестиційної програми (першим роком плану розвитку газорозподільної системи на наступні 10 років); використання коштів на роботи та заходи, що не були передбачені затвердженою інвестиційною програмою (першим роком плану розвитку газорозподільної системи на наступні 10 років); по закінченні періоду функціонування тарифу (або закінчення строку врахування деяких елементів витрат у структурі тарифу); установлення факту нецільового застосування коштів, передбачених структурою тарифу; надання НКРЕКП недостовірної інформації по здійсненню господарської діяльності; провадження господарської діяльності, що не відноситься до сфери природних монополій, в разі якщо ця діяльність

має вплив на ринок, що перебуває у стані природної монополії, за відсутності установлених НКРЕКП вимог; зміни розмірів розподілу природного газу, урахуваних при розрахунку тарифу, більше ніж на 5 відсотків; необхідності встановлення тимчасових тарифів на послуги розподілу, у разі якщо Оператор ГРМ вчасно не надав розрахунки тарифів для їх впровадження; зміни витрат, що передбачені структурою затвердженого тарифу, що сталася з причин, незалежних від суб'єкта господарювання, якщо це спонукає до зміни рівня тарифу більше ніж на 5 відсотків від затвердженого рівня; зміни у існуючому законодавстві України, зокрема в частині розміру ставок податків, зборів, обов'язкових платежів; необхідності застосування заходів для запобігання завданню економічного збитку споживачам; за результатами проведених дій державного контролю.

За присутності підстав, передбачених пунктом 8.16 вказаної методики, НКРЕКП переглядає тарифи з урахуванням наданої в НКРЕКП інформації, поданих показників звітності, актів здійснених перевірок або наданих суб'єктом господарювання документів та обґрунтувань і пояснень до них.

ДОДАТОК В

Додаток В.1

Динаміка показника наданих населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, а також твердого та рідкого пічного побутового палива за 2009-2017 рр.

Регіон	Період	Субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг		Субсидії готівкою для придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива	
		Кількість домогосподарств, яким призначено субсидії, тис.грн.	Загальна сума призначених субсидій, тис. грн	Кількість домогосподарств, яким призначено субсидії, тис.грн.	Загальна сума призначених субсидій, тис. грн
1	2	3	4	5	6
Волинська область	2009	21,7	2522,4	3,4	856,4
	2010	32,6	4493,6	7,7	2591,1
	2011	33,3	5066,4	6,7	2944,6
	2012	30,2	4651,2	7,2	5326,8
	2013	28,7	4645,4	7,2	4681,3
	2014	33,0	8028,5	6,7	5096,5
	2015	165,9	82922,0	28,7	31428,8
	2016	229,5	185807,6	41,8	84039,4
Рівненська область	2009	21,6	3498,5	3,5	885,6
	2010	32,9	6355,3	8,3	3509,2
	2011	34,2	6399,0	8,6	3294,2
	2012	33,2	6531,7	8,9	6156,8
	2013	32,0	7000,9	8,8	5151,6
	2014	35,3	10783,5	8,2	5598,7
	2015	147,7	72926,8	27,4	30772,9
	2016	220,0	189776,2	36,6	58023,3
Львівська область	2009	48,3	7933,2	2,9	789,2
	2010	71,9	11980,1	4,6	2041,6
	2011	76,8	14755,9	3,9	1780,1
	2012	68,4	14376,2	4,3	3992,8
	2013	66,4	13317,5	4,3	3704,4
	2014	72,1	20713,6	4,2	4124,7
	2015	320,0	168472,9	12,6	18763,9
	2016	487,2	450013,0	18,4	35592,5
Тернопільська область	2009	24,8	2647,8	5,4	1590,2
	2010	35,7	5503,4	5,7	2347,1
	2011	34,7	5784,7	5,6	3236,6
	2012	32,0	5608,9	5,3	4446,9
	2013	31,4	6309,8	4,9	3857,5
	2014	34,8	10874,6	4,6	4143,7
	2015	187,0	185168,9	12,9	19286,3
	2016	251,0	328008,4	18,9	33902,4
2017	271,9	145695,6	16,7	46786,4	

Хмельницька область	2009	38,7	3866,9	14,5	5029,1
	2010	53,4	7262,9	15,7	6253,5
	2011	55,6	8899,3	14,7	8308,9
	2012	51,7	8225,7	13,7	10111,1
	2013	49,1	7636,9	12,1	7927,4
	2014	54,1	15551,3	10,4	8027,6
	2015	196,4	100553,7	21,9	28810,1
	2016	280,7	259895,8	34,8	59313,7
	2017	355,3	183343,0	33,3	90754,9
Закарпатська область	2009	21,1	2306,0	7,1	1921,4
	2010	28,9	5618,8	7,7	2965,1
	2011	25,7	7001,1	7,7	4192,7
	2012	18,5	3912,4	8,2	7773,2
	2013	14,9	2600,4	8,6	7626,1
	2014	16,3	3728,9	8,4	8213,0
	2015	80,3	40434,9	17,5	26300,8
	2016	139,6	130830,7	27,7	50128,6
	2017	191,9	95608,8	27,5	70069,3
Івано-Франківська область	2009	27,3	6037,5	4,4	1349,0
	2010	38,1	8695,2	6,7	3175,2
	2011	43,4	10614,2	7,0	3777,7
	2012	41,8	10376,9	6,5	5386,9
	2013	39,6	9678,3	6,1	4730,1
	2014	40,0	13921,9	6,2	5286,1
	2015	173,1	119634,1	14,9	20097,6
	2016	269,6	293443,8	21,6	39578,6
	2017	338,1	188798,8	23,3	60553,5
Чернівецька область	2009	12,6	860,1	7,7	2516,5
	2010	17,2	1512,5	9,3	3118,0
	2011	16,7	1830,1	8,2	4816,6
	2012	15,7	1613,1	8,6	7768,7
	2013	14,8	1418,4	8,5	7260,4
	2014	14,4	2820,1	7,5	7123,1
	2015	84,8	49897,1	21,4	33462,5
	2016	134,4	129967,8	25,0	42416,9
	2017	219,9	128017,1	29,6	79993,4
Україна	2009	1249,3	143443,8	256,0	89249,9
	2010	1766,8	237442,1	327,8	137401,3
	2011	2016,7	317980,7	296,0	163500,7
	2012	1845,3	292416,7	295,8	244647,0
	2013	1734,9	272459,1	281,6	214643,9
	2014	1510,1	348813,1	242,3	203698,2
	2015	5392,9	2345955,0	617,4	862192,7
	2016	7677,2	5704654,7	839,5	1579545,3
	2017	8809,4	3980104,4	811,6	2264559,7

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерел: [31, 142].

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕНЕРГЕТИЧНО-ГАЗОВОЇ СФЕРИ**

**Нормативно-правове забезпечення формування
та функціонування ринку газу на території Європейського Союзу**

Послідовність «енергетичних пакетів» / Період реалізації	Нормативно-правовий акт	Короткий опис та зміст нормативно-правового акту
I енергетичний пакет / 1990-2002 р.р.	Директива 90/377/ЄС «Про підвищення прозорості цін на газ та електроенергію, впроваджених для кінцевого промислового користувача», від 29 червня 1990 р.	Країни, що є членами співтовариства здійснюють заходи, що є потрібними для забезпечення виконання зобов'язань підприємствами, що здійснюють постачання природного газу та електричної енергії кінцевим споживачам інформаційного повідомлення Статистичному бюро Європейського Союзу щодо наступного: цінової систематизації; умов та ціноутворення в процесі забезпечення продажів природного газу та електричної енергії; градації розподілу споживачів та обсягів реалізації за споживацькими категоріями з кінцевою метою їх репрезентативності на національному рівні.
	Європейська Енергетична хартія (1991р.)	Йде корінням в політичну ініціативу, що виникла на початку 1990-х років в Європі, в той час, коли кінець холодної війни надав безпрецедентну можливість подолати колишнє економічне розділення європейського континенту. У світі глобалізації, що росте, і взаємозалежності між експортерами і імпортерами енергії загальноновизнано, що багатобічні правила можуть забезпечити збалансованіші і ефективніші рамки для міжнародної співпраці, ніж ті, які передбачені лише в двосторонніх угодах або документах, що не мають законодавчої сили. Тому Договір до Енергетичної Хартії грає важливу роль в контексті зусиль зі створення правового поля для глобальної енергетичної безпеки, на основі відкритих, конкурентних ринків і принципів стійкого розвитку. Даною хартією задекларовано наступні принципи: Уніфікації заходів з гармонізації національних умов та правил транзиту енергетичних носіїв; високу ефективність енергетичного використання; забезпечення належного розвитку конкурентного середовища на ринку енергетики; формування необхідних умов для можливості інвестування в об'єкти енергетичних інфраструктур; лібералізації торгівлі в галузі енергетики; охорона навколишнього середовища.
	Договір до Енергетичної Хартії (1998р.)	Даним договором встановлено наступні засади: визначено те, що сторони мають забезпечити заходи які сприятимуть доступу на комерційних засадах до міжнародних ринків з кінцевою метою забезпечення та розвитку прозорого конкурентного ринку енергетичних ресурсів; сприяння зменшенню бар'єрів на шляху до прозорих конкурентних відносин на ринках;

		забезпечення безперешкодних та спрощених умов для транзиту енергетичних ресурсів в незалежності від походження та місця реалізації; встановлення юридичних засад що сприяють довгостроковому співпраці в енергетичних галузях, що базуються на взаємній вигоді.
	Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів (1998 р.)	Протоколом встановлено наступні засади: створення умов, що підготують виробників та споживачів використовувати енергію економічно, екологічно, розумно та ефективно; заохочення до реалізації політики в галузі ефективної енергетики на засадах сталого розвитку; сприяння співпраці в сфері енергетичної ефективності; принципи політики сприяння підвищенню енергетичної ефективності екологічності.
	Директива 98/30/ЄС, Європейського Парламенту та Ради ЄС «Про єдині правила для внутрішнього ринку природного газу», від 22 червня 1998 р.	Відображає уніфіковані норми організації та подальшого функціонування ринку природного газу, виходу на певний ринок, експлуатації систем, процедури надання дозволів на транспортування, збут та постачання-зберігання природного газу.
II енергетичний пакет / 2003-2008 р.р.	Директива 2003/55/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу Дана директива скасовує Директиву 98/30/ЄС), від 26 червня 2003 р.	Дана директива призначена для створення та реалізації концептуальних засад та визначає політику країн-членів ЄС у сфері безпеки з газопостачання, а також зобов'язує їх оприлюднювати звітність відносно можливостей щодо зберігання природного газу, довгострокових контрактів, регуляторних засад з метою забезпечення стимулювання до залучення нових інвестицій; передбачає заснування Координаційної газової групи ціллю якої є координація кроків щодо забезпечення належного рівня безпеки на випадок можливих проблем під час здійснення газових поставок.
	Директива 2004/67/ЄС «Про забезпечення надійності постачань природного газу», (2004р.)	Дана директива призначена для створення та реалізації загальної концепції у відповідності до змісту якої країна-член визначається зі своєю політикою у сфері безпеки газопостачання, а саме: зобов'язує держав, що входять до складу ЄС оприлюднювати звіти відносно можливостей зберігання природного газу, заключення та дії довгострокових контрактів, стимулювання процесів що сприяють залученню нових інвестиційних ресурсів; передбачає заснування регулювання діяльності газової групи для координації її дій відносно забезпечення належного рівня безпеки у випадку можливих проблем під час здійснення газових поставок.
	Регламент (ЄС) №1775/2005 «Про умови доступу до мереж транспортування природного газу», (2005)	Встановлює наступні принципи та засади: управління пропускнуою спроможністю та перевантаженням транспортних мереж; тарифоутворення в процесі якого враховуються специфічні особливості національних і регіональних ринків природного газу; розкриття різного роду інформації.

	Керівний документ стосовно транс'європейських енергетичних мереж TEN-E 2006 (2006 р.)	Визначає більше сорока значущих для Європи пріоритетних транспортних напрямів-проектів. Метою яких є реалізація заходів, що сприятимуть прискоренню будівельного розширення мереж транспортування природного газу, популяризації серед потенційних приватних інвестиційних одиниць відповідних проектів.
III енергетичний пакет / 2009-2016 р.р.	Директива 2009/73/ЄС «Про спільні правила внутрішнього ринку природного газу» та про відповідне припинення дії Директиви 2003/55/ЄС від 13 липня 2009 р.	Дана директива визначає незалежність оператора газотранспортної системи, розмежування операторів розподільної системи, а також їх бухгалтерських звітів; встановлює єдині норми і правила відносно природного газу, включаючи скраплений природний газ та біогаз чи інші види газу, за умови якщо такі гази можуть бути технічно й безпечно введені в газову систему ЄС природного газу та транспортовані даною системою; окреслює гарантії країнами-членами захисту кінцевих споживачів; окреслює потребу в призначенні на національному рівні уніфікованого національного регулятора; гарантує доступ третіх осіб до транспортної та розподільної систем та на основі діючих тарифів; змушує профільні органи або самі ж країни-члени забезпечувати визначення технічних засад безпеки.
	Регламент ЄС №715/2009 «Про умови доступу до мереж транспортування природного газу» та яким скасовується Регламент (ЄС) № 1775/2005 від 13 липня 2009 р.	В зміст даного Регламенту покладено: прийняття прозорих правил щодо умов доступу до установок LNG, сприяння в створенні відкритого та безпечного оптового ринку з постачання газу та норматизації правил доступу до мережі міжнародного газового обміну; прийняття прозорих та чесних норм та правил відносно умов доступу до газотранспортних систем. Регламент визначає функції Європейської мережі системних операторів передачі (ENTSO) щодо прийняття та затвердження спільних інструментів управління мережею; рекомендацій з координації технічної співпраці між Співтовариством та операторами систем транспортування природного газу третіх країн; щорічної звітності.

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [34, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 46, 109, 205, 235].

Основні нормативно-правові акти, що регулюють діяльність енергетично-газової сфери в Україні

ОСНОВНИЙ ДОКУМЕНТ

№ Зп	Назва нормативно-правового акту
1	Конституція України

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [88]

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

№ Зп	Назва нормативно-правового акту
1	Розпорядження КМУ «Питання реформування газового сектору»
2	Розпорядження КМУ «Про затвердження плану заходів з реалізації етапу “Реформування енергетичного сектору (до 2020 року)” Енергетичної стратегії України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”»
3	Постанова КМУ «Про відокремлення діяльності з транспортування та зберігання (закачування, відбору) природного газу»
4	Постанова КМУ «Про забезпечення споживачів природним газом».
5	Постанова КМУ «Про затвердження розміру страхового запасу природного газу»
6	Постанова КМУ «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності на ринку природного газу, у сферах електроенергетики, транспортування нафти та нафтопродуктів магістральним трубопроводом,
7	Постанова КМУ «Про визначення гарантованих постачальників природного газу»

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [161, 167, 168, 169, 170, 171, 199, 209, 210]

ЗАКОНИ УКРАЇНИ

№ Зп	Назва нормативно-правового акту	Короткий опис
1	ЗУ «Про ринок природного газу»	Цей Закон визначає правові засади функціонування ринку природного газу України, заснованого на принципах вільної конкуренції, належного захисту прав споживачів та безпеки постачання природного газу, а також здатного до інтеграції з ринками природного газу держав - сторін Енергетичного Співтовариства, у тому числі шляхом створення регіональних ринків природного газу.
2	ЗУ «Про метрологію та метрологічну діяльність»	Цей Закон регулює відносини, що виникають в процесі провадження метрологічної діяльності.
3	ЗУ «Про трубопровідний транспорт»	Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади діяльності трубопровідного транспорту.
4	ЗУ «Про нафту і газ»	Цей Закон визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності нафтогазової галузі України та регулює відносини, пов'язані з особливостями користування нафтогазоносними надрами, видобутком, транспортуванням, зберіганням та використанням нафти, газу та продуктів їх переробки з метою забезпечення енергетичної безпеки України, розвитку конкурентних відносин у нафтогазовій галузі, захисту прав усіх суб'єктів відносин, що виникають у зв'язку з геологічним вивченням нафтогазоносності надр, розробкою родовищ нафти і газу, переробкою нафти і газу, зберіганням, транспортуванням та реалізацією нафти, газу та продуктів їх переробки, споживачів нафти і газу та працівників галузі.

5	ЗУ «Про природні монополії»	Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в Україні. Метою цього Закону є забезпечення ефективності функціонування ринків, що перебувають у стані природної монополії, на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів їх товарів.
6	ЗУ «Про особливості доступу до інформації у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення»	Цей Закон визначає особливості доступу споживачів до інформації про встановлення цін/тарифів, заходи з енергозбереження, формування та виконання інвестиційних програм у сферах постачання електричної енергії, природного газу, теплопостачання, централізованого постачання гарячої води, централізованого питного водопостачання та водовідведення.
7	ЗУ «Про відкритість використання публічних коштів»	Цей Закон визначає умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, суб'єктами господарювання державної і комунальної власності, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.
8	ЗУ «Про енергозбереження»	Цей Закон визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян.
9	ЗУ «Про угоди про розподіл продукції»	Цей Закон спрямований на створення сприятливих умов для інвестування пошуку, розвідки та видобування корисних копалин у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони на засадах, визначених угодами про розподіл продукції.
10	ЗУ «Про захист економічної конкуренції»	Цей Закон визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин.
11	ЗУ «Про газ (метан) вугільних родовищ»	Цей Закон визначає правові, економічні, екологічні та організаційні засади діяльності у сфері геологічного вивчення газу (метану) вугільних родовищ, у тому числі дослідно-промислової розробки, видобування і вилучення його під час дегазації та подальшого використання як матеріального та/або енергетичного ресурсу.
12	ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»	Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.
13	ЗУ «Про засади функціонування ринку природного газу». (Втратив чинність)	Цей Закон визначає правові, економічні та організаційні засади функціонування ринку природного газу.
14	ЗУ «Про внесення зміни до Митного кодексу України щодо створення передумов для нової моделі ринку природного газу»	
15	ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності»	
16	ЗУ «Про ціни і ціноутворення»	Цей Закон визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення.
17	ЗУ «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»	Цей Закон визначає правовий статус Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, її завдання, функції, повноваження та порядок їх здійснення.

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61,62, 63, 64, 65, 119, 194].

ПОСТАНОВИ НКРЕКП

№ Зп	Назва нормативно-правового акту	Короткий опис
1	Постанова "Про затвердження форм звітності НКРЕ у нафтогазовому комплексі та інструкцій щодо їх заповнення"	
2	Правила постачання природного газу	Ці Правила регулюють відносини, які виникають між постачальниками та споживачами природного газу, з урахуванням їх взаємовідносин з операторами газорозподільної системи/газотранспортної системи

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [142]

КОДЕКСИ

№ Зп	Назва нормативно-правового акту	Короткий опис
1	Кодекс газотранспортної системи	Цей Кодекс є регламентом функціонування газотранспортної системи України та визначає правові, технічні, організаційні та економічні засади функціонування газотранспортної системи України.
2	Кодекс Газосховищ	Цей Кодекс визначає правові, технічні, організаційні і економічні засади функціонування газосховищ природного газу (далі - газосховища), зокрема: права та обов'язки оператора газосховищ та замовників послуг; умови доступу до газосховищ; умови та порядок надання послуг із зберігання (закачування, відбору) природного газу; механізми взаємодії оператора газосховищ з оператором газотранспортної системи, іншими суб'єктами ринку природного газу; основні правила технічної експлуатації газосховищ.
3	Господарський кодекс України	Господарський кодекс України встановлює відповідно до <u>Конституції України</u> правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності. Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами.
4	Кодекс України Про Надра	Завданням Кодексу України про надра є регулювання гірничих відносин з метою забезпечення раціонального, комплексного використання надр для задоволення потреб у мінеральній сировині та інших потреб суспільного виробництва, охорони надр, гарантування при користуванні надрами безпеки людей, майна та навколишнього природного середовища, а також охорона прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій та громадян.
5	Кодекс газорозподільних систем	Цей Кодекс визначає взаємовідносини оператора газорозподільних систем із суб'єктами ринку природного газу, а також визначає правові, технічні, організаційні та економічні засади функціонування газорозподільних систем

* Побудовано та структуровано автором на основі джерел: [27, 87, 235].

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО БАЗИСУ
ДО СТАНДАРТІВ КРАЇН ЄС**

№ Зп	Назва нормативно- правового акту	Короткий опис
1	Меморандум між Україною та Європейським Союзом про розуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі	В основу даної стратегії співпраці відносно взаємної інтеграції енергетичних ринків, а також підвищення рівня енергетичної безпеки континенту Європи. Для газової сфери у даному Меморандумі було запропоновано пару дорожніх карт розширеного двостороннього співробітництва: інтеграції ринку газу; підвищення рівня безпеки транзиту вуглеводнів та енергетичного постачання.
2	Меморандум про взаєморозуміння щодо Стратегічного Енергетичного Партнерства між Україною та Європейським Союзом спільно з Європейським Співтовариством з атомної енергії	
3	Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї	
4	Європейська енергетична хартія	Йде корінням в політичну ініціативу, що виникла на початку 1990-х років в Європі, в той час, коли кінець холодної війни надав безпрецедентну можливість подолати колишнє економічне розділення європейського континенту. У світі глобалізації, що росте, і взаємозалежності між експортерами і імпортерами енергії загальноновизнано, що багатобічні правила можуть забезпечити збалансованіші і ефективніші рамки для міжнародної співпраці, ніж ті, які передбачені лише в двосторонніх угодах або документах, що не мають законодавчої сили. Тому Договір до Енергетичної Хартії грає важливу роль в контексті зусиль зі створення правового поля для глобальної енергетичної безпеки, на основі відкритих, конкурентних ринків і принципів стійкого розвитку.
5	Спільна заява Спільна ЄС - Україна міжнародна конференція щодо модернізації газотранзитної системи України	Результати намірів інвестувати в модернізаційні процеси газотранспортної системи України
6	Договір про заснування Енергетичного Співтовариства	В основні положення покладено зобов'язання за даним протоколом щодо приєднання України до договору європейського співробітництва покладено реалізацію ряду директив європейського союзу і регламентів в сфері енергетики, конкуренції та довкілля у відповідності до визначених у протоколі термінів.
6	Директива 2003/54/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу стосовно спільних правил для внутрішнього ринку електроенергії, яка скасовує Директиву 96/92/ЄС Брюссель, 26 червня 2003 року	Ця Директива встановлює спільні правила для генерування, передачі, розподілу та постачання електроенергії. В ній викладено правила, що стосуються організації та функціонування електроенергетичного сектора, доступу до ринку, критеріїв та процедур проведення тендерів, санкціонування та роботи систем.

* Побудовано та структуровано автором на основі джерела: [109, 235]

ДОДАТОК Д

Додаток Д.1

Компанії, що забезпечують транспортування, розподіл та постачання природного газу в західному регіоні України, а також довжина трубопроводу, що перебуває у їх віданні та частка приватної власності операторів систем розподілу у своїй структурі власності

п/н	Область	Компанія / Оператор систем розподілу	Постачальник	Довжина трубопроводу у віданні, тис. км.	Частка приватної власності
1	Волинська	АТ «Волиньгаз»	ТОВ «Волиньгаз Збут»	7,3	100
2	Рівненська	АТ «Рівнегаз»	ТОВ «Рівнегаз Збут»	8,4	75
3	Львівська	АТ «Львівгаз»	ТОВ «Львівгаз Збут»		
		ТОВ «Спектргаз»	Н/д	0,01	н/д
4	Тернопільська	ПрАТ «Тернопільгаз»	ТОВ «Тернопільоблгаз»	10,2	75
		ПрАТ «Тернопільміськгаз»	ДП «Газпостач» ПАТ «Тернопільміськгаз»	0,9	75
5	Хмельницька	АТ «Хмельницькгаз»	ТОВ «Хмельницькгаз Збут»	17,8	75
		АТ «Шепетівкагаз»	ДП «Шепетівкагаз» ПАТ «Шепетівкагаз»	0,6	75
6	Закарпатська	АТ «Закарпатгаз»	ТОВ «Закарпатгаз Збут»	75	100
7	Івано-Франківська	АТ «Івано-Франківськгаз»	ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут»	15,2	75
		АТ «Тисменицягаз»	ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут»	0,9	75
8	Чернівецька	АТ «Чернівецьгаз»	ТОВ «Чернівецьгаз Збут»	7,2	100

* Побудовано та систематизовано автором на основі джерела: [202].

Основний вид діяльності компаній, що забезпечують транспортування, розподіл та постачання природного газу в західному регіоні України

п/н	Область	Компанія / Оператор систем розподілу	Постачальник	Основний вид діяльності компанії
1	Волинська	<i>АТ «Волиньгаз»</i>	ТОВ «Волиньгаз Збут»	Постачання та транспортування природного газу
2	Рівненська	<i>АТ «Рівнегаз»</i>	ТОВ «Рівнегаз Збут»	Постачання природного газу
3	Львівська	<i>АТ «Львівгаз»</i>	ТОВ «Львівгаз Збут»	Транспортування природного газу розподільчими газопроводами. Обслуговування та поточний ремонт споруд та мереж газової системи.
		<i>ТОВ «Спектргаз»</i>	Н/д	Розподіл природного та нафтового газу, метану, технічне обслуговування і експлуатація газових мереж, виконання будівельно-ремонтно-монтажних робіт, будівництво газових мереж.
4	Тернопільська	<i>ПраТ «Тернопільгаз»</i>	ТОВ «Тернопільоблгаз»	Розподіл природного газу для всіх категорій споживачів, приєднання та підключення до газових мереж, будівництво газових мереж тощо.
		<i>ПраТ «Тернопільміськийгаз»</i>	ДП «Газпостач» ПАТ «Тернопільміськийгаз»	Транспортування природного газу розподільчими газопроводами та постачання природного газу за регульованими тарифами

5	Хмельницька	АТ «Хмельницькгаз»	ТОВ «Хмельницькгаз Збут»	Транспортування та розподіл природного газу, Газифікація населених пунктів
		АТ «Шепетівкагаз»	ДП «Шепетівкагаз» ПАТ «Шепетівкагаз»	Забезпечення безперебійного та безаварійна експлуатація систем газопостачання, реалізація скрапленого газу, експлуатація газових мереж.
6	Закарпатська	АТ «Закарпатгаз»	ТОВ «Закарпатгаз Збут»	Транспортування та розподіл природного, нафтового газу та метану
7	Івано-Франківська	АТ «Івано-Франківськгаз»	ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут»	Розподіл природного газу розподільними мережами
		АТ «Тисменицягаз»	ТОВ «Івано-Франківськгаз Збут»	Розподіл природного газу розподільними мережами
8	Чернівецька	АТ «Чернівцігаз»	ТОВ «Чернівцігаз Збут»	Транспортування та розподіл природного газу

* Побудовано та систематизовано автором на основі джерела: [202].

Зведені показники діяльності газорозподільних підприємств
Західного регіону та України загалом, на 1 січня 2018 року

№	Оператор ГРМ	Виручка від продажу, млн. грн.	Прибуток / збиток (-), млн. грн.	Витрати на ВТВ, млн. грн.	Протяжність ГРС км.	Тарифи на розподіл грн./1000 м ³ (без ПДВ)
1	2	3	4	5	6	7
Західний регіон						
<i>(Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)</i>						
1	АТ "Волиньгаз"	1895.58	-169.02	158.98	7308	713.5
2	АТ "Рівнегаз"	2075.02	-55.3	160.15	8304	725.5
3	АТ "Львівгаз"	5930.81	-652.68	467.81	18333	708.1
4	АТ "Тернопільгаз"	323.01	-19.86	117.68	10301	631.9
5	АТ "Тернопільміськийгаз"	73.46	-165.47	27.98	931	233.8
6	АТ "Хмельницькгаз"	2751.53	-173.13	167.44	17860	595.2
7	АТ "Шепетівкагаз"	29.66	1.48	6.86	613	459.6
8	АТ "Закарпатгаз"	2697.05	-548.06	240.7	7467	711.5
9	АТ "Івано-Франківськийгаз"	3511.01	-85.49	180.66	14147	713.1
10	АТ "Чернівцігаз"	286.64	-49.52	106.49	7197	723.7
Решта України						
11	АТ "Дніпропетровськийгаз"	6951.98	-1353.05	440.21	14144	580.6
12	АТ "Київоблгаз"	6287.58	-1123.88	542.97	21058	567.2
13	АТ "Харківгаз"	5005.76	-1157.58	319.63	12193	721.1
14	АТ "Вінницягаз"	3386.13	-164.77	286.34	14319	685.1
15	АТ "Сумигаз"	2964.47	-295.05	169.34	9363	540.6
16	АТ "Житомиргаз"	2725.39	-119.74	164.93	9787	634.9
17	АТ "Черкасигаз"	2535.12	-34.62	222.45	11161	316.5
18	АТ "Донецькоблгаз"	2504.8	-304.48	152.01	7812	522.6
19	АТ "Запоріжгаз"	2404.78	-445.88	174.16	7800	430.2
20	АТ "Чернігівгаз"	2331.54	-200.28	172.97	10833	627.5
21	АТ "Миколаївгаз"	2050.5	-243.79	176.1	6268	730.5
22	АТ "Київгаз"	1863.81	3.67	100.03	2102	211.9
23	АТ "Луганськийгаз"	1761.04	-115.6	173.26	7251	722.1
24	АТ "Херсонгаз"	1685.68	-1.55	121.66	5484	600.2
25	АТ "Лубнигаз"	631.46	-6.46	46.02	2570	699.2
26	АТ "Одесагаз"	500.61	27.89	284	10486	369.1
27	АТ "Полтавагаз"	495.62	-7.15	210.49	12724	674.4
28	АТ "Мелітопольгаз"	404.07	17.19	26.94	1471	669.2
29	АТ "Дніпрогаз"	401.93	-30.5	114.75	2948	466.2
30	АТ "Уманьгаз"	401.34	-2.32	25.3	2042	558.5
31	АТ "Харківміськийгаз"	401.34	-2.32	130.02	5317	269.1
32	АТ "Криворіжгаз"	331.69	-63.71	119.5	2329	295.8
33	АТ "Маріупольгаз"	182.05	-22.85	61.55	1731	571.6
34	АТ "Кременчукгаз"	113.67	8.09	31.69	2921	220.2
35	АТ "Гадячгаз"	25.66	0.07	10	1257	541.6
36	АТ "Коростишівгаз"	8.83	-3.22	0.82	214	328.8

* Побудовано та систематизовано автором на основі результатів дослідження з використанням додатків Б, В, Д, Е, Ж, Л, М, О.

Авторські розрахунки результатів діяльності газорозподільних підприємств Західного регіону та України загалом, на 1 січня 2018 році

№	Оператор ГРМ	Рентабельність	Частка ВТВ у виручці	Виручка тис. грн. / км.	Всеукр. рейт. РОД/Регион. рейтинг	Всеукр. рейт. ВТВ/Регион. рейтинг	Всеукр. рейт. ВКМ/Регион. рейтинг	Заг. всеукр. рейт. / Заг. регион. рейтинг
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Західний регіон								
<i>(Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)</i>								
1	АТ "Волиньгаз"	-0.089	0.084	259.38	22 / 6	17 / 5	14 / 3	18.5 / 5
2	АТ "Рівнегаз"	-0.027	0.077	249.88	14 / 3	15 / 3	15 / 4	11 / 2
3	АТ "Львівгаз"	-0.110	0.079	323.50	24 / 7	16 / 4	6 / 2	12.5 / 3
4	АТ "Тернопільгаз"	-0.061	0.364	31.36	17 / 4	31 / 8	35 / 10	32 / 8
5	АТ "Тернопільміськийгаз"	-2.253	0.381	78.90	36 / 10	33 / 10	27 / 7	36 / 10
6	АТ "Хмельницькийгаз"	-0.063	0.061	154.06	18 / 5	6 / 2	23 / 6	14 / 4
7	АТ "Шепетівкагаз"	0.050	0.231	48.38	3 / 1	25 / 7	29 / 9	21 / 6
8	АТ "Закарпатгаз"	-0.203	0.089	361.20	33 / 9	22 / 6	4 / 1	22 / 7
9	АТ "Івано-Франківськийгаз"	-0.024	0.051	248.18	13 / 2	1 / 1	16 / 5	4 / 1
10	АТ "Чернівецькийгаз"	-0.173	0.372	39.83	28 / 8	32 / 9	32 / 8	35 / 9
Решта України								
11	АТ "Дніпропетровськийгаз"	-0.195	0.063	491.51	32	8	2	10
12	АТ "Київоблгаз"	-0.179	0.086	298.58	29	20	11	23
13	АТ "Харківгаз"	-0.231	0.064	410.54	34	9	3	12.5
14	АТ "Вінницягаз"	-0.049	0.085	236.48	16	18	19	18.5
15	АТ "Сумигаз"	-0.100	0.057	316.62	23	3	8	6
16	АТ "Житомиргаз"	-0.044	0.061	278.47	15	4	12	5
17	АТ "Черкасигаз"	-0.014	0.088	227.14	11	21	20	17
18	АТ "Донецькоблгаз"	-0.122	0.061	320.63	26	5	7	8
19	АТ "Запоріжгаз"	-0.185	0.072	308.31	30	12	9	16
20	АТ "Чернігівгаз"	-0.086	0.074	215.23	21	14	21	20
21	АТ "Миколаївгаз"	-0.119	0.086	327.14	25	19	5	15
22	АТ "Київгаз"	0.002	0.054	886.68	6	2	1	1
23	АТ "Луганськийгаз"	-0.066	0.098	242.87	19	24	18	24.5
24	АТ "Херсонгаз"	-0.001	0.072	307.38	7	11	10	3
25	АТ "Лубнигаз"	-0.010	0.073	245.70	10	13	17	9
26	АТ "Одесагаз"	0.056	0.567	47.74	2	36	30	27
27	АТ "Полтавагаз"	-0.014	0.425	38.95	12	35	33	30
28	АТ "Мелітопольгаз"	0.043	0.067	274.69	4	10	13	2
29	АТ "Дніпрогаз"	-0.076	0.285	136.34	20	27	25	28
30	АТ "Уманьгаз"	-0.006	0.063	196.54	8.5	7	22	7
31	АТ "Харківміськийгаз"	-0.006	0.324	75.48	8.5	28	28	26
32	АТ "Криворіжгаз"	-0.192	0.360	142.42	31	30	24	33
33	АТ "Маріупольгаз"	-0.126	0.338	105.17	27	29	26	31
34	АТ "Кременчукгаз"	0.071	0.279	38.91	1	26	34	24.5
35	АТ "Гадячгаз"	0.003	0.390	20.41	5	34	36	29
36	АТ "Коростишівгаз"	-0.365	0.093	41.26	35	23	31	34

* Побудовано та систематизовано автором на основі результатів дослідження

Оцінка організаційно-економічної ефективності діяльності газорозподільних підприємств
Західного регіону методом таксономії, (розрахунки автора)

№	Оператор ГРМ	РОД	ВТВ	ВКМ	РОДн	ВТВн	ВКМн	Rint	R
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Західний регіон									
<i>(Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)</i>									
1	АТ "Волиньгаз"	-0.089	0.084	259.38	0.130	0.584	0.217	3.94	18
2	АТ "Рівнегаз"	-0.027	0.077	249.88	0.297	0.630	0.161	4.02	9
3	АТ "Львівгаз"	-0.110	0.079	323.50	0.074	0.618	0.599	3.97	14
4	АТ "Тернопільгаз"	-0.061	0.364	31.36	0.204	-1.346	-1.142	3.47	31
5	АТ "Тернопільміськгаз"	-2.253	0.381	78.90	-5.648	-1.459	-0.859	0.77	36
6	АТ "Хмельницькгаз"	-0.063	0.061	154.06	0.200	0.742	-0.411	3.96	15
7	АТ "Шепетівкагаз"	0.050	0.231	48.38	0.501	-0.430	-1.041	3.79	24
8	АТ "Закарпатгаз"	-0.203	0.089	361.20	-0.175	0.547	0.824	3.87	22
9	АТ "Івано-Франківськгаз"	-0.024	0.051	248.18	0.303	0.807	0.150	4.08	5
10	АТ "Чернівцігаз"	-0.173	0.372	39.83	-0.093	-1.395	-1.092	3.30	35
Решта України									
11	ПАТ "Київгаз"	0.002	0.054	886.68	0.373	0.791	3.957	5.01	1
12	ПАТ "Мелітопольгаз"	0.043	0.067	274.69	0.482	0.702	0.308	4.15	2
13	ПАТ "Херсонгаз"	-0.001	0.072	307.38	0.366	0.664	0.503	4.11	3
14	ПАТ "Дніпрогаз"	-0.195	0.063	491.51	-0.152	0.725	1.601	4.09	4
15	ПАТ "Житомиргаз"	-0.044	0.061	278.47	0.251	0.744	0.331	4.05	6
16	ПАТ "Лубнигаз"	-0.010	0.073	245.70	0.341	0.659	0.136	4.05	7
17	ПАТ "Уманьгаз"	-0.006	0.063	196.54	0.353	0.727	-0.157	4.05	8
18	ПАТ "Сумигаз"	-0.100	0.057	316.62	0.102	0.768	0.558	4.02	10
19	ПАТ "Черкасигаз"	-0.014	0.088	227.14	0.332	0.557	0.025	4.01	11
20	ПАТ "Донецькоблгаз"	-0.122	0.061	320.63	0.043	0.743	0.582	3.99	12
21	ПАТ "Вінницягаз"	-0.049	0.085	236.48	0.238	0.579	0.081	3.97	13
22	ПАТ "Миколаївгаз"	-0.119	0.086	327.14	0.051	0.570	0.621	3.95	16
23	ПАТ "Харківгаз"	-0.231	0.064	410.54	-0.249	0.721	1.118	3.94	17
24	ПАТ "Чернігівгаз"	-0.086	0.074	215.23	0.139	0.650	-0.046	3.93	19
25	ПАТ "Луганськгаз"	-0.066	0.098	242.87	0.193	0.484	0.119	3.93	20
26	ПАТ "Запоріжгаз"	-0.185	0.072	308.31	-0.127	0.662	0.509	3.87	21
27	ПАТ "Київоблгаз"	-0.179	0.086	298.58	-0.109	0.567	0.451	3.85	23
28	ПАТ "Кременчукгаз"	0.071	0.279	38.91	0.558	-0.757	-1.097	3.76	25
29	ПАТ "Харківміськгаз"	-0.006	0.324	75.48	0.353	-1.068	-0.879	3.60	26
30	ПАТ "Одесагаз"	0.056	0.567	47.74	0.517	-2.742	-1.044	3.56	27
31	ПАТ "Дніпрогаз"	-0.076	0.285	136.34	0.165	-0.803	-0.516	3.56	28
32	ПАТ "Гадячгаз"	0.003	0.390	20.41	0.375	-1.520	-1.207	3.55	29
33	ПАТ "Полтавагаз"	-0.014	0.425	38.95	0.330	-1.761	-1.097	3.50	30
34	ПАТ "Коростишівгаз"	-0.365	0.093	41.26	-0.606	0.522	-1.083	3.47	32
35	ПАТ "Маріупольгаз"	-0.126	0.338	105.17	0.033	-1.165	-0.702	3.42	33
36	ПАТ "Криворіжгаз"	-0.192	0.360	142.42	-0.145	-1.318	-0.480	3.31	34

* Побудовано та систематизовано автором на основі результатів дослідження

Фінансовий результат газорозподільних підприємств разом зі збутовими компаніями в 2017 році, розрахунки

№	Виручка		Виручка від продажу, млн грн	Прибуток / збиток (-), млн грн	Рентабельність	Рентабельність	Витрати на БТВ, млн грн	Частка витрат у виручці	Тарифи розподілу грн/1000 м ³ (без ПДВ)	Вартість газу грн/тис м ³	Реалізовано газу млн м ³	Протяжність ГРС км	Виручка тис грн / км	Рейтинг ренг	Рейтинг БТВ	Рейтинг виручка	Сер Р	Рейтинг	
	1,000	-0,858																	
Прибуток		1,000	-0,858	1,000	0,103	1,000	0,188												
Рентабельність		0,074	0,115	1,000	0,103	1,000	0,188												
1	ПАТ "Київгаз"	1863,81	3,67	100,03	0,054	211,9	8190,68	227,553	2102	886,68	6	2	1	3,0	1	36			
2	ПАТ "Мелітопольгаз"	404,07	17,19	26,94	0,067	669,2	8739,44	46,235	1471	274,69	4	10	13	9,0	2	35			
3	ПАТ "Херсонгаз"	1685,68	-1,55	121,66	0,072	600,2	8656,64	194,727	5484	307,38	7	11	10	9,3	3	34			
4	ПАТ "Івано-Франківськийгаз"	3511,01	-85,49	180,66	0,051	713,1	8792,12	399,336	14147	248,18	13	1	16	10,0	4	33			
5	ПАТ "Житомиргаз"	2725,39	-119,74	164,93	0,061	634,9	8698,28	313,325	9787	278,47	15	4	12	10,3	5	32			
6	ПАТ "Сумигаз"	2964,47	-295,05	169,34	0,057	540,6	8585,12	345,303	9363	316,62	23	3	8	11,3	6	31			
7	ПАТ "Уманьгаз"	401,34	-2,32	25,3	0,063	538,5	8606,60	46,632	2042	196,54	7	22	12,5	7	30				
8	ПАТ "Донецькоблгаз"	2504,8	-304,48	152,01	0,061	522,6	8563,52	292,497	7812	320,63	26	5	7	12,7	8	29			
9	ПАТ "Дуби́газ"	631,46	-6,46	46,02	0,073	699,2	8775,44	71,958	2570	245,70	10	13	17	13,3	9	28			
10	ПАТ "Дніпрогаз"	6951,98	-1353,05	440,21	0,063	580,6	8633,12	805,269	14144	491,51	32	8	2	14,0	10	27			
11	ПАТ "Рівнегаз"	2075,02	-55,3	160,15	0,077	725,5	8807,00	235,610	8304	249,88	14	15	15	14,7	11	26			
12	ПАТ "Харківгаз"	5930,81	-1157,58	319,63	0,064	721,1	8801,72	568,725	12193	323,50	24	16	6	15,3	12,5	24,5			
13	ПАТ "Хмельницькийгаз"	2751,53	-173,13	167,44	0,061	595,2	8650,64	318,072	17860	154,06	18	6	23	15,7	14	23			
14	ПАТ "Миколаївгаз"	2050,5	-243,79	176,1	0,086	730,5	8813,00	232,668	6268	327,14	25	19	5	16,3	15	22			
15	ПАТ "Запоріжжягаз"	2404,78	-445,88	174,16	0,072	430,2	8452,64	284,500	7800	308,31	30	12	9	17,0	16	21			
16	ПАТ "Черкасигаз"	2535,12	-34,62	222,45	0,088	316,5	8316,20	304,841	11161	227,14	11	21	20	17,3	17	20			
17	ПАТ "Вінницькийгаз"	3386,13	-164,77	286,34	0,085	685,1	8758,52	386,610	14319	236,48	16	18	19	17,7	18,5	18,5			
18	ПАТ "Волинськийгаз"	1895,58	-169,02	158,98	0,084	713,5	8792,60	215,588	7308	259,38	22	17	14	17,7	18,5	18,5			
19	ПАТ "Чернігівгаз"	2331,54	-200,28	172,97	0,074	627,5	8689,40	268,320	10833	215,23	21	14	21	18,7	20	17			
20	ПАТ "Шепетівськийгаз"	29,66	1,48	6,86	0,231	459,6	8487,92	3,494	613	48,38	3	25	29	19,0	21	16			
21	ПАТ "Закерзонськийгаз"	2697,05	-548,06	240,7	0,089	711,5	8790,20	306,825	7467	361,20	33	22	4	19,7	22	15			
22	ПАТ "Київоблгаз"	6287,58	-1123,88	542,97	0,086	567,2	8617,04	729,668	21058	298,58	29	20	11	20,0	23	14			
23	ПАТ "Луганськийгаз"	1761,04	-115,6	173,26	0,098	722,1	8802,92	200,052	7251	242,87	19	24	18	20,3	24,5	12,5			
24	ПАТ "Кременчукгаз"	113,67	8,09	31,69	0,279	220,2	8200,64	13,861	2921	38,91	1	26	34	20,3	24,5	12,5			
25	ПАТ "Харківськийгаз"	401,34	-2,32	130,02	0,324	269,1	8259,32	48,592	5317	75,48	8,5	28	28	21,5	26	11			
26	ПАТ "Одесагаз"	500,61	27,89	284	0,056	369,1	8379,32	59,744	10486	47,74	2	36	30	22,7	27	10			
27	ПАТ "Дніпрогаз"	401,93	-30,5	114,75	0,285	466,2	8495,84	47,309	2948	136,34	20	27	25	24,0	28	9			
28	ПАТ "Галицькийгаз"	25,66	0,07	10	0,390	541,6	8586,32	2,988	1257	20,41	5	34	36	25,0	29	8			
29	ПАТ "Полтавськийгаз"	495,62	-7,15	210,49	0,425	674,4	8745,68	56,670	12724	38,95	12	35	33	26,7	30	7			
30	ПАТ "Маріупольськийгаз"	182,05	-22,85	61,55	0,338	571,6	8622,32	21,114	1731	105,17	27	29	26	27,3	31	6			
31	ПАТ "Тернопільськийгаз"	323,01	-19,86	117,68	0,364	631,9	8694,68	37,150	10301	31,36	17	31	35	27,7	32	5			
32	ПАТ "Криворізькийгаз"	331,69	-63,71	119,5	0,360	295,8	8291,36	40,004	2329	142,42	31	30	24	28,3	33	4			
33	ПАТ "Коростинськийгаз"	8,83	-3,22	0,82	0,093	328,8	8330,96	1,060	214	41,26	3,5	32	31	29,7	34	3			
34	ПАТ "Чернівецькийгаз"	286,64	-49,52	106,49	0,372	723,7	8804,84	32,555	7197	39,83	28	32	32	30,7	35	2			
35	ПАТ "Тернопільськийгаз"	73,46	-165,47	27,98	0,381	355,8	8363,36	8,784	931	78,90	36	33	27	32,0	36	1			

* Побудовано та систематизовано автором на основі результатів дослідження

ДОДАТОК Ж

ВИДОБУТОК ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНІ

Додаток Ж.1

Загальний видобуток природного газу в Україні за 2014-2018 рр., млрд.куб.м.

Рік	2014	2015	2016	2017	2018
Показник видобутку природного газу	20,500	19,917	20,008	20,492	20,987

* Систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Видобуток природного газу в Україні за видобувними підприємствами, за 2014-2018 рр., млрд.куб.м.

	2014	2015	2016	2017	2018
АТ «Укргазвидобування»	15,100	14,531	14,607	15,253	15,496
ПАТ «Укрнафта»	1,700	1,506	1,301	1,109	1,121
Приватні видобувні підприємства	3,300	3,880	4,100	4,130	4,370

* Систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Видобуток природного скрапленого газу, або в газоподібному стані в Західному регіоні України за 2014-2018 роки, млн.м.куб.

	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
Волинська	к	к	к	к	к
Рівненська	н	н	н	н	н
Львівська	678,2	642,4	625,5	670,1	839,6
Тернопільська	н	н	н	н	н
Хмельницька	н	н	н	н	н
Закарпатська	к	к	к	к	к
Івано-Франківська	467,0	447,4	406,7	432,0	298,0
Чернівецька	к	к	14,0	7,3	н
Всього у Західному регіоні**	1186	1146	1077	1135	1246
Всього в Україні	20078,1	19855,6	20047,2	20510,0	20383,0

* Систематизовано автором з використанням джерела: [31].

*** к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення вимог ЗУ «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації; н – видобуток не ведеться.

ДОДАТОК К
Додаток К.1

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

Використання природного газу в Західному регіоні України за 2014-2018 роки, м.куб.

	Використаного - усього						у тому числі реалізовано населенню					
	2014	2015	2016	2017	2018**	2014	2015	2016	2017	2018		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Волинська	542764,4	474677,2	521901,7	517335,7	3545701,8	315960,9	252006,3	283701,0	274931,5	...		
Рівненська	986853,9	854237,8	791711,8	593846,8	938749,2	328077,9	258942,1	312140,4	301617,4	...		
Львівська	1986509,5	1983337,7	1850870,7	1908320,9	1032808,8	922488,3	1041232,7	851147,9	845396,9	...		
Тернопільська	742625,1	572741,4	675306,2	691579,9	3288697,2	484969,0	378559,8	452558,7	447435,6	...		
Хмельницька	864540,4	823863,6	741136,7	743190,7	470514,3	489131,4	535689,9	454984,2	432271,3	...		
Закарпатська	519228,0	470483,0	468126,4	474485,6	1205706,4	445640,4	389335,1	408143,2	405830,2	...		
Івано-Франківська	1323840,9	969528,1	1153499,8	1177962,1	1908110,1	550520,1	448818,1	523991,4	520397,3	...		
Чернівецька	431514,0	349464,7	368637,5	369432,9	356008,5	322477,0	247629,8	269746,2	275770,2	...		
Всього в західному регіоні	7397876,2	6498333,5	6571190,8	6476154,6	12746296,3	3859265,0	3552213,8	3556413,0	3503650,4	...		
Всього в Україні	38599042,1	32815737,2	34279857,5	31501540,5	33438550,8	14106216,5	11765085,6	11313301,3	11418975,1	...		

* Систематизовано автором з використанням джерела: [31].

** Інформацію подано за даними місячної звітності

Зведені показники середнього показника використання природного газу в західному регіоні за 2016-2017 роки

Регіон	Категорії	Пер.	Споживання за опалювальний період												Споживання за міжопалювальний період				Споживання за опалювальний період, м³ на 1 приватний будинок						Споживання за міжопалювальний період, м³ на 1 приватний будинок					
			Опалення або комплексно, багатоквартирні будинки, м³ на 1 м² квартири				Опалення або комплексно, приватні будинки, м³ на 1 м² будинку				Опалення або комплексно, багатоквартирні будинки, м³ на 1 прописаного				Опалення або комплексно, приватні будинки, м³ на 1 прописаного				<50	50-70	70-120	120-200	200-400	400+	<50	50-70	70-120	120-200	200-400	400+
			мінімум	середнє	вище	максимальне	мінімум	середнє	вище	максимальне	мінімум	середнє	вище	максимальне	мінімум	середнє	вище	максимальне												
Волинська область	Пер.	2016	<1	1-2	3-4	>4	<1	1-3	4-5	>5	<8	8-16	17-32	<32	<7	7-12	24	>24	1482	1911	2350	2707	2923	3938	235	245	267	335	421	590
		2017	<3	3-4	5-6	>6	<3	4-5	6-7	>7	<3	3-9	10-24	>24	<2	2-7	8-18	>18	1064	1556	2050	2295	2374	3361	175	197	227	321	501	774
		2016	<1	1-2	3	>3	<2	2-3	4-5	>5	<3	5-7	8-11	>11	<2	6-8	9-11	>11	532	1287	2029	2052	1717	3154	65	109	177	187	240	385
Рівненська область	Пер.	2016	<1	1	2-3	>3	<1	1-2	3-4	>4	<4	4-8	9-20	>20	<2	2-5	6-16	>16	740	1302	1863	2058	2083	1974	114	126	151	211	356	936
		2017	<2	2-9	10-20	>20	<1	1-3	4-13	>13	<2	2-22	23-34	>34	<10	10	34	>34	530	1092	3011	4809	12119	21957	88	216	391	630	819	1130
		2016	<1	1-10	>10	>10	<1	1-2	3-11	>11	<3	3-29	30-34	>34	<6	6-34	34	>34	789	1573	2327	3752	6856	13048	161	188	209	237	289	427
Тернопільська область	Пер.	2016	<1	1	2-3	>3	<1	1-2	3-4	>4	<2	2-5	6-9	>9	<2	2-7	8-15	>15	928	1515	1701	1706	1485	396	79	136	226	195	328	307
		2017	<1	1-4	5-20	>20	<1	1-2	3-4	>4	<2	2-11	12-33	>33	<2	2-6	7-16	>16	847	1557	2216	2504	2421	2358	378	127	190	190	283	246
		2016	<1	1	2-3	>3	<1	1	2-3	>3	<2	2-7	8-18	>18	<2	2-7	8-20	>20	1286	1553	2025	2222	2125	1442	325	114	136	164	257	111
Хмельницька область	Пер.	2017	<20	20	>20	>20	<20	20	>20	>20	<9	6-21	22-34	>34	<7	7-21	34	>34	715	1258	1654	1918	1924	2005	84	121	118	177	215	284
		2016	<20	20	>20	>20	<1	1-2	3-4	>4	<7	7-12	13-20	>20	<6	6-10	19	>19	977	1356	1753	1974	2145	2976	155	191	226	242	264	428
		2017	<1	1	2-3	>3	<1	1	2-3	>3	<9	9-13	14-21	>21	<5	5-8	9-17	>17	923	1351	1794	2052	2146	3082	117	153	186	206	228	338
Івано-Франківська область	Пер.	2016	<1	1	2	>2	<1	1	2-3	>3	<2	2-7	8-17	>17	<2	2-7	8-17	>17	743	1249	2018	2355	2458	1914	64	78	96	112	122	172
		2017	<1	1	2-3	>3	<1	1	2-3	>3	<3	3-9	10-19	>19	<3	3-8	9-19	>19	685	1183	1890	2331	2361	1992	127	170	226	275	293	376
		2016	<1	1	2-3	>3	<1	1-2	3-7	>7	<1	1	2	>2	<1	1	2	>2	952	1211	1491	1695	1751	2360	125	143	157	165	165	154
Чернівецька область	Пер.	2016	<20	20	>20	>20	<20	20	>20	>20	<4	4-9	10-23	>23	<3	3-11	12	>12	760	1297	1749	2042	2055	2366	104	128	151	178	185	197
		2017	<1	1-2	3-4	>4	<1	1-2	3-4	>4	<2	2-7	8-16	>16	<2	2-7	8-16	>16	1112	1510	1910	2178	2613	3903	68	89	123	141	147	200
		2017	<1	1	2-4	>4	<1	1-2	3-5	>5	<3	3-8	9-19	>19	<2	2-8	9-19	>19	1062	1491	1781	2146	2658	4376	123	136	176	192	275	500

* Систематизовано автором з використанням джерела: [31].

ДОДАТОК Л

ГАЗИФІКАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ

Додаток Л.1

Частка домогосподарств України, що приєднано до мережі постачання природного газу за 2014-2018 рр. %

	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Міські поселення	81,6	81,8	82,5	82,7	82,8	82,4	82,3	82,2
Сільська місцевість	82,5	84,1	84,5	84,2	84,1	84,2	84,3	84,3

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Обладнання домогосподарств України газовими приладами за 2014-2018 рр., %

	Всі домогосподарства									у тому числі, які проживають						
	у міських поселеннях									у сільській місцевості						
	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018	
Газові колонки, (%)	-	-	-	14,5	14,9	-	-	-	16,3	17,4	-	-	-	-	15,7	15,2
Централізоване газове постачання, (%)	-	-	-	77,8	77,8	-	-	-	84,5	85,1	-	-	-	-	64,0	62,7
Балонний газ, (%)	-	-	-	11,7	11,7	-	-	-	4,0	3,7	-	-	-	-	10,6	9,8
Загальна кількість домогосподарств в Україні, (тисяч)	-	-	-	14985,6	14934,9	-	-	-	10085,5	10061,3	-	-	-	-	4900,1	4873,6

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Обладнання життєля домогосподарств в Західному регіоні за областями на 01.01.2019 року

Область	Кількість домогосподарств (тис.)	Газові колонки, %	Централізоване газопостачання, %	Балонний газ, %
Волинська	336,1	8,5	68,6	17,2
Рівненська	375,5	28,6	64,7	20,6
Львівська	821,5	37,4	90,0	3,9
Тернопільська	354,1	29,2	81,6	9,9
Хмельницька	476,1	14,1	81,7	11,2
Закарпатська	354,2	0,4	71,7	19,4
Івано-Франківська	449,7	10,0	74,5	14,6
Чернівецька	307,0	10,8	84,1	7,8
<i>Середнє значення за регіоном</i>	<i>434,275</i>	<i>17,375</i>	<i>77,1125</i>	<i>13,075</i>
<i>Україна загалом, у т.ч. за регіонами</i>	<i>14934,9</i>	<i>14,9</i>	<i>77,8</i>	<i>11,7</i>

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Кількість газифікованих міст

Кількість міст на січня 2015 року	3 нх газифіковано:					
	тільки природним газом	в % до загальної кількості міст	природним та зрідженим газом	в % до загальної кількості міст	тільки зрідженим газом	в % до загальної кількості міст
А	2	3	4	5	6	7
Волинська область	-	-	10	90,9	1	9,1
Рівненська область	-	-	10	90,9	-	-
Львівська область	36	81,8	6	13,6	2	4,5
Тернопільська область	7	38,9	11	61,1	-	-
Хмельницька область	1	7,7	11	84,6	1	7,7
Закарпатська область	8	72,7	2	18,2	1	9,1
Івано-Франківська область	12	80	3	20	-	-
Чернівецька область	2	18,2	9	81,8	-	-
Україна	117	26,5	271	61,3	19	4,3

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Кількість газифікованих селищ міського типу

	Кількість селищ міського типу на 1 січня 2015 року	З них газифіковано:					
		тільки природним газом	в % до загальної кількості селищ міського типу	природним та зрідженим газом	в % до загальної кількості селищ міського типу	тільки зрідженим газом	в % до загальної кількості селищ міського типу
А	1	2	3	4	5	6	7
Волинська область	22	1	4,5	15	68,2	6	27,3
Рівненська область	16	-	-	11	68,8	5	31,3
Львівська область	34	25	73,5	7	20,6	2	5,9
Тернопільська область	17	8	47,1	8	47,1	1	5,9
Хмельницька область	24	9	37,5	15	62,5	-	-
Закарпатська область	19	13	68,4	1	5,3	5	26,3
Івано-Франківська область	24	9	37,5	13	54,2	2	8,3
Чернівецька область	8	1	12,5	5	62,5	2	25,0
Україна	828	164	19,8	398	48,1	155	18,7

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Кількість газифікованих сільських населених пунктів

	Кількість сільських населених пунктів на 1 січня 2015 року	З них газифіковано:						в % до загальної кількості сільських населених пунктів
		тільки природним газом	в % до загальної кількості сільських населених пунктів	природним та зрідженим газом	в % до загальної кількості сільських населених пунктів	тільки зрідженим газом	в % до загальної кількості сільських населених пунктів	
А	1	2	3	4	5	6	7	
Волинська область	1054	2	0,2	615	58,3	420	39,8	
Рівненська область	999	-	-	564	56,5	435	43,5	
Львівська область	1850	1020	55,1	302	16,3	237	12,8	
Тернопільська область	1022	320	31,3	598	58,5	104	10,2	
Хмельницька область	1414	481	34,0	793	56,1	140	9,9	
Закарпатська область	579	310	53,5	46	7,9	87	15,0	
Івано-Франківська область	765	272	35,6	336	43,9	130	17,0	
Чернівецька область	398	3	0,8	272	68,3	114	28,6	
Україна	27412	4127	15,1	10606	38,7	9981	36,4	

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Кількість газифікованих квартир

	Кількість газифікованих квартир природним та зрідженим газом з початку газифікації				в тому числі:				
	у тому числі:		Всього	у тому числі:		Всього	зрідженим газом		
	Всього	в міських поселеннях		в сільській місцевості	Всього		в міських поселеннях	в сільській місцевості	
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Волинська область	319527	176520	143007	236582	160831	75751	82945	15689	67256
Рівненська область	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Львівська область	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Тернопільська область	342320	167243	175077	323450	165746	157704	18870	1497	17373
Хмельницька область	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Закарпатська область	287166	135704	151462	269057	132620	136437	18109	3084	15025
Івано-Франківська область	456105	219471	236634	411318	214231	197087	44787	5240	39547
Чернівецька область	290603	136016	154587	226201	128393	97808	64402	7623	56779
Україна	1,5E+07	10088297	4497847	12730007	9642827	3087180	1856137	445470	1410667

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Протяжність газових мереж

	Одиначна протяжність вуличних газових мереж у 2014 році в міських поселеннях, км				Одиначна протяжність вуличних газових мереж у 2014 році в сільській місцевості, км				Кількість лічильників, встановлених в квартирах у 2014 році, одиниць (наростаючим підсумком)
	Наявність мереж на кінець звітного року		Крім того, одиначна протяжність внутрішньоквартирних (внутрішньодворових) мереж на кінець звітного року		Наявність мереж на кінець звітного року		Крім того, одиначна протяжність внутрішньоквартирних (внутрішньодворових) мереж на кінець звітного року		
	Всього	в т. ч. На балансі	Всього	в т. ч. На балансі	Всього	в т. ч. На балансі	Всього	в т. ч. На балансі	
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Волинська область	1607,7	1555,1	906,8	158,0	6039,6	5631,3	1726,3	147,4	182192
Рівненська область	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Львівська область	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Тернопільська область	1590,8	1555,5	975,9	226,4	8756,8	8621,0	2909,1	1458,0	303022
Хмельницька область	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Закарпатська область	1351,0	1316,5	580,3	27,3	4298,8	4163,8	1167,6	14,1	262172
Івано-Франківська область	2285,0	2237,9	1663,9	434,5	7944,7	7475,7	4031,2	286,8	386174
Чернівецька область	1472,1	1356,7	523,7	183,7	5394,7	4972,0	1343,5	392,5	196190
Україна	88012,7	80681,3	58152,5	11217,7	182365	172772,0	53918,2	8816,1	8939024

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

СУБСИДІЇ

Період	Субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг		Субсидії готівкою для придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива	
	Кількість домогосподарств, яким призначено субсидії, тис	Загальна сума призначених субсидій, тис. грн	Кількість домогосподарств, яким призначено субсидії, тис	Загальна сума призначених субсидій, тис. грн
Волинська область				
2009	21,7	2522,4	3,4	856,4
2010	32,6	4493,6	7,7	2591,1
2011	33,3	5066,4	6,7	2944,6
2012	30,2	4651,2	7,2	5326,8
2013	28,7	4645,4	7,2	4681,3
2014	33,0	8028,5	6,7	5096,5
2015	165,9	82922,0	28,7	31428,8
2016	229,5	185807,6	41,8	84039,4
2017	258,0	111919,7	36,1	99244,4
Рівненська область				
2009	21,6	3498,5	3,5	885,6
2010	32,9	6355,3	8,3	3509,2
2011	34,2	6399,0	8,6	3294,2
2012	33,2	6531,7	8,9	6156,8
2013	32,0	7000,9	8,8	5151,6
2014	35,3	10783,5	8,2	5598,7
2015	147,7	72926,8	27,4	30772,9
2016	220,0	189776,2	36,6	58023,3
2017	232,1	119922,8	31,9	87328,5
Львівська область				
2009	48,3	7933,2	2,9	789,2
2010	71,9	11980,1	4,6	2041,6
2011	76,8	14755,9	3,9	1780,1
2012	68,4	14376,2	4,3	3992,8
2013	66,4	13317,5	4,3	3704,4
2014	72,1	20713,6	4,2	4124,7
2015	320,0	168472,9	12,6	18763,9
2016	487,2	450013,0	18,4	35592,5
2017	509,6	264642,2	19,8	57458,0
Тернопільська область				
2009	24,8	2647,8	5,4	1590,2
2010	35,7	5503,4	5,7	2347,1
2011	34,7	5784,7	5,6	3236,6
2012	32,0	5608,9	5,3	4446,9
2013	31,4	6309,8	4,9	3857,5
2014	34,8	10874,6	4,6	4143,7
2015	187,0	185168,9	12,9	19286,3
2016	251,0	328008,4	18,9	33902,4
2017	271,9	145695,6	16,7	46786,4
Хмельницька область				
2009	38,7	3866,9	14,5	5029,1
2010	53,4	7262,9	15,7	6253,5
2011	55,6	8899,3	14,7	8308,9
2012	51,7	8225,7	13,7	10111,1
2013	49,1	7636,9	12,1	7927,4
2014	54,1	15551,3	10,4	8027,6
2015	196,4	100553,7	21,9	28810,1
2016	280,7	259895,8	34,8	59313,7
2017	355,3	183343,0	33,3	90754,9

Закарпатська область				
2009	21,1	2306,0	7,1	1921,4
2010	28,9	5618,8	7,7	2965,1
2011	25,7	7001,1	7,7	4192,7
2012	18,5	3912,4	8,2	7773,2
2013	14,9	2600,4	8,6	7626,1
2014	16,3	3728,9	8,4	8213,0
2015	80,3	40434,9	17,5	26300,8
2016	139,6	130830,7	27,7	50128,6
2017	191,9	95608,8	27,5	70069,3
Івано-Франківська область				
2009	27,3	6037,5	4,4	1349,0
2010	38,1	8695,2	6,7	3175,2
2011	43,4	10614,2	7,0	3777,7
2012	41,8	10376,9	6,5	5386,9
2013	39,6	9678,3	6,1	4730,1
2014	40,0	13921,9	6,2	5286,1
2015	173,1	119634,1	14,9	20097,6
2016	269,6	293443,8	21,6	39578,6
2017	338,1	188798,8	23,3	60553,5
Чернівецька область				
2009	12,6	860,1	7,7	2516,5
2010	17,2	1512,5	9,3	3118,0
2011	16,7	1830,1	8,2	4816,6
2012	15,7	1613,1	8,6	7768,7
2013	14,8	1418,4	8,5	7260,4
2014	14,4	2820,1	7,5	7123,1
2015	84,8	49897,1	21,4	33462,5
2016	134,4	129967,8	25,0	42416,9
2017	219,9	128017,1	29,6	79993,4
Україна				
2009	1249,3	143443,8	256,0	89249,9
2010	1766,8	237442,1	327,8	137401,3
2011	2016,7	317980,7	296,0	163500,7
2012	1845,3	292416,7	295,8	244647,0
2013	1734,9	272459,1	281,6	214643,9
2014	1510,1	348813,1	242,3	203698,2
2015	5392,9	2345955,0	617,4	862192,7
2016	7677,2	5704654,7	839,5	1579545,3
2017	8809,4	3980104,4	811,6	2264559,7

* Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела: [31].

Динаміка цін на природний газ для споживачів України (населення) за 2014-2018рр

грн за тис. куб.м

2014 рік	Населення	Ціна природного газу, як товару, без цільової надбавки та ПДВ	Цільова надбавка		Тариф на транспортування природного газу, без ПДВ	в тому числі:		Тариф на постачання природного газу (торгова націнка з 01.10.15), без ПДВ	ПДВ	Кінцева ціна природного газу для споживачів, з ПДВ	
			%			магістральними газопроводами, без ПДВ	розподільними мережами, без ПДВ				
2014 рік	з 01.01.14	з лічильниками до 2500 куб.м на рік	263,27	4%	10,53	287,00	93,90	193,10	43,70	120,90	725,40
		без лічильників	321,44	4%	12,86	287,00	93,90	193,10	43,70	133,00	798,00
	з 01.01.14	з лічильниками до 6000 куб.м на рік	561,83	4%	22,47	287,00	93,90	193,10	43,70	183,00	1098,00
		без лічильників	649,81	4%	25,99	287,00	93,90	193,10	43,70	201,30	1207,80
	з 01.01.14	з лічильниками до 12000 куб.м на рік	1483,46	4%	59,34	287,00	93,90	193,10	43,70	374,70	2248,20
		без лічильників	1663,75	4%	66,55	287,00	93,90	193,10	43,70	412,20	2473,20
	з 01.01.14	понад 12000 куб.м на рік	1833,94	4%	73,36	287,00	93,90	193,10	43,70	447,60	2685,60
		без лічильників	2049,09	4%	81,96	287,00	93,90	193,10	43,70	492,35	2954,10
	з 01.01.14	готування їжі та підігрів води	559,71	4%	22,39	355,00	126,70	228,30	47,90	197,00	1182,00
		без лічильників	653,46	4%	26,14	355,00	126,70	228,30	47,90	216,50	1299,00
з 01.05.14	з лічильниками до 2500 куб.м на рік	485,19	4%	19,41	355,00	126,70	228,30	47,90	181,50	1089,00	
	без лічильників	571,73	4%	22,87	355,00	126,70	228,30	47,90	199,50	1197,00	
з 01.05.14	з лічильниками до 6000 куб.м на рік	1045,29	4%	41,81	355,00	126,70	228,30	47,90	298,00	1788,00	
	без лічильників	1187,12	4%	47,48	355,00	126,70	228,30	47,90	327,50	1965,00	
з 01.05.14	з лічильниками понад 6000 куб.м на рік	2533,27	4%	101,33	355,00	126,70	228,30	47,90	607,50	3645,00	
	без лічильників	2826,54	4%	113,06	355,00	126,70	228,30	47,90	668,50	4011,00	
з 01.06.14	готування їжі та підігрів води	548,46	4%	21,94	366,70	138,40	228,30	47,90	197,00	1182,00	
	без лічильників	642,21	4%	25,69	366,70	138,40	228,30	47,90	216,50	1299,00	
з 01.06.14	з лічильниками до 2500 куб.м на рік	473,94	4%	18,96	366,70	138,40	228,30	47,90	181,50	1089,00	
	без лічильників	560,48	4%	22,42	366,70	138,40	228,30	47,90	199,50	1197,00	
з 01.06.14	з лічильниками до 6000 куб.м на рік	1034,04	4%	41,36	366,70	138,40	228,30	47,90	298,00	1788,00	
	без лічильників	1175,87	4%	47,03	366,70	138,40	228,30	47,90	327,50	1965,00	
з 01.06.14	понад 6000 куб.м на рік	2522,02	4%	100,88	366,70	138,40	228,30	47,90	607,50	3645,00	
	без лічильників	2815,29	4%	112,61	366,70	138,40	228,30	47,90	668,50	4011,00	
з 01.01.15	готування їжі та підігрів води	548,46	4%	21,94	366,70	138,40	228,30	47,90	197,00	1182,00	
	без лічильників	642,21	4%	25,69	366,70	138,40	228,30	47,90	216,50	1299,00	
з 01.01.15	з лічильниками до 2500 куб.м на рік	473,94	4%	18,96	366,70	138,40	228,30	47,90	181,50	1089,00	
	без лічильників	560,48	4%	22,42	366,70	138,40	228,30	47,90	199,50	1197,00	
з 01.01.15	з лічильниками до 6000 куб.м на рік	1034,04	4%	41,36	366,70	138,40	228,30	47,90	298,00	1788,00	
	без лічильників	1175,87	4%	47,03	366,70	138,40	228,30	47,90	327,50	1965,00	
з 01.01.15	понад 6000 куб.м на рік	2522,02	4%	100,88	366,70	138,40	228,30	47,90	607,50	3645,00	
	без лічильників	2815,29	4%	112,61	366,70	138,40	228,30	47,90	668,50	4011,00	
2015 рік	готування їжі та підігрів води	548,46	4%	21,94	366,70	138,40	228,30	47,90	197,00	1182,00	
	без лічильників	642,21	4%	25,69	366,70	138,40	228,30	47,90	216,50	1299,00	
2015 рік	з лічильниками до 2500 куб.м на рік	473,94	4%	18,96	366,70	138,40	228,30	47,90	181,50	1089,00	
	без лічильників	560,48	4%	22,42	366,70	138,40	228,30	47,90	199,50	1197,00	
2015 рік	з лічильниками до 6000 куб.м на рік	1034,04	4%	41,36	366,70	138,40	228,30	47,90	298,00	1788,00	
	без лічильників	1175,87	4%	47,03	366,70	138,40	228,30	47,90	327,50	1965,00	
2015 рік	понад 6000 куб.м на рік	2522,02	4%	100,88	366,70	138,40	228,30	47,90	607,50	3645,00	
	без лічильників	2815,29	4%	112,61	366,70	138,40	228,30	47,90	668,50	4011,00	
з 01.04.15	готування їжі та підігрів води	5041,83	4%	201,67	656,20	294,40	361,80	90,30	1198,00	7188,00	
	індивідуальне опалення або комплексне споживання:										
	у період з 1 травня по 30 вересня(включно)	5041,83	4%	201,67	656,20	294,40	361,80	90,30	1198,00	7188,00	

	у період з 1 жовтня по 30 квітня(включно):	за обсяг до 200 куб.м на місяць	2166,83	4%	86,67	656,20	294,40	361,80	90,30	600,00	3600,00
		за обсяг понад 200 куб.м на місяць	5041,83	4%	201,67	656,20	294,40	361,80	90,30	1198,00	7188,00
з 01.07.15 до 30.09.15	готування їжі та підігрів води	індивідуальне опалення або комплексне споживання:	5041,83	4%	201,67	663,50	275,70	387,80	83,00	1198,00	7188,00
		у період з 1 травня по 30 вересня(включно)	5041,83	4%	201,67	663,50	275,70	387,80	83,00	1198,00	7188,00
з 01.10.15 по 31.12.15	готування їжі та підігрів води	за обсяг до 200 куб.м на місяць	2166,83	4%	86,67	663,50	275,70	387,80	83,00	600,00	3600,00
		за обсяг понад 200 куб.м на місяць	5041,83	4%	201,67	663,50	275,70	387,80	83,00	1198,00	7188,00
з 01.01.16 до 31.03.16	індивідуальне опалення або комплексне споживання у період з 1 жовтня 2015 року по 31 березня 2016 (включно):	готування їжі та підігрів води	5042,21	4%	201,69	689,10	236,70	452,40	57,00	1198,00	7188,00
		за обсяг до 1000 куб.м на період	2167,21	4%	86,69	689,10	236,70	452,40	57,00	600,00	3600,00
2016 рік	з 01.01.16 до 31.03.16	за обсяг понад 1200 куб.м на період	5042,21	4%	201,69	689,10	236,70	452,40	57,00	1198,00	7188,00
		готування їжі та підігрів води	5200,30	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	57,00	1198,00	7188,00
2016 рік	з 01.01.16 до 31.03.16	індивідуальне опалення або комплексне споживання у період з 1 жовтня 2015 року по 31 березня 2016 (включно):	2210,30	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	57,00	600,00	3600,00
		за обсяг понад 1200 куб.м на період	5200,30	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	57,00	1198,00	7188,00
2016 рік	з 01.04.16 до 30.04.16	готування їжі та підігрів води, індивідуальне опалення або комплексне споживання	5200,30	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	57,00	1198,00	7188,00
		всі потреби побутових споживачів у природному газі	4942,40	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	57,40	1146,50	6879,00
2017 рік	з 01.01.17 до 31.03.17	всі потреби побутових споживачів у природному газі	4942,40	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	57,40	1146,50	6879,00
		всі потреби побутових споживачів у природному газі	4942,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	123,55	1159,65	6957,90
2018 рік	з 01.01.18 до 31.10.18	всі потреби побутових споживачів у природному газі	4942,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	123,55	1159,65	6957,90

з 01.11.18 до 30.04.19	всі потреби побутових споживачів у природному газі	6235,51	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	155,89	1424,82	8548,92
------------------------	--	---------	----	------	--------	--------	--------	--------	---------	---------

*Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела Ціни на природний газ у регіонах України [Електронний ресурс] // Група Нафтогаз-Режим доступу до ресурсу:

<http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.nsf/0/4D50A380B0969658C2257F7F0056E388?OpenDocument>

Динаміка цін на природний газ для споживачів України (підприємства ТКЕ для потреб населення) за 2014-2018 рр.

грн за тис. куб.м

Підприємства теплоенергетики (виробництво теплової енергії для потреб населення)	Ціна природного газу, як товару, без цільової надбавки та ПДВ	Цільова надбавка		Тариф на транспортування природного газу, без ПДВ	в тому числі:		ПДВ	Кінцева ціна природного газу для споживачів, з ПДВ
		%			магістральними газопроводами, без ПДВ	розподільними мережами, без ПДВ		
2014 рік	з 01.01.14	788,24	2%	287,00	93,90	193,10	218,20	1309,20
	з 01.05.14	721,57	2%	355,00	126,70	228,30	218,20	1309,20
	з 01.06.14	710,10	2%	366,70	138,40	228,30	218,20	1309,20
2015 рік	з 01.01.15	710,10	2%	366,70	138,40	228,30	218,20	1309,20
	з 01.04.15	1802,99	2%	656,20	294,40	361,80	499,05	2994,30
	з 01.01.15 до 31.12.15	1795,83	2%	663,50	275,70	387,80	499,05	2994,30
2016 рік	з 01.01.16 до 31.03.16	1770,74	0%	732,70	236,70	496,00	500,69	3004,13
	з 01.04.16 до 30.04.16	1770,74	0%	732,70	219,00	513,70	500,69	3004,13
	з 01.05.16 до 31.12.16	4942,00	0%	732,70	219,00	513,70	1134,94	6809,64
2017 рік	з 01.01.17 до 31.03.17	4942,00	0%	732,70	219,00	513,70	1134,94	6809,64
	з 01.04.17 до 31.12.17	4942,00	0%	732,70	219,00	513,70	1134,94	6809,64
2018 рік	з 01.01.18 до 31.10.18	4942,00	0%	732,70	219,00	513,70	1134,94	6809,64
	з 01.11.18 до 30.04.19	6235,51	0%	732,70	219,00	513,70	1393,64	8361,85

*Побудовано та систематизовано автором з використанням джерела [Ціни на природний газ у регіонах України [Електронний ресурс] /Група Нафтогаз-Режим доступу до ресурсу: <http://www.naftogaz.com/www/3/makweb.nsf/0/4D50A380B0969658C2257F7F0056E388?OpenDocument>]

Динаміка цін на природний газ для споживачів України (бюджетні організації) за період 2014-2018 рр.

Бюджетні організації	Ціна природного газу, як товару, без цільової надбавки та ПДВ	Цільова надбавка		Тариф на транспортування природного газу, без ПДВ	в тому числі:		Тариф на постачання природного газу (торгова націнка з 01.10.15), без ПДВ	ПДВ	Кінцева ціна природного газу для споживачів, з ПДВ
		%	Цільова надбавка		магістральними газопроводами, без ПДВ	розподільними мережами, без ПДВ			
2014 рік	з 01.01.14	2448,00	48,96	287,00	93,90	193,10	43,70	565,53	3393,19
	з 01.04.14	4020,00	80,40	287,00	93,90	193,10	43,70	886,22	5317,32
	з 01.05.14	4724,00	94,48	355,00	126,70	228,30	47,90	1044,28	6265,66
	з 01.06.14	4724,00	94,48	366,70	138,40	228,30	47,90	1046,62	6279,70
	з 01.09.14	4874,00	97,48	366,70	138,40	228,30	47,90	1077,22	6463,30
	з 01.11.14	5100,00	102,00	366,70	138,40	228,30	47,90	1123,32	6739,92
	з 01.12.14	5900,00	118,00	366,70	138,40	228,30	47,90	1286,52	7719,12
	з 01.01.15	5900,00	118,00	366,70	138,40	228,30	47,90	1286,52	7719,12
	з 01.02.15	5700,00	114,00	366,70	138,40	228,30	47,90	1245,72	7474,32
	з 01.03.15	8900,00	178,00	366,70	138,40	228,30	47,90	1898,52	11391,12
	з 01.04.15	7200,00	144,00	656,20	294,40	361,80	90,30	1618,10	9708,60
	з 01.05.15	6810,00	136,20	656,20	294,40	361,80	90,30	1538,54	9231,24
	з 01.06.15	6600,00	132,00	656,20	294,40	361,80	90,30	1495,70	8974,20
	з 01.07.15	6600,00	132,00	663,50	275,70	387,80	83,00	1495,70	8974,20
	з 01.10.15	6600,00	132,00	689,10	236,70	452,40	*	1484,22	8905,32
з 01.11.15	5738,64	114,77	689,10	236,70	452,40	*	1308,50	7851,01	
2016 рік	з 01.01.16	5859,38	117,19	689,10	236,70	452,40	*	1333,13	7998,80
	з 01.02.16	6338,58	126,77	689,10	236,70	452,40	*	1430,89	8585,34
	з 01.03.16	6469,63	129,39	689,10	236,70	452,40	*	1457,62	8745,74
	з 01.04.16	5845,00	116,90	689,10	236,70	452,40	*	1330,20	7981,20
	з 01.05.16	6335,00	126,70	689,10	236,70	452,40	*	1430,16	8580,96
	з 01.06.16	6474,00	129,48	689,10	236,70	452,40	*	1458,52	8751,10
	з 01.07.16	5780,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1302,54	7815,24
	з 01.08.16	6262,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1398,94	8393,64
	з 01.09.16	6398,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1426,14	8556,84
	з 01.10.16	5630,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1272,54	7635,24
	з 01.11.16	5611,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1268,74	7612,44
	з 01.12.16	6239,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1394,34	8366,04
	з 01.01.17	5513,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1249,14	7494,84
	з 01.02.17	5600,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1266,54	7599,24
	з 01.03.17	6255,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1397,54	8385,24
з 01.04.17	5503,00	0,00	732,70	236,70	496,00	*	1247,14	7482,84	
з 01.05.17	5600,00	0,00	732,70	219,00	513,70	*	1266,54	7599,24	
з 01.06.17	6255,00	0,00	732,70	219,00	513,70	*	1397,54	8385,24	
з 01.07.17	5433,00	0,00	732,70	219,00	513,70	*	1233,14	7398,84	
з 01.08.17	4927,00	0,00	732,70	219,00	513,70	*	1131,94	6791,64	
з 01.09.17	5532,00	0,00	732,70	219,00	513,70	*	1252,94	7514,64	
з 01.10.17	4780,00	0,00	732,70	219,00	513,70	*	1102,54	6615,24	

Динаміка цін на природний газ ресурсу НАК «Нафтогаз України» для промислових споживачів за 2014-2018 рр.

Промисловість	Ціна природного газу, як товару, без цільової надбавки та ПДВ	Цільова надбавка		Тариф на транспортування природного газу, без ПДВ	в тому числі:		ПДВ	Кінцева ціна природного газу для споживачів, з ПДВ	
		%	Цільова надбавка		магістральними газопроводами, без ПДВ	розподільними мережами, без ПДВ			
2014 рік	з 01.01.14	3113,00	2%	62,26	287,00	93,90	193,10	692,45	4154,71
	з 01.04.14	4020,00	2%	80,40	287,00	93,90	193,10	877,48	5264,88
	з 01.05.14	4724,00	2%	94,48	355,00	126,70	228,30	1034,70	6208,18
	з 01.06.14	4724,00	2%	94,48	366,70	138,40	228,30	1037,04	6222,22
	з 01.09.14	4874,00	2%	97,48	366,70	138,40	228,30	1067,64	6405,82
	з 01.11.14	5100,00	2%	102,00	366,70	138,40	228,30	1113,74	6682,44
	з 01.12.14	5900,00	2%	118,00	366,70	138,40	228,30	1276,94	7661,64
	з 01.01.15	5900,00	2%	118,00	366,70	138,40	228,30	1276,94	7661,64
	з 01.02.15	5700,00	2%	114,00	366,70	138,40	228,30	1236,14	7416,84
	з 01.03.15	8900,00	2%	178,00	366,70	138,40	228,30	1888,94	11333,64
	з 01.04.15	7200,00	2%	144,00	656,20	294,40	361,80	1600,04	9600,24
	з 01.05.15	6810,00	2%	136,20	656,20	294,40	361,80	1520,48	9122,88
	з 01.06.15	6600,00	2%	132,00	656,20	294,40	361,80	1477,64	8865,84
	з 01.07.15	6600,00	2%	132,00	663,50	275,70	387,80	1479,10	8874,60
	з 01.10.15	6600,00	2%	132,00	689,10	236,70	452,40	1484,22	8905,32
2015 рік	з 01.11.15	5738,64	2%	114,77	689,10	236,70	452,40	1308,50	7851,01
		5859,38	2%	117,19	689,10	236,70	452,40	1333,13	7998,80
		6338,58	2%	126,77	689,10	236,70	452,40	1430,89	8585,34
		6469,63	2%	129,39	689,10	236,70	452,40	1457,62	8745,74
		5845,00	2%	116,90	689,10	236,70	452,40	1330,20	7981,20
2016 рік	з 01.12.15	6335,00	2%	126,70	689,10	236,70	452,40	1430,16	8580,96
		6474,00	2%	129,48	689,10	236,70	452,40	1458,52	8751,10
		5780,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1302,54	7815,24
		6262,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1398,94	8393,64
		6398,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1426,14	8556,84
2016 рік	з 01.01.16	5630,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1272,54	7635,24
		5611,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1268,74	7612,44
		6239,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1394,34	8366,04
		5513,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1249,14	7494,84
		5600,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1266,54	7599,24
2016 рік	з 01.03.16	6255,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1397,54	8385,24
		5503,00	0%	0,00	732,70	236,70	496,00	1247,14	7482,84
		5600,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1266,54	7599,24
		6255,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1397,54	8385,24
		5433,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1233,14	7398,84
2016 рік	з 01.04.16	4927,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1131,94	6791,64
		5532,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1252,94	7517,64
		4780,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1102,54	6615,24

грн за тис. куб.м

	3 01.06.16	4996,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1145,74	6874,44
		5604,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1267,34	7604,04
	3 01.07.16	4996,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1145,74	6874,44
		5604,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1267,34	7604,04
	3 01.08.16	5463,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1239,14	7434,84
		6087,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1363,94	8183,64
	3 01.09.16	5030,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1152,54	6915,24
		5635,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1273,54	7641,24
	3 01.10.16	5286,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1203,74	7222,44
		5916,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1329,74	7978,44
	3 01.11.16	6150,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1376,54	8259,24
		6819,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1510,34	9062,04
	3 01.12.16	6484,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1443,34	8660,04
		7148,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1576,14	9456,84
	3 01.01.17	6293,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1405,14	8430,84
		6979,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1542,34	9254,04
	3 01.02.17	7679,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1682,34	10094,04
		8451,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1836,74	11020,44
	3 01.03.17	7128,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1572,14	9432,84
		7866,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1719,74	10318,44
	3 01.04.17	6396,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1425,74	8554,44
		7097,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1565,94	9395,64
	3 01.05.17	6234,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1389,34	8336,04
		6902,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1526,94	9161,64
	3 01.06.17	6192,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1384,94	8309,64
		6875,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1521,54	9129,24
	3 01.07.17	6007,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1347,94	8087,64
		6674,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1481,34	8888,04
	3 01.08.17	6184,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1383,34	8300,04
		6859,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1518,34	9110,04
	3 01.09.17	6601,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1466,74	8800,44
		7291,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1604,74	9628,44
	3 01.10.17	6804,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1507,34	9044,04
		7514,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1649,34	9896,04
	3 01.11.17	7338,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1614,14	9684,84
		8077,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1761,94	10571,64
	3 01.12.17	7516,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1649,74	9898,44
		8265,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1799,54	10797,24
	3 01.01.18	8144,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1775,34	10652,04
		8944,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1935,34	11612,04
	3 01.02.18	7663,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1679,14	10074,84
		8451,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1836,74	11020,44
	3 01.03.18	6580,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1462,54	8775,24
		7408,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1628,14	9768,84
	3 01.04.18	7225,00	0%	0,00	732,70	219,00	513,70	1591,54	9549,24
2017 pik									
2018 pik									

Наукове видання

Костянтин Володимирович ПАВЛОВ
Олена Миколаївна ПАВЛОВА
Мирослав Іванович КОРОТЯ

**РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
РЕГІОНАЛЬНИХ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНІ**

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 14.05.2020 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. Друк арк. 16,0. Обл. вид. арк. 14,7.
Наклад 300 примірників.Замовлення № 164.

СПД Гадяк Жанна Володимирівна
Друкарня «Волиньполіграф»
Свідоцтво Держкомінформу України
ДК №3585 від 22.09.09р.
вул. Привокзальна, 12, м. Луцьк, 43021
Тел.: (0332) 77 07 14, 77 05 02
e-mail: vpolygraf@gmail.com
www.vpolygraf.com.ua

Павлов К.В., Павлова О.М., Коротя М.І.

К 68 Регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств України : монографія / К.В. Павлов, О.М. Павлова, М.І. Коротя. – Луцьк: СПД Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2020. – 256 с.

ISBN - +, !*%†!+, (' !\$' !-

В монографії висвітлено результати дослідження етапів становлення газової промисловості в державі, а також послідовність їх реалізації. Визначено особливості тарифоутворення в газовій сфері України, а також відображено нормативно-правові основи її функціонування. З'ясовано інституційний базис забезпечення транспортування та розподілу природного газу; нормативне забезпечення регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств. Дано оцінку ефективності функціонування регіональних газорозподільних підприємств. Окреслено особливості функціонування регіональних газорозподільних підприємств в структурі газової сфери України. Запропоновано методичні підходи до формування механізму організаційно-економічного регулювання діяльності регіональних газорозподільних підприємств.

Видання рекомендоване науковцям, аспірантам, здобувачам, студентам вищих навчальних закладів, керівникам та спеціалістам органів державного та регіонального управління.

УДК 338.45:662.76